

Cahier 2024-16

Met beleid vooruit?

*Wat betekent het opvang-,
inburgerings- en spreidingsbeleid voor
ontwikkelingen in de positie en
leefsituatie van statushouders?*

Cahier 2024-16

Met beleid vooruit?

*Wat betekent het opvang-,
inburgerings- en spreidingsbeleid voor
ontwikkelingen in de positie en
leefsituatie van statushouders?*

Redactie

J.M. Dagevos (EUR/SCP)

M. Maliepaard (WODC)

M. de Mooij (CBS)

Cahier

De reeks Cahier omvat de rapporten van onderzoek dat door en in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum is verricht. Opname in de reeks betekent niet dat de inhoud van de rapporten het standpunt van de Minister van Justitie en Veiligheid weergeeft.

Inhoud

	Samenvatting, conclusies en aanbevelingen voor beleid	7
	<i>Jaco Dagevos (EUR), Mieke Maliepaard (WODC) en Djamila Schans (WODC)</i>	
1	Inleiding	21
	<i>Mieke Maliepaard (WODC), Jaco Dagevos (EUR), Martine de Mooij-Schep (CBS)</i>	
1.1	Het LOCS-project	21
1.2	Multidimensionaal perspectief	21
1.2.1	Op zoek naar factoren die (verschillen in) ontwikkelingen beïnvloeden, met bijzondere aandacht voor beleidsfactoren	22
1.2.2	Verdiepende studie 2024: een multidimensionaal perspectief en beleidsfactoren	23
1.3	Literatuur	24
1.4	Eindnoten	25
2	Ontwikkelingen in de taalverwerving van Syrische Nederlanders	26
	<i>Wybren Nooitgedagt (EUR) en Jaco Dagevos (EUR)</i>	
2.1	Inleiding	26
2.2	Verwachtingen	27
2.2.1	Opvangbeleid	27
2.2.2	Inburgering	27
2.2.3	Andere factoren	28
2.2.4	Verandering over de tijd	28
2.3	Data en methode	28
2.3.1	Steekproef	28
2.3.2	Variabelen	29
2.4	Resultaten	30
2.4.1	Beschrijving van de ontwikkeling in Nederlandse taal en inburgeringsstatus	30
2.4.2	Verklaren van veranderingen in taalniveau	32
2.5	Samenvatting en conclusie	36
2.6	Literatuur	37
2.7	Eindnoten	38
3	(Niet) langer afhankelijk? De effecten van opvang- en inburgeringsbeleid op de uitstroom uit de bijstand naar werk onder statushouders	39
	<i>Vardan Barsegyan (WODC) en Samir Mustafa Negash (WODC)</i>	
3.1	Inleiding	39
3.2	Institutionele context	40
3.3	Theoretisch kader	41
3.3.1	Effecten van beleid op de duur van bijstandsafhankelijkheid	41
3.3.2	Verandering in de effecten van beleid op bijstandsafhankelijkheid over tijd	43
3.3.3	Verschillen in effecten van beleid naar geslacht	44
3.4	Data en methoden	45
3.4.1	Data	45
3.4.2	Variabelen	45
3.4.3	Methode en analysestrategie	46
3.5	Beschrijvende resultaten	47
3.5.1	Het verband tussen de verblijfsduur en de kans van uitstroom uit de bijstand	47
3.6	Regressieresultaten	47
3.6.1	De invloed van opvangduur	47

3.6.2	De invloed van het aantal verhuizingen in de COA-opvangperiode	48
3.6.3	De invloed van de inburgeringsstatus	49
3.6.4	De invloed van het inburgeringsniveau	50
3.7	Conclusie	55
3.8	Literatuur	57
3.9	Eindnoten	60
4	De invloed van (on)succesvolle inburgering op de positie op de arbeidsmarkt	62
	<i>Zoë Driessen (CBS), Bram Hogendoorn (CBS) en Corina Huisman (CBS)</i>	
4.1	Inleiding	62
4.2	Achtergrond	63
4.3	Data en methode	65
4.3.1	Populatie	65
4.3.2	Variabelen	66
4.4	Resultaten	69
4.4.1	Arbeidsrelatie: beschrijvende analyse	69
4.4.2	Arbeidsrelatie: regressieanalyse	71
4.4.3	Arbeidsduur: beschrijvende analyse	73
4.4.4	Arbeidsduur: regressieanalyse	74
4.4.5	Uurloon: beschrijvende analyse	75
4.4.6	Uurloon: regressieanalyse	75
4.5	Conclusie	77
4.6	Literatuur	79
5	De ontwikkeling van psychische gezondheid van Syrische oorlogsvluchtelingen in Nederland	81
	<i>Thomas Kuijpers (RIVM) en Ellen Uiters (RIVM)</i>	
5.1	Aanleiding en relevantie	81
5.2	Methoden	82
5.2.1	Data	82
5.2.2	Variabelen	83
5.2.3	Model	84
5.3	Resultaten	84
5.4	Discussie	89
5.5	Literatuur	91
6	Ervaren uitsluiting en de invloed van beleidsfactoren	93
	<i>Wybren Nooitgedagt (EUR) en Jaco Dagevos (EUR)</i>	
6.1	Inleiding	93
6.2	Gevolgen van de opvangperiode voor de ervaren uitsluiting	93
6.2.1	Opvattingen over de opvang en de IND	94
6.3	Data en methode	94
6.3.1	Steekproef	94
6.3.2	Variabelen	95
6.4	Resultaten	96
6.4.1	Beschrijving van de ontwikkeling in ervaren uitsluiting	96
6.4.2	Ervaringen in de opvang	97
6.4.3	Ervaringen met de IND	98
6.5	Samenvatting en conclusies	99
6.6	Literatuur	101
6.7	Eindnoten	102

7	Ongelijke baankansen als gevolg van spreidingsbeleid: welke ontwikkelingen zijn er over de tijd?	103
	<i>Kasper Otten (WODC)</i>	
7.1	Introductie	103
7.2	Theorie	104
7.3	Methode	106
7.4	Resultaten	107
7.5	Discussie	112
7.6	Literatuur	116
7.7	Eindnoten	119
8	De invloed van de plaatsingsgemeente op sociale contacten van Syrische statushouders	122
	<i>Samir Mustafa Negash (WODC) en Kasper Otten (WODC)</i>	
8.1	Introductie	122
8.2	Theorie	124
8.3	Methoden	126
8.3.1	Steekproef	126
8.3.2	Variabelen	127
8.3.3	Analysestrategie	128
8.4	Resultaten	129
8.4.1	Beschrijving van regionale verschillen in sociale contacten	129
8.4.2	Analyse van regionale verschillen	129
8.5	Discussie	132
8.6	Literatuur	133
8.7	Eindnoten	137
	Summary, conclusions and policy recommendations	140
	<i>Jaco Dagevos (EUR), Mieke Maliepaard (WODC) en Djamila Schans (WODC)</i>	
Bijlage 1	Begeleidingscommissie	154

Samenvatting, conclusies en aanbevelingen voor beleid

Jaco Dagevos (EUR/SCP), Mieke Maliepaard (WODC) en Djamila Schans (WODC)

Inleiding: ontwikkelingen in de leefsituatie en beleidsfactoren

In het Longitudinaal Onderzoek Cohort Statushouders (LOCS-project, zie box S.1) volgen we statushouders die in de periode 2014-2016 in Nederland een verblijfsvergunning hebben gekregen. In dit rapport onderzoeken we hoe de positie van deze statushouders zich in de afgelopen jaren heeft ontwikkeld en welke factoren hierop van invloed zijn. We zijn daarbij in het bijzonder geïnteresseerd in beleidsfactoren. Statushouders verkeren gedurende de eerste jaren in Nederland in wat wel een *policy-dense environment* (Otmani, 2023) wordt genoemd: vanaf het moment van aankomst in Nederland hebben asielzoekers (en later statushouders) te maken met uiteenlopende vormen van beleid. Het merendeel komt in aanraking met het opvangbeleid (dat niet alleen van invloed is op de procedure van het verkrijgen van een vergunning, maar ook op de duur van het verblijf in de opvang en verhuizingen tussen verschillende opvanglocaties). Na vergunningverlening worden statushouders geplaatst in een gemeente (vanwege het zogenoemde spreidingsbeleid¹). Statushouders zijn daarnaast verplicht om in te burgeren. De Nederlandse overheid heeft via deze vormen van beleid een grote impact op hun levens in de eerste periode in Nederland.

Uit eerder onderzoek weten we dat het opvangbeleid gevolgen heeft voor de positieverwerving van statushouders – vaker verhuizen tussen opvanglocaties en geringe participatiemogelijkheden tijdens de opvangperiode hebben bijvoorbeeld nadelige consequenties voor de psychische gezondheid. Uit Nederlands en internationaal onderzoek komen aanwijzingen dat het spreidingsbeleid in ieder geval op korte termijn samenhangt met verschillen in arbeidsmarktkansen. Het inburgeringsbeleid² is erop gericht om statushouders een goede start te bezorgen, met name gericht op de verbetering van de Nederlandse taalvaardigheid en kansen op de Nederlandse arbeidsmarkt.

In deze studie is onderzocht welke (bedoelde en onbedoelde) gevolgen deze vormen van beleid hebben voor de *ontwikkeling* in de positie en leefsituatie van statushouders. Omdat we ons richten op de groep statushouders die rond de zeven jaar in Nederland zijn, kunnen we ook uitspraken doen over of beleidseffecten zich blijven voortdoen of uitdoven.

Box S.1 LOCS-project

Deze studie maakt deel uit van het Longitudinaal Onderzoek Cohort Statushouders (LOCS). Het LOCS heeft als doel om de positie en leefsituatie van statushouders te beschrijven en te verklaren. We maken gebruik van drie waves van het surveyonderzoek Nieuwe Statushouders in Nederland (NSN-survey), uitgevoerd in 2017, 2019 en 2022 onder dezelfde groep Syrische statushouders. Het gaat om de groep die tussen 1 januari 2014 en 1 juli 2016 een verblijfsvergunning asiel heeft gekregen en om hun kinderen en partners die als nareiziger of in het kader van gezinshereniging naar Nederland zijn gekomen. Daarnaast maken we gebruik van een door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) samengesteld bestand van gekoppelde registergegevens, waarmee we de positie van asielzoekers en statushouders kunnen volgen. De registerbestanden bevatten gegevens van alle herkomstgroepen die in de cohortperiode als asielmigrant naar Nederland zijn gekomen. De registergegevens zijn gekoppeld aan de genoemde surveys onder Syrische statushouders.

Het LOCS-project wordt uitgevoerd op verzoek van de ministeries van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) en Justitie en Veiligheid (JenV). Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC), de Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR), het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) en het CBS werken aan het LOCS mee.

We hebben onderzoek gedaan naar verschillende indicatoren van de positie en leefsituatie van statushouders. In tabel S.1 staan deze genoemd en is aangegeven welke vormen van beleid in de respectievelijke hoofdstukken zijn onderzocht.

Tabel S.1 Overzicht van de onderwerpen, de relaties met beleidsvormen en de bijdragen van de deelnemende organisaties

Onderwerp	Opvangbeleid	Spreadingsbeleid	Inburgeringsbeleid
Taalverwerving	X		X
Bijstandsafhankelijkheid	X		X
Arbeidsmarktparticipatie			X
Mentale gezondheid	X		
Ervaren uitsluiting	X		
Gevolgen spreadingsbeleid voor arbeidsmarktparticipatie		X	
Gevolgen spreadingsbeleid voor sociale contacten		X	

We vatten hierna voor elk hoofdstuk de belangrijkste bevindingen samen. Op grond hiervan trekken we een aantal meer overkoepelende conclusies en formuleren we aanbevelingen voor beleid.

Samenvatting van de belangrijkste bevindingen

Hoofdstuk 2: Ontwikkelingen in de taalverwerving van Syrische Nederlanders

We onderzochten de relatie tussen het opvang- en inburgeringsbeleid en de ontwikkeling van de Nederlandse taalbeheersing. Voor beide beleidsfactoren zijn we geïnteresseerd in de werking op de korte en op de wat langere termijn.

Eerder onderzoek heeft aangetoond dat het afronden van de inburgering en aspecten van de opvang invloed hebben op de Nederlandse taalverwerving (Bakker et al., 2023; Damen et al., 2021), maar het is niet duidelijk in hoeverre de effecten van deze factoren in de tijd blijven voortbestaan of juist afvlakken. Door gebruik te maken van longitudinale data met drie tijdstippen (2017, 2019 en 2022), onderzoeken we voor deze beleidsfactoren of er sprake is van een verandering in het effect over de tijd, en zo ja, wat deze verandering inhoudt.

Sterkste toename in eerste jaren van verblijf

Ten eerste tonen de bevindingen aan dat de sterkste verbetering van het taalniveau plaatsvindt in de eerste jaren van het verblijf in Nederland, waarna het afvlakt. Deze bevinding komt overeen met eerder onderzoek dat laat zien dat de initiële snelle verbeteringen van het taalniveau na verloop van tijd afvlakken (Hartshorne et al., 2018). Onze bevindingen wijzen erop dat de sterkste verbetering samenvalt met het volgen van de inburgering: de grootste toename van het taalniveau vindt plaats bij mensen die nog bezig zijn met de inburgering. Het duidt op het belang van deelnemen aan taalonderwijs. Na afronding stagneert de taalverwerving van het Nederlands.

Afronden van de inburgering is belangrijk

Verder wijzen de bevindingen op het belang van afronding van de inburgering. Mensen die het inburgeringsexamen hebben gehaald, zijn beter in Nederlands dan mensen die nog bezig zijn. Mensen die een ontheffing³ kregen, hebben daarentegen een lager taalniveau en blijven achter in hun taalontwikkeling.

Langer in de opvang en vaker verhuizen is ongunstig voor de taalverwerving

Onze resultaten bevestigen bevindingen van voorgaand onderzoek (bijv. Damen et al., 2022): een langere verblijfsduur in de opvang en meer verhuizingen tussen opvanglocaties zijn beide gerelateerd aan een lager taalniveau. De resultaten suggereren dat deze negatieve effecten na verloop van tijd uitdoven, wat impliceert dat het mensen grotendeels lukt om de opgelopen relatieve taalachterstand weg te werken. Het is echter belangrijk om op te merken dat het wegwerken van deze achterstand een proces is dat jaren duurt.

Een actieve opvangperiode draagt bij aan een hoger taalniveau

Een actieve opvangperiode heeft een positief effect op het taalniveau. Daarbij gaat het om het deelnemen aan activiteiten in de opvang (o.a. volgen van taallessen) en om het verrichten van (vrijwilligers)werk tijdens de opvangperiode. We vinden geen indicatie dat het effect van vroege participatie na verloop van tijd uitdooft: het resulteert in een blijvend hoger taalniveau. Aangezien de mogelijkheden tot deelname aan activiteiten (deels) afhankelijk zijn van de opvanglocatie, bevestigen deze resultaten het belang van het verruimen van de mogelijkheden tot participatie tijdens de opvangperiode. We kunnen echter niet uitsluiten dat het effect ook deels verklaard kan worden door verschillen tussen mensen. Het is denkbaar dat mensen die in de

opvang gemotiveerd waren om aan meer activiteiten deel te nemen, ook na de azc-periode meer activiteiten bleven ondernemen.

Hoofdstuk 3: De effecten van het opvang- en inburgeringsbeleid op de uitstroom uit de bijstand naar werk

We hebben onderzocht in hoeverre de duur van het verblijf in COA-locaties, het aantal verhuizingen tijdens de opvangperiode en het afronden van de inburgering samenhangt met de snelheid waarmee statushouders uit de bijstand doorstromen naar werk.

Duur van de opvang en verhuizingen vertragen de uitstroom uit de bijstand

De resultaten laten zien dat een langere duur van de opvangperiode de uitstroom uit de bijstand uitstelt onder mannen. Het nadeel dat mannelijke statushouders ondervinden van een langer verblijf in een COA-opvang neemt af met de tijd, wat mogelijk duidt op een uitdooeffect. Voor vrouwen hangt vaker verhuizen tijdens de opvangperiode samen met een langzamere uitstroom uit de bijstand. Bij mannen hangt vaker verhuizen vooral kort na de uitstroom uit de COA-opvang samen met een langzamere uitstroom, maar de invloed hiervan neemt af met tijd, in lijn met een uitdooeffect.

Afronden van inburgering verhoogt de kans op uitstroom naar werk

Statushouders die de inburgering hebben afgerond, verlaten de bijstand sneller dan statushouders die nog bezig zijn met de inburgering of hiervan ontheven zijn. Wel zien we dat de verschillen in uitstroom tussen statushouders die ingeburgerd zijn en (nog) niet ingeburgerd zijn, afnemen naarmate meer tijd verstrijkt. Inburgeren op een hoger taalniveau (B1 of B2) dan het minimaal vereiste niveau (A2) blijkt ook samen te hangen met een kortere bijstandsduur. Een uitzondering hierop vormen mannen die op B2-niveau inburgeren. Zij stromen niet sneller uit de bijstand dan mannen met een A2-diploma gedurende de eerste maanden na huisvesting. Daarna nemen hun kansen op uitstroom wel toe.

Hoofdstuk 4: De invloed van (on)succesvolle inburgering op de positie op de arbeidsmarkt

Afronden van inburgering vergroot de kans op een (vaste) baan

Wie succesvol de inburgering heeft afgerond, heeft een grotere kans op werk en op een vaste baan. Dit effect is groot, houdt lang aan en geldt zowel voor mannen als voor vrouwen. Mannelijke werknemers die ingeburgerd zijn, werken daarna gemiddeld meer uren dan mannelijke werknemers die nog bezig zijn met de inburgering of het examen niet halen. Bij vrouwen vindt geen verandering van de arbeidsduur plaats als zij inburgeren. Verder maken mannelijke werknemers die zijn ingeburgerd een grotere stijging van het uurloon door dan mannelijke werknemers die het inburgeringsexamen niet hebben behaald, al gaat het om een klein verschil. Bij vrouwelijke werknemers ontwikkelt het uurloon zich na inburgering niet anders dan daarvoor.

Door ontheffing minder gunstige positie, maar wel meer uren werken

Het cohort statushouders dat wij onderzoeken is ingeburgerd onder de Wet inburgering 2013 (Wi2013). Deze wet is in 2022 vervangen door een nieuwe wet. In de Wi2013 bestond een mogelijkheid tot ontheffing van de inburgeringsplicht. Een deel van de mensen die een ontheffing kregen, behaalde wel het examenonderdeel Oriëntatie op de Nederlandse Arbeidsmarkt (ONA). Degenen die ontheven zijn van de

inburgeringsplicht hebben ongeveer dezelfde kans op werk en onderhouden dezelfde arbeidsrelatie als statushouders die nog bezig zijn met het inburgeringstraject. In dat opzicht doen zij het dus slechter dan statushouders die hun inburgeringsexamen hebben behaald. Wel gaan statushouders na een ontheffing meer uren werken. Dit lijkt erop te duiden dat het inburgeringstraject concurreert met tijd die anders aan betaalde arbeid zou worden besteed. Onder statushouders die van de inburgeringsplicht zijn ontheven, is nauwelijks verschil tussen degenen die examenonderdeel ONA wel of niet afrondten.

Inburgeringsbeleid heeft positieve langetermijneffecten op arbeidsparticipatie

Het behalen van het inburgeringsexamen heeft drie jaar later nog steeds een positief effect op de kans om werkzaam te zijn. Dat effect is tegen die tijd zelfs iets toegenomen. Bovendien verschuiven na verloop van tijd de arbeidsrelaties van flexibel werk en werk als zelfstandige naar tijdelijke en vaste banen. Ook bij het uurloon zien we het effect van inburgering toenemen, al zijn de effecten daar klein. Bij de arbeidsduur zien we voor mannelijke werknemers vooral in de eerste twee jaar een positieve toename, waarna deze toename afvlakt. Na twee jaar werken veel mannelijke werknemers fulltime.

Hoofdstuk 5: De ontwikkeling van de psychische gezondheid van Syrische Nederlanders

De prevalentie van psychische ongezondheid van Syrische Nederlanders neemt in Nederland toe door de tijd heen. Daarnaast is deze hoger dan het prevalentiecijfer in de gehele Nederlandse bevolking. Eerder onderzoek toont ook aan dat aspecten van psychische gezondheid niet automatisch verbeteren nadat men een oorlogsgebied is ontvlucht. Dit onderzoek laat zien dat de volgende factoren allemaal significant negatief geassocieerd zijn met de psychische gezondheid over tijd: het aantal jaren in Nederland, vrouw zijn, een hoger opleidingsniveau, nareiziger zijn, alleenwonend zijn, het aantal negatieve ervaringen tijdens de reis en het aantal verplaatsingen tussen verschillende azc's. Veel effecten zijn echter klein. Het enige effect dat overblijft als significant en klinisch relevant is het aantal negatieve ervaringen tijdens de reis. Verder lijkt de invloed van de risicofactoren en persoonskenmerken niet af of toe te nemen over tijd. De invloed van het totale aantal negatieve ervaringen onderweg op de mentale gezondheid, zoals afpersing, beroving, geweld, misbruik, schipbreuk en ontvoering, blijft dus even groot, ook op langere termijn na aankomst in Nederland.

Hoofdstuk 6: Ervaren uitsluiting: hoe denken Syrische statushouders over het maatschappelijk klimaat ten aanzien van migranten in Nederland?

Behalve dat we onderzoek hebben gedaan naar de ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van statushouders, hebben we ook gekeken naar hoe zij het maatschappelijk klimaat ten aanzien van migranten beoordelen. Dit is onder meer afgemeten aan of zij vinden dat mensen met een migratieachtergrond veel kansen hebben, of hun rechten worden gerespecteerd en of mensen met een migratieachtergrond vaak worden gediscrimineerd.

Vooraf oordelen over opvang zijn van belang

Uit dit onderzoek blijkt dat we over het geheel genomen geen steun vinden voor de hypothese dat een lange procedure, veelvuldig verhuizen en weinig activiteiten bijdragen aan de ervaren uitsluiting. Deze meer objectieve metingen van de

opvangperiode hangen dus niet systematisch samen met opvattingen over het maatschappelijk klimaat in Nederland ten aanzien van personen met een migratieachtergrond. Dit is op zichzelf genomen een gunstige conclusie: dergelijke ervaringen leiden dus niet tot een negatief beeld over de maatschappelijke kansen van mensen met een migratieachtergrond. Wel wijzen de bevindingen erop dat deelnemen aan meer activiteiten tijdens de opvangperiode samenhangt met het ervaren van minder uitsluiting. Tevens is duidelijk dat dit effect over tijd uitdooft.

Belangrijker voor de mate van ervaren uitsluiting zijn opvattingen over de opvangperiode. Degenen die tevreden zijn over hun periode in de opvang zijn positiever over het maatschappelijk klimaat voor migranten dan degenen die met grote ontevredenheid terugkijken op hun periode in de opvang. Die laatsten ervaren meer uitsluiting. Ook ervaringen met de IND hebben hun doorwerking in de mate van ervaren uitsluiting. Wel is hier voorzichtigheid geboden omdat het verband niet in alle modellen significant blijkt te zijn en er geen longitudinale analyse kon worden uitgevoerd.

Dat subjectieve opvattingen over de opvangperiode van belang zijn, blijkt ook uit eerder onderzoek van Maliepaard et al. (2021) over institutioneel vertrouwen van Syrische statushouders. Hieruit blijkt dat niet zozeer objectieve factoren, zoals de duur van het verblijf in de opvang en het aantal verhuizingen, ertoe doen, maar vooral de ervaringen met de opvang. Een gunstig oordeel over de bejegening en een sterke mate van ervaren procedurele rechtvaardigheid door overheidsinstanties werken door in gunstige opvattingen over de samenleving en politiek.

Langer in Nederland, hoger opgeleid en aan het werk: meer ervaren uitsluiting

Verder tonen de resultaten aan dat Syrische statushouders meer uitsluiting ervaren naarmate zij langer in Nederland zijn. We zien dit ook bij hoger opgeleiden en bij mensen die werken. Het is aannemelijk dat mensen die langer in Nederland zijn meer op de hoogte raken van het maatschappelijk debat over migranten en dat zij persoonlijk en de mensen in hun omgeving vaker worden geconfronteerd met uitsluiting. Het zijn mechanismen die ook zijn blootgelegd in onderzoek naar de integratieparadox: meer participatie brengt ervaringen met uitsluiting met zich mee en nieuwkomers raken met een langere verblijfsduur en een hogere opleiding meer op de hoogte van het – ongunstige – maatschappelijk klimaat ten aanzien van migranten (vgl. Geurts, 2022; Van Doorn et al., 2012).

We zien ook parallellen met onderzoek naar het institutioneel vertrouwen bij Syrische statushouders (Nooitgedagt, 2023). Dit is zeer hoog, maar neemt af naarmate zij langer in Nederland wonen. Ook bij andere groepen met een vluchtelingenachtergrond zien we dit (Dagevos & Vermeulen, 2024). Het hoge vertrouwen in de politiek wordt wel toegeschreven aan de *reference point*-hypothese (Röder & Mühlau, 2012): men maakt een vergelijking met het land van herkomst wanneer ze de Nederlandse politiek beoordelen, en die valt in het voordeel uit voor Nederland. Voor veel vluchtelingen is juist de politieke situatie in het herkomstland een reden om te vluchten. Met het stijgen van de verblijfsduur verschuift het perspectief meer naar Nederland. Het is denkbaar dat er bij de beoordeling van de ervaren uitsluiting een vergelijkbaar mechanisme optreedt. Bij aankomst in Nederland is het contrast met het herkomstland groot, wat van invloed kan zijn op het oordeel over de mogelijkheden en kansen in dit land. Dit oordeel is aan slijtage onderhevig als men langer in Nederland woont, meer

participeert en ervaart dat in dit land groepen niet op dezelfde manier worden behandeld en beoordeeld.

Hoofdstuk 7: Ongelijke baankansen als gevolg van het spreidingsbeleid

Nadat asielzoekers een status hebben gekregen, wordt hun een woning toegewezen door een gemeente. Via het Nederlandse spreidingsbeleid worden statushouders evenredig en grotendeels willekeurig over het land verdeeld, naar rato van het inwoneraantal per gemeente. Deze willekeurige uitplaatsing vormt een quasi-experiment en maakt het mogelijk om causale uitspraken te doen over de invloed van de plaatsingsregio op de baankansen van statushouders.

Spreidingsbeleid heeft langdurige invloed op de baankansen

Uit de analyses blijkt dat het voor de baankansen uitmaakt waar mensen zijn komen te wonen. De analyses geven ook inzicht in *wanneer* en voor *hoelang* er een invloed is van de plaatsingsregio. Vlak na de huisvesting is de invloed van de plaatsingsregio klein, omdat er nog maar weinig mensen actief zijn op de arbeidsmarkt, vooral onder vrouwen (Dagevos & Miltenburg, 2020). Zodra meer statushouders de arbeidsmarkt betreden, zien we verschillen ontstaan tussen de plaatsingsregio's. De invloed van de plaatsingsregio neemt dan toe tot ongeveer drie jaar na de huisvesting (versterkend effect). Daarna neemt de invloed weer langzaam af. Het is dus belangrijk om deze veranderingen over de tijd te laten zien: het complete beeld wordt pas duidelijk als we kijken hoe de invloed zich ontwikkelt over de tijd.

Verschillen nemen over de tijd af, maar initiële achterstanden zijn groot

De resultaten geven een tweeledig beeld over de invloed van de plaatsingsregio op de arbeidsparticipatie. Aan de ene kant is het positief dat de verschillen tussen statushouders in verschillende plaatsingsregio's lijken af te nemen over de tijd. Aan de andere kant gaat de afname dermate langzaam dat we vrijwel gedurende de gehele observatieperiode van zeven jaar een invloed van de plaatsingsregio op de arbeidsparticipatie zien. Statushouders geplaatst in regio's met meer werkloosheid hebben dus jarenlang minder kans om een baan te vinden en lopen hierdoor duizenden euro's aan (arbeids)inkomen en pensioensopbouw mis.

Bovendien zijn er subgroepen waarbinnen we nog geen afnemende invloed over de tijd zien. Zo lijkt onder statushouders van hogere leeftijd de invloed van de plaatsingsregio nog steeds toe te nemen over de tijd. Dit is een groep die al minder participeert op de arbeidsmarkt en dus ook in toenemende mate wordt beïnvloed door de plaatsingsregio. Verder lijken mannen sterker te worden beïnvloed door de plaatsingsregio dan vrouwen. Dit kan te maken hebben met verschillen in hun arbeidsparticipatie. Binnen gezinnen van statushouders gaan mannen vaak als eerste op zoek naar een baan en ligt de arbeidsparticipatie van vrouwen lager (De Gruijter & Razenberg, 2019). De lagere activiteit op de arbeidsmarkt van vrouwen kan voor hen een dempend effect hebben op de invloed van de plaatsingsregio. Voor vrouwen die niet actief op zoek zijn naar een baan bijvoorbeeld, zijn de baankansen in de plaatsingsregio ook minder van belang.

Hoofdstuk 8: De invloed van de plaatsingsgemeente op sociale contacten van Syrische statushouders

Het spreidingsbeleid kan niet alleen gevolgen hebben voor de arbeidsmarktpositie, maar kan ook invloed hebben op de sociale contacten. Informele sociale contacten met leden van de ontvangende samenleving zijn belangrijk voor statushouders. Ze dragen

namelijk bij aan het leren van de Nederlandse taal en bevorderen een gevoel van acceptatie en zich thuis voelen (Glorius et al., 2020; Vervoort & Dagevos, 2008). Deze contacten blijken ook samen te hangen met een lagere mate van ervaren discriminatie. Daarnaast blijkt uit eerder onderzoek dat het onderhouden van contacten met mensen uit het eigen herkomstland waardevol is voor vluchtelingen. Deze contacten helpen niet alleen bij het vinden van werk, maar bieden ook andere praktische ondersteuning bij het wegwijzen worden in Nederland, vooral in de beginperiode van hun verblijf (Larsen, 2013).

De etnische samenstelling van de sociale contacten hangt samen met etnische samenstelling van de woonplaats

De resultaten laten zien dat de woonplaats een belangrijke rol inneemt als ontmoetingsplek voor sociale contacten en dat de woonplaats beïnvloedt met wie men in contact komt. Uit de analyses blijkt dat Syrische statushouders die in gemeentes met een hoger aandeel Nederlanders zonder migratieachtergrond worden gehuisvest, vaker contact hebben met deze groep. Syrische statushouders hebben vaker contact met andere Syriërs als ze in gemeentes met een groter aandeel inwoners met een Syrische herkomst worden gehuisvest. De aanwezigheid van andere migrantengemeenschappen in de gemeente lijkt geen invloed te hebben op het contact met deze groepen.

Er zijn geen aanwijzingen voor opstapel- of uitdooeffecten; de invloeden van de plaatsingsgemeente veranderen niet naarmate de tijd sinds huisvesting verstrijkt. Ook blijkt de mate van stedelijkheid van de plaatsingsgemeente geen duidelijke invloed te hebben op de etnische samenstelling van de sociale contacten van Syrische statushouders.

Conclusies en aanbevelingen voor beleid

In deze studie hebben we voor verschillende indicatoren onderzocht welke factoren van invloed zijn op de ontwikkelingen in de positie van (Syrische) statushouders, met bijzondere aandacht voor de betekenis van het opvang-, inburgerings- en spreidingsbeleid. Deze focus is op zichzelf genomen niet nieuw (vgl. Damen, 2022; Damen et al. 2023a; Huijnk et al., 2021), maar onderscheidend is dat we de ontwikkelingen met het beschikbare longitudinale materiaal voor een langere periode hebben kunnen onderzoeken. We trekken een aantal conclusies.

Opvangbeleid van belang voor taalverwerving en uitstroom uit de bijstand

Het opvangbeleid is van invloed op de taalverwerving, op de uitstroom uit de bijstand en, zij het bescheiden, op de psychische gezondheid. Een lange duur van de opvang en een groot aantal verhuizingen tijdens de opvangperiode bezorgen statushouders een slechte start. Deze factoren zijn echter niet van belang voor de mate van ervaren uitsluiting. Hoe tegen het maatschappelijk klimaat wordt aangekeken, hangt wel samen met het oordeel over het verblijf in de opvang en de bejegening door de IND.

De effecten van het opvangbeleid op het terrein van taalverwerving en uitstroom uit de bijstand doven uit naarmate de tijd verstrijkt. Dit neemt echter niet weg dat aanpassingen in het opvangbeleid nodig zijn. De resultaten van het opvangbeleid kunnen verbeterd worden zodat alle statushouders een betere start maken in hun participatie. Belangrijk hierbij is het verkorten van de duur van de opvang en het

beperken van het aantal verhuizingen tijdens de opvangperiode. Ook het bieden van mogelijkheden om gedurende de opvang activiteiten te ontplooiën (onder andere werk, taalfaciliteiten) dragen bij aan de participatie van statushouders in de eerste jaren van hun verblijf in Nederland. Belangrijk om hierbij op te merken is dat het cohort (statusverlening 2014-half 2016) dat we hier onderzoeken betrekkelijk kort in de opvang heeft gezeten. In vergelijking hiermee is de verblijfsduur van asielzoekers die de laatste jaren naar Nederland zijn gekomen aanzienlijk langer. Daarnaast zijn de omstandigheden – vanwege onder meer het inrichten van (tijdelijke) noodopvanglocaties – er niet op vooruitgegaan. Daardoor zijn de genoemde effecten van het opvangbeleid op de huidige statushouders naar verwachting eerder groter dan voor het cohort dat wij hebben onderzocht.

Opvangbeleid: van een asiel- naar een participatiemodel

We staan op dit moment nog ver af van wat wel het participatiemodel van de opvang wordt genoemd (De Bakker et al., 2023). Het opvangbeleid is in dat model niet alleen bedoeld voor het afwikkelen van de asielprocedure, maar heeft ook als doel om asielzoekers eerder en beter voor te bereiden op hun participatie in Nederland. De voortdurende zoektocht naar opvangplekken staat de inwerkingtreding van dit model in de weg. Die zoektocht is voor een belangrijk deel het gevolg van opvanglocaties die sluiten en gemeenten die terughoudend zijn in het openen van nieuwe locaties. Het participatiemodel impliceert een korte procedure, weinig verhuizingen en ruime mogelijkheden voor het leren van de taal en (vrijwilligers)werk, liefst in kleinschalige opvang in (de buurt van) de gemeente waar asielzoekers na statusverlening gaan wonen. Dat biedt gemeenten de mogelijkheid om vroegtijdig in contact te komen met hun nieuwe inwoners en een start te maken met de inburgering.

Het afschaffen van de 24-wekeneis⁴ geeft asielzoekers betere mogelijkheden om te werken, en dit resulteert ook daadwerkelijk in een toename van de arbeidsparticipatie. Voor asielzoekers zijn hiermee niet alle belemmeringen weggenomen om toe te treden tot de arbeidsmarkt. Zo mogen zij pas een half jaar na de asielaanvraag gaan werken en is een tewerkstellingsvergunning nog steeds nodig. Ook neemt de inschrijving in de Basisregistratie Personen (BRP) vaak veel tijd in beslag en kunnen mensen zonder die inschrijving niet werken. Het wegnemen van deze belemmeringen zou een verdere bijdrage kunnen leveren aan het realiseren van een participatiemodel. Een dergelijk participatiemodel vereist eerst en vooral een omslag in het denken over opvangbeleid; het is een eerste stap in het participatiebeleid van toekomstige statushouders.

De rol van instanties: het belang van een goede bejegening en procedurele rechtvaardigheid

Als mensen op een goede en respectvolle manier worden bejegend en men het gevoel heeft dat procedures eerlijk worden toegepast, heeft dat gevolgen voor hoe ze naar de samenleving kijken en – zo blijkt uit ander onderzoek – voor hun vertrouwen in Nederlandse instituties en politiek. De duur van de opvang of het aantal verhuizingen hebben daar weinig invloed op.

Inburgering is relevant: zorg voor een effectieve Wi2021

De bevindingen van deze studie wijzen op het grote belang van de inburgering: het verhoogt de kansen op werk, vast werk en een hoger uurloon. De effecten werken bovendien lang door. Zoals gezegd hebben deze bevindingen betrekking op de Wet

inburgering 2013. De bevindingen ondersteunen het belang van een goed inburgeringsstelsel. Nieuwkomers plukken daar op verschillende terreinen de vruchten van. De verwachting is dat de huidige inburgeringswet (Wet inburgering 2021, Wi2021) een duidelijke verbetering zal zijn ten opzichte van de vorige. Statushouders (en gezinsmigranten) worden beter begeleid en de marktwerking van taalaanbieders is ingeperkt. Of de Wi2021 daadwerkelijk tot betere resultaten leidt, is nog niet te zeggen. Daarvoor is het nog te vroeg. Gegeven het belang van de inburgering voor de taalverwerving en participatiekansen, is het belangrijk dat de Wi2021 tot een succes wordt gemaakt. Uit verschillende onderzoeken blijkt dat de eerste fase van de uitvoering van de Wi2021 met de nodige knelpunten gepaard is gegaan (Damen et al., 2023b; RadarAdvies, 2024). De Wi2021 is, zo stelt de wetgever, een lerend en adaptief stelsel. Dit houdt in dat er tussentijds aanpassingen kunnen worden gedaan om de wet beter en effectiever te maken. In de praktijk gebeurt dit volop. Het is belangrijk dat, mede aan de hand van gedegen evaluatieonderzoek, de uitvoering en effectiviteit van de wet op een zo hoog mogelijk peil worden gebracht.

Goed dat in Wi2021 minder mogelijkheden bestaan voor ontheffingen

Uit dit onderzoek blijkt dat mensen die in de Wi2013 zijn ontheven, een duidelijk minder gunstige arbeidsmarktpositie realiseren dan degenen die de inburgeringsexamens hebben behaald. Het is dus een goede zaak dat in de Wi2021 de mogelijkheid tot ontheffen is ingeperkt.

In de Wi2021 is het streven dat zoveel mogelijk deelnemers inburgeren op B1-niveau. Uit dit onderzoek komt naar voren dat statushouders die op een hoger niveau inburgeren, eerder de bijstand verlaten. Dat zou een mooie voorbode kunnen zijn van gunstige resultaten voor de nieuwe inburgeringswet. We maken hier wel een voorbehoud. Het is denkbaar dat in de Wi2013 een selectieve groep heeft gekozen voor B1 of B2. We moeten afwachten of, en zo ja, in hoeverre dit in de Wi2021 ook het geval is, en of we vergelijkbare uitstroom uit de bijstand zullen zien van deelnemers die op B1-niveau zijn ingeburgerd.

Taalverwerving stagneert na eerste jaren verblijf

Uit het onderzoek blijkt dat de grootste taalwinst wordt geboekt in de periode dat statushouders met de inburgering bezig zijn. Daarna vlakkt de verbetering van de taal af. Dit duidt erop dat het belangrijk is dat statushouders ook na de inburgering taalonderwijs blijven volgen. Kennelijk bieden hun sociale en werkomgeving geringe mogelijkheden om de taal te oefenen en verder te leren. Werkgevers zouden in dit verband gestimuleerd kunnen worden om te investeren in de verbetering van de Nederlandse taalvaardigheid van hun nieuwe werknemers. Er zijn subsidiemogelijkheden voor het instellen van leer- en werkervaringsplekken. Die zouden uitgebreid kunnen worden. Verder zou overwogen kunnen worden om een bredere infrastructuur in te richten voor taalonderwijs voor migranten. Daar zouden dan niet alleen ingeburgerde statushouders gebruik van kunnen maken, maar ook arbeids- en kennismigranten.

Psychische gezondheid: zorg blijft nodig voor statushouders die langer in Nederland zijn

Dit onderzoek laat zien dat hachelijke ervaringen tijdens de vlucht langetermijnevolgen hebben voor de psychische gezondheid van statushouders. Met

het toenemen van de verblijfsduur in Nederland wordt de psychische gezondheid eerder slechter dan beter. Het is dus niet alleen van belang dat hiervoor aandacht is in de eerste jaren van het verblijf, maar ook daarna nog. Statushouders die al langer in Nederland zijn hebben namelijk ook een hoog risico op psychische ongezondheid. Instanties en professionals met wie de statushouder regelmatig contact heeft, zoals de gemeente, taalscholen, huisartsen en werkgevers, zouden hier alert op moeten zijn en getraind moeten worden om signalen te herkennen. Het is nodig dat de ggz-zorg over expertise beschikt om specifiek aan statushouders gerichte zorg te verlenen.

Nadenken over aanpassingen in het spreidingsbeleid

Dit onderzoek laat zien dat de plaats waar je komt te wonen gevolgen heeft voor de arbeidsmarkt- en sociale participatie. In een recent kwalitatief onderzoek hebben statushouders al hun zorgen gedeeld over de willekeur bij plaatsing, de potentiële grote impact van de plaatsingsregio, en de onmacht in het niet zelf kunnen kiezen van een regio (Van der Meer et al., 2024). Het huidige onderzoek onderschrijft hun zorgen met kwantitatieve analyses; de plaatsingsregio heeft langdurige impact op hun mogelijkheden tot arbeidsparticipatie en beïnvloedt de samenstelling van de sociale netwerken. Statushouders hebben baat bij plaatsing in regio's met gunstigere arbeidsmarktomstandigheden in de vorm van lagere werkloosheidspercentages.

Het gericht plaatsen van statushouders in gunstige regio's vormt echter een dilemma omdat het afstappen van evenredige spreiding ook nadelen heeft. Gerichte plaatsing in bepaalde regio's kan namelijk zorgen voor extra druk op de woningmarkt in die regio's. Daarnaast kan het ten koste gaan van het draagvlak onder de bevolking van die regio's voor het huisvesten van statushouders. Ook kan het tot langere wachttijden leiden voor de huisvesting van statushouders. Een optie die niet ten koste gaat van evenredige spreiding is het bieden van extra ondersteuning bij de toegang tot de arbeidsmarkt voor statushouders in ongunstige plaatsingsregio's. Dit kan bijvoorbeeld door hun meer begeleiding te bieden bij het zoeken naar werk. Zo kan gepoogd worden een deel van de ongelijkheid tussen statushouders in verschillende plaatsingsregio's te verkleinen. Daarbij kan overwogen worden om extra in te zetten op de begeleiding van oudere statushouders; zij hebben al een lagere arbeidsparticipatie en worden daarnaast langduriger beïnvloed door de plaatsingsregio. Via het project Kansrijke Koppeling wordt gepoogd rekening te houden met in hoeverre de arbeidsmarkt van de plaatsingsregio aansluit bij de vaardigheden, werkervaring, en opleiding van de statushouder. Het is echter nog maar de vraag in hoeverre de invloed van de plaatsingsregio hiermee verdwijnt. De evenredige spreiding wordt niet losgelaten bij de kansrijke koppeling, dus zullen er nog steeds statushouders geplaatst worden in de regio's met hogere werkloosheid.

Al langer is er discussie over het spreidingsbeleid en wordt er nagedacht of de matching tussen personen en regio's met hulp van AI-methoden fijnmaziger zou kunnen plaatsvinden. Het blijft belangrijk om een goede balans te vinden tussen een evenwichtige spreiding van statushouders over het land en een zo eerlijk mogelijke plaatsing. Daar zijn geen simpele oplossingen voor, maar het staat vast dat het huidige spreidingsbeleid onbedoelde gevolgen heeft voor ongelijkheid in arbeids- en sociale participatie.

Literatuur

- Bakker, L., Dagevos, J., & Djundeva, M. (2023). Making the most of language acquisition of Syrian asylum permit holders in the Netherlands: the role of policy factors examined. *Journal of Social Policy*, 1-23. <https://doi.org/10.1017/s0047279423000557>
- Dagevos, J., & Miltenburg, E. (2020). Werk en werkloosheid. In J. Dagevos, E. Miltenburg, M. de Mooij, D. Schans, E. UTERS, & A. Wijga (Reds.), *Syrische statushouders op weg in Nederland: de ontwikkeling van hun positie en leefsituatie*. Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 6 februari 2024, van <https://digitaal.scp.nl/syrische-statushouders-op-weg-in-nederland/werk-en-werkloosheid>
- Dagevos, J., & Vermeulen, F. (2024). *Is de politiek er voor iedereen? Een onderzoek naar ervaren representatie, institutioneel vertrouwen en politieke participatie bij personen met een migratieachtergrond*. Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2024/01/25/is-de-politiek-er-voor-iedereen>
- Damen, R. E. C., Dagevos, J., & Huijnk, W. (2021). Refugee Reception Re-examined: a Quantitative Study on the Impact of the Reception Period for Mental Health and Host Country Language Proficiency Among Syrian Refugees in the Netherlands. *Journal Of International Migration And Integration / Revue de L Integration Et de La Migration Internationale*, 23(1), 1-21. <https://doi.org/10.1007/s12134-021-00820-6>
- Damen, R. E. C. (2022). *Rooting in new soil. Explaining differences and developments in early integration processes among Syrian refugees in the Netherlands* [Proefschrift, Erasmus Universiteit Rotterdam]. Geraadpleegd op 2 september 2024, van <https://pure.eur.nl/en/publications/rooting-in-new-soil-explaining-differences-and-developments-in-ea>
- Damen, R. E. C., Huijnk, W., & Dagevos, J. (2023a). Explaining recently arrived refugees' labor market participation: the role of policy characteristics among Syrians in the Netherlands. *Frontiers in Human Dynamics*, 4(52). <https://doi.org/10.3389/fhumd.2022.1028017>
- Damen, R., Hekelaar, A., Dagevos, J., Bruggeling, D., Moors, F., Watzeels, A., & Bakker, L. (2023b). *Van start met het nieuwe inburgeringsbeleid in Rotterdam. Een onderzoek naar de opzet en eerste ervaringen met de uitvoering*. Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR), Gemeente Rotterdam, afdeling Onderzoek en Business Intelligence (OBI). Geraadpleegd op 2 september 2024, van <https://pure.eur.nl/files/102749623/rapport-van-start-met-het-nieuwe-inburgeringsbeleid-van-rotterdam.pdf>
- De Bakker, E., Dagevos, J., & Coenders, M. (2023). Asiel en migratie. In W. Huijnk, D. Verbeek-Oudijk, & R. Willems (Reds.), *Kwesties voor het kiezen: maatschappelijke thema's voor de Tweede Kamerverkiezingen 2023* (pp. 31-38). Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 12 augustus 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2023/11/06/kwesties-voor-het-kiezen-2023>
- De Gruijter, M., & Razenberg, I. (2019). 'Work first', vrouwen later? Arbeidstoeleiding van vrouwelijke statushouders. *Beleid en Maatschappij*, 46(1), 7-22. <https://doi.org/10.5553/BenM/138900692019046001003>
- Geurts, N. (2022). *Puzzling pathways: The integration paradox among migrants in Western Europe* [Masterscriptie, Radboud Universiteit]. Geraadpleegd op 13 augustus 2024, van <https://repository.ubn.ru.nl/handle/2066/246515>

- Glorius, B., Kordel, S., Weidinger, T., Bürer, M., Schneider, H., & Spenger, D. (2020). Is social contact with the resident population a prerequisite of well-being and place attachment? The case of refugees in rural regions of Germany. *Frontiers in Sociology*, 5. <https://doi.org/10.3389/fsoc.2020.578495>
- Hartshorne, J. K., Tenenbaum, J. B., & Pinker, S. (2018). A critical period for second language acquisition: Evidence from 2/3 million English speakers. *Cognition*, 177, 263-277. <https://doi.org/10.1016/j.cognition.2018.04.007>
- Huijnk, W., Dagevos, J., Djundeva, M., Schans, D., Uiters, E., Ruijsbroek, A., & De Mooij, M. (2021). *Met beleid van start. Over de rol van beleid voor ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van Syrische statushouders*. Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2021/04/08/met-beleid-van-start-over-de-rol-van-beleid-voor-ontwikkelingen-in-de-positie-en-leefsituatie-van-syrische-statushouders>
- Larsen, B. R. (2013). Becoming part of welfare Scandinavia: Integration through the spatial dispersal of newly arrived refugees in Denmark. In K. F. Olwig, B. R. Larsen, M. Rytter (Reds.), *Migration, Family and the Welfare State: Integrating Migrants and Refugees in Scandinavia* (pp. 153-170). Routledge.
- Maliepaard, M., Noyon, S., & Schans, D. (2021). Een goed begin is het halve werk? De relatie tussen eerste ervaringen in Nederland en institutioneel vertrouwen en identificatie. In W. Huijnk, J. Dagevos, M. Djundeva, D. Schans, E. Uiters, A. Ruijsbroek & M. de Mooij (Reds.), *Met beleid van start. Over de rol van beleid voor ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van Syrische statushouders* (p.110-127). Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2021/04/08/met-beleid-van-start-over-de-rol-van-beleid-voor-ontwikkelingen-in-de-positie-en-leefsituatie-van-syrische-statushouders>
- Nooitgedagt, W. (2023). In- en uitsluiting. In M. Maliepaard, S. Negash, J. Dagevos, T. Kuijpers, E. Uiters, R. van Dijke, & W. Nooitgedagt (Reds.), *Nagiveren in een nieuwe samenleving* (pp. 14-18). WODC. Geraadpleegd op 13 augustus 2024, van <https://repository.wodc.nl/handle/20.500.12832/3297>
- Otmani, I. (2023). Towards a 'low ambition equilibrium': Managing refugee aspirations during the integration process in Switzerland. *Journal Of Ethnic And Migration Studies*, 50(4), 854-872. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2023.2235902>
- RadarAdvies. (2024). *Rapportage onderzoek uitvoering eerste fase Wi2021*. Geraadpleegd 2 september 2024, van <https://app.1848.nl/document/tkapi/507996>
- Röder, A., & Mühlau, P. (2012). Low Expectations or Different Evaluations: What Explains Immigrants' High Levels of Trust in Host-Country Institutions? *Journal Of Ethnic And Migration Studies*, 38(5), 777-792. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2012.667986>
- Van der Meer, M., Otten, K., Noyon, S. M., Hendriks, I. P., & Schans, J. M. D. (2024). *Een passende plek voor statushouders? Ervaringen met de woonomgeving en het huisvestingsbeleid van Syrische en Eritrese statushouders*. WODC. Cahier 2024-3. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://repository.wodc.nl/handle/20.500.12832/3354>
- Van Doorn, M., Scheepers, P., & Dagevos, J. (2012). Explaining the Integration Paradox Among Amall Immigrant Groups in the Netherlands. *Journal Of International Migration And Integration / Revue de L Integration Et de La Migration Internationale*, 14(2), 381-400. <https://doi.org/10.1007/s12134-012-0244-6>
- Vervoort, M. & Dagevos, J. (2008). Stagnatie in de sociale integratie. Waarom vrijetijdscontacten tussen allochtonen en autochtonen in de afgelopen jaren niet zijn toegenomen. *Mens en maatschappij*, 83(2), 151-167. Geraadpleegd 2

september 2024, van https://www.aup.nl/journal-downloads/mens-en-maatschappij/vol_83_no_2_-_stagnatie_in_de_sociale_integratie.pdf

Eindnoten

- ¹ Niet te verwarren met de spreidingswet. Deze heeft betrekking op de verdeling over gemeenten van de opvang van asielzoekers.
- ² Omdat het onderzoek zich richt op statushouders die tussen 2014 en 2016 een status kregen, hebben de bevindingen over de inburgering betrekking op de vorige wet. De onderzoeksuitkomsten hebben niettemin betekenis voor de nieuwe Wet inburgering 2021. Die bespreken we in de paragraaf met beleidsaanbevelingen.
- ³ In de Wet inburgering 2013 (Wi2013) werd een ontheffing om verschillende redenen verleend. Het overgrote deel kreeg een ontheffing omdat het niet lukte om het inburgeringsexamen te behalen, maar men wel aantoonbaar voldoende inspanning had geleverd. Ook werd een ontheffing verleend vanwege medische of psychische gronden of omdat iemand kon aantonen voldoende ingeburgerd te zijn. Ongeveer een kwart van de inburgeringsplichtigen is onder de Wi2013 ontheven.
- ⁴ Deze eis hield in dat asielzoekers maximaal 24 weken per jaar mochten werken. Na een uitspraak van de Raad van State op 29 november 2023 is deze eis komen te vervallen; asielzoekers mogen nu het hele jaar werken.

1 Inleiding

Mieke Maliepaard (WODC), Jaco Dagevos (EUR/SCP), Martine de Mooij-Schep (CBS)

1.1 Het LOCS-project

Het primaire doel van het Longitudinaal Onderzoek Cohort Statushouders (LOCS) is om de ontwikkelingen in het integratieproces van statushouders in kaart te brengen en zicht te krijgen op de factoren die deze ontwikkelingen verklaren. Daarvoor beschikken we over unieke survey- en registergegevens, die betrekking hebben op het cohort statushouders dat tussen 2014 en medio 2016 een status heeft gekregen. Syriërs vormen hiervan de grootste herkomstgroep. Intussen is het cohort statushouders dat wij in het LOCS onderzoeken minimaal zeven jaar in Nederland, en zijn velen van hen ook Nederlands staatsburger geworden. Statushouders vestigen zich veelal langdurig in Nederland (zie Ministerie van Justitie en Veiligheid, 2023). Van de Syrische Nederlanders uit dit cohort weten we dat zij vrijwel allen in Nederland zijn gebleven in die eerste zeven jaar, en dat hun blik ook (in ieder geval op de middellange termijn) op Nederland is gericht (Maliepaard et al., 2023). Het is met andere woorden een groep waarvan we mogen aannemen dat het overgrote deel zich permanent in Nederland zal vestigen.

1.2 Multidimensionaal perspectief

Een belangrijk uitgangspunt van het LOCS-project is dat het zich richt op verschillende dimensies van de leefsituatie van statushouders. We richten ons in dit rapport onder meer op de (mentale) gezondheid, de beheersing van de Nederlandse taal en sociale contacten; onderwerpen die fungeren als hulpbronnen voor het verwerven van een positie in de samenleving en op de arbeidsmarkt. De positieverwerving op de arbeidsmarkt is een belangrijke doelstelling van het beleid; het gaat erom dat statushouders kunnen voorzien in hun eigen onderhoud. In het LOCS-project nemen onderwerpen over de arbeidsmarkt en inkomen een belangrijke plaats in. Daarnaast proberen we zicht te krijgen op de invloed van de ontvangende samenleving op de opbouw van individuele hulpbronnen en de positieverwerving op de arbeidsmarkt van statushouders. Het gaat hier dan onder meer over de mate waarin statushouders discriminatie ervaren en Nederland als een open en gelijkwaardige samenleving beschouwen.¹

We doen binnen het LOCS-project dus onderzoek naar een breed palet van onderwerpen. Dit perspectief komt nadrukkelijk tot uiting in de beschrijvende studie die in 2023 verscheen op basis van de drie uitgevoerde waves van het LOCS-onderzoek (Maliepaard et al., 2023). Hieruit komt naar voren dat het binnen deze groep statushouders op een aantal terreinen, zoals werk, steeds beter gaat, terwijl er op andere terreinen weinig vooruitgang zichtbaar is (taalvaardigheid) of zelfs sprake is van achteruitgang (sociale contacten, gezondheid). Maar binnen elk van deze leefterreinen zijn er ook tussen individuele statushouders grote verschillen. Waar sommigen van hen bijvoorbeeld de Nederlandse taal goed spreken, aan het werk zijn, en zich thuis voelen, geldt dat voor anderen veel minder (zie ook Centraal Bureau voor de Statistiek, 2023).

Deze variatie in uitkomsten wijst op de waarde van een multidimensionaal perspectief. Het laat zien dat het integratieproces van statushouders verschillende gedaanten aanneemt, met gunstige en minder gunstige ontwikkelingen. Het voorkomt dat we te snelle conclusies trekken over de richting waarin het integratieproces zich ontwikkelt.

1.2.1 Op zoek naar factoren die (verschillen in) ontwikkelingen beïnvloeden, met bijzondere aandacht voor beleidsfactoren

In deze verdiepende studie staat de analyse van ontwikkelingen centraal. Daarbij hanteren we opnieuw het multidimensionale perspectief: we richten ons op onderzoek naar verschillende indicatoren. Doel is om meer grip te krijgen op factoren die bijdragen aan de positieverwerving van statushouders in de Nederlandse samenleving. We hebben speciale belangstelling voor de betekenis van beleidsfactoren. Vanaf het moment van aankomst in Nederland hebben asielzoekers (en later statushouders) te maken met uiteenlopende vormen van beleid: het merendeel komt in aanraking met het opvangbeleid. Dat beleid is niet alleen van invloed op de procedure van het verkrijgen van een vergunning, maar ook op de duur van het verblijf in de opvang en verhuizingen tussen verschillende opvanglocaties. Na vergunningverlening worden statushouders geplaatst in een gemeente via het zogenoemde spreidingsbeleid. Statushouders zijn verplicht om in te burgeren. De Nederlandse overheid heeft via deze vormen van beleid een grote impact op de levens van statushouders in de eerste periode in Nederland. Het beleid bepaalt of ze mogen blijven, waar ze wonen, hoe vaak ze verhuizen, en dat ze de Nederlandse taal moeten leren.

In deze verdiepende studie willen we nagaan in hoeverre deze vormen van beleid van invloed zijn op de positieverwerving van statushouders op de middellange termijn. Deze studie is tot op zekere hoogte een vervolg op een eerdere verdiepende studie binnen het LOCS-project waarin we aandacht schonken aan genoemde beleidsfactoren (Huijnk et al., 2021, met verdere uitwerkingen in onder meer Damen et al., 2022; Van der Linden et al., 2023 en Bakker et al., 2023). Hieruit bleek dat het opvangbeleid op de korte termijn invloed heeft op de positieverwerving van statushouders. Vaker verhuizen tussen opvanglocaties en geringe participatiemogelijkheden tijdens de opvangperiode hebben bijvoorbeeld nadelige consequenties voor de psychische gezondheid, wat vervolgens dempend werkt op de taalverwerving en arbeidsmarktparticipatie in de eerste jaren na aankomst. Maar in hoeverre heeft dit beleid een blijvende invloed, voorbij de eerste periode? En in hoeverre is die invloed verschillend voor verschillende leefterreinen, en voor verschillende subgroepen?

Het inburgeringsbeleid is erop gericht om statushouders een goede start te bezorgen: het moet de zelfredzaamheid bevorderen, taalvaardigheid vergroten en zo voor meer kansen zorgen op de Nederlandse arbeidsmarkt. Heeft dit beleid de bedoelde effecten? Zijn deze effecten hetzelfde voor verschillende subgroepen? En in hoeverre blijven die (eventuele) effecten zichtbaar op de langere termijn?

Het spreidingsbeleid heeft niet expliciet als doel om de positie van statushouders te verbeteren, maar uit Nederlands en internationaal onderzoek komen aanwijzingen dat dit beleid in ieder geval op korte termijn van invloed is op bijvoorbeeld de arbeidsmarktkansen. Het was echter niet eerder mogelijk om statushouders een langere tijd te volgen. Het is denkbaar dat de effecten vooral kort na aankomst zichtbaar zijn, maar dat deze op langere termijn vervagen of helemaal verdwijnen.

Aandacht voor deze beleidsfactoren is om verschillende redenen van belang. We constateerden al eerder dat er in Nederland opvallend weinig onderzoek is gedaan naar de werking van deze vormen van beleid (Huijnk et al., 2021). Het verder verdiepen van dit vraagstuk is alleen al om die reden van belang, waarbij we nu de mogelijkheid hebben om na te gaan of er 'langetermijngevolgen' waarneembaar zijn. Verder is het opvangbeleid op dit moment volop in discussie. Een van de vragen is of het asielmodel de gedaante aan zou moeten nemen van een participatiemodel (De Bakker et al., 2023). Kenmerkend hiervoor zijn meer mogelijkheden voor participatie gedurende de opvangperiode en een betere aansluiting tussen het opvang- en inburgeringsbeleid. Het advies dat enige tijd geleden verscheen over de herziening van het asielstelsel wijst in dezelfde richting (Paul, 2024). Deze studie biedt inzichten in de gevolgen van het huidige opvangbeleid voor de positieverwerving van statushouders, en kan daarmee een bijdrage leveren aan de huidige beleidsdiscussie. Sinds 1 januari 2022 is in Nederland de nieuwe inburgeringwet van kracht. De nieuwe wet spreekt nadrukkelijk van een 'lerend en adaptief stelsel', wat betekent dat veranderingen in het beleid mogelijk zijn als de beleidspraktijk of onderzoek daar aanleiding toe geeft. Op basis van uitkomsten van dit onderzoek doen we verschillende aanbevelingen voor de werking van de Wet inburgering.

1.2.2 *Verdiepende studie 2024: een multidimensionaal perspectief en beleidsfactoren*

Expliciete doelen van beleid gericht op statushouders hebben met name betrekking op de (arbeids-)participatie en de taalvaardigheid (en daarmee zelfredzaamheid) van statushouders. De Nederlandse taal wordt gezien als de sleutel voor participatie in de Nederlandse samenleving, en een snelle stap naar werk is een belangrijk doel. In het voorliggende rapport ligt het zwaartepunt daarom op deze onderwerpen. We onderzoeken in een viertal hoofdstukken in hoeverre het opvang-, spreidings- en inburgeringsbeleid bijdragen aan de taalverwerving van statushouders en aan hun arbeidsmarktparticipatie en financiële zelfredzaamheid (in de vorm van onafhankelijkheid van de bijstand).

Taal en werk zijn niet de enige belangrijke uitkomsten om te onderzoeken. Het past bij het multidimensionale perspectief van het LOCS-project om ook naar andere onderwerpen te kijken. Dit doen we in drie hoofdstukken naar mentale gezondheid, sociale contacten en ervaren uitsluiting. Uit ons eerdere onderzoek komt naar voren dat het niet goed gaat met de (mentale) gezondheid van Syrische Nederlanders en dat hun sociale netwerken beperkt zijn en in de afgelopen jaren zijn verminderd (Maliepaard et al., 2023). Ook stelden we vast dat de ervaren discriminatie is toegenomen. Dit zijn ongunstige ontwikkelingen, die de vraag oproepen in hoeverre het opvang-, inburgerings- en spreidingsbeleid hier (onbedoeld) aan bijdragen.

Een belangrijk voordeel van het LOCS boven eerder onderzoek naar statushouders is dat we gebruik kunnen maken van de unieke longitudinale datastructuur. Inmiddels kunnen statushouders gedurende ongeveer zeven jaar worden gevolgd. Binnen de CBS-registerdata zijn er gegevens voor iedere maand vanaf toekenning van de status (tussen 72 en 102 maanden); binnen de surveygegevens hebben we informatie op drie tijdstippen: 2017, 2019, en 2022. Bestaand longitudinaal onderzoek over zo'n lange periode was in Nederland niet eerder beschikbaar, en is ook internationaal gezien uniek (met uitzondering van Duitsland, waar de longitudinale IAB-BAMF-SOEP-surveydata vergelijkbaar zijn). In de voorliggende studie maken we gebruik van het longitudinale karakter van de data op verschillende manieren. Allereerst hebben we, doordat mensen al gedurende lange tijd gevolgd worden, de mogelijkheid om

individuele trajecten door de tijd in kaart te brengen. Dit maakt het mogelijk om ook te laten zien hoe trajecten tussen personen uiteenlopen (bijvoorbeeld in het taal-, bijstands- en arbeidsmarkthoofdstuk). Ook kan op basis van de nu beschikbare longitudinale data beter worden geschat in hoeverre effecten van beleid persisteren of uitdoven over tijd (bijvoorbeeld in het gezondheidshoofdstuk, taalverwervingshoofdstuk, en de arbeidsmarkthoofdstukken); zeker nu we statushouders over een zo lange periode kunnen volgen. Tot slot proberen we op een aantal terreinen causale relaties aan te tonen, bijvoorbeeld als het gaat om het in kaart brengen van de effecten van het spreidingsbeleid op sociale contacten en arbeidsmarktparticipatie – dat fungeert als een natuurlijk experiment (zie ook Kanas & Kosyakova, 2023).

Alle hoofdstukken in deze verdiepende studie gaan over statushouders die tussen 2014 en medio 2016 in Nederland een verblijfsvergunning hebben gekregen.² Daarnaast gebruiken we bevindingen uit kwalitatieve en kwantitatieve studies in binnen- en buitenland om hypothesen te formuleren en om bevindingen te duiden. Elk hoofdstuk bestaat uit een inleiding, theoretisch kader, empirisch deel en conclusie/discussie; de hoofdstukken zijn dus zelfstandig leesbaar. Het rapport bevat verder een zelfstandig leesbaar hoofdstuk met een samenvatting en conclusies en aanbevelingen voor het beleid.

1.3 Literatuur

- Bakker, L., Dagevos, J., & Djundeva, M. (2023). Making the most of language acquisition of Syrian asylum permit holders in the Netherlands: the role of policy factors examined. *Journal of Social Policy*, 1-23.
<https://doi.org/10.1017/S0047279423000557>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2023). *Dashboard cohortstudie asiel*. Geraadpleegd op 27 oktober 2023, van <https://dashboards.cbs.nl/v4/asielenintegratie/>
- Damen, R., Huijnk, W., & Dagevos, J. (2022). Socio-cultural starting positions among recently arrived Syrian refugees in the Netherlands: A latent class analysis. *International Journal of Intercultural Relations*, 87, 72-84.
<https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2022.01.009>
- De Bakker, E., Dagevos, J., & Coenders, M. (2023). Asiel en migratie. In W. Huijnk, D. Verbeek-Oudijk, & R. Willems (Reds.), *Kwesties voor het kiezen: maatschappelijke thema's voor de Tweede Kamerverkiezingen 2023* (pp. 31-38). Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 2 september 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2023/11/06/kwesties-voor-het-kiezen-2023>
- Huijnk, W., Dagevos, J., Djundeva, M., Schans, D., Uiters, E. R., Ruijsbroek, A. R., & De Mooij, M. D. C. (2021). *Met beleid van Start*. Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 2 september 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2021/04/08/met-beleid-van-start-over-de-rol-van-beleid-voor-ontwikkelingen-in-de-positie-en-leefsituatie-van-syrische-statushouders>
- Kanas, A., & Kosyakova, Y. (2023). Greater local supply of language courses improves refugees' labor market integration. *European Societies*, 25(1), 1-36.
<https://doi.org/10.1080/14616696.2022.2096915>
- Maliepaard, M., Negash, S., Dagevos, J., Kuijpers, T., Uiters, E., Van Dijke, R., & Nooitgedagt, W. (2023). *Navigeren in een nieuwe samenleving: de ontwikkeling*

van de positie en leefsituatie van Syrische Nederlanders. WODC, Erasmus Universiteit Rotterdam en Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu. Geraadpleegd op 2 september 2024, van <https://repository.wodc.nl/handle/20.500.12832/3297>

Ministerie van Justitie en Veiligheid. (2023). *De Staat van Migratie*. Geraadpleegd op 27 juli 2023, van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2023/10/06/tk-bijlage-de-staat-van-migratie-2023>

Paul, H. (2024). *Bouwstenen voor het asielbeleid en asielstelsel*. ABDTOPConsult. Geraadpleegd op 2 september 2024, van <https://www.algemenebestuursdienst.nl/documenten/publicatie/2024/02/08/bouwstenen-voor-het-asielbeleid-en-het-asielstelsel>

Van der Linden, M., Weeda, L., & Dagevos, J. (2023). The pains and gains of reception centres: How length of stay in reception centres is associated with Syrian refugees' mental health during early resettlement. *International Migration*, 61(3), 301-313. <https://doi.org/10.1111/imig.13052>

Van Liempt, I., & Staring, R. (2020). *Nederland papierenland. Syrische statushouders en hun ervaringen met participatiebeleid in Nederland*. Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 2 september 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2020/03/12/nederland-papierenland>

Vermeulen, F. (2021). *Open armen en dichte deuren: Percepties van Syrische en Eritrese statushouders over hun sociaal-culturele positie in Nederland*. Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 2 september 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2021/02/18/open-armen-en-dichte-deuren>

1.4

Eindnoten

- ¹ De nadruk in het LOCS ligt op de ontwikkelingen in de positie, houdingen en opvattingen van statushouders zelf. Dit hangt samen met de basis van ons onderzoek: metingen bij statushouders. In de kwalitatieve onderzoeken die in het kader van het LOCS zijn uitgevoerd, is er meer aandacht voor de ontvangende samenleving, zie bijvoorbeeld Nederland Papierenland (Van Liempt & Staring, 2020), en Open armen en dichte deuren (Vermeulen, 2021).
- ² Het gaat om het cohort Syriërs dat tussen 1 januari 2014 en 1 juli 2016 een verblijfsvergunning asiel heeft gekregen en om hun kinderen en partners die als nareiziger of in het kader van gezinshereniging naar Nederland zijn gekomen.

2 Ontwikkelingen in de taalverwerving van Syrische Nederlanders

Wybren Nooitgedagt (EUR) en Jaco Dagevos (EUR/SCP)

2.1 Inleiding

Statushouders benadrukken het belang van het beheersen van de Nederlandse taal voor hun integratie in de samenleving (Damen et al., 2019). Het is in hun ogen de sleutel tot werk, sociale contacten en een zelfstandig bestaan. In de beschrijvende studie onder Syrische Nederlanders (Maliepaard et al., 2023) zien we de Nederlandse taalbeheersing vooral in de eerste jaren van het verblijf verbeteren, om daarna af te vlakken. Deze ontwikkeling is ook waarneembaar in ander onderzoek onder statushouders in Nederland (Van der Linden & Dagevos, 2022) en onder vluchtelingen in andere landen (bijv. Hou & Beiser, 2006).

In dit hoofdstuk willen we voor de groep Syrische Nederlanders die tussen 2014 en 2016 een verblijfsvergunning kregen nagaan welke factoren de ontwikkeling van de Nederlandse taalbeheersing beïnvloeden. We hebben daarbij aandacht voor het opvang- en inburgeringsbeleid en individuele factoren. Er loopt al enige tijd een discussie over aanpassingen in het opvangbeleid, waarin meer mogelijkheden voor het leren van de Nederlandse taal en participatie zijn voorzien. Het onlangs verschenen rapport over de heroriëntatie van het asielbeleid pleit voor het verruimen van de mogelijkheden om de taal te leren en te werken (Paul, 2024). Het gaat om een verandering van het asielmodel naar het participatiemodel (De Bakker et al., 2023). Een verandering die op brede steun onder de bevolking rekenen (Coenders & Dagevos, 2024). In dit hoofdstuk gaan we na in hoeverre kenmerken van het opvangbeleid van betekenis zijn voor ontwikkelingen in de taalverwerving. Het gaat dan om de duur van de opvang, het aantal verhuizingen tussen opvanglocaties, en de participatie (leren van de taal, werken) gedurende de opvang.

Naast het opvangbeleid richten we ons op de relatie tussen het inburgeringsbeleid en taalverwerving. Het Nederlandse inburgeringsbeleid staat voor een belangrijk deel in het teken van het leren van de Nederlandse taal. We mogen dan ook verwachten dat er een positieve relatie bestaat tussen de inburgeringscursus en het verwerven van de Nederlandse taal. Eerder onderzoek laat dit ook zien (bijv. De Vroome & Van Tubergen, 2010), maar de relatie is niet altijd sterk (Dagevos & Odé, 2011) of causaal te duiden (Bakker et al., 2023). Verder weten we nog relatief weinig over het effect van inburgering op de langere termijn. De groep Syrische statushouders die we hier onderzoeken heeft tussen 2014 en 2016 een status gekregen en is ingeburgerd onder de Wet inburgering 2013. Deze wet is inmiddels vervangen door de Wet inburgering 2021.

Voor zowel het opvang- als inburgeringsbeleid zijn we geïnteresseerd in de werking op de korte en op de wat langere termijn. Eerder onderzoek heeft aangetoond dat het afronden van de inburgering en het kunnen participeren in de opvang bijdragen aan de Nederlandse taalverwerving (Bakker et al., 2023; Damen et al., 2022). Het is echter niet duidelijk in hoeverre de effecten van deze factoren zich opstapelen of elkaar juist afvlakken. Tot slot betrekken we verschillende achtergrondkenmerken van

statushouders in ons onderzoek, omdat eerder onderzoek heeft aangetoond dat oudere mensen en mensen met lagere opleidingsniveaus doorgaans meer moeite hebben om hogere niveaus van taalvaardigheid te bereiken (Kosyakova et al., 2022; Kristen & Seuring, 2021).

2.2 Verwachtingen

2.2.1 Opvangbeleid

Volgens de standaardtheorie van taalverwerving hangt de taalontwikkeling af van de mate van blootstelling aan de tweede taal, de prikkels die men krijgt om de taal te leren, en de efficiëntie van het leren (Chiswick & Miller, 2001). Mensen kunnen op vele manieren blootgesteld worden aan een tweede taal, bijvoorbeeld op het werk, op school, of via sociaal contact. Ook kunnen migranten al voordat zij migreren blootgesteld worden aan de taal van het land van bestemming. De taal kan bijvoorbeeld ook in het land van oorsprong gesproken worden, of mensen kunnen via media in contact komen met de taal. De meeste Syrische vluchtelingen zijn waarschijnlijk slechts zeer beperkt in aanraking gekomen met Nederlands voordat zij in Nederland aankwamen.

Het is aannemelijk dat de periode in de opvang van invloed is op de Nederlandse taalverwerving. Tijdens het verblijf in de opvang worden mensen waarschijnlijk minder blootgesteld aan het Nederlands. Zo zijn er in de opvang bijvoorbeeld minder mogelijkheden om contacten te leggen met Nederlandssprekende mensen. Ook kunnen een langdurig verblijf in een asielzoekerscentrum (azc) en veel verhuizingen tussen locaties slecht zijn voor de mentale gezondheid, wat het vervolgens lastiger kan maken om de taal te leren. Uit voorgaand onderzoek blijkt dan ook dat de taalverwerving minder gunstig verloopt als statushouders langer in de opvang verblijven (Van Tubergen, 2010), of vaker moeten verhuizen (Damen et al., 2022).

Tegelijkertijd hoeft de opvangperiode niet per se negatief te zijn. Tijdens hun verblijf hebben Syrische statushouders namelijk de mogelijkheid om deel te nemen aan het programma Voorbereiding op inburgering (voorinburgering), waarin ze onder andere kunnen beginnen met het volgen van Nederlands lessen. Uit voorgaand onderzoek blijkt dat vluchtelingen die deelnemen aan meer activiteiten in het azc, zoals het leren van Nederlands, beter Nederlands spreken (Bakker et al., 2023; Damen et al., 2022). Uit een evaluatie van de voorinburgering blijkt dat het programma slechts in ongeveer 25% van de azc-locaties werd aangeboden (Bakker et al., 2020). Deelname aan activiteiten tijdens het verblijf in het azc is dus afhankelijk van de locatie waar statushouders verblijven. In navolging van voorgaand onderzoek verwachten wij dan ook dat een langere opvangperiode en meer verhuizingen tijdens de opvangperiode zullen samenhangen met een lager taalniveau, terwijl deelname aan meer activiteiten zal samenhangen met een hoger taalniveau.

2.2.2 Inburgering

De centrale doelstelling van het inburgeringsbeleid is om de Nederlandse taal te leren. Daarom mag verwacht worden dat er een samenhang is tussen het afronden van de inburgering en het beheersen van de Nederlandse taal. Als het volgen van taalcursussen inderdaad effectief is, dan ligt het in de rede dat mensen die de inburgering succesvol afsluiten ook beter zijn in Nederlands. Taallessen zijn een

belangrijke manier waarop mensen op een gestructureerde manier blootgesteld worden aan een nieuwe taal. Uit longitudinaal onderzoek in Duitsland blijkt dat migranten die taallessen volgen hogere taalniveaus halen (Kristen & Seuring, 2021).

Een ander aandachtspunt in de analyse is het effect van ontheffingen. Deze zijn onder de Wet inburgering 2013 veelvuldig toegepast: circa 25% van de inburgeringsplichtigen is onder die wet ontheven. In de nieuwe wet zijn de mogelijkheden hiertoe sterk ingeperkt. In de analyse hebben we nadrukkelijk aandacht voor de relatie tussen ontheffingen en ontwikkelingen in de taalverwerving. Zo kunnen we een indicatie geven of het inperken van de mogelijkheden tot ontheffingen in de Wet inburgering 2021 een goede beslissing is geweest, en mogelijk zal bijdragen aan een betere werking van de nieuwe wet.

2.2.3 *Andere factoren*

Tot slot kijken we nog naar een aantal factoren die niet gerelateerd zijn aan beleid, maar waarvan wel bekend is dat zij een belangrijke rol spelen bij taalverwerving. Aangezien blootstelling een van de belangrijkste drijfveren is voor taalverwerving, is het vanzelfsprekend dat contact met mensen die de taal vloeiend spreken ook een belangrijke rol speelt (Kristen & Seuring, 2021). Dit is overigens een proces dat zichzelf versterkt, aangezien migranten die de taal beter spreken meer contact leggen met mensen zonder migratieachtergrond (Martinovic et al., 2009).

Verder leert niet iedereen een nieuwe taal even snel. Uit voorgaand onderzoek blijkt dat met name leeftijd en opleidingsniveau een belangrijke rol spelen. Het is een veel gevonden resultaat dat mensen die op latere leeftijd beginnen met het leren van een taal daar veel meer moeite mee hebben (bijv. Hartshorne et al., 2018; Van Tubergen, 2010). Het uiteindelijke niveau dat mensen na 30 jaar bereiken neemt gestaag af na een leeftijd van rond de 17 jaar (Hartshorne et al., 2018). Verder blijkt uit voorgaand onderzoek dat mensen met een hoger opleidingsniveau een tweede taal beter leren dan mensen met een lager opleidingsniveau (bijv. Kristen & Seuring, 2021). De verwachting is dat een hoger opleidingsniveau een reflectie is van leervermogen, wat zich ook uit in het beter leren van taal (Chiswick & Miller, 2001).

2.2.4 *Verandering over de tijd*

We zijn voor zowel het opvang- als inburgeringsbeleid geïnteresseerd in de werking op de korte en langere termijn. Uit eerder onderzoek is niet duidelijk in hoeverre de verschillen zich opstapelen of elkaar juist afvlakken. Met andere woorden, lukt het mensen om een opgelopen (relatieve) achterstand na verloop van tijd weg te werken, of worden de verschillen over de tijd juist steeds groter? Aan de hand van longitudinale data onderzoeken we voor alle beleidsfactoren of er sprake is van een verandering in het effect over de tijd, en zo ja, wat deze verandering is.

2.3 **Data en methode**

2.3.1 *Steekproef*

We maken gebruik van alle drie de meetmomenten (2017, 2019, en 2022) van de survey Nieuwe Statushouders in Nederland, in combinatie met registerdata over de inburgering en de opvang. De grootte van de steekproef betreft 3.209, 2.544 en 1.920

personen per meetmoment. Aangezien we geïnteresseerd zijn in het effect van de periode in het azc, filteren we de mensen eruit die hebben aangegeven dat zij nooit in een azc hebben verbleven ($n=186$). Ten slotte verwijderden we ook 22 mensen die een ontbrekende waarde hebben voor hun opleidingsniveau bij aankomst en 3 mensen met een ontbrekende waarde voor tijd in Nederland. De uiteindelijke steekproef bestaat uit 2.998, 2.375 en 1.792 personen.

2.3.2 Variabelen

We meten *taalniveau* met het cijfer dat mensen zichzelf geven voor hun Nederlandse taalniveau (1 'Ik spreek geen Nederlands' tot 10 'Ik spreek zeer goed Nederlands'). Dit is op elk meetmoment gemeten. Hoewel dit dus een subjectieve meting is, heeft voorgaand onderzoek aangetoond dat mensen over het algemeen relatief goed zijn in het inschatten van hun eigen taalniveau (bijv. Gullifer et al., 2021; MacIntyre et al., 1997).

We meten *tijd in Nederland* in jaren (weken gedeeld door 52). Dit is gebaseerd op het verschil tussen de aankomstdatum in Nederland en de datum van het beantwoorden van de survey. De steekproef bestaat zoals gezegd uit Syrische Nederlanders die tussen 2014 en 2016 hun verblijfsvergunning kregen. Er kunnen dus relatief grote verschillen zijn in de tijd die men in Nederland is op het moment van de eerste wave. Aangezien blootstelling een van de belangrijkste factoren is voor verbeteringen in taalniveau, is het aannemelijk dat mensen die langer in Nederland zijn, ook beter Nederlands spreken.

Voor het opvangbeleid kijken we naar de *duur van het verblijf in COA-locaties* en het *aantal verhuizingen tussen azc's* (beide gebaseerd op data van het Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA)) en *deelname aan activiteiten in het azc* (taalles volgen, zelf Nederlands leren, vrijwilligerswerk doen, werken, opleiding volgen). We kijken naar het aantal verschillende activiteiten waaraan men heeft deelgenomen en maken daarvoor een somscore van de eerdergenoemde variabelen (0-5 activiteiten). In een aanvullende analyse onderzoeken we ook apart de effecten van deelname aan de verschillende activiteiten.

Voor het inburgeringsbeleid kijken we naar *inburgeringsstatus* (gebaseerd op registerdata). We maken onderscheid tussen vier categorieën, op basis van de originele acht categorieën:

- Nog bezig met de inburgering: overschrijding (en nog geen examen behaald); inburgeringsplichtig niet voldaan middels examen, maar geen overschrijding.
- Examen gehaald: inburgeringsplichtig en examen behaald.
- Ontheffing: ontheffing van inburgeringsplicht.
- Overige: vrijstelling; niet inburgeringsplichtig op peilmoment; niet gekoppeld met inburgeringsbestand; overleden of geëmigreerd.

Om meer informatie te verkrijgen over het effect van blootstelling kijken we ook naar de sociale contacten met Nederlanders zonder migratieachtergrond en of mensen werk hebben. We meten contact als combinatie van de volgende twee vragen: 'Hoe vaak heeft u contact met: [Nederlandse burens of buurtgenoten / Nederlandse vrienden of kennissen]'. Deze worden gemeten op een vijfpuntsschaal van 'elke dag' tot 'nooit / minder dan 1 keer per jaar'. Daarnaast kon men ook 'niet van toepassing' aangeven. Aangezien dit voor contact betekenisvol is, hebben wij deze antwoorden gehercodeerd

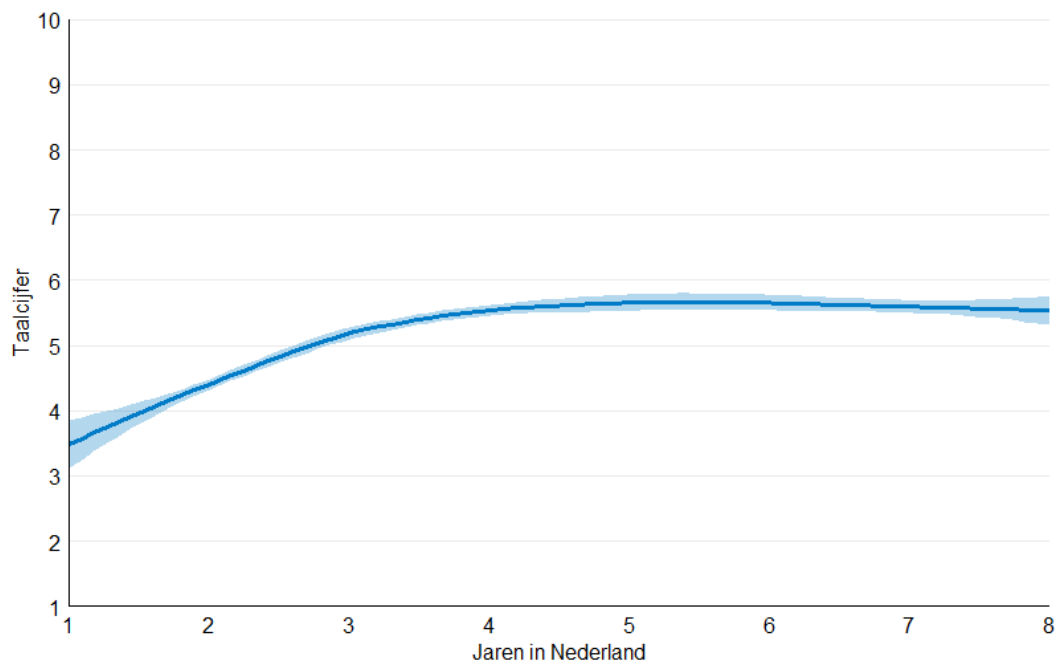
naar 'nooit / minder dan 1 keer per jaar'. Voor het combineren van de twee variabelen hebben we steeds de maximumwaarde van contact genomen.

Tot slot kijken we naar verschillende achtergrondmerken: *leeftijd* (in jaren ten tijde van het eerste interview), *gender* (0 = 'man', 1 = 'vrouw') en *opleidingsniveau bij aankomst* (0 = 'geen opleiding / lagere school niet afgemaakt', 1 = 'basisonderwijs', 2 = 'lager middelbaar onderwijs', 3 = 'hoger middelbaar en beroepsonderwijs', 4 = 'hoger onderwijs'). Ook controleren we voor verschillen tussen niet-nareizigers en nareizigers (0 = 'geen nareiziger', 1 = 'nareiziger').

2.4 Resultaten

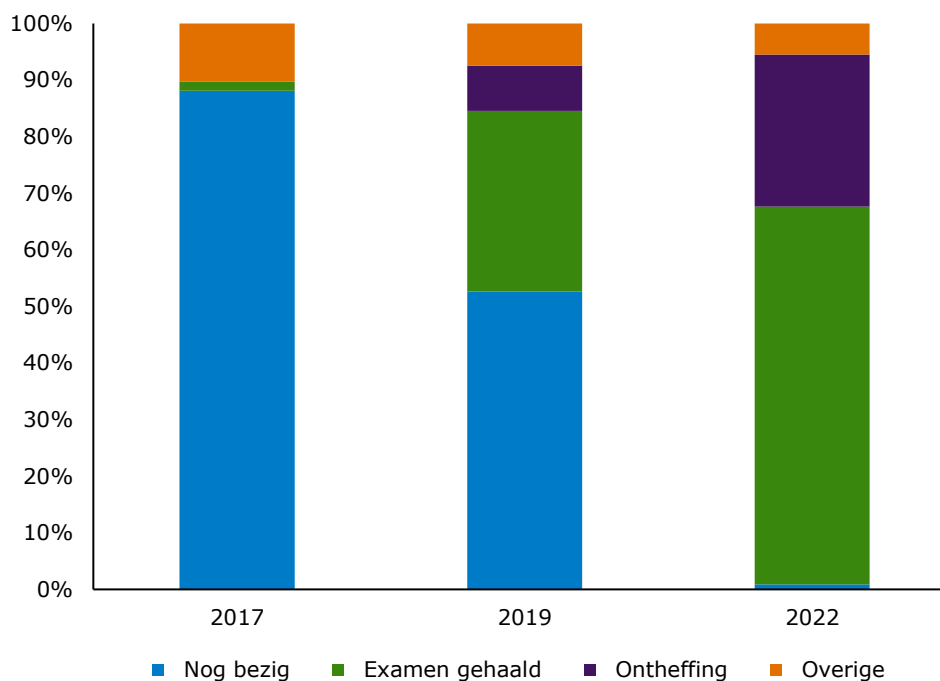
2.4.1 Beschrijving van de ontwikkeling in Nederlandse taal en inburgeringstatus

Figuur 2.1 Taalontwikkeling in de loop van de tijd in Nederland

Figuur 2.1 toont dat mensen in de eerste jaren na aankomst steeds beter worden in het Nederlands, maar dat die ontwikkeling in taalniveau na verloop van tijd afvlakt. Er lijkt dus sprake te zijn van een stagnatie in de ontwikkeling van taalvaardigheid. Dit is in lijn met ander onderzoek, dat laat zien dat verbeteringen in taalniveau het sterkst zijn in de eerste jaren na aankomst (Hou & Beiser, 2006).

Figuur 2.2 Inburgeringsstatus

Er is over de drie meetmomenten een duidelijke verandering te zien in de inburgeringsstatus (zie figuur 2.2). Ten tijde van de eerste wave is het overgrote deel van de respondenten bezig met inburgeren (87%). Slechts een klein aandeel heeft op dat moment het examen al gehaald (1,5%). Ten tijde van de tweede wave is ongeveer de helft van de mensen nog bezig met de inburgering (53%). Een aanzienlijk deel heeft de examens gehaald (32%), en een klein deel heeft een ontheffing (8%). Op het derde meetmoment zijn bijna alle mensen klaar met het inburgeren. De meeste hebben de examens gehaald (67%), en ongeveer een derde heeft een ontheffing gekregen (27%).

Tot slot blijkt dat veel mensen tijdens hun verblijf in het azc Nederlandse les volgen (58%), zelf Nederlands leren (54%) of als vrijwilliger werken (40%, zie tabel B2.1 in de bijlage). Het is ook belangrijk om op te merken dat mensen gemiddeld negen maanden in een azc verblijven, wat relatief kort is in vergelijking met eerdere groepen vluchtelingen (Bakker et al., 2014).

Box 2.1 Analysemethode

Om de trend in taalverwerving goed te onderzoeken, maken we gebruik van een *multilevel growth curve*-model. In dit model houden we rekening met het feit dat mensen bij de eerste meting verschillende taalniveaus kunnen hebben en dat ze kunnen verschillen in de snelheid van hun taalverwerving (*random intercept* en *slope*).

Door twee tijdstermen voor de verblijfsduur in Nederland aan het model toe te voegen, kunnen we de non-lineaire taalontwikkeling modelleren. De eerste term is simpelweg tijd in Nederland (kortweg 'tijd'). Deze term geeft aan in welke mate het taalniveau over de tijd toeneemt (of afneemt). Een positief effect van tijd duidt op een toename, terwijl een negatief effect op een afname wijst. De tweede term is het kwadratische effect van tijd. Deze term vertegenwoordigt de mate waarin de toename in taalniveau over de tijd verandert. Een positief kwadratisch effect betekent dat de toename in taalniveau steeds sneller gaat, wat duidt op een exponentiële stijging. Een negatief kwadratisch effect betekent daarentegen dat de toename steeds langzamer gaat, wat wijst op een afvlakking over de tijd.

Een consequentie van deze methode is dat de geschatte trend over de tijd een boog is. Hierdoor kan het lijken alsof het taalniveau na verloop van tijd weer daalt. Dit is echter slechts een gevolg van de toevoeging van het kwadratische effect van tijd.

2.4.2 *Verklaren van veranderingen in taalniveau*

Als eerste stap hebben we een model geschat waarbij we veranderingen in taalniveau verklaren met *tijd in Nederland* en het kwadratische effect van tijd (zie box 2.1 voor een toelichting op de gebruikte methode).¹ De resultaten van dit model komen overeen met de verwachtingen (zie model 1, tabel B2.2 in de bijlage). Het positieve effect van tijd toont aan dat het taalniveau over de tijd stijgt, en het negatieve kwadratische effect van tijd laat zien dat de taalverwerving na verloop van tijd afvlakt.

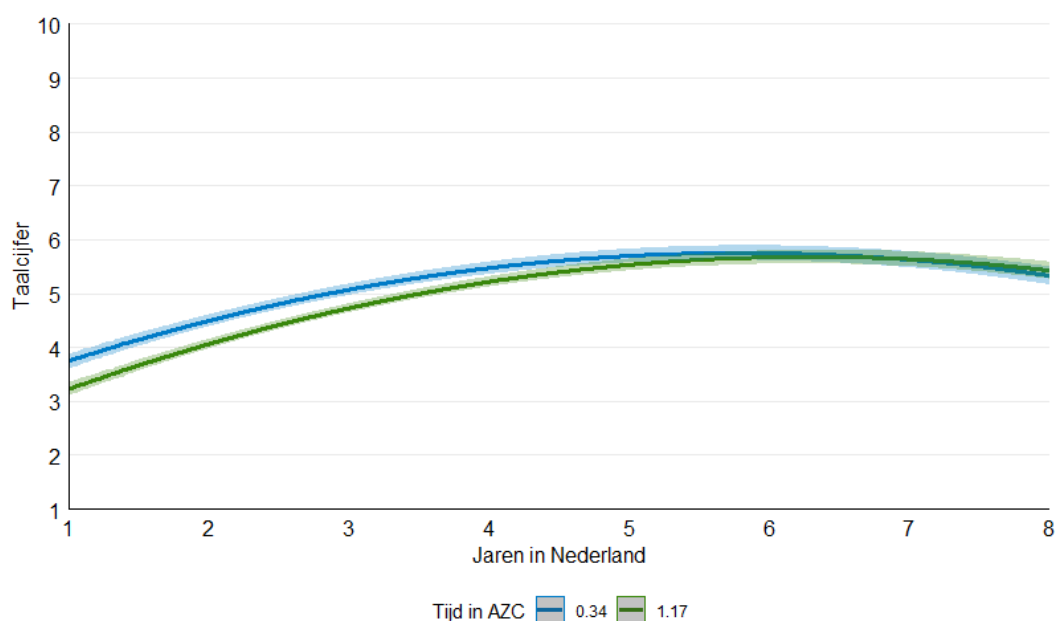
In de volgende modellen voegen we stapsgewijs nieuwe variabelen toe, zodat we kunnen onderzoeken of de effecten van de opvangperiode en inburgeringsstatus robuust zijn. Als eerste voegen we variabelen toe over de opvangperiode (model 2) en inburgeringsstatus (model 3). Vervolgens voegen we de werkvariabele toe (model 4). Daarna nemen we de verschillende achtergrondvariabelen op (model 5) en als laatste voegen we contact met Nederlanders zonder migratieachtergrond toe (model 6). Uit deze stapsgewijze aanpak blijkt dat de gevonden relaties niet afhankelijk zijn van de controlevariabelen. We richten ons bij de bespreking van de resultaten dan ook op model 6.

Zoals verwacht zijn zowel een langere verblijfsduur in een azc als meer verhuizingen tussen azc's gerelateerd aan een lager taalniveau, terwijl deelname aan activiteiten in het azc samenhangt met een hoger taalniveau. Vergeleken met nog bezig zijn met inburgeren, is het halen van het inburgeringsexamen gerelateerd aan een hoger taalniveau. Het krijgen van een ontheffing hangt samen met een lager taalniveau. Tot slot hangt het hebben van werk en meer contact met Nederlanders zonder migratieachtergrond positief samen met taalniveau. Dit zijn beide indicaties van een grotere blootstelling.

Uitdoven of versterken over de tijd

Daarna hebben we onderzocht of de effecten uitdoven of zich juist versterken over de tijd. Daarvoor hebben we in verschillende modellen interacties geschat tussen tijd in Nederland en tijd in het azc, het aantal verhuizingen tussen locaties, het aantal activiteiten en de inburgeringsstatus (zie modellen 7 t/m 10, tabel B2.3 in de bijlage).

Figuur 2.3 Interactie tussen de tijd in Nederland en tijd in het azc (plus en min de standaarddeviatie)

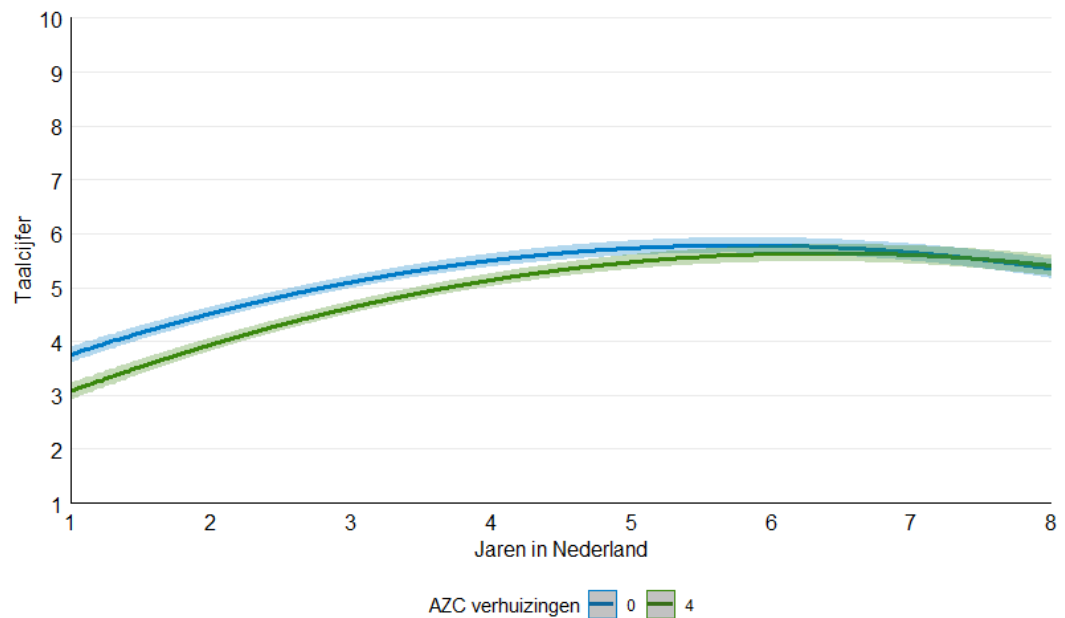

De significante positieve interactie tussen *tijd in Nederland* en *tijd in het azc* (model 7) suggereert dat het initiële negatieve effect van *tijd in het azc* uitdooft over de tijd (zie figuur 2.3). Hoewel mensen die langer in een azc verblijven dus een initieel lager taalniveau hebben, lijkt het erop dat zij deze achterstand na een aantal jaar inhalen.

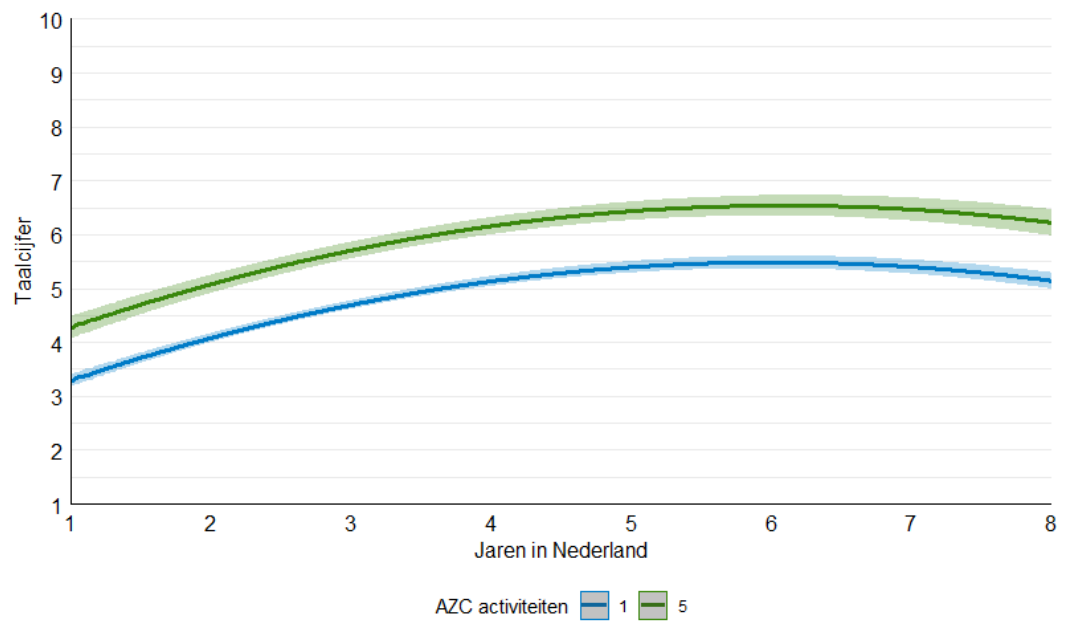
Ook de interactie tussen *tijd in Nederland* en *aantal verhuizingen* is significant en positief, wat suggereert dat ook het effect van het aantal verhuizingen na verloop van tijd minder sterk wordt (zie figuur 2.4 en model 8). Met andere woorden: mensen die vaker verhuizen tussen azc's lopen een achterstand op, maar weten deze na een aantal jaar weer weg te werken.

Het effect van het *aantal activiteiten* lijkt niet af te nemen over de tijd (zie figuur 2.5 en model 9), aangezien de interactie tussen activiteiten en tijd in Nederland niet significant is. Deze resultaten suggereren dat mensen die deelnemen aan (meer) activiteiten tijdens hun verblijf in een azc een hoger initieel taalniveau hebben, en dat zij deze voorsprong ook behouden.

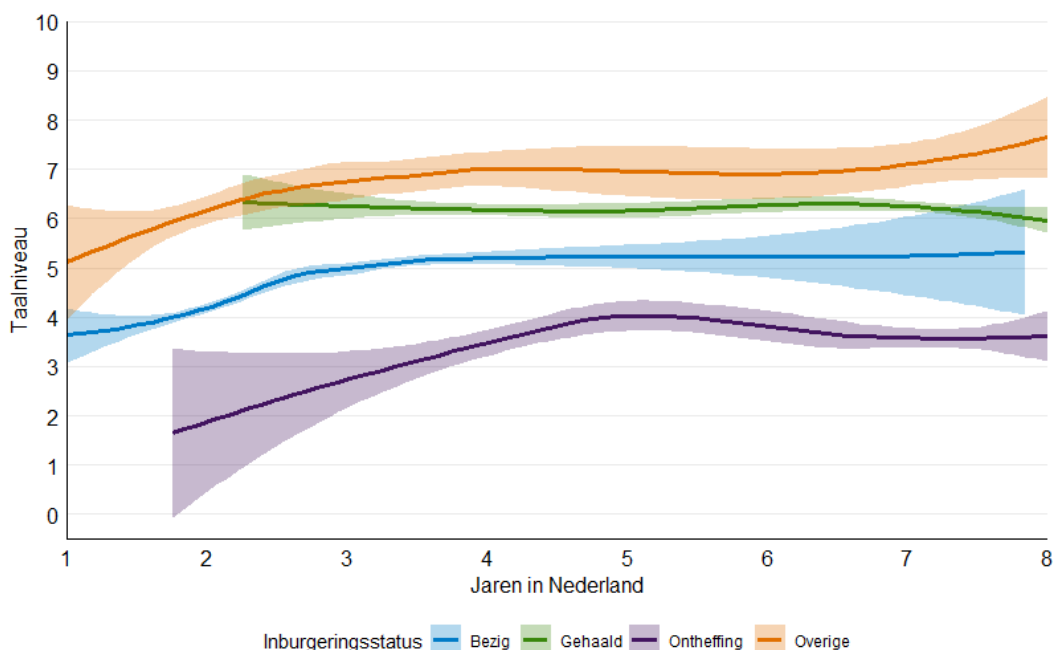
Figuur 2.4 Interactie tussen de tijd in Nederland en het aantal verhuizingen tussen azc's

Figuur 2.5 Interactie tussen de tijd in Nederland en het aantal activiteiten in azc

Figuur 2.6 Gemiddeld taalniveau over tijd in Nederland, uitgesplitst naar inburgeringsstatus

Ten slotte toont model 10 dat het taalniveau het sterkst stijgt wanneer mensen bezig zijn met de inburgering. We kunnen de resultaten van de interactie tussen *tijd in Nederland* en *inburgeringsstatus* echter niet interpreteren, omdat er overgespecificeerd is (zie tabel B2.3). Dit komt waarschijnlijk doordat er onvoldoende variatie is in inburgeringsstatus op het eerste en derde meetmoment (zie figuur 2.1). Op het eerste meetmoment is bijvoorbeeld vrijwel iedereen nog bezig met de inburgering (88%), terwijl op het laatste meetmoment vrijwel niemand hier nog mee bezig is (1%). We kunnen dus slechts zeggen dat er een indicatie is dat het taalniveau het snelst stijgt tijdens de deelname aan de inburgering, wat ook ondersteund wordt door de gemiddelde trends over de tijd (zie figuur 2.6).

Robuustheidsanalyses

Aangezien het mogelijk is dat nareizigers op een aantal vlakken verschillen van andere vluchtelingen, hebben we de modellen opnieuw geschat voor de steekproef zonder nareizigers (zie tabel B2.4 in de bijlage). De resultaten van deze analyses zijn vrijwel identiek aan die van de hoofdanalyses.

Tot slot hebben we ook nog een aantal modellen geschat met een alternatieve operationalisering van de variabele 'activiteiten in azc', waarbij we deelname aan de verschillende activiteiten apart in het model hebben opgenomen (zie model 1–5 in tabel B2.5 in de bijlage). De resultaten van deze modellen komen grotendeels overeen met de hoofdanalyse. Model 5 laat zien dat voornamelijk deelname aan Nederlands les, het zelf leren van Nederlands en het doen van vrijwilligerswerk samenhangen met een hoger taalniveau.

2.5 Samenvatting en conclusie

Het doel van dit hoofdstuk was om te onderzoeken in hoeverre het opvang- en inburgeringsbeleid verschillen in de ontwikkeling van het taalniveau van Syrische statushouders kunnen verklaren.

Ten eerste tonen de bevindingen aan dat de sterkste verbetering van taalniveau plaatsvindt in de eerste jaren na aankomst, waarna deze afvlakt. Deze bevinding komt overeen met voorgaand onderzoek, wat heeft gevonden dat de initiële snelle verbeteringen van taalniveau na verloop van tijd afvlakken (Hartshorne et al., 2018; Hou & Beiser, 2006). Men zou kunnen tegenwerpen dat deze bevinding ook het gevolg kan zijn van de meting van het taalniveau. Denkbaar is dat het referentiekader verandert, waardoor mensen na verloop van tijd hun taalniveau relatief lager inschatten dan eerst. Daar staat tegenover dat eerder onderzoek heeft aangetoond dat mensen hun eigen taalniveau relatief goed kunnen inschatten (bijv. Gullifer et al., 2021; MacIntyre et al., 1997).

Wat betreft de opvangperiode komen de resultaten grotendeels overeen met de verwachtingen. Alhoewel de Syrische vluchtelingen in onze steekproef relatief kort in de opvang verbleven, bevestigen onze resultaten bevindingen van voorgaand onderzoek (bijv. Damen et al., 2022): een langere verblijfsduur in een azc en meer verhuizingen tussen azc's zijn beide gerelateerd aan een lager taalniveau. De resultaten suggereren verder dat de negatieve effecten na verloop van tijd 'uitdoven'. Dit impliceert dat het mensen grotendeels lukt om de opgelopen (relatieve) taalachterstand na verloop van tijd in te halen. Hoewel dit een positieve bevinding is, is het belangrijk om op te merken dat het lang kan duren voordat het lukt om de achterstand weg te werken. De resultaten impliceren namelijk dat dit mensen gemiddeld zeven jaar kost.

Deelname aan activiteiten in de opvang hangt samen met een hoger taalniveau. In tegenstelling tot verblijfsduur en het aantal verhuizingen, lijkt het positieve effect van participatie niet te veranderen over de tijd. Het is mogelijk dat dit komt doordat mensen die in het azc aan meer activiteiten deelnemen, ook na de azc-periode meer activiteiten blijven doen. Dit suggereert dat mogelijkheden tot participatie resulteren in een blijvend hoger taalniveau. Er is al enige tijd discussie over het verruimen van de mogelijkheden tot participatie tijdens de opvangperiode, en deze resultaten bevestigen het belang hiervan.

Ook de resultaten met betrekking tot de inburgering komen overeen met de verwachtingen. Mensen die het inburgeringsexamen hebben gehaald zijn beter in Nederlands dan mensen die nog bezig zijn, en mensen die een ontheffing hebben gekregen hebben daarentegen een lager taalniveau. Verder suggereren de resultaten dat het taalniveau van mensen die nog bezig zijn met de inburgering het sterkst verbetert. Dit komt overeen met bevindingen uit eerder onderzoek (bijv. De Vroome & Van Tubergen, 2010). We moeten hier echter wel voorzichtig zijn met het interpreteren van de resultaten, omdat we op basis van de analyse geen conclusies kunnen trekken over de causaliteit.

Alles bijeengenomen duidt de analyse erop dat (opvang- en inburgerings)beleid samenhangt met de ontwikkeling in de taalverwerving van Syrische statushouders. Een korte en actieve opvangperiode met weinig verhuizingen geeft statushouders een goede start. Ook het succesvol inburgeren draagt bij, terwijl personen die zijn

ontheven juist achterblijven in hun taalontwikkeling. Deze laatste uitkomst ondersteunt de keuze in de Wet inburgering 2021 om de mogelijkheden voor ontheffingen sterk in te perken.

2.6 Literatuur

- Bakker, L., Dagevos, J., & Djundeva, M. (2023). Making the most of language acquisition of Syrian asylum permit holders in the Netherlands: The role of policy factors examined. *Journal of Social Policy*, 1–23.
<https://doi.org/10.1017/s0047279423000557>
- Bakker, L., Dagevos, J., & Engbersen, G. (2013). The importance of resources and security in the socio-economic integration of refugees. A study on the impact of length of stay in asylum accommodation and residence status on socio-economic integration for the four largest refugee groups in the Netherlands. *Journal of International Migration and Integration*, 15(3), 431–448.
<https://doi.org/10.1007/s12134-013-0296-2>
- Bakker, L., Zwanepol, M., Van der Maas-Vos, G., Kalisvaart, I., & Blom, M. (2020). *Evaluatie programma voorbereiding op inburgering*. Significant public.
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/05/27/evaluatie-programma-voorbereiding-inburgering>
- Chiswick, B. R., & Miller, P. W. (2001). A model of destination-language acquisition: Application to male immigrants in Canada. *Demography*, 38(3), 391–409.
<https://doi.org/10.1353/dem.2001.0025>
- Coenders, M., & Dagevos, J. (2024). Asiel en migratie. In L. Vermeij, Y. de Kluizenaar, M. Reijnders, & M. Coenders (Red.), *Koersen op kwaliteit van de samenleving: Sociale en Culturele Ontwikkelingen 2024* (pp. 104–117). Sociaal en Cultureel Planbureau. <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2024/03/27/sociale-en-culturele-ontwikkelingen-2024>
- Dagevos, J., & Odé, A. (2011). Inburgering en taal. In E. Dourleijn & J. Dagevos (Red.), *Vluchtelingengroepen in Nederland: over de integratie van Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische migranten* (pp. 58–80). Sociaal en Cultureel Planbureau. <https://repository.scp.nl/handle/publications/715>
- Damen, R. E. C., Dagevos, J., & Huijnk, W. (2022). Refugee reception re-examined: A quantitative study on the impact of the reception period for mental health and host country language proficiency among Syrian refugees in the Netherlands. *Journal of International Migration and Integration*, 23(1), 1–21.
<https://doi.org/10.1007/s12134-021-00820-6>
- Damen, R. E. C., Van der Linden, M., Van Dam, A., & Dagevos, J. (2019). *Een stroef begin: Vroege integratie en eerste ervaringen van statushouders met het SNTR-programma en gemeentelijk beleid*. Erasmus School of Social and Behavioural Sciences (ESSB). <http://hdl.handle.net/1765/122628>
- De Bakker, E., Dagevos, J., & Coenders, M. (2023). Asiel en migratie. In W. Huijnk, D. Verbeek-Oudijk, & R. Willems (Red.), *Kwesties voor het kiezen: maatschappelijke thema's voor de Tweede Kamerverkiezingen 2023* (pp. 31–38). Sociaal en Cultureel Planbureau. <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2023/11/06/kwesties-voor-het-kiezen-2023>
- De Vroome, T., & Van Tubergen, F. (2010). The employment experience of refugees in the Netherlands. *International Migration Review*, 44(2), 376–403.
<https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2010.00810.x>
- Gullifer, J. W., Koussaie, S., Gilbert, A. C., Grant, A., Giroud, N., Coulter, K., Klein, D., Baum, S., Phillips, N., & Titone, D. (2021). Bilingual language experience as a

- multidimensional spectrum: Associations with objective and subjective language proficiency. *Applied Psycholinguistics*, 42(2), 245–278.
<https://doi.org/10.1017/S0142716420000521>
- Hartshorne, J. K., Tenenbaum, J. B., & Pinker, S. (2018). A critical period for second language acquisition: Evidence from 2/3 million English speakers. *Cognition*, 177, 263–277. <https://doi.org/10.1016/j.cognition.2018.04.007>
- Hou, F., & Beiser, M. (2006). Learning the language of a new country: A ten-year study of English acquisition by South-East Asian refugees in Canada. *International Migration*, 44(1), 135–165. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.2006.00358.x>
- Kosyakova, Y., Kristen, C., & Spörlein, C. (2022). The dynamics of recent refugees' language acquisition: How do their pathways compare to those of other new immigrants? *Journal Of Ethnic and Migration Studies*, 48(5), 989–1012.
<https://doi.org/10.1080/1369183X.2021.1988845>
- Kristen, C., & Seuring, J. (2021). Destination-language acquisition of recently arrived immigrants: Do refugees differ from other immigrants? *Journal for Educational Research Online*, 2021(1), 128–156. <https://doi.org/10.31244/jero.2021.01.05>
- MacIntyre, P. D., Noels, K. A., & Clément, R. (1997). Biases in self-ratings of second language proficiency: The role of language anxiety. *Language Learning*, 47(2), 265–287. <https://doi.org/10.1111/0023-8333.81997008>
- Martinovic, B., Van Tubergen, F., & Maas, I. (2009). Dynamics of interethnic contact: A panel study of immigrants in the Netherlands. *European Sociological Review*, 25(3), 303–318. <https://doi.org/10.1093/esr/jcn049>
- Maliepaard, M., Negash, S., Dagevos, J., Kuijpers, T., Ueters, E., Van Dijke, R., & Nooitgedagt, W. (2023). *Navigeren in een nieuwe samenleving*. WODC.
<https://repository.wodc.nl/handle/20.500.12832/3297>
- Paul, H. (2024). *Bouwstenen voor het asielbeleid en asielstelsel*. ABDTOPConsult.
<https://www.algemenebestuursdienst.nl/documenten/publicatie/2024/02/08/bouws-tenen-voor-het-asielbeleid-en-het-asielstelsel>
- Van der Linden, M., & Dagevos, J. (2022). *Vijf jaar integreren in Rotterdam: over de ontwikkelingen in de integratie van statushouders in Rotterdam en de werking van het SNTR-programma*. Erasmus Universiteit Rotterdam.
<https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/426173>
- Van Tubergen, F. (2010). Determinants of second language proficiency among refugees in the Netherlands. *Social Forces*, 89(2), 515–534.
<https://doi.org/10.1353/sof.2010.0092>

2.7

Eindnoten

- ¹ Een vergelijking met een model waarin we veranderingen in *taalniveau* alleen verklaren door *tijd in Nederland* toont aan dat het toevoegen van de kwadratische term het model significant beter maakt: $\chi^2(1)=550,95$, $p<0,001$. Het model met twee tijdstermen past dus beter bij de daadwerkelijke trend in taalverwerving.

3 (Niet) langer afhankelijk? De effecten van opvang- en inburgeringsbeleid op de uitstroom uit de bijstand naar werk onder statushouders

Vardan Barseguyan (WODC) en Samir Mustafa Negash (WODC)

3.1 Inleiding

Door de lage arbeidsparticipatie onder statushouders zijn velen van hen aangewezen op een bijstandsuitkering om rond te komen. Statushouders hebben niet alleen relatief vaak een bijstandsuitkering, ze doen vaak ook langer een beroep op de bijstand dan andere migrantengroepen en personen zonder migratieachtergrond (Centraal Bureau voor de Statistiek [CBS], 2023a; CBS, 2023b). Het is voor statushouders van belang om langdurige bijstandsafhankelijkheid te voorkomen. Lange afhankelijkheid verhoogt namelijk het risico op sociale uitsluiting (Coumans, 2022; Jehoel-Gijsbers, 2004), is schadelijk voor de eigenwaarde en kan als stigmatiserend worden ervaren (Besley & Coate, 1992; Damen et al., 2019, p. 36), en het vermindert het draagvlak voor het asielbeleid. Daarbij komt dat langdurige afwezigheid op de arbeidsmarkt de loopbanen van statushouders negatief kan beïnvloeden. Dit kan namelijk leiden tot depreciatie van hun vaardigheden en kennis.

Er is veel onderzoek gedaan naar bijstandsafhankelijkheid onder vluchtelingen. Hierin wordt alleen vaak geen rekening gehouden met wat de gevolgen voor vluchtelingen zijn van het op hen gerichte beleid.¹ Dit beleid zou echter gedeeltelijk hun hogere bijstandsafhankelijkheid kunnen verklaren. Voor vluchtelingen in Nederland wordt de beginperiode van hun verblijf, vanaf de tijd als asielzoeker tot en met de eerste jaren van hun zelfstandige verblijf, in grote mate bepaald door het opvang- en inburgeringsbeleid. Gedurende deze tijd verblijven ze bijna altijd eerst in opvangcentra van het Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA), waar hun dagelijkse leven en bewegingsvrijheid in verschillende opzichten beperkt zijn. Bovendien moeten ze vaak meerdere keren tussen verschillende opvangcentra verhuizen, wat zelden gebeurt op hun eigen initiatief.

Uit eerder onderzoek komt naar voren dat statushouders die tijdens hun verblijf in asielzoekerscentra (azc's) vaker zijn verhuisd, twee tot vijf jaar na het ontvangen van een verblijfsvergunning minder vaak werk hebben (Damen et al., 2021). Het verband tussen de verblijfsduur in de COA-opvang en de arbeidsparticipatie van vluchtelingen is daarentegen minder eenduidig. Verschillende studies wijzen op een negatieve samenhang tussen een langere opvangduur en arbeidsparticipatie (De Vroome & Van Tubergen, 2010; Kosyakova & Brenzel, 2020; Hainmueller et al., 2016). Daarentegen suggereren andere studies dat een langere opvangduur onder bepaalde omstandigheden samenhangt met een hogere arbeidsparticipatie (Bakker et al., 2013; Hvidtfeldt et al., 2018). Een mogelijke verklaring is dat een langere opvangduur gelijkstaat aan een langer verblijf in het vestigingsland. Daarvan is bekend dat dit de arbeidsmarktpositie van vluchtelingen kan verbeteren (Schmeets et al., 2021). Het kost namelijk tijd om taalvaardigheden, kennis van de cultuur in het vestigingsland en sociale netwerken te ontwikkelen. Die factoren zijn van belang zijn voor het verwerven van een positie op de arbeidsmarkt. Bij een kortere opvangduur hebben statushouders

na huisvesting mogelijk meer tijd nodig om deze bronnen te verzamelen, die ze anders al tijdens de opvang deels hadden kunnen opbouwen.

Voor statushouders die aan de inburgeringsplicht hebben voldaan, geldt tevens dat ze vaker werk hebben dan statushouders die nog bezig zijn met het inburgeren of hiervan ontheven zijn (Damen et al., 2021; Dieleman et al., 2021). Dit kan mogelijk toegeschreven worden aan een betere taalbeheersing, maar ook aan het gegeven dat ingeburgerde personen meer tijd hebben om werk te zoeken.

Veel bestaand onderzoek focust zich op de korte termijn, kort na de ontvangst van een verblijfsvergunning (Hainmueller et al., 2016; Damen et al., 2021). De langetermijneffecten van het opvang- en inburgeringsbeleid op de economische positie van statushouders zijn nog niet helemaal duidelijk. Nu langere tijdreeksen van het CBS beschikbaar zijn, kunnen inschattingen worden gemaakt of er sprake is van uitdoofeffecten of opstapeleffecten. Bij uitdoofeffecten nemen nadelige/gunstige effecten over tijd af. Bij opstapeleffecten nemen de effecten juist toe.

De onderzoeksvraag in dit hoofdstuk is: in welke mate verklaart het opvang- en inburgeringsbeleid de duur van de bijstandsontvangst onder statushouders in Nederland? Vrijwel alle statushouders ontvangen aan het begin van het zelfstandig verblijf in Nederland een bijstandsuitkering (Kamerstukken I, 30573, nr. 202, 2023). Statushouders kunnen de bijstand verlaten om verschillende redenen. Ze komen bijvoorbeeld niet langer in aanmerking voor bijstand wanneer ze genoeg geld verdienen met betaald werk, of als hun partner genoeg begint te verdienen, of ze gaan samenwonen met iemand van wie het inkomen hoog genoeg is. Ook als zij een opleiding gaan volgen, stopt de bijstand.

In dit hoofdstuk kijken we specifiek naar de kans om bijstand te verlaten vanwege werk.² Onze benadering wijkt daarmee af van studies die kijken naar de baankansen voor statushouders (hoofdstuk 4 en 7 uit dit rapport (Otten, 2024); Driessen et al., 2024; Michiels, 2023); de duur tot hun eerste baan (Kosyakova & Brenzel, 2020); of naar de waarschijnlijkheid om de bijstand te verlaten ongeacht de redenen van de uitstroom (Ponds et al., 2018; Muns & Huijnk, 2021). De bijdrage van dit hoofdstuk is dat we onderzoeken in welke mate beleid invloed heeft op de snelheid waarmee statushouders uit de bijstand stromen door werk.

We gebruiken registerdata van het CBS met 26.000 personen in 40.000 huishouden. Deze gebruiken we om een duuranalyse uit te voeren voor statushouders die hun verblijfsvergunning ontvingen tussen januari 2014 en juli 2016.

3.2 Institutionele context

De bijstand dient als een vangnet voor mensen van wie het inkomen onder een vastgesteld minimumniveau valt. Hiermee kunnen zij hun inkomen aanvullen tot een bestaansminimum, ook wel bekend als de bijstandsnorm. Deze uitkering staat open voor personen van 18 jaar en ouder die niet in detentie zitten en die geen recht hebben op andere uitkeringen of voorzieningen (zoals studiefinanciering). Er gelden overigens aanvullende voorwaarden voor personen tussen de 18 en 27 jaar om bijstand te ontvangen. Bijvoorbeeld, voor jongeren tot 27 jaar geldt een aanvullende zoekperiode van vier weken om een bijstandsuitkering aan te vragen. Een middelentoets bepaalt of iemand recht heeft op de bijstand en zo ja, wat de hoogte

van de bijstandsuitkering is. In die middelentoets wordt voor zowel het inkomen als het vermogen bepaald of deze onder de gestelde bijstandsnorm vallen. Deze middelentoets houdt ook rekening met het inkomen van anderen in een huishouden; de financiële situatie van medebewoners kan dus de mogelijkheid op bijstand beïnvloeden. Zo komt een nareiziger³ die intrekt bij een partner met een toereikend inkomen uit arbeid, niet in aanmerking voor een bijstandsuitkering.

Tijdens hun verblijf in een azc ontvangen asielzoekers in Nederland nog geen bijstandsuitkering, maar leefgeld. Nadat ze een verblijfsvergunning hebben ontvangen, kan het enige tijd duren voordat ze een woning toegewezen krijgen. In deze periode verblijven ze nog in een azc of bij vrienden en familie. Statushouders krijgen pas recht op een bijstandsuitkering wanneer zij zelfstandig binnen een gemeente wonen.

Het vinden van werk betekent niet automatisch dat men geen bijstand meer ontvangt; volledige uitstroom uit de bijstand vindt pas plaats wanneer het inkomen boven de bijstandsnorm komt. Dit houdt in dat statushouders, ook al vinden ze werk, mogelijk niet voldoende verdienen om geheel onafhankelijk te zijn van bijstandsuitkeringen. Zo deed ongeveer 59% van de Syrische statushouders uit de survey Nieuwe Statushouders in Nederland (NSN) die in 2017 werk hadden nog een beroep op bijstand (Huijnk & Miltenburg, 2018, p. 125).

3.3 Theoretisch kader

3.3.1 *Effecten van beleid op de duur van bijstandsafhankelijkheid*

De duur van de opvangperiode

De duur van de periode in een COA-opvang kan de duur van bijstandsontvangst op twee verschillende manieren beïnvloeden. Ten eerste kan een langere verblijfsduur een 'uitsteleffect' teweegbrengen (Bakker et al., 2013; Hvidtfeldt et al., 2018; Vogtenhuber et al., 2019; Kosyakova & Brenzel, 2020). Dit uitsteleffect houdt in dat statushouders die langer in de opvang verblijven, later beginnen met inburgeren en later de arbeidsmarkt betreden, waardoor ze pas later uit de bijstand stromen. Bij een gelijke verblijfsduur in het land, zullen statushouders met een langere opvangduur de bijstand als gevolg hiervan later verlaten vergeleken met diegenen die korter in de COA-opvang verbleven. Een eerste verwachting is daarom dat statushouders met een langere opvangduur vanaf het moment van aankomst later de bijstand verlaten (hypothese 1a).

Daarnaast kan een tweede type effect van het verblijf in de COA-opvang onderscheiden worden. De opvangduur kan namelijk ook aanvullende effecten hebben boven op een mogelijk uitsteleffect, en deze kunnen zowel positief als negatief uitvallen. De aanvullende effecten beschrijven hoe een langere verblijfsduur de bijstandsdur na huisvesting kan beïnvloeden, door de ervaringen tijdens de opvang (Hvidtfeldt et al., 2018; Vogtenhuber et al., 2019; Kosyakova & Brenzel, 2020).

Diverse studies veronderstellen dat een langere opvangduur zich vertaalt in een lagere arbeidsparticipatie onder vluchtelingen. Een eerste verklaring daarvoor is dat een langere opvangperiode kan leiden tot depreciatie van menselijk kapitaal. Tot 2024 konden asielzoekers gedurende de asielprocedure slechts beperkt werken; indien werken toegestaan was, mocht dit maximaal 24 weken per jaar. Het niet benutten van vaardigheden en kennis gedurende langere tijd kan leiden tot slijtage en veroudering

van vaardigheden en kennis (Marbach et al., 2018; Hainmueller et al., 2016; De Vroome & Van Tubergen, 2010). Een tweede verklaring is dat een langere opvangperiode de mogelijkheden beperkt om sociale contacten te leggen met leden van de ontvangende samenleving, iets wat belangrijk is voor de baanvinkansen van migranten in Nederland (Lancee, 2010). Ten derde zouden een langere asielprocedure en de daarmee gepaard gaande opvangduur negatieve gevolgen kunnen hebben voor de mentale gezondheid van asielzoekers (Laban et al., 2005; Weeda et al., 2019, ACVZ, 2013, pp. 32-33). Door hun verslechterde mentale gezondheid zouden statushouders na huisvesting moeite kunnen hebben met het verkrijgen van betaald werk (De Vroome & Van Tubergen, 2010; Bakker et al., 2013). Daarom verwachten we dat – ongeacht een mogelijk uitsteleffect – de duur van de opvangperiode de bijstandsduur onder statushouders verlengt (hypothese 1b).

Hypothese 1a en 1b stellen allebei dat een langere opvangduur ongunstig is voor statushouders, maar ze verschillen in de aard van het effect. Hypothese 1a stelt dat hoe langer statushouders in de opvang blijven, hoe later ze uit de bijstand komen na hun aankomst in Nederland, onafhankelijk van de totale tijd dat ze bijstand ontvangen. Hypothese 1b daarentegen stelt dat een langere opvangduur leidt tot een langere periode van bijstandsafhankelijkheid.

Tegelijkertijd zijn er argumenten om aan te nemen dat een langere opvangduur een positief aanvullend effect kan hebben op de snelheid waarmee statushouders uit de bijstand stromen (Hvidtfeldt et al., 2018; Vogtenhuber et al., 2019; Kosyakova & Brenzel, 2020). Bakker et al. (2013) stellen een niet-lineair verband vast. Uit hun onderzoek blijkt dat een zeer lange verblijfsduur in azc's (meer dan vijf jaar) samenhangt met een lagere arbeidsparticipatie, terwijl een verblijf van één tot vijf jaar juist verband houdt met een hogere arbeidsparticipatie. Dit kan verklaard worden doordat statushouders die langer in de opvang verblijven, ook langer in het land zijn. Er is bewijs voor een positieve samenhang tussen verblijfsduur in een land en arbeidsparticipatie, waarbij een langere verblijfsduur ook gepaard gaat met een lagere afhankelijkheid van bijstandsuitkeringen (De Vroome & Van Tubergen, 2010; Carpentier et al., 2017a; Carpentier et al., 2017b). Het is mogelijk dat asielzoekers die langer in de opvang verblijven, tijdens hun verblijf meer vertrouwd zijn geraakt met de gewoonten en gebruiken van het land en enige kennis hebben kunnen opdoen van de Nederlandse taal. Na huisvesting kan dit hun een voordeel opleveren op de arbeidsmarkt in vergelijking met andere asielzoekers die relatief kort in de opvang hebben gezeten. De alternatieve verwachting is daarom dat een langere opvangduur samenhangt met een kortere bijstandsduur (hypothese 1c).

Het aantal verhuizingen

Eerder onderzoek suggereert dat vaker verhuizen tussen COA-locaties negatieve effecten kan hebben op de arbeidsparticipatie van statushouders (Van der Linden et al., 2022; Weeda et al., 2019). Een mogelijke verklaring hiervoor is dat vaker verhuizen tussen azc's de mogelijkheden om betekenisvolle sociale contacten te onderhouden en ontwikkelen lastiger maakt. Een andere verklaring is dat asielzoekers door de gedwongen verhuizingen gevoelens van machteloosheid en onzekerheid ervaren, iets wat hun mentale gezondheid kan schaden (ACVZ, 2013). Voor zowel het negatieve effect op sociale contacten als mentale gezondheid geldt dat ze tot lagere arbeidsparticipatie kunnen leiden. Daarom verwachten we dat vaker verhuizen tijdens de opvangperiode de snelheid waarmee statushouders de bijstand verlaten vertraagt (hypothese 2).

Inburgeringstatus

Eerder onderzoek toont aan dat het behalen van het inburgeringsexamen samenhangt met hogere arbeidsdeelname (Damen et al., 2021; Dieleman et al., 2021). De inburgering is onder andere gericht op het verbeteren van Nederlandse taalvaardigheden en kan statushouders helpen relevante kennis en vaardigheden voor de Nederlandse arbeidsmarkt te verwerven. Dit wordt ondersteund door bevindingen dat taalbeheersing belangrijk is voor de arbeidsmarktkansen van vluchtelingen (De Vroome & Van Tubergen, 2010). Statushouders die het inburgeringsexamen hebben behaald, hebben ook een sterkere arbeidsmarktoriëntatie en kunnen zich volledig richten op het vinden van betaald werk. Dit in tegenstelling tot statushouders die nog bezig zijn met inburgeren en mogelijk veel tijd besteden aan een opleiding of de inburgering (Damen et al., 2021, p. 95). Ook van personen met een ontheffing is te verwachten dat ze langer een beroep doen op de bijstand. Van deze groep is bekend dat een slechte gezondheid, fysieke en mentale beperkingen, en langdurige aandoeningen vaak de redenen zijn waarom ze de inburgering niet kunnen afronden (Uiters et al., 2021). Het ligt in de lijn der verwachting dat deze factoren ook hun kansen op de arbeidsmarkt verslechteren. Hieruit volgt de verwachting dat statushouders die hun inburgeringscursus hebben voltooid, eerder de bijstand verlaten in vergelijking met statushouders die nog bezig zijn of een ontheffing hebben gekregen (hypothese 3).

Inburgeringsniveau

Ook het niveau waarop statushouders inburgeren heeft mogelijk gevolgen voor hoe lang ze afhankelijk zijn van de bijstand. Vóór 2022 was A2 het minimaal vereiste taalniveau om in te burgeren. Statushouders hadden ook de optie om op een hoger niveau in te burgeren: op B1-niveau (bijvoorbeeld nodig om te studeren aan een hogeschool) of op B2-niveau (nodig voor toegang tot de universiteit). Het niveau waarop statushouders inburgeren zou de bijstandsduur kunnen beïnvloeden. Het beschikken over betere taalvaardigheden kan het vinden van een baan namelijk vergemakkelijken. Daarom verwachten we dat statushouders die op B1- of B2-niveau zijn ingeburgerd, eerder de bijstand verlaten in vergelijking met statushouders die een A2-diploma hebben behaald (hypothese 4).

3.3.2 *Verandering in de effecten van beleid op bijstandsafhankelijkheid over tijd*

We verkennen tevens of de effecten van opvang- en inburgeringsbeleid over tijd toe- of afnemen. Studies hebben tot nu toe voornamelijk de effecten op korte termijn belicht (Damen et al., 2021; Hainmueller et al., 2016). De opvangduur en het aantal verhuizingen in deze periode zouden met name kort na huisvesting kunnen bijdragen aan het al dan niet verlaten van de bijstand. Naarmate de tijd vordert, kunnen statushouders zekerheid krijgen over hun juridische status en minder vrezen om teruggestuurd te worden naar hun herkomstland. Bovendien krijgen zij mogelijkheden om familieleden naar hun nieuwe thuisland over te laten komen, wat hun gevoel van stabiliteit en zekerheid verder kan versterken. Ook kan hun passiviteit afnemen naarmate van hen wordt verwacht dat ze meer zelf ondernemen en daartoe ook de mogelijkheden krijgen, omdat ze niet meer beperkt worden door de regels van het azc. Daarom verwachten we dat de invloed van de opvangduur en het aantal verhuizingen tijdens de opvangperiode afneemt naarmate er meer tijd verstrijkt na de huisvesting (hypothese 5).

Ook de invloed van de inburgering kan over tijd veranderen. De hogere arbeidsparticipatie van statushouders na afronding van hun inburgering kan deels

verklaard worden door het feit dat zij na hun inburgering meer tijd hebben om naar werk te zoeken. Dit voordeel ten opzichte van statushouders die op andere wijzen aan hun inburgeringsverplichting voldoen of nog bezig zijn met het inburgeren, kan vooral een effect op korte termijn zijn, aangezien zij sneller kunnen beginnen met het zoeken naar betaald werk (hypothese 6a).

Aan de andere kant is het volgens de theorie van cumulatief voordeel/nadeel mogelijk dat de ongelijke startpositieverschillen tussen personen met verschillende inburgeringsstatussen en -niveaus door de tijd heen juist toenemen (Merton, 1988). Ingeburgerde statushouders en statushouders met een hoger inburgeringsniveau kunnen in de loop der tijd hun verworven vaardigheden steeds beter benutten. Het feit dat ingeburgerde statushouders eerder een eerste baan kunnen vinden, biedt hen de mogelijkheid om door te stromen naar nog betere banen (De Vroome & Van Tubergen, 2010). Inburgeraars die boven A2-niveau inburgeren kunnen cumulatief voordeel behalen doordat ze aanvankelijk betere banen vinden, wat hun kansen vergroot om door te stromen naar nog betere banen. In tegenstelling hiermee is te verwachten dat statushouders met een ontheffing of zonder diploma vaker geen werk of banen met slechtere arbeidsvoorwaarden vinden. Daarom verwachten we dat de initiële verschillen over tijd toenemen, zowel tussen ingeburgerde en niet-ingeburgerde personen als tussen personen met een hoger en lager inburgeringsniveau (hypothese 6b).

3.3.3 Verschillen in effecten van beleid naar geslacht

Vrouwelijke statushouders hebben aanzienlijk minder vaak werk dan hun mannelijke tegenhangers (Dieleman et al., 2021, p. 73). De achterblijvende arbeidsparticipatie van vrouwen met een vluchtelingachtergrond kan deels worden verklaard door hun lagere arbeidsmarktoriëntatie. Hiervoor bestaan twee gangbare verklaringen. Ten eerste is dat een culturele verklaring die wijst op traditionelere genderhoudingen bij veel vluchtelingen, wat leidt tot een rolverdeling waarbij vrouwen vaker thuisblijven om voor hun kinderen te zorgen. Ten tweede hebben vrouwelijke vluchtelingen vaak beperkte formele opleiding gevolgd en weinig werkervaring opgedaan in hun herkomstland. Dit maakt het voor hen moeilijk om de mogelijkheden in het bestemmingsland in te schatten en te benutten (De Gruijter et al., 2021; Van der Zwan & Van Tubergen, 2022). Om deze redenen verwachten we dat de effecten van opvang- en inburgeringsbeleid sterker zijn voor mannen dan voor vrouwen (hypothese 7).

The diagram illustrates the relationships between four variables on the left and one variable on the right. The variables on the left are: 'Verblijfsduur in COA-locaties', 'Aantal verhuizingen tussen COA-locaties', 'Inburgeringstatus', and 'Inburgeringsniveau'. The variable on the right is 'De kans om de bijstand te vertalen'. Arrows indicate the direction and nature of the relationships, with signs indicating the direction of the effect: -/+ (negative/positive), -, +, and +/- (mixed).

- 'Verblijfsduur in COA-locaties' has a -/+ relationship with 'De kans om de bijstand te vertalen'.
- 'Aantal verhuizingen tussen COA-locaties' has a - relationship with 'De kans om de bijstand te vertalen'.
- 'Inburgeringstatus' has a + relationship with 'De kans om de bijstand te vertalen'.
- 'Inburgeringsniveau' has a + relationship with 'De kans om de bijstand te vertalen'.
- 'Verblijfsduur in gemeente' has a - relationship with 'De kans om de bijstand te vertalen'.
- 'Vrouw' has a - relationship with 'De kans om de bijstand te vertalen'.

3.4 Data en methoden

We gebruiken CBS-registerdata met maandelijkse gegevens over alle statushouders die tussen 1 januari 2014 en 1 juli 2016 een verblijfsvergunning asiel kregen.⁴ We selecteerden personen die (1) tussen de 27 en 59 jaar oud waren in de eerste maand van hun zelfstandig verblijf in een gemeente; en (2) gedurende de hele observatieperiode niet in institutionele huishoudens zoals ziekenhuizen en gevangenissen verbleven. Door deze afbakening houden we alleen personen over die gedurende de hele onderzoeksperiode aanspraak konden maken op een bijstandsuitkering zonder aanvullende voorwaarden. Dit resulteerde in een analytische steekproef van 26.000 personen uit 44.000 huishoudens.

Afhankelijke variabele

Cahier 2024-16 | 45

Onafhankelijke variabelen

De duur van het verblijf in COA-locaties operationaliseren we als het aantal maanden vanaf aankomst in Nederland tot de laatste maand van verblijf in de COA-opvang. Voor het aantal verhuizingen tussen COA-locaties hebben we voor elke persoon een categorische variabele met de volgende indeling: geen verhuizingen, één verhuizing, twee verhuizingen, en drie of meer verhuizingen.

Voor de *inburgeringsstatus* maken we onderscheid tussen vier categorieën:

- 1) bezig met inburgeren, 2) ingeburgerd, 3) niet inburgeringsplichtig, en
- 4) ontheffing.⁷ *Het niveau van de inburgering* heeft de volgende categorieën:
 - 1) nog niet ingeburgerd, 2) ingeburgerd op A2-niveau, 3) ingeburgerd op B1-niveau en 4) ingeburgerd op B2-niveau.⁸

Controlevariabelen

We houden ook rekening met *geslacht* en *leeftijd*. Daarnaast controleren we voor de *huishoudenssamenstelling* en of iemand een *partner met een baan heeft*. Ook controleren we voor *nationaliteit* op basis van de Basisregistratie Personen (BRP) in de eerste maand van het zelfstandig verblijf in de gemeente.⁹

We nemen ook *de cohort van statushouders* – het jaar waarin een statushouder een verblijfsvergunning heeft ontvangen – mee in onze modellen. We doen dit omdat cohorten van elkaar kunnen verschillen in samenstelling en ervaringen met beleid. We controleren ook voor of iemand een *nareiziger of gezinshereniger* is, omdat deze mensen vaker meteen in een gemeente gaan wonen en niet in een azc verblijven. Om rekening te houden met de conjunctuur, controleren we in alle modellen voor het *meetjaar*. Beschrijvende statistieken voor alle variabelen zijn in bijlage A opgenomen.

3.4.3 Methode en analysestrategie

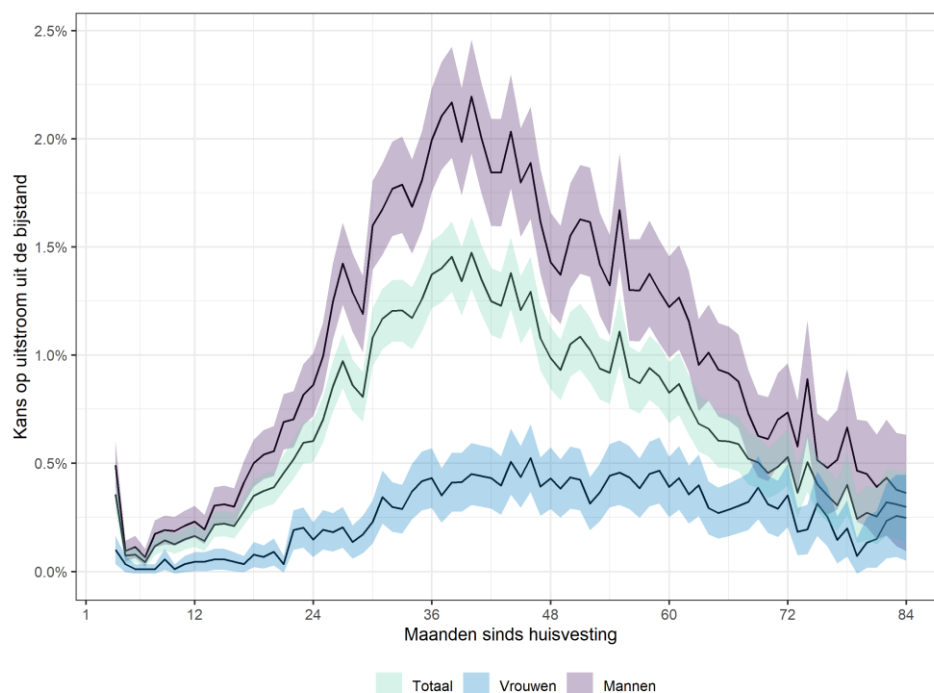
Omdat we willen onderzoeken hoe de snelheid waarmee mensen de bijstand verlaten afhangt van een aantal voorspellers, voeren we een duuranalyse uit met discrete tijdproportionele *hazard* (Cox)-modellen (Box-Steffensmeier & Jones, 2004; Cox, 1972, 1975; Cleves, 2016; Therneau, 2000).¹⁰ Om de duuranalyse uit te voeren, moeten we eerst vaststellen wanneer de risicoperiode voor het verlaten van de bijstand begint en eindigt. De risicoperiode begint vanaf de eerste maand dat iemand zelfstandig in Nederland verblijft, omdat de meeste statushouders vanaf dat moment een bijstandsuitkering ontvangen. De risicoperiode eindigt in de maand waarin een statushouder geen bijstandsuitkering meer ontvangt, een baan heeft en werk de voornaamste bron van inkomen is. Een uitzondering hierop vormen de analyses waarin we het uitsteleffect van de opvangduur toetsen. Om dit effect te kunnen testen, gebruiken we continue-tijd Cox-modellen waarbij de risicoperiode begint op de maand van aankomst in Nederland. Om uitdoofeffecten te testen, schatten we interactie-effecten van de voorspellers met de tijd sinds huisvesting. Mensen die later opnieuw in de bijstand komen, nemen we niet mee in de analyse. De standaardfouten zijn in alle modellen gecorrigeerd voor de clustering binnen huishoudens.

3.5 Beschrijvende resultaten

3.5.1 *Het verband tussen de verblijfsduur en de kans van uitstroom uit de bijstand*

Figuur 3.2 toont de maandelijkse kans om de bijstand te verlaten voor werk vanaf de eerste maand na huisvesting, uitgesplitst naar geslacht. De figuur laat zien dat de kans kort na huisvesting laag is, waarna de kans toeneemt tot ongeveer de veertigste maand na huisvesting. Daarna daalt de kans op uitstroom. Deze algemene niet-lineaire trend is ook in Noorwegen te vinden (Dahl & Lorentzen, 2003). Mannen hebben zoals verwacht een veel grotere kans de bijstand te verlaten dan vrouwen.

Figuur 3.2 De kans op uitstroom uit de bijstand naar werk per maand na huisvesting

3.6 Regressieresultaten

3.6.1 *De invloed van opvangduur*

We hebben alle modellen apart geschat voor mannen en voor vrouwen. Daarna hebben we getoetst of de verschillen tussen de coëfficiënten van mannen en vrouwen statistisch significant zijn. Als er geen significante verschillen waren, interpreteerden we alleen de coëfficiënten van mannen.

We verwachtten dat de duur van het verblijf in COA-locaties twee soorten effecten heeft: ten eerste kan de duur van de opvangperiode de transitie van bijstand naar werk uitstellen. Ten twee verwachtten we dat de verblijfsduur in de COA-opvang zowel een positief als negatief aanvullend effect kan hebben op de bijstandsdur van statushouders. Om het uitsteeffect te toetsen, hebben we een duurmodel geschat

waarbij de risicoperiode begint vanaf de datum van aankomst in Nederland. Tabel 3.1 laat zien dat een extra maand in COA-locaties de snelheid waarmee statushouders de bijstand verlaten voor werk met 2,2% verlaagt ($=0.978-1$).¹¹ Aangezien de gemiddelde verblijfsduur in COA-locaties ongeveer tien maanden is, duiden onze berekeningen erop dat dit de kans waarmee statushouders de bijstand verlaten met ongeveer 20% verlaagt. Dit uitsteleffect vinden we echter alleen onder mannen. De verblijfsduur in de COA-opvang heeft geen statistisch significant effect voor vrouwen.

Tabel 3.1 Continue-tijd duurmodel met de maand van aankomst in Nederland als startmoment van de risicoperiode

Predictoren	Mannen		Vrouwen	
	Model 1		Model 2	
	Coëfficiënten	Standaardfouten	Coëfficiënten	Standaardfouten
Maanden in COA-locaties	0,978 ***	0,003	0,993	0,006
Verhuizen: 0 keer (ref.)	1		1	
Verhuizen: 1 keer	0,922	0,041	0,823 *	0,068
Verhuizen: 2 keer	0,922	0,039	0,834	0,079
Verhuizen: 3 keer of vaker	0,901 *	0,040	0,954	0,110
Controls	Ja		Ja	
Aantal personen	16.015		8.389	

Noot: de coëfficiënten zijn geëxponentieerd. * $p<0,05$, ** $p<0,01$, *** $p<0,001$. De modellen controleren voor: leeftijd, nationaliteit, en of de persoon een nareiziger of gezinshereniger is. De volledige tabel is te vinden in bijlage 2.

Vervolgens hebben we getest of de opvangduur een aanvullend effect heeft boven op het uitstellen van het begin van het integratieproces. Tabel 3.2.1 en tabel 3.2.2 tonen de resultaten hiervan. Het verschil tussen de modellen in tabel 3.1 en tabellen 3.2.1 en 3.2.2 ligt in het begin van de risicoperiode. In de modellen in tabel 3.1 begint de risicoperiode vanaf de maand van aankomst in Nederland, terwijl de risicoperiode in de modellen in de andere tabellen begint vanaf de eerste maand van het zelfstandig verblijf in een gemeente. Modellen 1.1 en 2.1 in tabellen 3.2.1 en 3.2.2 laten zien dat er geen algemeen aanvullend negatief of positief effect is van de duur van het verblijf in COA-locaties, noch voor mannen, noch voor vrouwen.

Verder hebben we onderzocht of het effect van de verblijfsduur in COA-locaties toe- of afneemt met de tijd sinds huisvesting. Model 1.3 in tabel 3.2.1 laat zien dat de invloed van de opvangduur net na huisvesting positief is voor mannen ($b=1,024$, $p<0,001$), maar dat dit effect daalt naarmate statushouders langer zelfstandig in een gemeente verblijven ($b=0,999$, $p<0,001$). Bijvoorbeeld: het hoofdeffect van de verblijfsduur in COA-locaties wordt nul na twee jaar van zelfstandig verblijf in een gemeente ($1=1,024*(0,999^{24})$). Dit uitdoofeffect is alleen zichtbaar voor mannen. Voor vrouwen zijn de hoofd- en interactie-effecten van de verblijfsduur in de COA-opvang statistisch insignificant. We vonden steun voor hypothese 5, maar alleen voor mannen.

3.6.2 *De invloed van het aantal verhuizingen in de COA-opvangperiode*

Model 1.1 (tabel 3.2.1) en model 2.1 (tabel 3.2.2) geven de resultaten weer voor de invloed van het aantal verhuizingen tijdens de opvangperiode. De resultaten zijn opgesplitst voor mannen en vrouwen. De verschillen tussen mannen en vrouwen zijn statistisch significant (tabel B3.3 in de bijlage). Model 1.1 laat zien dat de invloed van

het aantal verhuizingen voor mannen statistisch niet significant is als we naar de hele periode kijken. Daarentegen laat model 2.1 in tabel 3.2.2 zien dat het aantal verhuizingen de snelheid waarmee vrouwen de bijstand verlaten wel verlaagt. Vrouwen die twee keer zijn verhuisd hebben een 34% lagere kans om de bijstand te verlaten dan vrouwen die niet zijn verhuisd tijdens de opvangperiode. Het is opmerkelijk dat de snelheid waarmee vrouwen die drie keer of vaker zijn verhuisd de bijstand verlaten niet statistisch significant verschilt van de snelheid van vrouwen die niet zijn verhuisd. Dit kan erop duiden dat het effect van het aantal verhuizingen niet lineair is. Hypothese 2 vindt dus (deels) ondersteuning, maar alleen voor vrouwen. De invloed van het aantal verhuizingen is afhankelijk van de tijd sinds huisvesting, maar alleen voor mannen. Model 1.4 laat zien dat mannen die een of meer keer zijn verhuisd kort na huisvesting een 37% lagere kans hebben om de bijstand te verlaten in vergelijking met mannen die niet verhuisd zijn. Dit verschil daalt met gemiddeld 1,03% per maand naarmate meer tijd verstrijkt sinds huisvesting. Aan het begin van het zelfstandig verblijf hebben mannen die drie of meer keer zijn verhuisd een 32,3% lagere kans om de bijstand te verlaten dan mannen die niet zijn verhuisd. Dit verschil daalt tot minder dan 1% drie jaar na huisvesting. Hier zien we een uitdoofeffect onder mannen. Hypothese 5 wordt dus ondersteund, maar alleen wat betreft het aantal verhuizingen. Voor vrouwen zien we dat de interactie-effecten statistisch niet significant zijn.

3.6.3 *De invloed van de inburgeringsstatus*

Zowel ingeburgerde mannen (model 1.1 in tabel 3.2.1) als vrouwen (model 2.1 in tabel 3.2.2) verlaten de bijstand voor werk met gemiddeld een twee keer hogere snelheid in vergelijking met mannen en vrouwen die nog bezig zijn met inburgeren, niet inburgeringsplichtig zijn of een ontheffing hebben. Een uitzondering hierop is dat de snelheid niet verschilt voor ingeburgerde vrouwen en vrouwen die niet inburgeringsplichtig zijn. Dit komt waarschijnlijk doordat de aantallen in de steekproef laag zijn. Zo zijn er bijvoorbeeld slechts elf vrouwen die in maand zestig na huisvesting niet inburgeringsplichtig waren.

Daarna kijken we naar de ontwikkelingen in de effecten sinds huisvesting. Het verschil in de kans om de bijstand te verlaten verkleint naarmate meer tijd verstrijkt sinds huisvesting als we ingeburgerde mannen vergelijken met mannen die nog bezig zijn met inburgeren, niet inburgeringsplichtig zijn of een ontheffing hebben (modellen 1.5 en 2.5). Aan het begin van het zelfstandig verblijf in de gemeente hebben mannen met een ontheffing een bijna 70% lagere kans de bijstand te verlaten dan ingeburgerde mannen. Dit verschil daalt tot 54% drie jaar na huisvesting, maar blijft nog steeds aanzienlijk. Hiermee wordt hypothese 6a ondersteund voor mannen.

Voor vrouwen zien we dat de oorspronkelijke verschillen in de snelheid waarmee ingeburgerde vrouwen de bijstand verlaten hetzelfde blijven, ongeacht de duur van het zelfstandig verblijf in een gemeente. Er is echter een uitzondering wanneer we ingeburgerde en niet-inburgeringsplichtige vrouwen vergelijken. Aan het begin van het zelfstandig verblijf in de gemeente is het verschil in de snelheid waarmee deze twee groepen vrouwen de bijstand verlaten statistisch niet significant ($b=0,257$, $p>0,050$). Echter, dit verschil wordt groter met de duur van het verblijf in de gemeente, zodanig dat niet-inburgeringsplichtige vrouwen de bijstand met een veel lagere snelheid verlaten dan ingeburgerde vrouwen. Hypothese 6b wordt ondersteund voor vrouwen.

3.6.4 *De invloed van het inburgeringsniveau*

Zowel mannen (model 1.2) als vrouwen (model 2.2) die nog geen inburgeringsdiploma hebben, hebben gemiddeld een 54% lagere kans de bijstand te verlaten dan mannen en vrouwen die een A2-diploma hebben. Hiermee wordt hypothese 4a ondersteund voor zowel mannen als vrouwen.

Het inburgeren op een hoger niveau (B1/B2) hangt voor zowel mannen als vrouwen samen met een snellere uitstroom uit de bijstand, hoewel de meerwaarde van inburgeren op B1 of B2 groter is voor vrouwen. Mannen met een B1-diploma hebben een 16,5% hogere kans de bijstand te verlaten dan mannen met een A2-diploma. Voor vrouwen met een B1-diploma is de snelheid meer dan twee keer zo hoog vergeleken met vrouwen met een A2-diploma. Opvallend is dat er geen verschil is in de snelheid waarmee mannen met een B2- en een A2-diploma de bijstand verlaten. Een mogelijke verklaring is dat mannen met een B2-diploma niet zo snel een baan kunnen vinden die past bij hun ambitie, kennis en vaardigheden. Daarom zouden zij mogelijk, ondanks een hoger taalniveau, niet sneller de bijstand verlaten. Vrouwen met een B2-diploma verlaten de bijstand daarentegen meer dan 2,3 keer sneller dan vrouwen met een A2-diploma. Hypothese 4b wordt dus ondersteund voor zowel mannen als vrouwen, met uitzondering van de vergelijking tussen mannen met een B2- en een A2-diploma.

Als we naar de ontwikkelingen door de tijd vanaf de eerste maand na huisvesting kijken, zien we dat de initiële verschillen in de snelheid waarmee vrouwen de bijstand verlaten bij verschillende inburgeringsniveaus gelijk blijven. Voor mannen zien we echter wel veranderingen: de kans dat mannelijke statushouders zonder diploma de bijstand verlaten is aan het begin na huisvesting 74,9% lager dan voor mannen met een A2-diploma. Dit verschil daalt voor mannen naarmate de tijd verstrijkt sinds huisvesting. Vijf jaar na huisvesting daalt dit verschil tot 42,2%. Als we mannen met een A2-diploma en een B2-diploma vergelijken, zien we aan het begin van het zelfstandig verblijf geen verschillen in de snelheid waarmee ze de bijstand verlaten. Vijf jaar na huisvesting hebben mannen met een B2-diploma een 20,5% hogere kans om de bijstand te verlaten dan mannen met een A2-diploma. Hypothese 6a wordt ondersteund voor mannen met geen diploma versus mannen met een A2-diploma, en hypothese 6b wordt ondersteund als we mannen met een A2- en een B2-diploma vergelijken.

Tabel 3.2.1 Cox-regressieresultaten voor de kans op uitstroom uit de bijstand (mannen)

	Mannen					
	Hoofdeffecten			Interactie-effecten		
	Model 1.1	Model 1.2	Model 1.3	Model 1.4	Model 1.5	Model 1.6
Panel A						
Maanden in COA-opvang	1,003	1,004*	1,024***	1,002	1,003	1,003
Verhuizen: 0 keer (ref.)	1	1	1	1	1	1
Verhuizen: 1 keer	0,959	0,966	0,953	0,591***	0,964	0,967
Verhuizen: 2 keer	0,933	0,940	0,931	0,608***	0,935	0,938
Verhuizen: 3 en meer keer	0,934	0,939	0,934	0,677***	0,938	0,939
Ingeburgerd (ref.)	1		1	1	1	
Bezig	0,423***		0,428***	0,406***	0,214***	
Niet plichtig	0,366***		0,371***	0,350***	0,420*	
Ontheffing	0,508***		0,510***	0,422***	0,332***	
Panel B						
A2-diploma (ref.)		1				1
Geen diploma		0,465***				0,251***
B1-diploma		1,165***				0,934
B2-diploma		1,055				0,625
Panel C: interactie tussen verblijfsduur in COA-opvang en de tijd sinds huisvesting						
Maanden in COA-opvang * tijd			0,999***			
Panel D: interactie tussen het aantal verhuizingen en de tijd sinds huisvesting						
Verhuizen: 0 keer * tijd (ref.)				1		
Verhuizen: 1 keer * tijd				1,012***		
Verhuizen: 2 keer * tijd				1,011***		

	Mannen					
	Hoofdeffecten			Interactie-effecten		
	Model 1.1	Model 1.2	Model 1.3	Model 1.4	Model 1.5	Model 1.6
Verhuizen: 3 en meer keer * tijd				1,008***		
Panel E: interactie tussen inburgeringsstatus en de tijd sinds huisvesting						
Ingeburgerd * tijd (ref.)					1	
Bezig * tijd					1,019***	
Niet plichtig * tijd					0,988	
Ontheffing * tijd					1,009**	
Panel F: interactie tussen inburgeringsniveau en de tijd sinds huisvesting						
A2-diploma * tijd (ref.)						1
Geen diploma * tijd						1,014**
B1-diploma * tijd						1,005
B2-diploma * tijd						1,011*
Controls ^a	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
N observaties	880.831	880.831	880.831	880.831	880.831	880.831
N personen	16.709	16.709	16.709	16.709	16.709	16.709
Wald-toets voor interactie-effecten			$\chi^2(1)=37,5$ $p<0,001$	$\chi^2(3)=29,8$ $p<0,001$	$\chi^2(3)=47,3$ $p<0,001$	$\chi^2(3)=56,4$ $p<0,001$

Noot: De coëfficiënten zijn geëxponentieerd. * $p<0,05$, ** $p<0,01$, *** $p<0,001$. De volledige tabellen zijn te vinden in bijlage B3.4 (mannen) en bijlage B3.5 (vrouwen). De interactie-effecten van alle variabelen met geslacht zijn in bijlage B3.6 te vinden.

- a Alle modellen bevatten de volgende controlevariabelen: leeftijd, nationaliteit, huishoudenssamenstelling, of de partner een baan heeft, of de persoon een nareiziger of gezinshereniger is, en meetjaar.

Tabel 3.2.2 Cox-regressieresultaten voor de kans op uitstroom uit de
bijstand (vrouwen)

	Vrouwen					
	Hoofdeffecten			Interactie-effecten		
	Model 2.1	Model 2.2	Model 2.3	Model 2.4	Model 2.5	Model 2.6
Panel A						
Maanden in COA-opvang	1,002	1,003	1,009	1,002	1,002	1,003
Verhuizen: 0 keer (ref.)	1	1	1	1	1	1
Verhuizen: 1 keer	0,764***	0,759***	0,764***	0,822	0,765***	0,759***
Verhuizen: 2 keer	0,662***	0,674***	0,662***	0,687	0,664***	0,675***
Verhuizen: 3 en meer keer	0,811	0,802*	0,809	0,849	0,812	0,803*
Ingeburgerd (ref.)	1		1	1	1	
Bezig	0,440***		0,443***	0,441***	0,320***	
Niet plichtig	0,144		0,140	0,142	0,252	
Ontheffing	0,369***		0,370***	0,370***	0,188***	
Panel B						
A2-diploma (ref.)		1				1
Geen diploma		0,447***				0,324***
B1-diploma		2,274***				1,890*
B2-diploma		2,314***				1,243
Panel C: interactie tussen verblijfsduur in COA-opvang en de tijd sinds huisvesting						
Maanden in COA-opvang * tijd			1,000			
Panel D: interactie tussen het aantal verhuizingen en de tijd sinds huisvesting						
Verhuizen: 0 keer * tijd (ref.)				1		
Verhuizen: 1 keer * tijd				0,998		

	Vrouwen					
	Hoofdeffecten			Interactie-effecten		
	Model 2.1	Model 2.2	Model 2.3	Model 2.4	Model 2.5	Model 2.6
Verhuizen: 2 keer * tijd				0,999		
Verhuizen: 3 en meer keer * tijd				0,999		
Panel E: interactie tussen inburgeringsstatus en de tijd sinds huisvesting						
Ingeburgerd * tijd (ref.)					1	
Bezig * tijd					1,008	
Niet plichtig * tijd					0,974*	
Ontheffing * tijd					1,012	
Panel F: interactie tussen inburgeringsniveau en de tijd sinds huisvesting						
A2-diploma * tijd (ref.)						1
Geen diploma * tijd						1,006
B1-diploma * tijd						1,003
B2-diploma * tijd						1,012
Controls ^a	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
N observaties	596.213	596.213	596.213	596.213	596.213	596.213
N personen	8.823	8.823	8.823	8.823	8.823	8.823
Wald-toets voor interactie-effecten			$\chi^2(1)=1,03$ $p=0,310$	$\chi^2(3)=0,15$ $p=0,980$	$\chi^2(3)=16,3$ $p<0,001$	$\chi^2(3)=4,05$ $p=0,260$

Noot: De coëfficiënten zijn geëxponentieerd. * $p<0,05$, ** $p<0,01$, *** $p<0,001$. De volledige tabellen zijn te vinden in bijlage B3.4 (mannen) en bijlage B3.5 (vrouwen). De interactie-effecten van alle variabelen met geslacht zijn in bijlage B3.6 te vinden.

a Alle modellen bevatten de volgende controlevariabelen: leeftijd, nationaliteit, huishoudenssamenstelling, of de partner een baan heeft, of de persoon een nareiziger of gezinshereniger is, en meetjaar.

De ervaringen van statushouders tijdens hun asielprocedure en de uitkomsten van hun inburgering kunnen invloed hebben op hoe economisch zelfstandig zij zijn. In dit hoofdstuk hebben we onderzocht in hoeverre de duur van het verblijf in COA-locaties, het aantal verhuizingen tijdens de opvangperiode, en het inburgeren de snelheid waarmee statushouders de bijstand verlaten voor werk kunnen verklaren. Om de effecten van deze beleidsfactoren op de bijstandsdur onder statushouders te onderzoeken, hebben we gegevens geanalyseerd van statushouders die tussen 2014 en halverwege 2016 een verblijfsvergunning asiel hebben gekregen met behulp van duuranalysemodellen.

Op basis van dit onderzoek komen we tot een aantal conclusies. Onze eerste conclusie is dat een langere duur van de opvangperiode het vinden van werk en het verlaten van de bijstand uitstelt voor mannen. Omdat mannen vaak de broodwinners zijn in onze onderzoekspopulatie, heeft dit niet alleen invloed op hen maar op het hele huishouden. Omdat statushouders die langer in COA-locaties verblijven hun inburgering later starten, stromen ze ook later uit de bijstand naar werk. Daarom is tijdige huisvesting van statushouders heel belangrijk. Vervolgens hebben we onderzocht of de duur van het verblijf in COA-locaties een aanvullend effect heeft, naast het uitsteleffect. We hebben dit gedaan door het aanpassen van het begin van de risicoperiode. We concluderen dat de duur van het verblijf in COA-locaties geen aanvullend effect heeft. Er is echter een uitzondering: kort na huisvesting hebben mannen die langer in de COA-opvang hebben verbleven een iets hogere kans de bijstand te verlaten voor werk. Deze bevinding komt overeen met bevindingen uit andere studies (Bakker et al., 2013; Hvidtfeldt et al., 2018; Vogtenhuber et al., 2019), maar spreekt andere onderzoeken tegen (Damen et al., 2021). Een mogelijke verklaring hiervoor is dat deze studies verschillende data hebben gebruikt: de studies die een positief effect hebben gevonden, zijn gebaseerd op registerdata (Bakker et al., 2013; Hvidtfeldt et al., 2018; Vogtenhuber et al., 2019), terwijl de andere studies gebaseerd zijn op enquêtes. Ten slotte neemt de invloed van de duur van het verblijf in een azc af met de duur van het zelfstandig verblijf in de gemeente voor mannen.

Onze tweede conclusie is dat een groter aantal verhuizingen tijdens de COA-opvangperiode de snelheid waarmee statushouders de bijstand verlaten verlaagt. Dit geldt voor vrouwen gedurende de hele periode en voor mannen vooral in de periode direct na huisvesting. Deze bevinding is in overeenstemming met bevindingen uit andere studies (Dieleman et al., 2021; Van der Linden et al., 2022). Een verschil met eerdere studies is dat we dit effect gedetailleerd hebben onderzocht voor zowel mannen als vrouwen, en dat we hebben onderzocht hoe het verschil zich ontwikkelt gedurende het zelfstandig verblijf in de gemeente. De negatieve invloed van een groter aantal verhuizingen voor vrouwen is van blijvendere aard. Dit kan worden verklaard doordat frequente verhuizingen het opbouwen van een sociaal netwerk belemmeren en een negatieve invloed hebben op de mentale gezondheid van statushouders. Voor mannen verdwijnt deze negatieve invloed daarentegen naarmate ze langer zelfstandig in de gemeente verblijven. Een mogelijke verklaring is dat mannen actiever kunnen deelnemen aan de maatschappij en een netwerk kunnen opbouwen, terwijl vrouwen hun tijd mogelijk aan andere zaken moeten besteden, zoals de zorg voor kinderen en ouderen.

De derde conclusie is dat statushouders die de inburgering hebben afgerond, zowel mannen als vrouwen, sneller de bijstand verlaten voor werk in vergelijking met

statushouders die nog bezig zijn met hun inburgering of een ontheffing hebben. Het verschil in snelheid tussen ingeburgerde en (nog) niet ingeburgerde statushouders daalt echter naarmate men langer zelfstandig in de gemeente verblijft. Tegelijkertijd verdwijnt het verschil niet helemaal en blijft het nog aanzienlijk groot, vooral voor mannen. Inburgering is dus nuttig voor statushouders en stelt hen in staat sneller de bijstand te verlaten. Deze resultaten zijn in overeenstemming met eerdere bevindingen (Dieleman et al., 2021; Damen et al., 2021).

De vierde conclusie is dat inburgeren zelfs op het laagste niveau (A2) nuttig is voor zowel mannen als vrouwen. Zij verlaten de bijstand sneller dan statushouders die geen inburgeringsdiploma hebben. Als we naar de ontwikkelingen door de tijd kijken, zien we dat initiële verschillen tussen vrouwen stabiel blijven. Het verschil tussen mannen daalt naarmate ze langer in de gemeente verblijven.

Ten slotte concluderen we dat statushouders die op een hoger niveau (B1 of B2) zijn ingeburgerd dan het minimaal vereiste niveau (A2), sneller de bijstand verlaten voor werk. Inburgeren op een hoger niveau (B1 en B2) is voordelig voor zowel mannen als vrouwen, maar voor vrouwen nog wat meer dan voor mannen. Er is echter een uitzondering: mannen met een B2-diploma verlaten de bijstand niet sneller dan mannen met een A2-diploma tijdens de eerste paar jaar van hun zelfstandig verblijf in de gemeente. Tegelijkertijd stijgt de snelheid waarmee mannen met een B2-diploma de bijstand verlaten in vergelijking met mannen met een A2-diploma naarmate ze langer in de gemeente verblijven.

Een kanttekening bij deze bevinding is dat statushouders die op B1- of B2-niveau zijn ingeburgerd, hier zelf voor hebben gekozen. Het is dus aannemelijk dat zij gemotiveerder zijn om de taal te leren en mogelijk ook om werk te vinden. We zien nu aanzienlijke verschillen in bijstandsduur tussen B1/B2-diplomahouders enerzijds en A2-diplomahouders anderzijds. Maar het blijft onduidelijk of het inburgeren op niveau B1 een even groot effect sorteert wanneer dit het vereiste minimumniveau voor alle statushouders wordt, en dus niet alleen een zeer gemotiveerde groep op dit niveau inburgert.

Een belangrijke beperking van deze studie is dat we in onze analyses geen rekening kunnen houden met pre-migratievariabelen, zoals opleiding in het land van herkomst of werkervaring in het buitenland. Statushouders die in hun land van herkomst een hogere opleiding hebben genoten of meer werkervaring hebben opgedaan, zouden sneller de inburgering af kunnen ronden, werk kunnen vinden en de bijstand kunnen verlaten. Hierdoor bestaat de mogelijkheid dat een snellere uitstroom van statushouders die op een hoger niveau inburgeren eerder toe te schrijven is aan hun onderliggende talent dan aan het niveau waarop ze inburgeren. Dit zijn we nagegaan in aanvullende analyses. Dat konden we alleen doen voor Syrische statushouders, omdat alleen voor deze groep informatie over opleiding en werkervaring in het land van herkomst beschikbaar is via de NSN-survey. Daaruit blijkt dat, rekening houdend met opleiding en werkervaring in het land van herkomst, de effecten van de inburgering standhouden.

Vervolgonderzoek kan zich richten op een bredere groep statushouders, door zich bijvoorbeeld niet te beperken tot statushouders die tussen 2014 en halverwege 2016 een vergunning hebben ontvangen. Of door ook te kijken naar personen die jonger zijn dan 27. Een andere interessant onderwerp is de werk- en uitkeringsafhankelijkheid (leefgeld) van ontheemden uit Oekraïne. Oekraïense vluchtelingen zijn niet

inburgeringsplichtig en kunnen meteen aan de slag. Zorgt dit voor verschillen in uitkeringsafhankelijkheid en uitkeringsduur tussen hen en andere groepen vluchtelingen? Vervolgonderzoek zou ook de periode buiten de bijstand na uitstroom in beeld kunnen brengen en kunnen onderzoeken welke rol beleid hierin speelt. In dit hoofdstuk zijn we immers niet ingegaan op de duurzaamheid van de uitstroom uit de bijstand. Er bestaat een mogelijkheid dat statushouders na verloop van tijd weer instromen in de bijstand.

Onze resultaten benadrukken het belang van het versnellen van de asielprocedure en het tijdig huisvesten van statushouders. Het aantal verhuizingen heeft een nadelige invloed op het netwerk van statushouders, vooral voor vrouwen, en op hun kansen om werk te vinden. Daarom is het van belang het aantal verhuizingen tot een minimum te beperken. Zelfs één extra verhuizing hangt samen met een tragere uitstroom uit de bijstand. Ook de inburgering is belangrijk. Het afronden van de inburgering beïnvloedt sterk de snelheid waarmee statushouders de bijstand verlaten voor werk. Daarnaast hebben we aangetoond dat statushouders die op een hoger niveau zijn ingeburgerd, de bijstand sneller verlaten. Dit sluit aan bij het idee van het nieuwe inburgeringsstelsel waarin het vereiste niveau is verhoogd naar B1. Welke invloed dit beleid op de lange termijn heeft, is nog niet duidelijk. Voorheen konden statushouders zelf kiezen of ze op een hoger niveau wilden inburgeren en koos een selectieve groep ervoor om voor B1 of B2 te gaan. Het is daarom de vraag of de positieve invloed van een hoger niveau van inburgering op de snelheid waarmee statushouders werk vinden en de bijstand verlaten hetzelfde blijft als nu.

3.8 Literatuur

- Adviescommissie voor vreemdelingen zaken (ACVZ). (2013). *Verloren tijd: advies over dagbesteding in de opvang voor vreemdelingen*. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van https://www.eerstekamer.nl/behandeling/20130913/acvz_advies_verloren_tijd_advies/document3/f=/vkvkjupqbvt9.pdf
- Bakker, L., Dagevos, J., & Engbersen, G. (2013). The Importance of Resources and Security in the Socio-Economic Integration of Refugees. A Study on the Impact of Length of Stay in Asylum Accommodation and Residence Status on Socio-Economic Integration for the Four Largest Refugee Groups in the Netherlands. *Journal Of International Migration And Integration / Revue de L Integration Et de La Migration Internationale*, 15(3), 431–448. <https://doi.org/10.1007/s12134-013-0296-2>
- Besley, T., & Coate, S. (1992). Understanding welfare stigma: Taxpayer resentment and statistical discrimination. *Journal Of Public Economics*, 48(2), 165–183. [https://doi.org/10.1016/0047-2727\(92\)90025-b](https://doi.org/10.1016/0047-2727(92)90025-b)
- Box-Steffensmeier, J. M., & Jones, B. S. (2004). *Event History Modeling: A Guide for Social Scientists*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/cbo9780511790874>
- Carpentier, S., Neels, K., & Van den Bosch, K. (2017a). Exit from and re-entry into social assistance benefit in Belgium among people with migration background and the native-born. *International Journal of Social Welfare*, 26, 366–383. <https://doi.org/10.1111/ijsw.12270>
- Carpentier, S., Neels, K., & Van den Bosch, K. (2017b). Do First- and Second-Generation Migrants Stay Longer in Social Assistance Than Natives in Belgium? *Int. Migration & Integration* 18, 1167–1190. <https://doi.org/10.1007/s12134-017-0519-z>

- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). (2023a). *Verschillen in bijstandafhankelijkheid tussen herkomstgroepen*. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2023/verschillen-in-bijstandafhankelijkheid-tussen-herkomstgroepen>
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). (2023b). *Asiel en integratie 2023 - Cohortonderzoek asielzoekers en statushouders*. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://longreads.cbs.nl/asielenintegratie-2023/>
- Cleves, M., Gould, W., & Marchenko, Y. (2016). *An Introduction to Survival Analysis Using Stata* (Revised Third Edition). Stata Press.
- Coumans, M. (2022). *Uitsluiting in sociaaleconomisch perspectief*. Centraal Bureau voor de Statistiek. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/rapportages/2022/uitsluiting-in-sociaaleconomisch-perspectief>
- Cox, D. R. (1972). Regression Models and Life Tables. *Journal of the Royal Statistical Society (Series B)*, 34(2), 187–202. <https://doi.org/10.1111/j.2517-6161.1972.tb00899.x>
- Cox, D. R. (1975). Partial Likelihood. *Biometrika*, 62(2), 269–276. <https://doi.org/10.1093/biomet/62.2.269>
- Dahl, E., & Lorentzen, T. (2003). Explaining exit to work among social assistance recipients in Norway: Heterogeneity or dependency? *European Sociological Review*, 19(5), 519–536. <https://doi.org/10.1093/esr/19.5.519>
- Damen, R., Van der Linden, M., Van Dam, A. & Dagevos, J. (2019). Een stroef begin. Vroege integratie en eerste ervaringen van statushouders met het SNTR-programma en gemeentelijk beleid. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Damen, R., Huijnk, W., & Djundeva, M. (2021). Wat werkt? Over de invloed van beleid op de start van de arbeidsloopbaan van Syrische statushouders. In W. Huijnk,, J. Dagevos, M. Djundeva, D. Schans, E. Uiters, A. Ruijsbroek, & M. de Mooij (Reds.), *Met beleid van start: over de rol van beleid voor ontwikkelingen in de positie van leefsituatie van Syrische statushouders* (pp. 93–109). Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2021/04/08/met-beleid-van-start-over-de-rol-van-beleid-voor-ontwikkelingen-in-de-positie-en-leefsituatie-van-syrische-statushouders>
- Dieleman, D., Huisman, C., & Verschuren, S. (2021). Arbeidsdeelname van statushouders en hun dynamiek op de arbeidsmarkt. In W. Huijnk,, J. Dagevos, M. Djundeva, D. Schans, E. Uiters, A. Ruijsbroek, & M. de Mooij (Reds.). *Met beleid van start: over de rol van beleid voor ontwikkelingen in de positie van leefsituatie van Syrische statushouders* (pp. 67–92). Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2021/04/08/met-beleid-van-start-over-de-rol-van-beleid-voor-ontwikkelingen-in-de-positie-en-leefsituatie-van-syrische-statushouders>
- De Gruijter, M., Asmoredjo, J., & Sikkema, M. (2021). *Evaluatie Pilots Veranderopgave Inburgering: vrouwelijke nareizigers en gezinsmigranten*. Eindrapportage. Verwey-Jonker Instituut. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://www.verwey-jonker.nl/publicatie/evaluatie-pilots-veranderopgave-inburgering-eindrapport/>
- De Vroome, T., & Van Tubergen, F. (2010). The Employment Experience of Refugees in the Netherlands. *International Migration Review*, 44(2), 376–403. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2010.00810.x>
- Driessen, Z., Hogendoorn, B., & Huisman, C. (2024). De invloed van (on)succesvolle inburgering op de positie op de arbeidsmarkt. In J. M. Dagevos, M. Maliepaard & M. de Mooij (Reds.), *Met beleid vooruit? Wat betekent het opvang-, inburgerings- en*

spreidingsbeleid voor ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van statushouders? (pp. 62-81). WODC. Cahier 2024-16.

- Hainmueller, J., Hangartner, D., & Lawrence, D. (2016). When lives are put on hold: lengthy asylum processes decrease employment among refugees. *Science Advances*, 2(8). <https://doi.org/10.1126/sciadv.1600432>
- Hvidtfeldt, C., Schultz-Nielsen, M. L., Tekin, E., & Fosgerau, M. (2018). An estimate of the effect of waiting time in the Danish asylum system on post-resettlement employment among refugees: separating the pure delay effect from the effects of the conditions under which refugees are waiting. *PLoS ONE*, 13(11), e0206737. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0206737>
- Huijnk, W., & Miltenburg, E. (2018). Werk, bijstand en de ervaren financiële situatie. In J. Dagevos, W. Huijnk, M. Maliepaard, & E. Miltenburg (Reds.), *Syriërs in Nederland: een studie over de eerste jaren van hun leven in Nederland* (pp. 113–129). Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2018/06/01/syriërs-in-nederland>
- Jehoel-Gijsbers, G. (2004). *Sociale uitsluiting in Nederland*. Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van https://repository.scp.nl/bitstream/handle/publications/1059/Sociale_Uitsluiting_in_Nederland.pdf
- Kamerstukken I, 30573, nr. 202. (2023, 11 juli). Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30573-202.html>
- Kosyakova, Y., & Brenzel, H. (2020). The role of length of asylum procedure and legal status in the labour market integration of refugees in Germany. *Soziale Welt*, 71(1-2), 123–159. <https://doi.org/10.5771/0038-6073-2020-1-2-123>.
- Laban, C. J., Gernaat, H., Komproe, I. H., Schreuders, B. (2005). Impact of a Long Asylum Procedure on the Prevalence of Psychiatric Disorders in Iraqi Asylum Seekers in The Netherlands. *The Journal of nervous and mental disease*, 192(12), 843–851. <https://doi.org/10.1097/01.nmd.0000146739.26187.15>
- Lancee, B. (2010). The Economic Returns of Immigrants' Bonding and Bridging Social Capital: the Case of the Netherlands. *International Migration Review*, 44(1), 202–226. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2009.00803.x>
- Marbach, M., Hainmueller, J., & Hangartner, D. (2018). The long-term impact of employment bans on the economic integration of refugees. *Science Advance*, 4(9), eaap9519. <https://doi.org/10.1126/sciadv.aap9519>
- Merton, R. K. (1988). The Matthew Effect in Science, II: Cumulative Advantage and the Symbolism of Intellectual Property. *Isis*, 79(4), 606–623. <https://doi.org/10.1086/354848>
- Michiels, J. (2023, 19 juni). *Welke niet-werkenden hebben de grootste kans op werk?* Centraal Bureau voor de Statistiek. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2023/welke-niet-werkenden-hebben-de-grootste-kans-op-werk-?>
- Muns, S., & Huijnk, W. (2021). Baanvindkansen van bijstandsgerechtigden naar migratieachtergrond nader verklaard. *Tijdschrift Voor Arbeidsvraagstukken*, 37(3). <https://doi.org/10.5117/tva2021.3.010.muns>
- Otten, K. (2024). Ongelijke baankansen als gevolg van spreidingsbeleid: welke ontwikkelingen zijn er over de tijd? In J. M. Dagevos, M. Maliepaard & M. de Mooij (Reds.), *Met beleid vooruit? Wat betekent het opvang-, inburgerings- en spreidingsbeleid voor ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van statushouders?* (pp. 103-122). WODC. Cahier 2024-16.
- Ponds, R., Middeldorp, M., Tempelman, C., & Vriend, S. (2018). *Kansen bekeken: Verschillen in kans op instroom, doorstroom en uitstroom op de arbeidsmarkt tussen mensen met en zonder migratieachtergrond* (SEO-rapport 2018-100). Atlas

- voor gemeenten. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://dare.uva.nl/search?identifier=3b000304-5b97-4817-82b5-2fc7d1d30920>
- R Core Team. (2023). *R: A Language and Environment for Statistical Computing* [Computersoftware]. R Foundation for Statistical Computing. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://www.r-project.org>
- Schmeets, H., Marcellino C., & Conceicao J. F. (2021). *De relevantie van verblijfsduur van immigranten voor hun participatie in de samenleving*. Centraal Bureau voor de Statistiek. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2021/de-relevantie-van-verblijfsduur-van-immigranten-voor-hun-participatie-in-de-samenleving>
- StataCorp LLC. (2017). *Stata Statistical Software* (versie 15.1) [Computersoftware]. StataCorp LLC. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://www.stata.com/stata15/>
- Therneau, T. M., & Grambsch, P. M. (2000). Modeling Survival Data: Extending the Cox Model. In *Statistics for Biology and Health*. <https://doi.org/10.1007/978-1-4757-3294-8>
- Therneau, T. M. (2024). *A Package for Survival Analysis in R* (versie 3.5-7) [Computersoftware]. CRAN. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://CRAN.R-project.org/package=survival>
- Uiters, E., Ruijsbroek, A. (2021). De rol van psychische en fysieke gezondheid bij succesvol inburgeren in Nederland. In W. Huijnk, J. Dagevos, M. Djundeva, D. Schans, E. Uiters, A. Ruijsbroek, & M. de Mooij (Reds.), *Met beleid van start: over de rol van beleid voor ontwikkelingen in de positie van leefsituatie van Syrische statushouders* (pp. 33–49). Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 20 augustus 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2021/04/08/met-beleid-van-start-over-de-rol-van-beleid-voor-ontwikkelingen-in-de-positie-en-leefsituatie-van-syrische-statushouders>
- Van der Linden, M., & Dagevos, J. (2022). Vijf jaar integreren in Rotterdam: Over de ontwikkelingen in de integratie van statushouders in Rotterdam en de werking van het SNTR-programma. Erasmus University Rotterdam. Geraadpleegd op 20 augustus 2024, van <https://dspace.library.uu.nl/bitstream/handle/1874/426173/vijf-jaar-integreren-in-rotterdam.-rapport-7.pdf?sequence=2>
- Van der Zwan, R., & Van Tubergen, F. (2022). Syrische vrouwen in Nederland ervaren barrières op de arbeidsmarkt. *Demos: bulletin over bevolking en samenleving*, 38(10), 1-4. <https://nidi.nl/wp-content/uploads/2022/12/demos-38-10.pdf>
- Vogtenhuber, S., Steiber, N., & Leitner, A. (2019, 12-14 september). *Fast track to employment? How asylum process durations affect labour market outcomes. Evidence from Austrian social insurance registers* [Conferentiepresentatie]. ECSR Conference 2019. Lausanne, Zwitserland.
- Weeda, L., Van der Linden, M., & Dagevos, J. (2019). Breekt de zon door in het AZC? De rol van de AZC-periode voor de mentale gezondheid en sociale integratie van statushouders in Rotterdam. *Mens & maatschappij*, 93(4), 313–342. <https://doi.org/10.5117/MEM2018.4.002.WEED>

3.9 Eindnoten

- ¹ Een uitzondering is de studie van Kristiansen et al. (2022). Zij hebben onderzoek gedaan naar de gevolgen van het spreidingsbeleid voor de bijstandsduur onder statushouders.

- ² De analyse richt zich alleen op de eerste transitie naar werk. Vervolgtransities, zoals terugkeer naar de bijstand of een latere uitstroom naar werk na terugkeer in de bijstand, nemen we hier niet in mee.
- ³ Statushouders kunnen hun familieleden naar Nederland halen als deze nog in het buitenland verblijven. Er zijn twee procedures om dit te doen. Als een statushouder binnen drie maanden na ontvangst van de verblijfsvergunning de aanvraag indient, dan spreekt men van de 'nareisprocedure'. Als de statushouder de aanvraag later dan drie maanden na vergunningsverlening indient, dan valt dit onder de reguliere gezinshereniging. Voor het gemak maken we geen onderscheid tussen deze twee groepen en noemen we alle familieleden die later zijn gekomen nareizigers.
- ⁴ Hieronder vallen referenten die asiel aangevraagd hebben en hun familieleden die zich bij hen vestigden (nareizigers en reguliere gezinsherenigers).
- ⁵ Iemand die de bijstand om andere redenen verlaat behandelen we als *right-censored* (Kristiansen et al., 2022). Een observatie is *right-censored* als de transitie van bijstand naar werk niet plaatsvindt gedurende de observatieperiode. Ook personen die op december 2021 nog bijstand ontvingen, zijn *right-censored*.
- ⁶ In totaal hebben we zeventien personen uitgesloten om deze reden. Daarnaast ontving en klein aantal personen (N = 986) gedurende de eerste één tot drie maanden geen bijstand, maar wel in de daaropvolgende maanden. Wij beschouwen deze transitie als registratiefouten en zijn ervan uitgegaan dat deze huishoudens gedurende deze periode wél bijstand ontvingen.
- ⁷ We hebben de negen door het CBS geleverde originele categorieën van de inburgeringsstatusvariabele teruggebracht tot vier categorieën. De volgende categorieën zijn op *missing* gezet: 'Niet inburgeringsplichtig maar examen wel behaald', 'Niet gekoppeld met data', 'Vertrokken/overleden'. Personen met een vrijstelling zijn uit de steekproef verwijderd omdat er te weinig personen in deze categorie vielen voor de analyse (N=9).
- ⁸ In ons databestand hadden verschillende statushouders meerdere diploma's. We hebben het hoogst behaalde diploma per statushouder gekozen voor onze analyses.
- ⁹ We maken onderscheid tussen Syrisch, Eritrees, Iraaks, Afghaans, Iraans, Somalisch en een restcategorie die andere nationaliteiten omvat, inclusief staatloze personen en personen waarvan de nationaliteit onbekend is.
- ¹⁰ Dit (semi-parametrische) model heeft meerdere voordelen ten opzichte van parametrische duurmodellen. Allereerst maakt het model minder aannames en kan het goed omgaan met gelijktijdige gebeurtenissen. Andere voordelen zijn dat het model effectief kan omgaan met rechts-gecensureerde data en tijd-variërende covariaten toelaat in het model. Aanvullend schatten we continue-tijd Cox-modellen en discrete-tijd logistische modellen. Zo kunnen we zien of onze resultaten standhouden bij het gebruik van verschillende modellen (niet gepubliceerd, de resultaten zijn beschikbaar op verzoek). Alle regressiemodellen zijn in R/R Studio gedraaid met behulp van de package 'survival' (R Core Team, 2023; Therneau, 2024; Terry, 2000) of met behulp van STATA v.15.1 (StataCorp LLC, 2017).
- ¹¹ Alle coëfficiënten in dit hoofdstuk zijn geëxponentieerd, maar voor eenvoud schrijven we 'b' in plaats van 'exp(b)'.

4 De invloed van (on)succesvolle inburgering op de positie op de arbeidsmarkt

Zoë Driessen (CBS), Bram Hogendoorn (CBS) en Corina Huisman (CBS)

4.1 Inleiding

Voor statushouders is deelnemen aan de arbeidsmarkt een belangrijke manier om te integreren in de maatschappij. Werk biedt een bron van inkomsten voor statushouders en is voor sommigen van hen ook belangrijk voor het welzijn en levensgeluk (Ambrosetti et al., 2021). Van de statushouders die tussen 2014 en juni 2016 een verblijfsvergunning kregen, vindt een steeds groter deel een baan. Na vier jaar heeft ongeveer 35% van hen een baan gevonden. Na zeven jaar is dat percentage opgelopen tot ongeveer 50% (Centraal Bureau voor de Statistiek [CBS], 2023). Er bestaan wel verschillen in het type baan dat ze vinden. Ongeveer de helft van de statushouders met een baan heeft een baan in deeltijd en rond de 80% heeft een tijdelijk contract (CBS, 2023). Er is echter ook een groep die niet werkzaam is; zeven jaar na het verkrijgen van de vergunning gaat het om ongeveer 45% (de overige 5% is inmiddels weer vertrokken uit Nederland of overleden).

Het behalen van het inburgeringsexamen speelt een belangrijke rol bij het vinden van werk. Eerder onderzoek (waaronder hoofdstuk 3 van deze publicatie, Barsegyan & Negash, 2024) heeft aangetoond dat mensen die het inburgeringsexamen behalen een grotere kans hebben om werk te vinden (Damen et al., 2023, 2021). Daarentegen hebben mensen die van de inburgeringsplicht worden ontheven een veel kleinere kans om werk te vinden (Dieleman et al., 2021). Inburgeraars kunnen om verschillende redenen een ontheffing krijgen. Het overgrote deel krijgt een ontheffing wanneer het ze niet lukt om het inburgeringsexamen te halen, maar ze wel aantoonbaar voldoende inspanning hebben geleverd. Een ontheffing is ook mogelijk vanwege medische of psychische gronden of omdat iemand kan aantonen voldoende ingeburgerd te zijn. Na zeven jaar is rond de 20% van de statushouders van de inburgeringsplicht ontheven (CBS, 2023). Een klein deel van de statushouders wordt van de inburgeringsplicht vrijgesteld. Het gaat daarbij om mensen die een Nederlandstalige opleiding volgen in het voortgezet, middelbaar of hoger onderwijs.

In hoofdstuk 3 van deze publicatie zijn we al ingegaan op de rol van inburgering en opvang in de transitie van bijstand naar werk. Daar kwam onder andere naar voren dat statushouders die hun inburgering hebben afgerond sneller de bijstand verlaten voor werk dan statushouders die hier nog mee bezig zijn of een ontheffing hebben. In dit hoofdstuk gaan we in op het verband tussen het behalen van het inburgeringsexamen of het krijgen van een ontheffing en de positie op de arbeidsmarkt. Dit onderzoek draagt op verschillende manieren bij aan eerdere bevindingen. De belangrijkste bijdrage is dat we de statushouders voor een langere periode kunnen volgen. Voor statushouders die hun inburgeringstraject in 2014 zijn begonnen is dat zeven jaar. Het voordeel daarvan is dat we niet alleen naar veranderingen kort na de inburgeringsperiode kunnen kijken, maar ook naar veranderingen op de langere termijn. Een andere bijdrage is dat we niet alleen kijken naar een succesvolle inburgering, maar ons ook richten op het verband tussen een ontheffing en de positie op de arbeidsmarkt. Daarnaast richtte eerder onderzoek zich

vooral op de kans op het vinden van werk. In dit hoofdstuk komen ook andere aspecten van de arbeidspositie aan bod, namelijk arbeidsrelatie, arbeidsduur en uurloon.

4.2 Achtergrond

Om te verklaren waarom er verschillen zijn in de arbeidspositie van statushouders wordt vaak verwezen naar de menselijk-kapitaaltheorie (Eng.: *human capital theory*) (Becker, 1962). Onder menselijk kapitaal worden de kennis en vaardigheden verstaan die kunnen zorgen voor een betere positie op de arbeidsmarkt. Bij onderzoek naar statushouders wordt het menselijk kapitaal vaak onderverdeeld in pre- en post-migratie menselijk kapitaal (Miltenburg & Dagevos, 2019; Dieleman et al., 2021; Damen et al., 2023). Onder pre-migratie menselijk kapitaal vallen bijvoorbeeld de opleiding en werkervaring in het land van herkomst. Vaak hebben statushouders echter moeite om deze vorm van menselijk kapitaal in te zetten in het land van aankomst (Kosyakova & Kogan, 2022). Het blijkt bijvoorbeeld lastig om diploma's te laten waarderen (Hartog & Zorlu, 2007). Daarnaast verschillen de arbeidsmarkten van herkomst- en aankomstland soms te veel, waardoor eerdere werkervaring in het herkomstland niet goed aansluit op werkvereisten in het aankomstland (Chiswick & Miller, 2009). Investeren in post-migratie menselijk kapitaal blijkt daarom een belangrijkere manier te zijn om een hogere positie te verwerven op de arbeidsmarkt. Een succesvol afgeronde inburgeringscursus is een voorbeeld van post-migratie menselijk kapitaal (De Vroome & Van Tubergen, 2010). Tijdens een inburgeringscursus leren statushouders de Nederlandse taal, doen ze kennis op over de Nederlandse arbeidsmarkt en leren ze over de Nederlandse maatschappij (De Gruijter et al., 2023). Het afronden van een inburgeringscursus geeft de statushouders dus specifieke kennis waarmee een (betere) positie op de Nederlandse arbeidsmarkt verworven kan worden (Damen et al., 2023).

Een andere theorie die het verband tussen het behalen van het inburgeringsexamen en de arbeidspositie kan verklaren, is de signaaltheorie (Spence, 1973). Deze theorie stelt dat een werkgever bij het aannemen van werknemers niet alle informatie heeft over de kennis en vaardigheden van een persoon en daarom afgaat op verschillende signalen. Het behalen van het inburgeringsexamen geeft het signaal dat de statushouder gemotiveerd is en kan worden opgeleid (Kogan & Weißmann, 2013; Kanas & Kosyakova, 2022). Deze theorie verwacht dus eveneens een positieve invloed van het behalen van het inburgeringsexamen op de positie op de arbeidsmarkt.

Een deel van de statushouders haalt het inburgeringsexamen niet. Bijna 20% van de statushouders die in 2014 een verblijfsvergunning kregen, is van de inburgeringsplicht ontheven (CBS, 2023). Personen die worden ontheven hebben vaak al een achterstand; het gaat veelal om ouderen of laagopgeleiden die meer moeite hebben om de taal te leren (Maliepaard et al., 2023). Doordat zij op een gegeven moment niet meer aan het inburgeringstraject meedoen, komen ze verder op achterstand te staan (Bakker et al., 2021). Onderzoek toont aan dat statushouders die een ontheffing hebben gekregen minder vaak een baan hebben dan statushouders die hun inburgeringsexamen hebben behaald (Dieleman et al., 2021).

Er is veel onderzoek gedaan naar het verband tussen het behalen van het inburgeringsexamen en de kans op werk (De Vroome & Van Tubergen, 2010; Damen et al., 2021, 2023). In dit hoofdstuk kijken we daarom ook naar statushouders die van

de inburgeringsplicht zijn ontheven. Daarnaast kijken we naar andere aspecten van de arbeidspositie dan alleen het wel/niet hebben van werk. Om de positie op de arbeidsmarkt te bepalen, kijken we in dit hoofdstuk allereerst naar de arbeidsrelatie. Met de arbeidsrelatie, ook wel positie in de werkkring genoemd, wordt bedoeld of een statushouder een vaste, tijdelijke of flexibele baan heeft, als zelfstandige werkt of niet werkzaam is. Uit eerder onderzoek blijkt dat de meeste statushouders tijdelijke en flexibele banen hebben (CBS, 2023). Er is weinig bekend over het verband tussen (on)succesvolle inburgering en de arbeidsrelatie, maar onze verwachting is dat het succesvol afronden van het inburgeringsexamen leidt tot een grotere kans op een vaste baan, werk als zelfstandige of een tijdelijke of flexibele baan. Onze verwachting is dat het krijgen van een ontheffing de kans op werkloosheid vergroot.

Naast de arbeidsrelatie kijken we naar de arbeidsduur. Uit recent onderzoek blijkt dat na zeven jaar ongeveer de helft van de statushouders met een baan in deeltijd werkt (53%) en dat de andere helft (47%) een voltijdbaan heeft (CBS, 2023). Eerder onderzoek onder statushouders uit vluchtelingenlanden (Witvliet et al., 2013) laat zien dat mensen die een inburgeringsdiploma hebben behaald gemiddeld meer uren werken dan mensen zonder inburgeringsdiploma. Onderzoek uit de Verenigde Staten (Cortes, 2004), waarbij economische immigranten zijn vergeleken met immigranten die asiel zoeken, concludeert dat het aantal gewerkte uren na verloop van tijd harder toeneemt bij asielmigranten dan bij economische migranten. De onderzoekers schrijven dit toe aan de grotere accumulatie van menselijk kapitaal in de vorm van kennis van de taal. Onze verwachting is dus dat statushouders die hun inburgeringsexamen hebben gehaald, en daarmee dus meer menselijk kapitaal hebben, daarna gemiddeld meer uur per week gaan werken dan statushouders die een ontheffing hebben gekregen.

De derde manier waarop we de arbeidspositie analyseren is aan de hand van het uurloon. Uit onderzoek van Cortes (2004) onder asielmigranten blijkt dat asielmigranten, in vergelijking met economische migranten, niet alleen een grotere stijging doormaken van de arbeidsduur, maar ook van hun uurloon. Deze grotere stijging in uurloon wordt toegeschreven aan een grotere stijging in hun menselijk kapitaal. Als dat inderdaad zo is, dan kunnen we verwachten dat statushouders die hun inburgeringsexamen behalen sneller een grotere stijging van het uurloon doormaken dan statushouders die een ontheffing hebben gekregen.

Op basis van het voorgaande hebben we de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

- In hoeverre gaat het behalen van het inburgeringsexamen gepaard met een betere positie op de arbeidsmarkt?
- In hoeverre is het krijgen van een ontheffing van de inburgeringsplicht gerelateerd aan een slechtere positie op de arbeidsmarkt?
- Zijn de effecten van een (on)succesvolle inburgering op de positie op de arbeidsmarkt ook zichtbaar op de langere termijn?

Inburgeraars die tussen 2013 en 2021 inburgeringsplichtig werden, vallen onder de Wet inburgering 2013 (Wi2013). Het inburgeringstraject dat zij volgen bestaat uit het leren van de Nederlandse taal en leren over de Nederlandse samenleving en arbeidsmarkt. De inburgeringsperiode wordt afgesloten met een inburgeringsexamen dat uit zes delen bestaat: spreken, luisteren, lezen, schrijven, kennis van de Nederlandse Maatschappij (KNM) en Oriëntatie op de Nederlandse Arbeidsmarkt (ONA). Het deelexamen ONA gaat over werken en het zoeken van werk op de Nederlandse arbeidsmarkt. Onderdeel van dit examen is onder andere het zoeken naar vacatures, het maken van een cv en het schrijven van een sollicitatiebrief. Een

aanvullende verwachting is dat statushouders met het behalen van dit deelexamen meer menselijk kapitaal hebben opgebouwd dan statushouders die dit deelexamen niet hebben behaald, en dat zij het daarom beter doen op de arbeidsmarkt. Daarom hebben we ook de volgende onderzoeksvraag geformuleerd:

- Is er bij de statushouders met een ontheffing verschil in de positie op de arbeidsmarkt te zien tussen statushouders die het deelexamen Oriëntatie op de Nederlandse Arbeidsmarkt (ONA) behaald hebben en statushouders die dat deelexamen niet behaald hebben?

4.3 Data en methode

Voor dit onderzoek maken we gebruik van longitudinale registergegevens over statushouders. Het microdatabestand 'Asielcohorten' omvat informatie over alle asielzoekers die vanaf 1 januari 2014 bij het Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA) zijn ingestroomd en alle statushouders die vanaf 1 januari 2014 een verblijfsvergunning hebben ontvangen, inclusief hun gezinsleden die als nareiziger of via gezinshereniging zijn overgekomen. Voor deze mensen is informatie beschikbaar uit een aantal registers, waaronder de Basisregistratie Personen (BRP), registers van de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND), het Centraal Orgaan Asielzoekers (COA), de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) en het Stelsel van Sociaal-statistische Bestanden (SSB). Het gaat bijvoorbeeld om informatie over arbeid, inburgering en demografie. Het voordeel van de registers is dat zij gedurende een lange periode maandelijkse informatie bevatten voor de volledige populatie. Een nadeel is dat zaken die niet centraal worden bijgehouden, zoals vrijwilligerswerk of beroepscursussen, en zaken die buiten Nederland spelen, zoals opleidingen of werkervaring in het land van herkomst, niet zijn geregistreerd.

4.3.1 Populatie

De populatie in dit hoofdstuk bestaat uit alle asielzoekers die tussen 1 januari 2014 en 30 juni 2016 een Nederlandse verblijfsvergunning hebben verkregen. Het gaat om reguliere statushouders, nareizigers en gezinsherenigers. Deze personen zijn gedurende hun verblijf in Nederland gevolgd. We onderzoeken hoe het hen afgaat vanaf het moment dat zij een verblijfsvergunning hebben, inburgeringsplichtig zijn en de COA-asielopvang zijn uitgestroomd naar een zelfstandige woning. De volgorperiode eindigt op 1 juli 2022, de meest recente maand met volledige registerinformatie.

De populatie is verder afgebakend tot personen van wie de leeftijd gedurende de volgorperiode tussen de 18 jaar en de AOW-leeftijd in lag en die op de einddatum in Nederland woonden, niet waren overleden en inburgeringsplichtig waren (of reeds ingeburgerd of ontheven van de inburgeringsplicht). Personen met een vrijstelling nemen we niet mee in het onderzoek, omdat het om een zeer kleine groep gaat. Periodes waarin mensen tijdelijk waren geëmigreerd zijn van het onderzoek uitgesloten, omdat hun arbeidspositie in het buitenland niet in de registers bekend is. Zodoende telt het onderzoeksbestand 45.055 personen die gemiddeld 75 maanden zijn gevolgd. Tabel 4.1 geeft het aantal personen weer, uitgesplitst naar nationaliteit en geslacht.

Tabel 4.1 Aantal personen in de onderzoekspopulatie

Nationaliteit	Mannen	Vrouwen	Totaal
Syrië	19.376	9.079	28.455
Eritrea	6.752	3.466	10.218
Irak	654	393	1.047
Afghanistan	490	304	794
Iran	445	326	771
Overig/onbekend	2.002	1.768	3.770
Totaal	29.719	15.336	45.055

4.3.2 Variabelen

We brengen de positie op de arbeidsmarkt in kaart aan de hand van drie uitkomsten. De eerste uitkomst is de arbeidsrelatie. De arbeidsrelatie omvat de categorieën 'niet werkzaam', 'vaste werknemer', 'tijdelijke werknemer', 'overig flexibele werknemer' en 'zelfstandige'. Bij overig flexibele werknemers gaat het om stagiairs, oproepkrachten en uitzendkrachten. Indien iemand in een bepaalde maand in meerdere werkkringen actief is, definiëren we de arbeidsrelatie op basis van het hoogste maandelijkse inkomen.

De tweede uitkomst is de arbeidsduur. De arbeidsduur is gemeten als het wekelijkse aantal verloonde uren. De arbeidsduur stellen we alleen vast voor werknemers, dus niet voor personen die niet werken of die uitsluitend als zelfstandige werken. Daarom zijn in de regressieanalyses alleen de maanden waarin iemand werknemer is meegenomen.

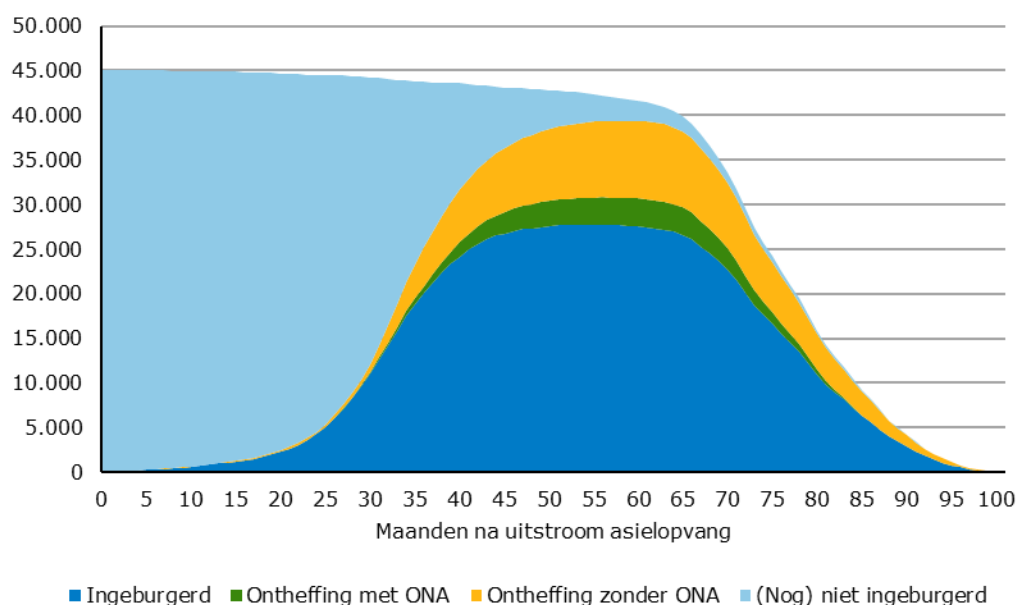
De derde uitkomst is het bruto-uurloon. Het bruto-uurloon is gemeten als het brutomaandloon gedeeld door het maandelijkse aantal gewerkte uren zoals vastgelegd in de arbeidsovereenkomst. Ook het uurloon stellen we alleen vast voor werknemers.

De centrale verklarende variabele is de inburgeringsstatus. We bekijken niet alleen of inburgeraars het hele traject al hebben doorlopen, maar ook hoe lang geleden dat is. Op die manier wordt duidelijk hoe het inburgeringstraject uitpakt op de korte termijn en op de lange termijn. De inburgeringsstatus omvat de volgende categorieën: 'nog niet ingeburgerd', 'korter dan een jaar volledig ingeburgerd', 'een tot twee jaar volledig ingeburgerd', 'twee jaar of langer jaar volledig ingeburgerd', 'korter dan een jaar ontheven met ONA', 'een tot twee jaar ontheven met ONA', 'twee jaar of langer ontheven met ONA', 'korter dan een jaar ontheven, zonder ONA', 'een tot twee jaar ontheven zonder ONA' en 'twee jaar of langer ontheven zonder ONA'. De term ONA verwijst naar het examenonderdeel Oriëntatie op de Nederlandse Arbeidsmarkt.

Figuur 4.1 geeft het verloop van de inburgeringsstatus weer. In de eerste 24 maanden na uitstroom uit de asielopvang is nog vrijwel niemand ingeburgerd. Daarna komt de inburgering snel op gang: vanaf 40 maanden is de meerderheid van de statushouders ingeburgerd. Degenen die niet inburgeren zijn na verloop van tijd van de inburgeringsplicht ontheven. Van hen heeft ongeveer een derde nog wel het examenonderdeel ONA behaald en ongeveer twee derde niet. Verder blijkt uit de figuur dat op de korte duur meer personen zijn waargenomen dan op de lange duur.

Dat komt doordat we personen die later uit de asielopvang zijn uitgestroomd, korter konden volgen.

Figuur 4.1 Inburgeringsstatus statushouders na uitstroom uit de asielopvang

Naast de inburgeringsstatus en arbeidspositie hebben we enkele controlevariabelen meegenomen. De duur sinds uitstroom uit de asielopvang hebben we gemeten als het aantal maanden dat is verstreken vanaf het eerste moment dat iemand een verblijfsvergunning kreeg, inburgeringsplichtig was en zelfstandig woonde. Zo hebben we rekening gehouden met het feit dat iemands arbeidspositie zich ontwikkelt naarmate diegene langer in Nederland verblijft. Waarschijnlijk hangen zulke ontwikkelingen ook af van het jaar waarin iemand in Nederland is aangekomen, de leeftijd die iemand op dat moment had, de asielpcedure die iemand heeft doorgelopen (reguliere asielzoeker, nareiziger of gezinshereniger), en de regio waarin iemand is gehuisvest. Daarom zijn interacties opgenomen tussen de duur sinds uitstroom uit de asielopvang en het aankomstcohort, de aankomstleeftijd, asielpcedure en vestigingsprovincie.

Persoonskenmerken en andere constante variabelen nemen we niet mee, omdat de methode daar rekening mee houdt (zie box 3.1). We voeren alle analyses apart uit voor mannen en vrouwen, omdat transitie op het vlak van inburgering en positie op de arbeidsmarkt sterk naar geslacht verschillen.

Box 4.1 Fixed effects-modellen – het toetsen van veranderingen die personen doormaken

Voor deze analyse gebruiken we registerdata. Deze data maken het mogelijk om personen langdurig te volgen. De registers bevatten dus niet slechts informatie over een enkel meetmoment, maar over de ontwikkelingen die personen gedurende een groot aantal maanden doormaken. Dit biedt de gelegenheid om analyses uit te voeren met *fixed effects*-modellen. *Fixed effects*-modellen maken optimaal gebruik van longitudinale informatie. Bij een *fixed effects*-model krijgt iedere persoon een eigen constante (Eng.: *individual intercept*). Deze constanten corrigeren automatisch de invloed van allerlei stabiele kenmerken op het stabiele gedeelte van de uitkomst. Zulke kenmerken hoeven dan niet meer als controlevariabele in het regressiemodel te worden opgenomen. Een *fixed effects*-regressie levert daardoor een zuiverder schatting dan een standaard lineaire regressie.

Dit hoofdstuk draait om het verband tussen inburgering en arbeid. Allerlei stabiele kenmerken van statushouders hebben invloed op zowel hun inburgering als arbeid, zoals het opleidingsniveau, taalvermogen en werkervaring in het land van herkomst. Zo brengen hoogopgeleide statushouders een groter deel van de observatieperiode door als 'ingeburgerd' en 'met een vaste baan' dan laagopgeleide statushouders. Door gebruik te maken van *fixed effects*-modellen houden we automatisch rekening met dit stabiele gedeelte van het verband tussen inburgering en arbeid. Wat bij de *fixed effects*-modellen overblijft, is variatie in de tijd. Het model schat hoe een verandering van de inburgeringsstatus gepaard gaat met een verandering van iemands arbeidspositie. De modellen tonen welke invloed het heeft als iemand een inburgeringstraject afrondt. Dit effect wordt gemeten als verandering in de hoeveelheid extra procentpunten van de kans op een bepaalde arbeidsrelatie, hoeveelheid extra uren van de gemiddelde arbeidsduur van werknemers, en hoeveelheid extra euro's van het gemiddelde bruto-uurloon van werknemers.

Het effect van de inburgeringstatus wordt geschat bovenop de controlevariabelen in het model, dus bovenop de verbetering van de arbeidspositie die plaatsvindt doordat men langer in Nederland verblijft. Een positief effect geeft aan dat de arbeidspositie na afronding van het inburgeringstraject sneller verbetert dan tijdens het inburgeringstraject. Een negatief effect wil zeggen dat de arbeidspositie na afronding juist langzamer verbetert, of zelfs verslechtert, ten opzichte van tijdens het inburgeringstraject.

Deze effecten kunnen worden veroorzaakt door het inburgeringsbeleid, maar ook door andere factoren. Ten eerste kunnen veranderende persoonlijke omstandigheden bijvoorbeeld invloed hebben. Zo zullen statushouders van wie de psychische gezondheid achteruitgaat relatief vaker van de inburgeringsplicht worden ontheven en minder snel aan het werk komen. Daardoor kan het lijken alsof de ontheffing een negatief effect heeft. Zulke factoren hebben we niet meegenomen in onze analyse. Ten tweede zullen bepaalde groepen meer baat hebben bij het inburgeringsbeleid dan andere. Ook hier is geen rekening mee gehouden; de resultaten geven het gemiddelde over de gehele groep statushouders. Ten derde corrigeren de *fixed effects*-modellen wel voor het stabiele gedeelte van het niveau van de uitkomst, maar niet voor de groei daarvan. Dit speelt met name bij de

arbeidsduur en het uurloon. Statushouders die snel een baan vinden, zijn waarschijnlijk degenen die succesvol inburgeren en een relatief snelle loongroei doormaken. Daardoor kan het effect van inburgering te positief worden geschat en het effect van ontheffing te negatief. Kortom, er is voorzichtigheid geboden bij de duiding van de resultaten. Als mensen van de inburgeringsplicht worden ontheven, dan is dat met een reden. Die mensen zouden waarschijnlijk minder baat hebben bij volledige inburgering dan degenen die wel succesvol inburgeren.

4.4 Resultaten

In de volgende subparagrafen tonen we hoe de drie uitkomstmaten arbeidsrelatie, arbeidsduur en uurloon zich ontwikkelen voor mensen die het inburgeringsexamen behaald hebben en voor mensen die ontheffing van de inburgeringsplicht hebben gekregen. Dit doen we op twee verschillende manieren. Voor elk van de drie uitkomstmaten beschrijven we eerst hoe die zich ontwikkelt na het verlaten van de asielopvang. We doen dit apart voor mensen die vier jaar na het verlaten van de asielopvang ingeburgerd zijn en voor mensen die ontheffing hebben gekregen. Vervolgens onderzoeken we via een regressieanalyse het verband tussen de inburgeringsstatus en de uitkomstmaat.

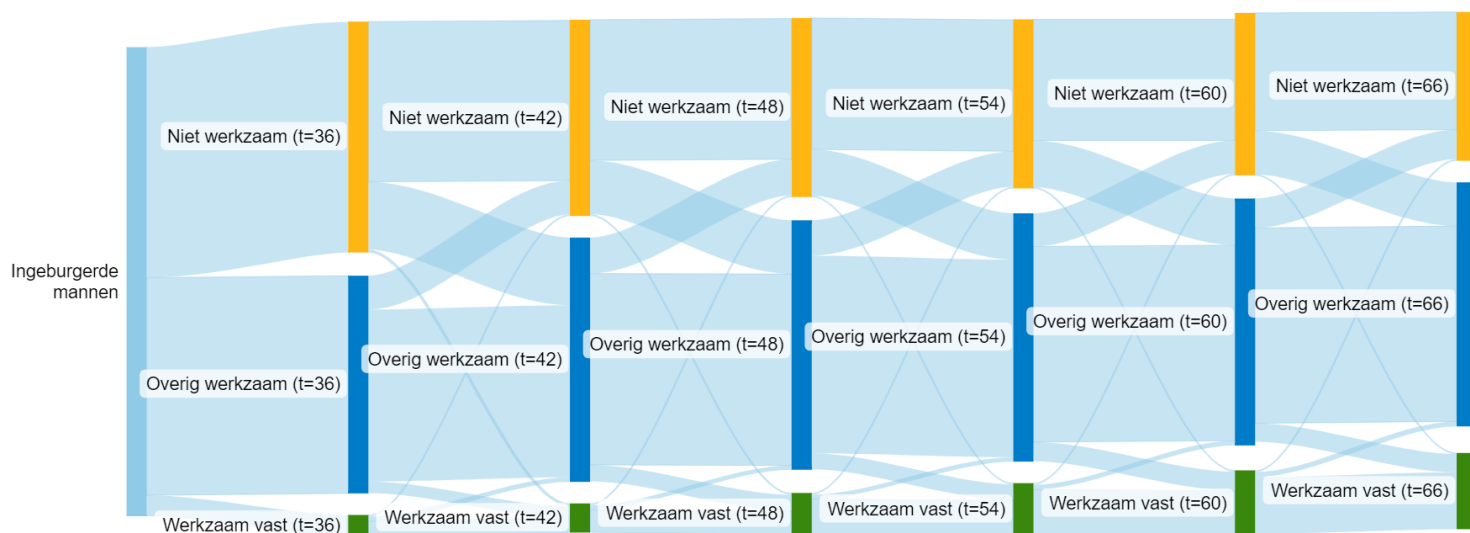
4.4.1 *Arbeidsrelatie: beschrijvende analyse*

Figuren 3.2 en 3.3 laten zien hoe de arbeidsrelatie zich ontwikkelt vanaf drie jaar na het verlaten van de asielopvang in stappen van een half jaar. Figuur 4.2 toont de ontwikkeling in de arbeidsrelatie voor mannen die vier jaar na het verlaten van de asielopvang ingeburgerd zijn (N=18.372). Figuur 4.3 laat de ontwikkeling zien voor mannen die op dat moment een ontheffing van de inburgering hebben ontvangen (N=6.488). De arbeidsrelatie wordt in de figuur voor het eerst getoond op 36 maanden (drie jaar) na uitstroom uit de asielopvang, en voor het laatst op 66 maanden (vijf-en-een-half jaar) na uitstroom uit de asielopvang.

Met het verstrijken van de tijd sinds uitstroom uit de asielopvang, is een steeds groter deel van de ingeburgerde mannen werkzaam met een vast contract (van 4% na drie jaar naar 16% na vijf-en-een-half jaar). Eveneens een steeds groter deel is op een andere manier werkzaam (met een tijdelijk contract, als flexibele werknemer of als zelfstandige) (van 46% na drie jaar naar 52% na vijf-en-een-half jaar).

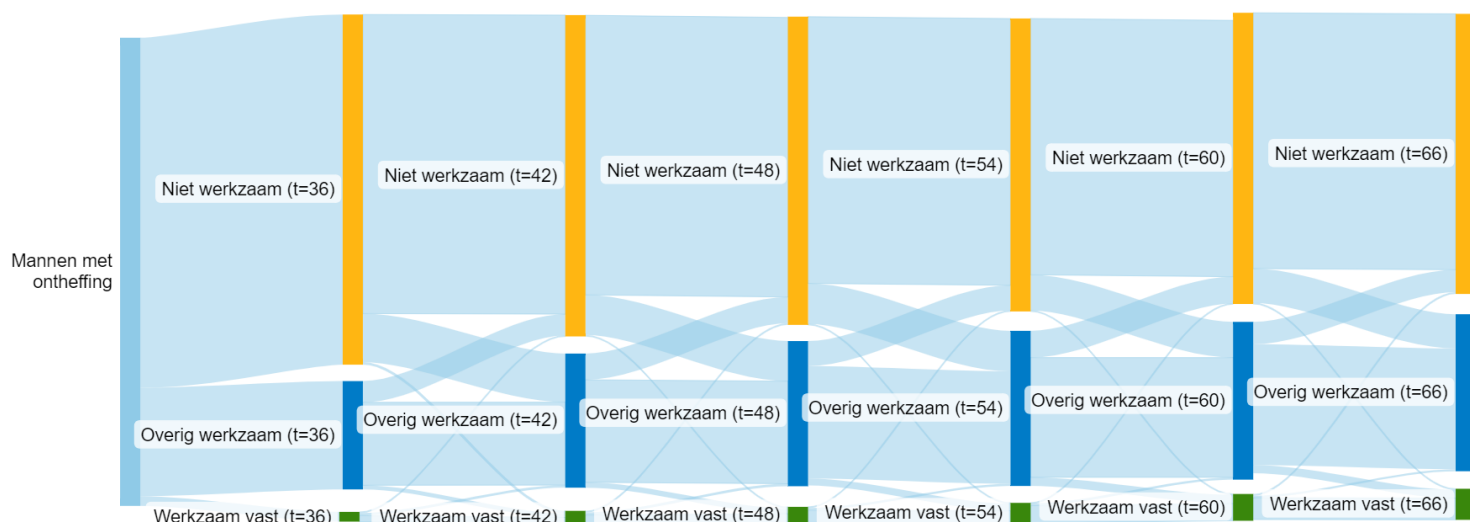
Voor mannen die een ontheffing hebben ontvangen zien we dezelfde ontwikkelingen, zij het op een lager niveau: respectievelijk van 2% op t=36 naar 7% op t=66 voor vaste contracten en van 23% op t=36 naar 34% op t=66 voor overige werknemers. Voor de mannen die nog niet ingeburgerd zijn en ook geen ontheffing hebben (geen figuur), liggen de ontwikkelingen van het aandeel mannen met een vast contract op een iets lager niveau (van 2% naar 6%), en voor overige werknemers een beetje in het midden (van 30% naar 41%). Het gaat hier om mensen die nog niet aan hun inburgeringsplicht hebben voldaan, en personen die niet inburgeringsplichtig zijn (bijv. vanwege leeftijd, incl. vervallen inburgeringsplicht).

Figuur 4.2 Dienstverband van mannen die inburgeringsexamen binnen vier jaar (t=48 maanden) behaald hebben

Noot: ingeburgerde mannen (t=48 en N=18372) en dienstverband op peilmomenten.

Figuur 4.3 Dienstverband van mannen die binnen vier jaar (t=48 maanden) ontheffing van inburgeringsplicht hebben gekregen

Noot: mannen met ontheffing (t=48 en N=6488) en dienstverband op peilmomenten.

De figuren voor vrouwen (zie figuren B3.1 en B3.2 in de bijlage) laten vergelijkbare ontwikkelingen zien, zij het op een veel lager niveau. Drie jaar na uitstroom uit de asielopvang heeft 1% van de bijna 9.000 ingeburgerde vrouwen een vaste arbeidspositie. Na vijf-en-een-half jaar is dat 5%. Het aandeel ingeburgerde vrouwen met een overige arbeidspositie steeg in die periode van 13% naar 18%.

Bijna 4.000 vrouwen hebben vier jaar na uitstroom uit de asielopvang een ontheffing van de inburgeringsplicht gekregen. Het overgrote deel van deze groep, 97%, is drie

jaar na uitstroom uit de asielopvang niet werkzaam. Nog eens twee-en-een-half jaar later is dat aandeel iets gedaald naar 93%.

4.4.2 Arbeidsrelatie: regressieanalyse

In de volgende regressieanalyse is de populatie niet beperkt tot de inburgeringsstatus op het specifieke tijdstip van 48 maanden na uitstroom uit de asielopvang. Hier doen alle tijdstippen mee.

Het verband tussen het inburgeringstraject en de arbeidsrelatie is getoetst met *fixed effects*-regressies. Tabel 4.2 toont de resultaten van deze regressies voor de groep mannelijke statushouders. De resultaten bevestigen dat het aandeel werkzame mannen toeneemt naarmate de tijd verstrijkt. Met ieder jaar na de uitstroom van de asielopvang neemt de kans toe op een vaste reguliere baan (+4 procentpunt), een tijdelijke reguliere baan (+7 procentpunt), een overig flexibele baan (+8 procentpunt) of werk als zelfstandige (+2 procentpunt). De vraag is in hoeverre afronding van het inburgeringstraject tot een extra toename leidt.

Tabel 4.2 Effect van inburgering op arbeidsrelatie, mannen

	Reguliere werknemer vast vs. niet werkzaam	Reguliere werknemer tijdelijk vs. niet werkzaam	Flexibele werknemer vs. niet werkzaam	Zelfstandige vs. niet werkzaam
	B (SE)	B (SE)	B (SE)	B (SE)
Nog niet ingeburgerd (referentiecategorie)				
Volledig ingeburgerd				
1-12 maanden	0,05*** (0,00)	0,12*** (0,00)	0,11*** (0,00)	0,02*** (0,00)
13-24 maanden	0,10*** (0,00)	0,15*** (0,00)	0,12*** (0,00)	0,06*** (0,00)
25+ maanden	0,20*** (0,00)	0,15*** (0,01)	0,10*** (0,01)	0,12*** (0,00)
Ontheven met ONA				
1-12 maanden	0,00 (0,00)	0,03*** (0,01)	0,05*** (0,01)	0,02*** (0,01)
13-24 maanden	0,01 (0,01)	0,02 (0,01)	0,04*** (0,01)	0,04*** (0,01)
25+ maanden	0,02 (0,01)	0,00 (0,01)	0,02 (0,01)	0,06*** (0,01)
Ontheven zonder ONA				
1-12 maanden	0,01 (0,00)	0,03*** (0,00)	0,02*** (0,00)	0,00 (0,00)
13-24 maanden	0,02*** (0,00)	0,01 (0,01)	0,00 (0,01)	0,01 (0,00)
25+ maanden	0,03*** (0,01)	-0,02 (0,01)	-0,03*** (0,01)	0,01* (0,00)
Jaren na uitstroom azc	0,04*** (0,00)	0,07*** (0,00)	0,08*** (0,00)	0,02*** (0,00)
Controlevariabelen	✓	✓	✓	✓
N persoon-maanden	1.387.582	1.531.022	1.591.483	1.353.429
N personen	29.542	29.587	29.620	29.466

Noot: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Het blijkt dat de kans op werk na volledige inburgering sneller toeneemt dan gedurende het inburgeringstraject. Mannen die volledig inburgeren stromen daarna vaker een tijdelijke of andere flexibele baan in. Na verloop van tijd stromen zij ook vaker door naar een vaste baan of zelfstandig ondernemerschap. Deze effecten zijn groot. Drie jaar na inburgering is de kans op een vast baan toegenomen met 20 procentpunt. Voor een tijdelijke baan is de toename 15 procentpunt, voor een overige flexibele baan 10 procentpunt en voor werk als zelfstandige 12 procentpunt. Een ontheffing van de inburgeringsplicht heeft daarentegen nauwelijks effect. Mannen die zijn ontheven maken daarna vrijwel dezelfde ontwikkeling door als mannen die nog bezig zijn met de inburgering. Het behalen van het onderdeel ONA gaat weliswaar gepaard met een iets grotere kans op werk als zelfstandige, maar dat effect is klein.

Bij vrouwelijke statushouders ontwikkelt de arbeidsrelatie zich op soortgelijke manier. Wel zijn de effecten kleiner, aangezien de netto-arbeidsparticipatie van vrouwelijke statushouders veel lager ligt dan van mannelijke statushouders. Bij vrouwen neemt, net als bij mannen, de kans op werk na verloop van tijd iets toe. Vrouwen die zijn ingeburgerd maken daarbij een positievere ontwikkeling door dan vrouwen die nog bezig zijn met hun inburgering. Zo hebben zij drie jaar na inburgering een grotere kans op een vaste baan (+4 procentpunt), een tijdelijke baan (+5 procentpunt), een overige flexibele baan (+5 procentpunt) en werk als zelfstandige (+2 procentpunt). Een ontheffing van de inburgeringsplicht heeft nauwelijks effect. Ook het behalen van het examenonderdeel ONA maakt geen verschil.

Tabel 4.3 Effect van inburgering op arbeidsrelatie, vrouwen

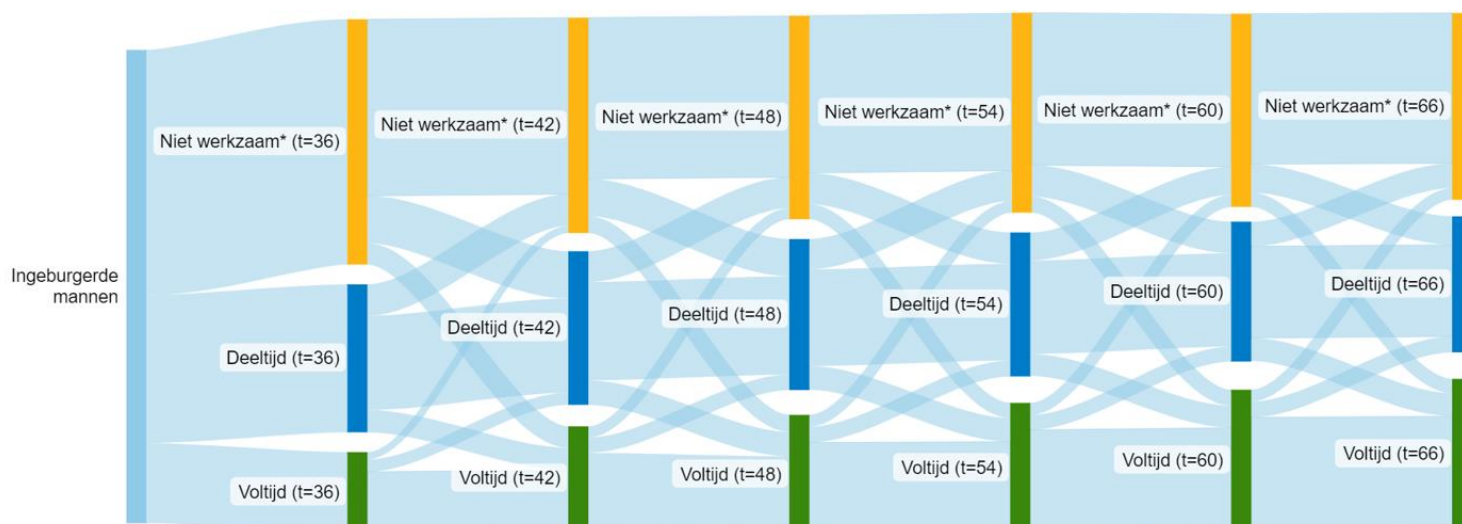
	Reguliere werknemer vast vs. niet werkzaam	Reguliere werknemer tijdelijk vs. niet werkzaam	Flexibele werknemer vs. niet werkzaam	Zelfstandige vs. niet werkzaam
	B (SE)	B (SE)	B (SE)	B (SE)
Nog niet ingeburgerd (referentiecategorie)				
Volledig ingeburgerd				
1-12 maanden	0,01*** (0,00)	0,04*** (0,00)	0,04*** (0,00)	0,00*** (0,00)
13-24 maanden	0,02*** (0,00)	0,04*** (0,00)	0,04*** (0,00)	0,01*** (0,00)
25+ maanden	0,04*** (0,00)	0,05*** (0,00)	0,05*** (0,00)	0,02*** (0,00)
Ontheven met ONA				
1-12 maanden	0,00 (0,00)	0,00 (0,00)	0,00 (0,00)	0,00 (0,00)
13-24 maanden	-0,01 (0,00)	-0,01 (0,01)	0,00 (0,01)	0,00 (0,00)
25+ maanden	-0,01 (0,00)	-0,01 (0,01)	0,00 (0,01)	-0,01* (0,00)
Ontheven zonder ONA				
1-12 maanden	0,00* (0,00)	-0,01** (0,00)	0,00 (0,00)	0,00 (0,00)
13-24 maanden	0,00 (0,00)	-0,01*** (0,00)	0,00 (0,00)	0,00 (0,00)
25+ maanden	-0,01 (0,00)	-0,02*** (0,00)	0,00 (0,00)	0,00 (0,00)
Jaren na uitstroom azc	0,00*** (0,00)	0,01*** (0,00)	0,01*** (0,00)	0,00*** (0,00)
Controlevariabelen	✓	✓	✓	✓
N persoon-maanden	986.724	1.010.252	1.012.069	980.730
N personen	15.296	15.302	15.310	15.277

Noot: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

4.4.3 Arbeidsduur: beschrijvende analyse

Net als bij de arbeidsrelatie zien we dat de arbeidsduur van statushouders die ingeburgerd zijn zich anders ontwikkelt dan van statushouders die van de inburgeringsplicht zijn ontheven. Van de ruim 18.000 mannen die vier jaar na uitstroom uit de asielopvang aan hun inburgeringsplicht hebben voldaan, is 48% drie jaar na uitstroom uit de asielopvang werkzaam, en heeft 35% van de werkenden een voltijds arbeidscontract. Na zes jaar is het aandeel met een voltijds contract onder werkenden toegenomen tot 55%.

Figuur 4.4 Arbeidsduur van mannen die inburgeringsexamen binnen vier jaar (t=48 maanden) behaald hebben

Noot: ingeburgerde mannen (t=48 en N=18372) en arbeidsduur op peilmomenten.

* Inclusief zelfstandigen

Van de 6.500 mannen die na vier jaar een ontheffing hebben gekregen, is na zes jaar 37% werkzaam. Van deze werkzame mannen heeft 45% dan een voltijds contract. Drie jaar na uitstroom uit de asielopvang was dit nog 27% (zie figuur B3.3 in de bijlage).

Ook hier laten vrouwen een vergelijkbare ontwikkeling zien, maar net als voor de arbeidsrelatie gaat het om lagere aantallen. Er zijn bijna 9.000 vrouwen die vier jaar na uitstroom uit de asielopvang zijn ingeburgerd. Van deze groep is drie jaar na uitstroom uit de asielopvang 13% werkzaam. Van degenen die werkzaam zijn, heeft 88% een deeltijds dienstverband. Na zes jaar is 23% werkzaam, waarvan 81% in deeltijd (zie figuur B3.4 en B3.5 in de bijlage).

Van de vrouwen die vier jaar na uitstroom uit de asielopvang een ontheffing hebben gekregen, is na drie jaar 3% werkzaam, en aan het einde van de periode 7%. Het aandeel van de werkzame vrouwen in deze groep dat in deeltijd werkt, daalt van 88% naar 85%.

4.4.4 Arbeidsduur: regressieanalyse

Om de invloed van inburgering op de arbeidsduur te toetsen, hebben we wederom gebruikgemaakt van *fixed effects*-regressies. Deze regressies zijn geschat voor alle maanden na uitstroom uit de asielopvang waarin iemand werknemer was (met een vaste baan, tijdelijke reguliere baan of flexibele baan). Tabel 4.4 toont de bevindingen van deze regressies.

Mannelijke werknemers krijgen gemiddeld een steeds langere werkweek met ieder jaar dat ze uit de asielopvang zijn gestroomd (+1,5 uur). De toename is sterker bij mannen die zijn ingeburgerd, ontheven met ONA of ontheven zonder ONA dan bij mannen die nog niet zijn ingeburgerd. In alle drie de gevallen gaan mannelijke werknemers na afronding van het inburgeringstraject gemiddeld één tot drie extra uren per week werken. Naarmate het inburgeringstraject langer achter de rug is, stukt de toename van het aantal gewerkte uren. Twee jaar na afloop van het inburgeringstraject heeft de meerderheid van de mannelijke werknemers een voltijdbaan, waardoor zij geen ruimte hebben voor een langere werkweek.

Tabel 4.4 Effect van inburgering op arbeidsduur werknemers

	Mannen	Vrouwen
	B (SE)	B (SE)
Nog niet ingeburgerd (referentiecategorie)		
Volledig ingeburgerd		
1-12 maanden	2,59*** (0,15)	0,11 (0,37)
13-24 maanden	2,73*** (0,20)	-0,02 (0,52)
25+ maanden	1,18*** (0,26)	-0,10 (0,65)
Ontheven met ONA		
1-12 maanden	2,29*** (0,42)	0,86 (1,22)
13-24 maanden	2,08*** (0,51)	-2,06 (1,40)
25+ maanden	1,39* (0,59)	-2,17 (1,65)
Ontheven zonder ONA		
1-12 maanden	2,62*** (0,32)	-0,45 (1,02)
13-24 maanden	2,33*** (0,40)	-0,09 (1,26)
25+ maanden	1,25* (0,46)	-0,58 (1,32)
Jaren na uitstroom azc	1,45*** (0,10)	0,96*** (0,26)
Controlevariabelen	✓	✓
N persoon-maanden	778.001	119.282
N personen	24.683	5.786

Noot: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

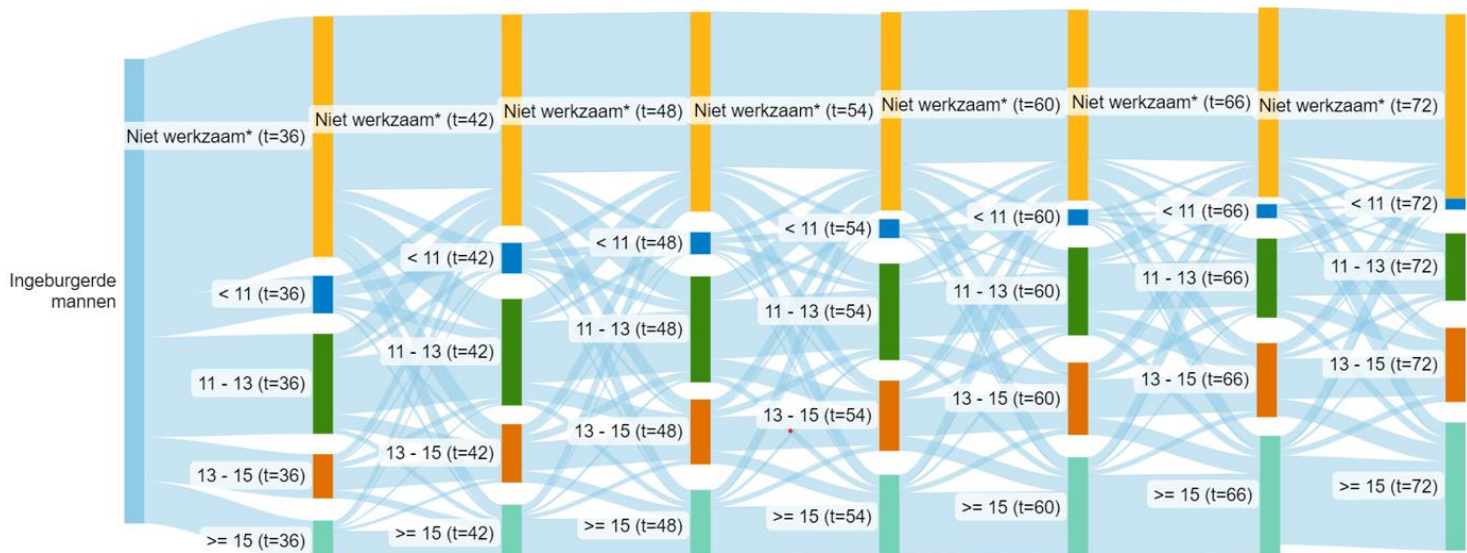
Bij vrouwelijke werknemers is ook te zien dat hun werkweek langer wordt met ieder extra jaar dat ze de asielopvang zijn uitgestroomd (+1,0 uur). Bij hen is er echter geen verschil tussen vrouwen die nog bezig zijn met de inburgering en vrouwen die het traject al hebben afgerond. Dat kan ermee te maken hebben dat onder statushouders minder vrouwelijke werknemers zijn, waardoor het lastiger is om een statistisch significant effect te onderscheiden. Toch is het effect, ook los van de statistische significantie, zwakker dan bij mannelijke werknemers. Kortom, afronding

van het inburgeringstraject gaat bij mannen en vrouwen met een baan niet gepaard met een noemenswaardige verandering van de arbeidsduur.

4.4.5 Uurloon: beschrijvende analyse

De derde manier waarop we de ontwikkeling van de positie op de arbeidsmarkt volgen, is die van het uurloon. We zien dat het uurloon zich in positieve zin ontwikkelt onder de mannen die na vier jaar ingeburgerd zijn. Van de werkzame mannen heeft drie jaar na het verlaten van de asielopvang 19% een uurloon van € 15 of meer, na zes jaar is dit opgelopen naar 46% (figuur 4.5). Het aandeel met een uurloon van minder dan € 11 is juist gedaald van 17% naar 4%. Voor mannen die na vier jaar een ontheffing hebben, neemt het aandeel met het hoogste uurloon toe van 9% naar 24%. Het aandeel met een laag uurloon daalt van 20% naar 4% (zie figuur B3.6 in de bijlage).

Figuur 4.5 Uurloon (in euro) van mannen die inburgeringsexamen binnen vier jaar (t=48 maanden) behaald hebben

Noot: ingebuerde mannen (t=48 en N=18372) en uurloon op peilmomenten.

* Inclusief zelfstandigen

Voor vrouwen verlopen de ontwikkelingen in het uurloon minder snel. Van de na vier jaar ingebuerde en werkende vrouwen heeft na drie jaar 14% een uurloon van € 15 of meer, nog eens vier jaar later is dat 37%. Voor deze vrouwen daalt het aandeel met een laag uurloon (€ 11 of minder) in dezelfde periode van 23% naar 11%.

Voor vrouwen met een ontheffing verlopen de ontwikkelingen in het uurloon het minst gunstig: van 14% naar 18% voor werkende vrouwen met een uurloon van € 15 of meer, en van 11% naar 6% voor werkende vrouwen met een uurloon van minder dan € 11 (zie figuur B3.7 en B3.8 in de bijlage).

4.4.6 Uurloon: regressieanalyse

De invloed van inburgering op het uurloon hebben we eveneens getoetst met *fixed effects*-regressies. Deze regressies zijn weer geschat voor alle maanden na uitstroom

van de asielopvang waarin iemand werknemer was (met een vaste baan, tijdelijke reguliere baan of flexibele baan). Tabel 4.5 toont de bevindingen van deze regressies.

Bij mannelijke werknemers neemt het bruto-uurloon toe naarmate de tijd verstrijkt (+€ 0,91). Deze toename kan komen door wisselingen naar beter betaalde banen, promoties of individuele loononderhandelingen, maar ook door verbeterde cao's of een stijgend minimumloon. Bij mannelijke werknemers gaat inburgering gepaard met een extra toename van het bruto-uurloon. Drie jaar na inburgering is hun uurloon iets sterker toegenomen dan dat van mannen die nog niet zijn ingeburgerd (+€ 0,15). Mannen die van de inburgeringsplicht zijn ontheven maken juist een steeds negatievere loonontwikkeling door dan mannen die nog bezig zijn met hun inburgering. Het behalen van het examenonderdeel ONA dempt deze negatieve ontwikkeling wel iets.

Tabel 4.5 Effect van inburgering op uurloon werknemers

	Mannen	Vrouwen
	B (SE)	B (SE)
Nog niet ingeburgerd (referentiecategorie)		
Volledig ingeburgerd		
1-12 maanden	0,11*** (0,03)	0,09 (0,10)
13-24 maanden	0,13** (0,04)	-0,09 (0,13)
25+ maanden	0,15** (0,05)	-0,14 (0,16)
Ontheven met ONA		
1-12 maanden	-0,41*** (0,06)	-0,82*** (0,20)
13-24 maanden	-0,65*** (0,08)	-1,35*** (0,22)
25+ maanden	-0,80*** (0,11)	-1,87*** (0,30)
Ontheven zonder ONA		
1-12 maanden	-0,48*** (0,05)	-1,00*** (0,18)
13-24 maanden	-0,75*** (0,06)	-1,67*** (0,21)
25+ maanden	-0,99*** (0,08)	-2,17*** (0,23)
Jaren na uitstroom azc	0,91*** (0,02)	0,79*** (0,08)
Controlevariabelen	✓	✓
N persoon-maanden	778.001	119.282
N personen	24.683	5.786

Noot: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

De uurlonen van vrouwelijke werknemers ontwikkelen zich minder positief dan die van mannelijke werknemers. Het bruto-uurloon van vrouwen neemt weliswaar ieder jaar toe, maar de toename is betrekkelijk klein (+€ 0,79). Het behalen van het inburgeringsexamen gaat bij vrouwen niet gepaard met een extra toename. Een ontheffing lijkt zelfs gepaard te gaan met een sterke afname. Het uurloon van vrouwen die van de inburgeringsplicht zijn ontheven heeft zich drie jaar later veel negatiever ontwikkeld dan dat van vrouwen die nog bezig zijn met de inburgering (-€ 2,17). Bij vrouwen die het examenonderdeel ONA hebben behaald, is de ontwikkeling iets minder negatief.

4.5 Conclusie

In dit hoofdstuk hebben we de invloed van inburgering op de arbeidspositie van statushouders onderzocht. Daarvoor hebben we registerdata geanalyseerd van asielzoekers die tussen 2014 en halverwege 2016 een verblijfsvergunning hebben gekregen. Zij zijn gevolgd vanaf het moment dat ze inburgeringsplichtig werden en van de asielopvang uitgestroomd zijn tot 1 juli 2022.

Statushouders verwerven een betere positie naarmate ze langer in Nederland verblijven. Een steeds groter deel van hen heeft betaald werk (zie ook hoofdstuk 3 en hoofdstuk 7 van dit rapport), een steeds groter deel van hen heeft een voltijd baan en hun bruto-uurloon neemt gestaag toe. Deze verbeteringen zijn zichtbaar bij zowel mannen als vrouwen. Wel ligt de netto-arbeidsparticipatie van mannen veel hoger dan van vrouwen.

In hoeverre draagt inburgering bij aan de arbeidspositie van statushouders? Dat hangt af van de wijze waarop ze het inburgeringstraject afronden. De meeste statushouders burgeren volledig in; een minderheid wordt uiteindelijk van de inburgeringsplicht ontheven. Van de mensen die een ontheffing krijgen behaalt een deel nog wel het examenonderdeel Oriëntatie op de Nederlandse Arbeidsmarkt (ONA).

De eerste onderzoeksvraag was in hoeverre het behalen van het inburgeringsexamen gepaard gaat met een betere positie op de arbeidsmarkt. Volledige inburgering gaat gepaard met een toename van de kans op werk, inclusief de kans op een vaste baan. Dit effect is groot, houdt lang aan en geldt zowel voor mannen als voor vrouwen. Ook zien we dat mannelijke werknemers die volledig inburgeren daarna meer uren gaan werken dan mannelijke werknemers die nog bezig zijn met hun inburgering of die het examen niet halen. Verder maken mannelijke werknemers die zijn ingeburgerd een grotere stijging van het uurloon door dan mannelijke werknemers die het inburgeringsexamen niet hebben gehaald, al gaat het om een klein verschil. Al met al gaat het behalen van het inburgeringsexamen bij mannen dus gepaard met een betere positie op de arbeidsmarkt.

Bij vrouwen die inburgeren neemt de kans op werk ook toe, maar wel veel minder dan bij mannen. Bij vrouwelijke werknemers is na inburgering geen verandering van de arbeidsduur te zien. Ook ontwikkelt het uurloon van vrouwelijke werknemers die inburgeren zich nauwelijks anders dan dat van vrouwelijke werknemers die nog niet zijn ingeburgerd. Deels komt dat doordat vrouwen minder vaak werken, waardoor het lastiger is om het effect statistisch vast te stellen. Toch is het effect, ook los van de statistische significantie, erg klein. Dat kan betekenen dat het inburgeringsbeleid niet goed aansluit op de behoeften van vrouwelijke statushouders, bijvoorbeeld doordat zij andere barrières op de arbeidsmarkt ervaren dan mannen (Van der Zwan & Van Tubergen, 2022). Andere mogelijkheden zijn dat de deelname aan het inburgeringstraject voor vrouwen even waardevol is als de afronding ervan, of dat het inburgeringstraject dusdanig tijdrovend is dat alleen vrouwen met de grootste groeimogelijkheden al vroeg aan het werk gaan. Dergelijke alternatieve verklaringen konden we in dit hoofdstuk echter niet toetsen.

De tweede onderzoeksvraag was in hoeverre een ontheffing van de inburgeringsplicht verband houdt met iemands positie op de arbeidsmarkt. Statushouders die zijn ontheven hebben ongeveer dezelfde kans op werk en, indien zij werken, dezelfde arbeidsrelatie als statushouders die nog niet zijn ingeburgerd. In dat opzicht doen zij

het dus slechter dan statushouders die hun inburgeringsexamen hebben gehaald. Wel gaan statushouders die worden ontheven daarna meer uren werken. Het feit dat statushouders die zijn ingeburgerd én statushouders die zijn ontheven meer uren werken dan statushouder die nog niet zijn ingeburgerd, duidt erop dat het inburgeringstraject concurreert met tijd die anders aan betaalde arbeid kan worden besteed.

Verder zien we dat statushouders die van de inburgeringsplicht zijn ontheven een daling van het uurloon doormaken ten opzichte van statushouders die wel zijn ingeburgerd of nog bezig zijn met het inburgeringstraject. Wellicht betekent dit dat deelname aan het inburgeringstraject waardevol is voor hun werk, maar zij daar na afloop geen baat bij hebben omdat ze geen diploma aan de werkgever kunnen laten zien. Op het vlak van het uurloon zou succesvolle inburgering dan een positief signaal afgeven en een ontheffing geen of zelfs een negatief signaal, in overeenstemming met de signaaltheorie. Een andere mogelijkheid is dat alleen statushouders die een sterke loongroei voorzien, al tijdens het inburgeringstraject tijd vrij maken om aan het werk gaan. Deze verklaringen behoeven nader onderzoek.

De derde onderzoeksvraag ging over de langetermijneffecten van inburgering. Het behalen van het inburgeringsexamen heeft drie jaar later nog steeds een positief effect op de kans om werkzaam te zijn. Dat effect is tegen die tijd zelfs iets toegenomen. Bovendien verschuift na verloop van tijd de arbeidsrelatie van flexibel werk en werk als zelfstandige naar tijdelijke en vaste banen. Ook bij het uurloon zien we het effect van inburgering toenemen, al zijn de effecten daar klein. Bij de arbeidsduur zien we voor mannelijke werknemers vooral in de eerste twee jaar een positieve toename, waarna de toename afvlakt. Dat heeft er deels mee te maken dat veel mannelijke werknemers tegen die tijd fulltime werken, hoewel ook andere zaken een rol kunnen spelen.

Onze laatste onderzoeksvraag gaat over de invloed van het behalen van het examenonderdeel Oriëntatie op de Nederlandse Arbeidsmarkt (ONA). Uit de resultaten blijkt dat in de groep statushouders die van de inburgeringsplicht zijn ontheven, degenen die examenonderdeel ONA wel hebben behaald ongeveer hetzelfde doen als degenen die examenonderdeel ONA niet hebben behaald. Het examenonderdeel ONA lijkt alleen een positief effect op het uurloon te hebben, maar dat effect is aanzienlijk kleiner dan de stijging van het uurloon die men ondervindt door een jaar langer te werken. Dit betekent ofwel dat de Oriëntatie op de Nederlandse Arbeidsmarkt onsuccesvol is, ofwel dat het alleen werkt in combinatie met het behalen van de andere examenonderdelen, ofwel dat de opgedane kennis na verloop van tijd wegzakt.

Bij deze bevindingen moet een aantal kanttekening worden geplaatst. Allereerst is meer dan de helft van de statushouders afkomstig uit Syrië. Bij een andere samenstelling van de groep statushouders zou het effect van inburgering op de arbeidspositie kunnen veranderen. Daarnaast is het daadwerkelijke beleidseffect waarschijnlijk iets zwakker dan de resultaten die hier zijn getoond. Dat komt doordat afronding van het inburgeringstraject geen aselechte gebeurtenis is. Degenen die een ontheffing krijgen hebben vaker psychische problemen, een hogere leeftijd en een lager opleidingsniveau dan degenen die inburgeren (Bakker et al., 2021). Deze kenmerken leiden tot een minder gunstige ontwikkeling van de arbeidspositie, los van het beleidseffect. En als mensen met een ontheffing toch zouden inburgeren, dan zouden ze daar waarschijnlijk iets minder profijt van hebben. Ten slotte betreft dit hoofdstuk alleen het verband tussen inburgering en arbeid. Het inburgeringsbeleid

heeft ook gevolgen op andere vlakken. Deelname brengt statushouders in contact met lotgenoten, met anderen en met de Nederlandse taal en cultuur (zie hoofdstuk 2). Andersom kan deelname aan het traject wel ten koste gaan van werkervaring of van andere activiteiten die nuttig zijn voor iemands positie op de arbeidsmarkt.

4.6 Literatuur

- Ambrosetti, E., Dietrich, H., Kosyakova, Y., & Patzina, A. (2021). The impact of pre- and postarrival mechanisms on self-rated health and life satisfaction among refugees in Germany. *Frontiers in Sociology*, 6. <https://doi.org/10.3389/fsoc.2021.693518>
- Bakker, L., Dagevos, J., & Djundeva, M. (2021). Taal met beleid: Factoren achter de taalverbetering van Syrische statushouders. In W. Huijnk, J. Dagevos, M. Djundeva, D. Schans, E. Ueters, A. Ruijsbroek, & M. de Mooij (Reds.), *Met beleid van start. Over de rol van beleid voor ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van Syrische statushouders* (pp. 50–66). Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2021/04/08/met-beleid-van-start-over-de-rol-van-beleid-voor-ontwikkelingen-in-de-positie-en-leefsituatie-van-syrische-statushouders>
- Becker, G. S. (1962). Investment in human capital: A theoretical analysis. *Journal Of Political Economy*, 70(5, Part 2), 9-49. <https://doi.org/10.1086/258724>
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). (2023). *Asiel en integratie 2023 – Cohortonderzoek asielzoekers en statushouders*. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2023/15/asiel-en-integratie-2023-cohortonderzoek-asielzoekers-en-statushouders>
- Chiswick, B.R., & Miller, P.W. (2009). The international transferability of immigrants' human capital. *Economics Of Education Review*, 28(2), 162–169. <https://doi.org/10.1016/j.econedurev.2008.07.002>
- Cortes, K. E. (2004). Are refugees different from economic immigrants? Some empirical evidence on the heterogeneity of immigrant groups in the United States. *The Review of Economics and Statistics*, 86(2), 465–480. <https://doi.org/10.1162/003465304323031058>
- Damen, R. E. C., Huijnk, W., & Dagevos, J. (2023). Explaining recently arrived refugees' labor market participation: the role of policy characteristics among Syrians in the Netherlands. *Frontiers in Human Dynamics*, 4(52). <https://doi.org/10.3389/fhumd.2022.1028017>
- Damen, R. E. C., Huijnk, W., & Djundeva, M. (2021). Wat werkt? Over de invloed van beleid op de start van de arbeidsloopbaan van Syrische statushouders. In W. Huijnk, J. Dagevos, M. Djundeva, D. Schans, E. Ueters, A. Ruijsbroek, & M. de Mooij (Reds.), *Met beleid van start: over de rol van beleid voor ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van Syrische statushouders* (pp. 93–109). Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2021/04/08/met-beleid-van-start-over-de-rol-van-beleid-voor-ontwikkelingen-in-de-positie-en-leefsituatie-van-syrische-statushouders>
- De Gruijter, M., Hoogenbosch, A., & Yohannes, R. (2023). *Nog niet ingeburgerd? Onderzoek eerste cohorten Wet Inburgering 2013*. Verwey-Jonker Instituut. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van https://www.verwey-jonker.nl/wp-content/uploads/2023/07/322270_Nog-niet-ingeburgerd.pdf
- De Vroome, T., & Van Tubergen, F. (2010). The employment experience of refugees in the Netherlands. *International Migration Review*, 44(2), 376–403. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2010.00810.x>

- Dieleman, D. Huisman, C., & Verschuren, S. (2021). Arbeidsdeelname van statushouders en hun dynamiek op de arbeidsmarkt. In W. Huijnk, J. Dagevos, M. Djundeva, D. Schans, E. Ueters, A. Ruijsbroek, & M. de Mooij (Reds.), *Met beleid van start: over de rol van beleid voor ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van Syrische statushouders* (pp. 67–92). Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2021/04/08/met-beleid-van-start-over-de-rol-van-beleid-voor-ontwikkelingen-in-de-positie-en-leefsituatie-van-syrische-statushouders>
- Hartog, J., & Zorlu, A. (2007). How important is homeland education for refugees' economic position in the Netherlands? *Journal of Population Economics*, 22(1), 219–246. <https://doi.org/10.1007/s00148-007-0142-y>
- Kanas, A., & Kosyakova, Y. (2022). Greater local supply of language courses improves refugees' labor market integration. *European Societies*, 25(1), 1–36. <https://doi.org/10.1080/14616696.2022.2096915>
- Kogan, I., & Weißmann, M. (2013). Immigrants' initial steps in Germany and their later economic success. *Advances in Life Course Research*, 18(3), 185–198. <https://doi.org/10.1016/j.alcr.2013.04.002>
- Kosyakova, Y., & Kogan, I. (2022). Labor market situation of refugees in Europe: the role of individual and contextual factors. *Frontiers in Political Science*, 4. <https://doi.org/10.3389/fpos.2022.977764>
- Maliepaard, M., Negash, S., Dagevos, J., Kuijpers, T., Ueters, E., Van Dijke, R. & Nooitgedagt, W. (2023). *Navigeren in een nieuwe samenleving. De ontwikkeling van de positie en leefsituatie van Syrische Nederlanders*. WODC. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://repository.wodc.nl/handle/20.500.12832/3297>
- Miltenburg, E. en J. Dagevos (2019). Variatie in participatie. In E. Miltenburg, J. Dagevos, & W. Huijnk (Reds.), *Opnieuw beginnen: achtergronden van positieverschillen tussen Syrische statushouders* (pp. 119–144). Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2019/05/16/opnieuw-beginnen>
- Spence, M. (1973). Job market Signaling. *The Quarterly Journal of Economics*, 87(3), 355–374. <https://doi.org/10.2307/1882010>
- Van der Zwan, R. & Van Tubergen, F. (2022). Syrische vrouwen in Nederland ervaren barrières op de arbeidsmarkt. *Demos: bulletin over bevolking en samenleving*, 38(10), 1–4. <https://nidi.nl/wp-content/uploads/2022/12/demos-38-10.pdf>
- Witvliet, M., Paulussen-Hoogeboom, M, Odé, A., & Boersema, E. (2013). *Inburgering en participatie: De bijdrage van inburgering aan de participatie van migranten in de Nederlandse samenleving* (nr. 2333). Regioplan. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://www.regioplan.nl/project/de-bijdrage-van-inburgering-aan-de-participatie-van-migranten-in-de-nederlandse-samenleving/>

5 De ontwikkeling van psychische gezondheid van Syrische oorlogsvluchtelingen in Nederland

Thomas Kuijpers (RIVM) en Ellen Uiters (RIVM)

5.1 Aanleiding en relevantie

In 2019 publiceerde de Wereldgezondheidsorganisatie (*World Health Organization*, WHO) een actieplan om de geestelijke gezondheid van vluchtelingen wereldwijd te bevorderen. Dit actieplan benadrukt het belang van uitgebreid en gestandaardiseerd onderzoek om beleid en interventies te voorzien van wetenschappelijke informatie (Giacco et al., 2018; WHO, 2019).

Met betrekking tot vluchtelingen richt de wetenschappelijke literatuur zich onder de noemer 'geestelijke gezondheid' voornamelijk op diagnosticeerbare psychische aandoeningen zoals depressie, angst, psychose of posttraumatische stressstoornis (PTSS) (Blackmore et al., 2020; Bogic et al., 2015; Giacco et al., 2018). Bevindingen laten zien dat de percentages van zowel stemmings- en angststoornissen als PTSS onder vluchtelingen na vijf jaar in het nieuwe thuisland hoger zijn dan die van de algemene bevolking (Giacco et al., 2018). Tegelijkertijd zijn de percentages psychotische stoornissen, somatisatiestoornissen en middelengebruik onder vluchtelingen vergelijkbaar met die van de algemene bevolking (Giacco et al., 2018). Risicofactoren vóór, tijdens en na migratie kunnen bijdragen aan een verhoogde kans op psychische problemen bij oorlogsvluchtelingen (Priebe et al., 2015). Hieronder vallen blootstelling aan geweld in het land van herkomst of tijdens de migratie, een lang verblijf in detentiecentra, en verschillende postmigratiestressoren zoals slechte leefomstandigheden of sociale isolatie (Bogic et al., 2015; Giacco et al., 2018).

De prevalentie van psychische ongezondheid onder Syrische oorlogsvluchtelingen in Nederland is hoger dan onder de algemene Nederlandse bevolking en neemt bovendien in de loop der tijd toe (Maliepaard et al., 2023). In 2022 kreeg 39% van de Syrisch-Nederlandse bevolking de classificatie 'psychisch ongezond' ten opzichte van het aanzienlijk lagere prevalentiecijfer van 14% onder de algemene Nederlandse bevolking. De prevalentie van psychisch ongezonde Syrische oorlogsvluchtelingen in Nederland is in 2022 ook hoger dan tijdens eerdere metingen bij dezelfde groep: in 2017 was dit 35% en in 2017 31% (Maliepaard et al., 2023). Ander onderzoek in Nederland naar alleenstaande minderjarige vluchtelingen uit 48 verschillende landen laat zien dat veel vluchtelingenkinderen indicaties van een slechte psychische gezondheid hebben, waaronder innerlijke spanning, traumatische stressreacties en gedrags- en emotionele problemen (Bean et al., 2007). Ook toonden zij aan dat dit een jaar later bij een onveranderd hoog aantal vluchtelingenkinderen nog steeds voorkomt (Bean et al., 2007). Onderzoek in Libanon onder Syrische vluchtelingen constateerde dat de psychische gezondheid verslechtert bij drie opeenvolgende metingen (Zeid et al., 2023). Deze voorbeelden illustreren dat aspecten van psychische gezondheid – zoals wellicht te verwachten is – niet automatisch verbeteren nadat men een oorlogsgebied is ontvlucht.

Op het gebied van psychische gezondheid van vluchtelingen bestaan er weinig longitudinale studies. Wat er over dit onderwerp bekend is, is grotendeels afkomstig

uit metingen op één tijdstip, op korte of op langere termijn na aankomst in het nieuwe thuisland (Blackmore et al., 2020; Bogic et al., 2015). Wetenschappers op dit gebied benadrukken daarom ook de noodzaak van meer longitudinale studies onder vluchtelingen (Blackmore et al., 2020; Bogic et al., 2015). Hoewel enkele metingen ook verbanden tussen verschillende zaken kunnen aantonen, bieden zulke studies geen inzicht in hoe deze associaties zich over tijd ontwikkelen. Met longitudinale designs kan men bijvoorbeeld onderzoeken of de invloed van een bepaalde risicofactor over tijd vermindert. Interventies gericht op het verbeteren van de psychische gezondheid van oorlogsvluchtelingen kunnen rekening houden met de mogelijke tijdsafhankelijkheid van risicofactoren. Als bijvoorbeeld blijkt dat de invloed van een bepaalde factor na verloop van tijd afneemt, is intensievere begeleiding vooral in de beginperiode na aankomst in Nederland aan te raden.

Dit onderzoek heeft als doel psychische gezondheid over tijd te onderzoeken bij dezelfde groep mensen. We bekijken risicofactoren die kunnen bijdragen aan verschillen tussen mensen in het verloop van de psychische gezondheid over tijd. We kijken specifiek naar migratiefactoren, zoals de duur van en slechte ervaringen tijdens de vlucht naar Nederland. Daarnaast kijken we ook naar de rol van risicofactoren in de opvang, zoals de duur van het verblijf in asielzoekerscentra (azc's) en het aantal verschillende azc's waarin vluchtelingen verbleven.

5.2 Methoden

5.2.1 Data

De data zijn afkomstig van drie vragenlijstrondes van het Cohortonderzoek Syrische statushouders in Nederland, uitgevoerd in opdracht van vier Nederlandse ministeries: Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW), Justitie en Veiligheid (JenV), Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS). De vragenlijstrondes vonden plaats in de jaren 2017, 2019 en 2022. Het doel van deze cohortstudie is het onderzoeken van de integratie van Syrische oorlogsvluchtelingen in Nederland. De eerste vragenlijstronde richtte zich op Syriërs van 15 jaar en ouder die een verblijfsvergunning kregen tussen 1 januari 2014 en 1 juli 2016, eventueel samen met hun in Nederland geboren kinderen en nareizende familieleden. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) trok een willekeurige clustersteekproef uit deze groep op basis van etniciteit, leeftijd, verblijfsstatus en familierelaties. De vragenlijst is vertaald naar het Modern Standaard Arabisch. De studie volgde een procedure waarbij respondenten in eerste instantie een uitnodiging ontvingen om de enquête online in te vullen (*Computer-Assisted Web Interviewing*, CAWI) of indien gewenst via een persoonlijk interview deel te nemen (*Computer-Assisted Personal Interviewing*, CAPI). Arabischspreekende Syrische Nederlanders namen de interviews af. Alle drie de vragenlijstrondes maakten gebruik van vergelijkbare dataverzamelmethode. Dezelfde groep mensen ontving een uitnodiging voor deelname aan de tweede en vervolgens de derde vragenlijstronde. We nemen mensen mee in de analyses als zij ten minste aan de eerste vragenlijstronde deelnamen.

Het CBS verrijkte de gegevens uit de vragenlijst met registerdata en andere data afkomstig van onder andere het Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA), de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND), Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) en Nidos.

Psychische gezondheid

Voor het meten van psychische gezondheid maakten we gebruik van de Mental Health Inventory 5 (MHI-5). De MHI-5 is een gestandaardiseerd en gevalideerd instrument dat is ontworpen om de psychische gezondheid over tijd te volgen en vergelijkingen tussen verschillende groepen te maken (Ware & Sherbourne, 1992). De schaal bestaat uit vijf items die vragen naar de gemoedstoestand in de afgelopen vier weken: 'Voelde u zich erg zenuwachtig?', 'Zat u zo erg in de put dat niets u kon opvrolijken?', 'Voelde u zich kalm en rustig?', 'Voelde u zich neerslachtig en somber?' en 'Voelde u zich gelukkig?' Bij positief geformuleerde vragen zijn hogere waarden positiever, terwijl bij negatief geformuleerde vragen de omgekeerde waarden zijn toegekend. De maximaal te behalen score van de gehele schaal is 25 punten. De somscores vermenigvuldigen we met 4 om een score van 0 tot 100 te krijgen, waarbij 0 zeer ongezond en 100 perfect gezond betekent.

Risicofactoren migratie

In de eerste vragenlijst vroegen we respondenten hoeveel tijd er zat tussen hun vertrek uit Syrië en aankomst in Nederland. De antwoorden vertaalden we naar een tijdvariabele in maanden en deelden we in de volgende categorieën in: minder dan 1 maand, 1 maand, 2-12 maanden, 13-24 maanden en meer dan 24 maanden. Daarnaast registreerden we in de eerste vragenlijst het aantal negatieve ervaringen tijdens de vlucht, zoals afpersing, beroving, geweld, misbruik, schipbreuk en ontvoering. Deze informatie vormden we om tot een categorische variabele, ingedeeld in de volgende categorieën: 0 negatieve ervaringen, 1-2 negatieve ervaringen, en 3-6 negatieve ervaringen.

Risicofactoren opvang

We vroegen respondenten in hoeveel azc's zij zijn opgevangen. Deze informatie classificeerden we in de volgende categorieën: 0-2 azc's, 3-4 azc's en 5 of meer azc's. Daarnaast vroegen we de totale duur van verblijf in maanden in een of meerdere azc's op uit de microdata van het CBS en deelden we deze in de volgende categorieën in: 0-3 maanden, 4-7 maanden, 8-11 maanden en 12 maanden of langer.

Jaren in Nederland

Gegevens voor de drie vragenlijstrondes werden verzameld in de jaren 2017, 2019 en 2022. Respondenten kwamen echter in verschillende jaren in Nederland aan. Omdat we willen kijken hoe psychische gezondheid zich over tijd ontwikkelt ná aankomst in het nieuwe thuisland, berekenden we een tijdsvariabele om alle respondenten een gemeenschappelijk referentiepunt te geven: aankomst in Nederland, $t=0$. Hiervoor gebruikten we de data van het invullen van de vragenlijsten en de aankomstdatum van de respondenten in Nederland.

Persoonskenmerken

Geslacht, leeftijd (tijdsafhankelijk) en woonsituatie (tijdsafhankelijk) leidden we af uit de microdata van het CBS. De informatie over of iemand al dan niet nareisde, haalden we uit de vragenlijst.

Statistische analyses

Het doel van het onderzoek is om te kijken naar risicofactoren die bij kunnen dragen aan verschillen tussen mensen in het verloop van de psychische gezondheid over tijd.

In eerste instantie bekijken we het gemiddelde verloop van de psychische gezondheid van deze groep over tijd.

In een compleet model voegden we vervolgens alle risicofactoren en persoonskenmerken tegelijkertijd toe, waarbij alles voor alles wordt gecorrigeerd. Op basis hiervan kunnen we onderzoeken welke variabelen significant samenhangen met de psychische gezondheid over tijd en of de invloed ervan over tijd bijvoorbeeld af- of toeneemt. Significante hoofdeffecten die ook klinisch relevant zijn zullen we bespreken. We definiëren klinisch relevant als een toe- of afname van minimaal vijf punten op de honderdpuntsschaal van de MHI-5. Eventuele significante hoofdeffecten geven we visueel weer.

In steeds aparte interactiemodellen kijken we naar de aanwezigheid van interactie-effecten tussen enerzijds de risicofactoren en anderzijds het aantal jaren in Nederland. Een significante interactie wijst op een toe- of afname van het effect van een risicofactor als gevolg van tijd. Ook significante interactie-effecten geven we visueel weer.

Voor alle analyses gebruikten we analysesoftware R (versie 4.3.2).

5.2.3 Model

Om de rol van de verschillende tijdsonafhankelijke en tijdsafhankelijke risicovariabelen op de MHI5-score over tijd te onderzoeken, gebruiken we een zogenoemd groeicurvemodel. Dit model houdt rekening met het gegeven dat mensen meerdere vragenlijsten hebben ingevuld en dat gegevens van dezelfde persoon bij elkaar horen. Verder laat het model toe dat sommige variabelen tijdsonafhankelijk en andere variabelen juist tijdsafhankelijk zijn, zoals leeftijd en woonsituatie. We voegen een willekeurig beginpunt (*intercept*) en een willekeurige helling (*slope*) toe aan het volledige model. Met andere woorden: het model biedt ruimte voor variatie tussen individuen, zowel in hun beginsituatie als in de ontwikkeling van hun psychische gezondheid in de loop van de tijd. Om te onderzoeken of er een niet-lineair verband bestaat tussen tijd en psychische gezondheid, toetsen we eveneens of het toevoegen van een curvilineair (kwadratisch) effect de nauwkeurigheid van het model verbetert. Dit houdt in dat er niet van uit wordt gegaan dat per jaar in Nederland de psychische gezondheid met hetzelfde aantal punten toe- of afneemt of stabiel blijft, maar dat de psychische gezondheid over tijd een bepaalde curve heeft (zie ook figuur 5.1).

5.3 Resultaten

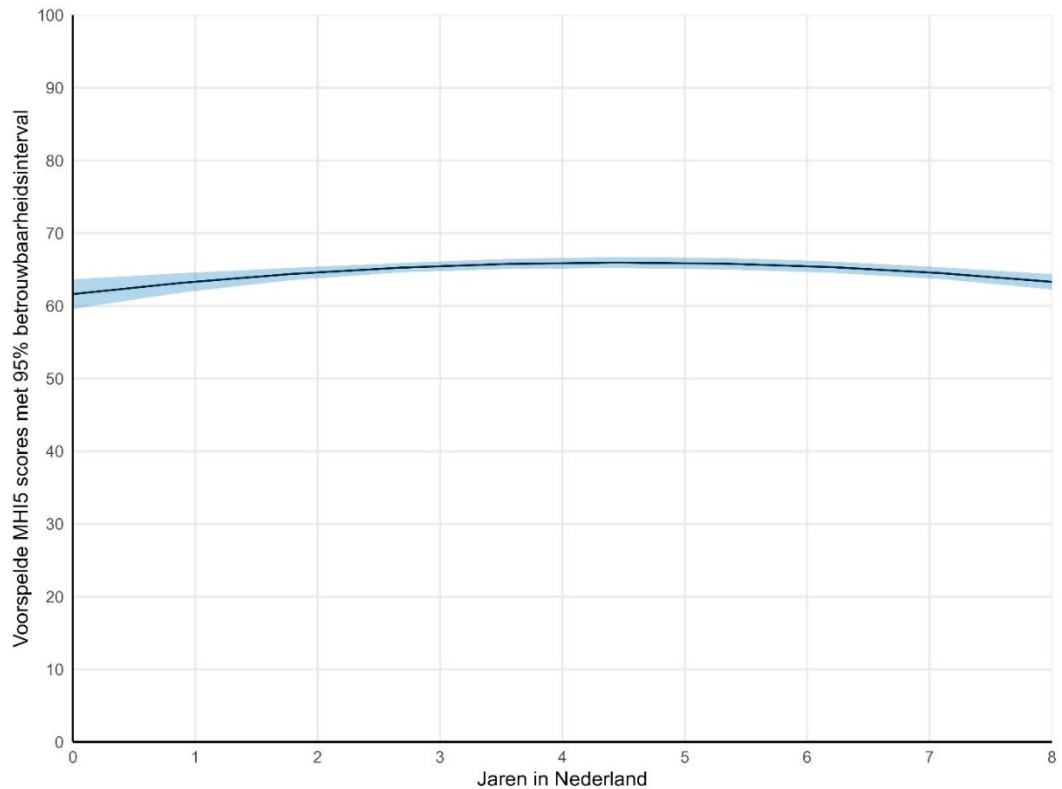
Tabel 5.1 geeft een beschrijvend overzicht van de kenmerken van de uiteindelijke steekproef tijdens het invullen van de eerste vragenlijstronde. Figuur 5.1 toont de geschatte gemiddelde MHI-5-scores van de Syrische vluchtelingen in de loop der tijd, rekening houdend met herhaalde metingen.

Tabel 5.2 Kenmerken van de deelnemers tijdens het invullen van de eerste vragenlijst

	Percentage respondenten bij vragenlijstronde 1 (n=3.209)
Vrouw	32
Leeftijd	
15-24 jaar	25
25-34 jaar	34
35-44 jaar	23
45+ jaar	18
Opleiding	
Maximaal basisonderwijs	21
Lager middelbaar onderwijs	19
Hoger middelbaar onderwijs en beroepsonderwijs	30
Hoger onderwijs*	30
Nareiziger	25
Alleenwonend	25
Reisduur	
<1 maand	22
1 maand	23
2-12 maanden	23
13-24 maanden	14
>24 maanden	19
Totaal aantal slechte ervaringen	
0	40
1-2	41
3-6	19
Tijd in azc's	
0 maanden	6
0-3 maanden	12
4-7 maanden	19
8-11 maanden	29
≥12 maanden	33
Aantal azc's	
0-2	34
3-4	39
>5	27

* Universiteit en/of hoger beroepsonderwijs (hbo).

Figuur 5.2 Gemiddelde voorspelde MHI-5-score van Syrische oorlogsvluchtelingen na aankomst in Nederland

Tabel 5.2 geeft de resultaten van het complete groeicurve-model weer. Bij het analyseren van beide tijdstermen bleek zowel de lineaire als de kwadratische term significant. De toevoeging van de kwadratische term voor tijd verbeterde de fit van het model aanzienlijk ($\Delta\chi^2=16,11$; $\Delta df=1$; $p<0,001$). Beide termen zijn dus nodig om de relatie van psychische gezondheid in de loop der tijd te begrijpen. Eerst neemt de psychische gezondheid toe en na verloop van tijd vlakt deze stijging af om plaats te maken voor een neerwaartse trend.

Tabel 5.3 Associatie van persoonskenmerken en risicofactoren met psychische gezondheid over tijd

	β (95%-BI)
Tijdsvariabelen	
Tijd in Nederland (lineair)	1,80 (0,83 – 2,78)***
Tijd in Nederland (curvilineair)	-0,20 (-0,30 – -0,10)***
Persoonskenmerken	
Vrouw	-4,07 (-5,60 – -2,55)***
Leeftijd	-0,04 (-0,09 – 0,02)
Opleiding	
Maximaal basisonderwijs	Ref.
Lager middelbaar onderwijs	0,23 (-0,69 – 2,14)
Hoger middelbaar en beroepsonderwijs	-1,40 (-3,13 – 0,34)
Hoger onderwijs	-2,08 (-3,82 – -0,34)*
Nareiziger	-2,40 (-4,76 – -0,05)*
Alleenwonend	-3,42 (-4,70 – -2,14)***
Risicofactoren migratie	
Reisduur	
<1 maand	Ref.
1 maand	1,00 (-0,82 – 2,81)
2-12 maanden	0,33 (-1,52 – 2,17)
13-24 maanden	0,96 (-1,12 – 3,04)
>24 maanden	2,12 (0,23 – 4,01)*
Totaal aantal slechte ervaringen tijdens de vlucht	
0	Ref.
1-2	-3,68 (-5,24 – -2,12)***
3-6	-7,36 (-9,25 – -5,48)***

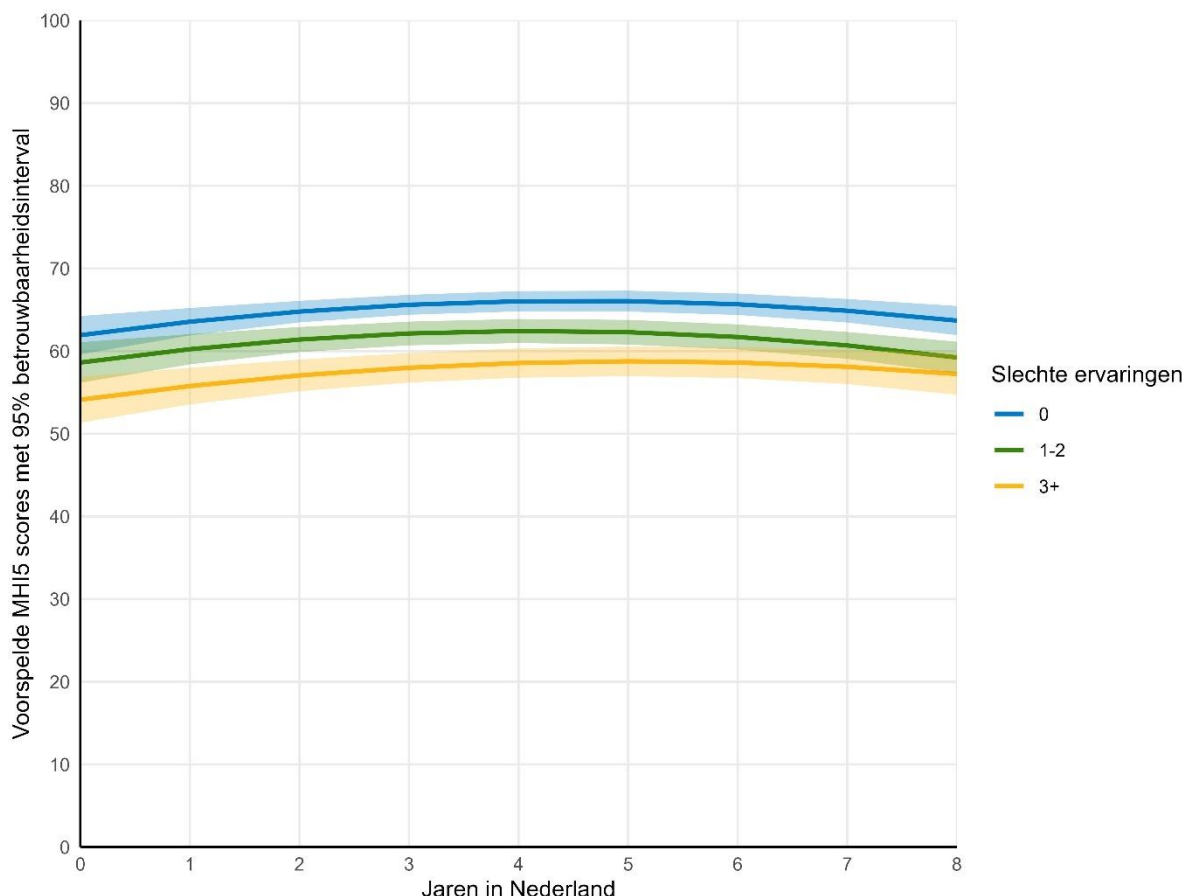
	<i>β (95%-BI)</i>
Risicofactoren opvang	
Tijd in azc's	
0 maanden	<i>Ref.</i>
0-3 maanden	0,96 (-2,04 – 3,97)
4-7 maanden	2,78 (-0,17 – 5,73)
8-11 maanden	3,49 (0,36 – 6,62)*
≥12 maanden	3,25 (0,08 – 6,42)*
Aantal azc's	
0-2	<i>Ref.</i>
3-4	-0,72 (-2,46 – 1,03)
5+	-2,46 (-4,41 – -0,52)*

Noot: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

De resultaten laten zien dat de volgende kenmerken significant negatief geassocieerd zijn met de gemiddelde MHI-5-score: vrouw zijn, een gevolgde opleiding in hoger onderwijs, nareiziger zijn, alleenwonend zijn, het hebben van negatieve ervaringen tijdens de reis en het in totaal verblijven in vijf of meer azc's. Dit betekent dat deze groepen een lagere gemiddelde psychische gezondheidsscore hebben. Een verblijf van meer dan acht maanden in azc's en een reis naar Nederland van langer dan twee jaar zijn allebei positief geassocieerd met MHI-5-scores. De lineaire en curvilineaire tijdstermen laten zien dat de MHI-5-score over de gehele periode eerst toe- en vervolgens afneemt.

We bespreken alleen effecten die klinisch relevant zijn en dus minimaal vijf punten toe- of afname laten zien op de honderdpuntsschaal van de MHI-5. Het significante (en klinisch relevante) effect op de psychische gezondheid van het onderweg meemaken van negatieve ervaringen geven we weer in figuur 5.2.

Figuur 5.2 Gemiddelde voorspelde MHI-5-scores na aankomst in Nederland voor de categorieën van slechte ervaringen tijdens de vlucht

Aparte interactiemodellen laten ook de interactie tussen de vier risicofactoren en de tijd in Nederland zien. Deze interacteerden alle vier niet significant met beide tijdstermen (niet gerapporteerd). Dit betekent dat het effect van de risicofactoren op psychische gezondheid stabiel blijft over tijd en dit dus niet toe- of afneemt na verloop van tijd.

5.4 Discussie

De psychische gezondheid van Syrische oorlogsvluchtelingen in Nederland neemt gemiddeld eerst een aantal jaar toe, maar deze stijging vlakt af om vervolgens te veranderen in een lichte daling. Vergeleken met Syrische oorlogsvluchtelingen zonder negatieve ervaringen tijdens hun vlucht naar Nederland, hebben mensen met drie tot zes negatieve ervaringen gemiddeld een MHI-5-score van zeven punten lager. De rest van de gevonden effecten is niet klinisch relevant, waarbij wij 'klinisch relevant' definiëren als minimaal vijf punten toe- of afname op de honderdpuntsschaal van de MHI-5.

Het lijkt erop dat de verschillende risicofactoren relatief weinig invloed hebben op de MHI-5-score. Hoewel er significante effecten zijn, zijn deze op één uitzondering na klinisch niet relevant. Alleen het meemaken van meer dan drie negatieve ervaringen

tijdens de vlucht naar Nederland heeft een klinisch relevant effect op de psychische gezondheid, ook op langere termijn. De duur van de vlucht heeft op zichzelf geen klinisch relevant effect op de psychische gezondheid. Dit suggereert dat de reistijd zelf niet van belang is, maar wel wat vluchtelingen tijdens de vlucht aan nare ervaringen meemaken.

De opvangvariabelen hebben geen klinisch relevante invloed op de psychische gezondheid. In Nederland is de opvang van vluchtelingen in het algemeen goed geregeld in vergelijking met sommige andere landen. Zo bleek in Libanon dat verschillende opvangvariabelen een grote impact hebben op de psychische gezondheid van Syrische oorlogsvluchtelingen (Zeid et al., 2023). Syrische vluchtelingen die in Libanon te maken hadden met voedsel- en wateronzekerheid of onzekerheid over hun verblijfsstatus waren psychisch ongezonder (Zeid et al., 2023). Deze omstandigheden zijn voorbeelden van extreme stressoren tijdens de opvangperiode. Syrische vluchtelingen in Nederland hadden geen voedsel- of wateronzekerheid en kregen bovendien sneller dan andere asielzoekers een verblijfsvergunning (CBS, 2024; Van Liempt & Staring, 2020). Van de Syriërs die in 2014 instroomden, had bijvoorbeeld 92% binnen zes maanden een verblijfsvergunning (CBS, 2024). Daarnaast is de opvangperiode van Syrische vluchtelingen korter dan die van andere asielzoekers in Nederland (CBS, 2024). Zo had 70% van de Syriërs die in 2014 instroomden na twaalf maanden een eigen woonruimte (CBS, 2024).

De gevonden relaties in dit hoofdstuk moeten wat betreft causaliteit met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. Personen die bij het invullen van de eerste vragenlijst psychisch ongezond zijn, kunnen bijvoorbeeld het aantal slechte ervaringen tijdens de vlucht naar Nederland overschatten. Dit probleem treedt niet of in mindere mate op bij meer objectieve factoren zoals geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, of iemand later is nagekomen en of iemand alleen woont.

De resultaten wijzen uit dat het aantal negatieve ervaringen tijdens de vlucht naar Nederland een aanzienlijke en bovendien langdurige impact heeft op de psychische gezondheid. Dit benadrukt de noodzaak om direct na aankomst in Nederland psychologische ondersteuning te bieden aan Syrische vluchtelingen die aan zulke ervaringen zijn blootgesteld. Deze hulp kan bijvoorbeeld in het azc geboden worden. De veelbelovende aanpak Problem Management Plus (PM+) betreft andere vluchtelingen bij het geven van kortdurende groepsinterventies (Hardeman, 2023). Voorlopige bevindingen onder volwassen Syrische vluchtelingen in Nederland laten zien dat PM+ effectief is in het verminderen van depressie, angst en posttraumatische stress (Hardeman, 2023). Eerdere studies toonden eveneens aan dat vrijwilligerswerk in azc's positieve effecten kan hebben (Dagevos et al., 2018). Het trainen van andere vluchtelingen om dergelijke interventies uit te voeren biedt zo niet alleen directe hulp aan hen die het nodig hebben, maar kan ook een zinvolle tijdsbesteding bieden aan andere vluchtelingen in het azc. Bovendien zijn er vaak lange wachtlijsten in de geestelijke gezondheidszorg (ggz). Op deze manier is effectieve ondersteuning tijdens het verblijf in het azc toch mogelijk.

We zien dat negatieve ervaringen tijdens de vlucht ook op de langere termijn nog een aanzienlijke impact hebben op de psychische gezondheid van Syrische oorlogsvluchtelingen. Vluchtelingen kunnen jaren na aankomst nog gebruikmaken van professionele psychologische ondersteuning, bijvoorbeeld via gespecialiseerde ggz-instellingen. Onderzoek toont aan dat in 2023 slechts 9% van de Syrische vluchtelingen contact had met een psycholoog, vergeleken met 12% van de algemene

Nederlandse bevolking (Maliepaard et al., 2023). Gezien de slechtere psychische gezondheid in deze groep valt juist een hoger gebruik van de ggz te verwachten. Het is daarom belangrijk om deze groep hier beter naartoe te leiden. Dit kan bijvoorbeeld via de eerstelijnszorg zoals een wijkteam, de huisarts en de praktijkondersteuner, met een warme overdracht naar een ggz-behandelaar (De Haan et al., 2017). De voorkeur gaat uit naar behandelaars gespecialiseerd in het werken met oorlogsvluchtelingen, die cultuursensitief werken en indien nodig in de taal van de vluchtelingen communiceren (De Haan et al., 2017).

5.5 Literatuur

- Bean, T. M., Eurelings-Bontekoe, E., & Spinhoven, P. (2007). Course and predictors of mental health of unaccompanied refugee minors in the Netherlands: one year follow-up. *Social Science & Medicine*, 64(6), 1204–1215. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2006.11.010>
- Blackmore, R., Boyle, J. A., Fazel, M., Ranasinha, S., Gray, K. M., Fitzgerald, G., Misso, M., & Gibson-Helm, M. (2020). The prevalence of mental illness in refugees and asylum seekers: a systematic review and meta-analysis. *PLoS Medicine*, 17(9), e1003337. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1003337>
- Bogic, M., Njoku, A., & Priebe, S. (2015). Long-term mental health of war-refugees: a systematic literature review. *BMC International Health and Human Rights*, 15, 29. <https://doi.org/10.1186/s12914-015-0064-9>
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). (2024). *Statushouders huisvesting en integratie*. Geraadpleegd op 16 juli 2024, van <https://longreads.cbs.nl/asielenintegratie-2023/statushouders-huisvesting-en-integratie/>
- Dagevos, J., Huijnk, W., Maliepaard, M., & Miltenburg, E. (2018). *Syriërs in Nederland: een studie over de eerste jaren van hun leven in Nederland*. Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 9 augustus 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2018/06/01/syriers-in-nederland>
- De Haan, A., Bloemen, E., Tichelman, P. (2017). *Preventie psychische problemen en behoud veerkracht van statushouders: wat kan uw gemeente doen?* Pharos. Geraadpleegd op 26 juni 2024, van <https://www.pharos.nl/kennisbank/handreiking-preventie-psychische-problemen-en-behoud-veerkracht-van-statushouders-wat-kan-uw-gemeente-doen/>
- Giacco, D., Laxhman, N., & Priebe, S. (2018). Prevalence of and risk factors for mental disorders in refugees. *Seminars in Cell and Developmental Biology*, 77, 144-152. <https://doi.org/10.1016/j.semcdb.2017.11.030>
- Hardeman, E. (2023). "De interventie PM+ kan psychische klachten bij vluchtelingen tegengaan". *GZ - Psychologie*, 15(1), 6-11. <https://doi.org/10.1007/s41480-023-1447-5>
- Maliepaard, M., Negash, S., Dagevos, J., Kuijpers, T., Uiters, E., Van Dijke, R., Nooitgedagt, W. (2023). *Navigeren in een nieuwe samenleving: de ontwikkeling van de positie en leefsituatie van Syrische Nederlanders*. WODC. Geraadpleegd op 9 augustus 2024, van <https://repository.wodc.nl/handle/20.500.12832/3297>
- Priebe, S., Giacco, D., & El-Nagib, R. (2016). Public health aspects of mental health among migrants and refugees: a review of the evidence on mental health care for refugees, asylum seekers and irregular migrants in the WHO European Region. *Health Evidence Network Synthesis Report*, 47. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK391045/>

- Van Liempt, I., & Staring, R. (2020). *Nederland papierenland: Syrische statushouders en hun ervaringen met participatiebeleid in Nederland*. Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 9 augustus 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2020/03/12/nederland-papierenland>
- Ware, J. E., & Sherbourne, C. D. (1992). The MOS 36-item short-form health survey (SF-36). I. Conceptual framework and item selection. *PubMed*, 30(6), 473–483. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/1593914>
- World Health Organization (WHO). (2019). *Promoting the health of refugees and migrants: draft global action plan, 2019-2023*. Geraadpleegd op 9 augustus 2024, van https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA72/A72_25-en.pdf
- Zeid, B. A., Farouki, L., Khoury, E. T., Sibai, A., Mendes de Leon, C. F., Alawieh, M. F., Ramadan, Z., Abdulrahim, S., Ghattas, H., & McCall, S. (2023). Predicting poor mental health amongst older Syrian refugees in Lebanon during the COVID-19 pandemic: a multi-wave longitudinal study. *medRxiv*, 2023.2012.2022.23300447. <https://doi.org/10.1101/2023.12.22.23300447>

6 Ervaren uitsluiting en de invloed van beleidsfactoren

Wybren Nooitgedagt (EUR) en Jaco Dagevos (EUR/SCP)

6.1 Inleiding

In de eerste jaren van hun leven in Nederland is de invloed van beleid nooit ver weg voor statushouders. Ze verkeren in wat wel een *policy-dense environment* (Otmani, 2024) wordt genoemd. Het asielbeleid bepaalt de toegang tot Nederland en op welke manier de opvang is georganiseerd. Na statusverlening moeten statushouders binnen drie jaar voldoen aan de inburgeringsplicht. In de afgelopen jaren is veel onderzoek gedaan naar de invloed van het opvang- en inburgeringsbeleid op de positie en leefsituatie van statushouders. Ook in dit rapport staan beleidsfactoren centraal. Aanvankelijk ging de aandacht in het onderzoek vooral uit naar meer 'objectieve' indicatoren, zoals de gevolgen voor de (mentale) gezondheid, taalverwerving en werk (Shaw et al., 2021). Geleidelijk aan is er meer onderzoek gedaan naar de relatie tussen beleid en wat wel 'affectieve integratie' wordt genoemd. Het gaat hierbij onder andere om de mate waarin statushouders zich in Nederland thuis voelen ('*belonging*', Damen et al., 2024), de mate waarin ze zich met dit land identificeren en hoe het gesteld is met hun institutioneel vertrouwen (Maliepaard et al., 2021). In dit hoofdstuk sluiten we bij deze lijn aan. We gaan na in hoeverre ervaringen in de opvang gevolgen hebben voor de opvattingen over het maatschappelijk klimaat in Nederland ten aanzien van personen met een migratieachtergrond. We noemen dit kortheidshalve 'ervaren uitsluiting'. We meten die onder meer af aan percepties over de omvang van etnische discriminatie en kansengelijkheid in Nederland.

Er is betrekkelijk weinig onderzoek gedaan naar ervaren uitsluiting bij migranten, waaronder statushouders vallen die nog maar kort in het bestemmingsland wonen (maar, zie: Geurts et al., 2020; Steinmann, 2018). Tegelijkertijd lijkt bij migranten die vanwege oorlog en vervolging ontheemd zijn, het vraagstuk van ervaren uitsluiting bij uitstek van belang. Zij moeten hun weg vinden in een samenleving waarin het klimaat ten aanzien van migratie en migranten steeds ongunstiger lijkt te worden. Ook zijn er vanuit het beleid goede redenen om onderzoek te doen naar de ontwikkelingen in ervaren uitsluiting. Het bevorderen van inclusie en het tegengaan van discriminatie zijn belangrijke onderwerpen van beleid geworden. Naast het voeren van integratiebeleid, dat vooral gericht is op eerstegeneratiemigranten, is steeds meer aandacht voor wat wel 'samenlevingsbeleid' wordt genoemd (Kamerstukken II, 32 824, nr. 378, 2022/2023). Een belangrijke doelstelling van dit beleid is het bevorderen van gelijke kansen en het tegengaan van discriminatie. Tegen die achtergrond doen wij in dit hoofdstuk onderzoek naar de ontwikkelingen in de ervaren uitsluiting van Syrische Nederlanders.

6.2 Gevolgen van de opvangperiode voor de ervaren uitsluiting

Ons onderzoek focust zich op de vraag of de periode in de opvang haar weerslag heeft op (ontwikkelingen in) de ervaren uitsluiting. Als eerste richten we ons in het bijzonder op de ontwikkelingen in ervaren uitsluiting, waarbij we gebruikmaken van informatie over de drie waves (2017, 2019, 2022) van de survey Nieuwe Statushouders in

Nederland (NSN). Op basis van de metingen in 2017 (wave 1) hebben we aandacht voor de duur van het verblijf in de opvang, het aantal verhuizingen gedurende de opvangperiode en de activiteiten die men tijdens de opvang heeft ondernomen. We formuleren twee tegengestelde hypothesen. De eerste hypothese legt de nadruk op de betekenis van de blootstelling aan de Nederlandse samenleving. Volgens die redenering zullen degenen die lang in de opvang hebben gezeten vaak zijn verhuisd, weinig hebben geparticipeerd, minder zijn blootgesteld aan de Nederlandse samenleving en hebben zij als gevolg daarvan in Nederland minder uitsluiting ervaren. De andere hypothese legt het accent op de ongunstige invloed die een lange procedure, veelvuldig verhuizen en weinig activiteiten hebben op de opvattingen over de kansen en behandeling van migranten in de Nederlandse samenleving.

Verder onderzoeken we ook of de kortetermijneffecten doorwerken op de langere termijn. Daarbij kijken we of de effecten na verloop van tijd versterken of juist uitdoven. Is het bijvoorbeeld zo dat mensen die veelvuldig verhuizen meer uitsluiting ervaren en na verloop van tijd nog meer uitsluiting ervaren? Of ervaart iedereen na een tijd evenveel uitsluiting?

6.2.1 *Opvattingen over de opvang en de IND*

Als tweede onderzoeken we in hoeverre tevredenheid met de opvang en opvattingen over de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) van betekenis zijn voor de ervaren uitsluiting. Uit het al eerder aangehaalde onderzoek van Noyon en Maliepaard (2021) blijkt dat vooral opvattingen over de opvang ertoe doen. De mate van tevredenheid over de opvang en de ervaren procedurele rechtvaardigheid van de asielprocedure blijken samen te hangen met de identificatie met Nederland en het institutioneel vertrouwen. Bevindingen van ander onderzoek wijzen in dezelfde richting. Belabas en Gerrits (2017) vonden dat de interacties tussen migranten en overheidsinstanties en de ervaringen die zij daarmee opdoen, gevolgen hebben voor hoe tegen beleid en de overheid wordt aangekeken.

In wave 1 is respondenten gevraagd naar de mate van tevredenheid met de opvang. In wave 2 is meer uitgebreid informatie verzameld over de ervaringen met en opvattingen over de IND. Er zijn vragen gesteld over de bejegening (met respect behandeld, goed geluisterd) en of men eerlijk behandeld is (raakt aan procedurele rechtvaardigheid). Ook werd een algemene vraag gesteld naar de tevredenheid met de werkwijze van de IND. We verwachten (derde hypothese) dat tevredenheid met de opvang en ervaringen met de IND hun doorwerking hebben op de opvattingen over de ervaren uitsluiting.

6.3 Data en methode

6.3.1 *Steekproef*

We maken gebruik van alle drie de meetmomenten (2017, 2019 en 2022) van de survey Nieuwe Statushouders in Nederland, in combinatie met registerdata over de inburgering en opvang. De steekproef bestaat uit 3.209, 2.544 en 1.920 personen per meetmoment. Aangezien we geïnteresseerd zijn in het effect van de periode in het azielzoekerscentrum (azc), filteren we mensen eruit die hebben aangegeven dat zij nooit in een azc hebben verbleven ($n=186$). We verwijderen ook 22 personen uit de steekproef die een ontbrekende waarde hebben voor hun opleidingsniveau bij

aankomst en 3 mensen met een ontbrekende waarde voor hun verblijfsduur in Nederland. Ten slotte verwijderden we mensen die een ontbrekende waarde hebben op de vragen over de ervaren uitsluiting. Hierna bestaat de uiteindelijke steekproef uit 2.708, 2.162 en 1.623 personen per meetmoment.

6.3.2 Variabelen

Bij de *ervaren uitsluiting* gaat het zoals gezegd om de beoordeling van het maatschappelijk klimaat ten aanzien van migranten. We meten dit concept aan de hand van vijf stellingen. Het eerste item gaat over de ervaren groepsdiscriminatie: 'Sommige mensen zeggen dat migranten door Nederlanders worden gediscrimineerd. Gebeurt dit volgens u nooit, bijna nooit, af en toe, vaak of zeer vaak?'. De overige vier stellingen meten verschillende andere aspecten van uitsluiting en zijn gemeten op een vijfpuntsschaal van 'helemaal mee eens' tot 'helemaal niet mee eens'. Dit zijn: 'In Nederland krijg je als migrant alle kansen', 'In Nederland worden je rechten als migrant gerespecteerd', 'Nederland is een gastvrij land voor migranten' en 'Nederland staat open voor andere culturen'. Onderzocht wordt in hoeverre deze items een onderliggend concept meten. Deze items zijn eerder in onderzoek gebruikt en ze blijken doorgaans op een betekenisvolle manier met elkaar samen te hangen (bijv. Dagevos & Vermeulen, 2024). Dat is ook hier het geval. We hebben een confirmatorische factoranalyse (CFA) gedaan voor het aanmaken van de factorscores voor de ervaren uitsluiting.¹ De factor heeft een goede betrouwbaarheid (Cronbachs $\alpha=0,776$). Deze factorscores zijn gebruikt in de analyse.

We meten de *tijd in Nederland* in jaren (aantal weken gedeeld door 52). Deze tijd is gebaseerd op het verschil tussen de aankomstdatum in Nederland en de datum van het beantwoorden van de survey. De steekproef bestaat uit Syrische Nederlanders die tussen 2014 en 2016 hun verblijfsvergunning kregen. Er kunnen dus relatief grote verschillen zijn in de tijd die men in Nederland is op het moment van de eerste wave.

Voor de opvangperiode kijken we naar de *duur van het verblijf in COA-locaties*, het *aantal verhuizingen*,² de *deelname aan activiteiten in het azc* en de *tevredenheid met het verblijf in het azc*. De tevredenheid is gemeten op een schaal van 'zeer ontevreden', 'ontevreden', 'niet tevreden', 'niet ontevreden', 'tevreden' tot 'zeer tevreden'. We kijken naar de deelname aan vijf activiteiten in het azc: taalles volgen, zelf Nederlands leren, vrijwilligerswerk doen, werken en een opleiding volgen. We maken daarvoor een somscore aan (0-5 activiteiten). In een aanvullende analyse onderzoeken we ook apart de effecten van de deelname aan verschillende activiteiten.

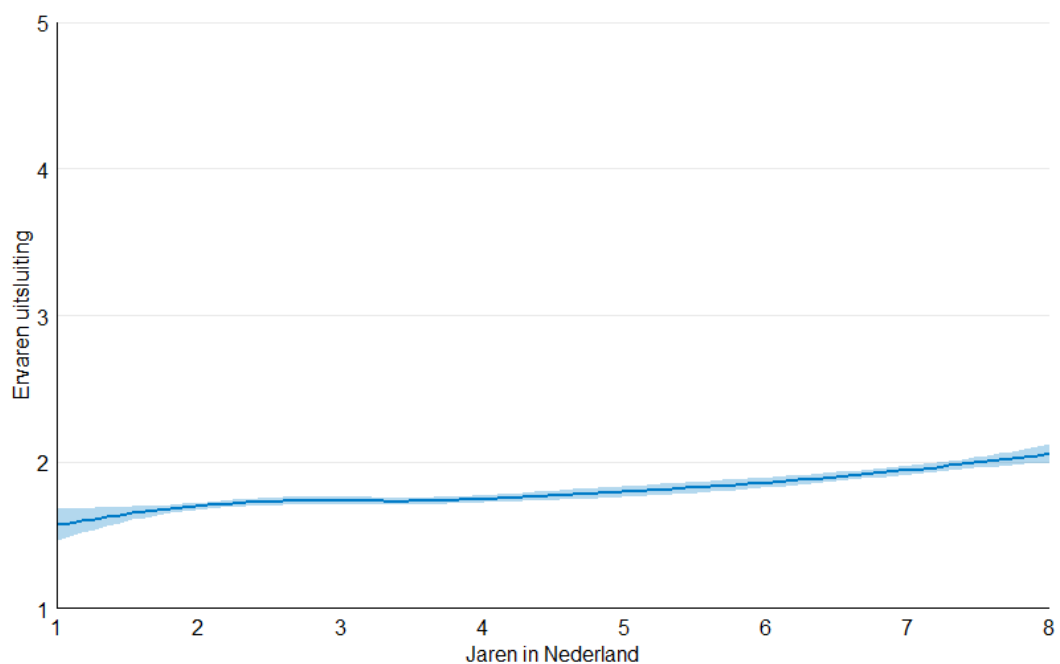
We meten de *ervaringen met de IND* aan de hand van vier stellingen naar aanleiding van de volgende vraag: 'In hoeverre bent u het eens met de volgende uitspraken over uw contact met de IND?' De stellingen zijn: 'Ik ben met respect behandeld door de IND', 'Er werd goed naar mij geluisterd door de IND', 'Ik ben eerlijk behandeld door de IND' en 'Ik vond de IND-medewerkers waarmee ik te maken had deskundig'. De stellingen zijn gemeten met een vijfpuntsschaal van 'helemaal mee eens' tot 'helemaal niet mee eens'. De vier items worden gebruikt als latente variabele in het structurele vergelijkingsmodel en vormen een betrouwbare factor (Cronbachs $\alpha=0,872$). Tot slot kijken we nog naar verschillende achtergrondmerken: *leeftijd* (in jaren ten tijde van het eerste interview), *gender* (0='man' en 1='vrouw') en *opleidingsniveau bij aankomst* (0='geen opleiding/lagere school niet afgemaakt', 1='basisonderwijs', 2='lager middelbaar onderwijs', 3='hoger middelbaar en beroepsonderwijs' en 4='hoger onderwijs'). Ook controleren we voor verschillen tussen niet-nareizigers en

nareizigers (0='geen nareiziger' en 1='nareiziger'). Nareizigers kunnen namelijk op verschillende manieren verschillen van niet-nareizigers, bijvoorbeeld in hun ervaringen met de IND.

6.4 Resultaten

6.4.1 Beschrijving van de ontwikkeling in ervaren uitsluiting

Figuur 6.1 Ervaren uitsluiting over de tijd

Uit figuur 6.1 blijkt dat de ervaren uitsluiting gestaag toeneemt naarmate men langer in Nederland verblijft.³ Hoewel de gemiddelde ervaren uitsluiting relatief laag is vergeleken met andere migrantengroepen (Dagevos et al., 2022), is wel sprake van een duidelijke toename. Er is bij alle indicatoren van uitsluiting een vergelijkbare toename over de tijd te zien (zie tabel B6.1 in de bijlage voor alle gemiddelden). Verder zijn mensen gemiddeld licht positief over hun verblijf in de opvang en relatief negatief over hun ervaringen met de IND.

Tot slot blijkt dat veel mensen tijdens hun verblijf in het azc Nederlandse les volgen (58%), zelf Nederlands leren (54%) of als vrijwilliger werken (40%). Het is belangrijk om hierbij op te merken dat mensen gemiddeld negen maanden in een azc verbleven, wat korter is dan eerdere groepen vluchtelingen (Bakker et al., 2014).

Box 6.1 Gebruikte analysemethode

Om het effect van ervaringen in de opvang op de ervaren uitsluiting te onderzoeken, maken we gebruik van een *multilevel growth curve*-model. In dit model houden we rekening met het feit dat mensen bij de eerste meting kunnen verschillen in hoeveel uitsluiting zij ervaren en in de snelheid waarin hun ervaren uitsluiting verandert (*random intercept* en *slope* genoemd).

Omdat de vragen over de ervaringen met de IND alleen in wave 2 zijn gesteld, kunnen we hier geen longitudinale analyse doen. We maken daarom voor deze analyse gebruik van een structureel vergelijkingsmodel (SEM) met twee tijdspunten (wave 2 en 3). Doordat we een SEM gebruiken, kunnen we ervaren uitsluiting en ervaringen met de IND in het model opnemen als latente variabelen. In dit model verklaren we ervaren uitsluiting in wave 3 door ervaringen met de IND wave 2. Door tegelijkertijd te controleren voor het effect van de ervaren uitsluiting in wave 2, onderzoeken we de *verandering* in de ervaren uitsluiting.

Aangezien we uitsluiting in beide modellen met meerdere items meten, maken we in beide gevallen gebruik van een CFA en een meetinvariantietest om te controleren of de factorstructuur over de drie meetmomenten consistent is. Met andere woorden, we controleren hiermee dus of de uitsluitingsitems op elk meetmoment op dezelfde manier het onderliggende concept 'uitsluiting' meten. Voor het *multilevel*-model gebruiken we de CFA vervolgens om factorscores te berekenen voor de uitsluiting.

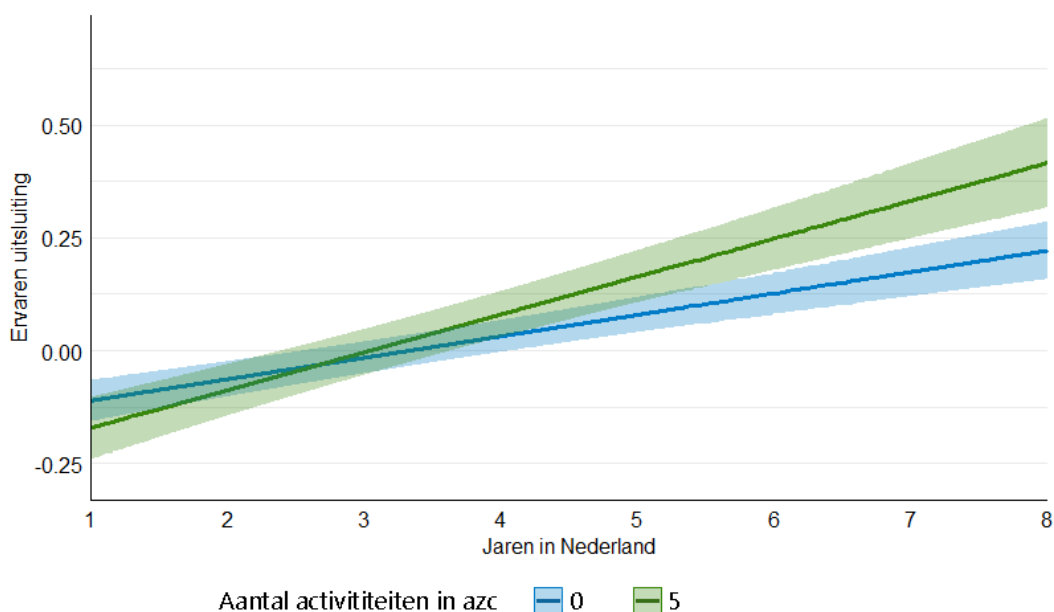
6.4.2 Ervaringen in de opvang

Als eerste stap in de analyse hebben we een model geschat waarbij we alleen kijken naar het effect van de tijd in Nederland op de ervaren uitsluiting (zie model 1 in tabel B6.2 in de bijlage). Het significante effect van de tijd op ervaren uitsluiting toont aan dat de ervaren uitsluiting na verloop van tijd toeneemt, zoals ook te zien is in de beschrijvende analyse.

In de tweede stap hebben we variabelen toegevoegd over de opvangperiode (model 2). Uit dit model blijkt dat deelname aan meer activiteiten significant gerelateerd is aan meer ervaren uitsluiting, terwijl tevredenheid met het verblijf significant gerelateerd is aan minder ervaren uitsluiting. Met andere woorden: mensen die deelnemen aan meer activiteiten ervaren meer uitsluiting, terwijl mensen die tevredener zijn met het verblijf juist minder uitsluiting ervaren. De resultaten tonen daarentegen geen significante relatie tussen de ervaren uitsluiting en de tijd in de opvang of het aantal verhuizingen.

In de derde stap hebben we de achtergrondvariabelen toegevoegd (model 3). Na het toevoegen van deze variabelen is de deelname aan activiteiten niet meer significant gerelateerd aan de ervaren uitsluiting. De effecten van nareiziger zijn, een hogere opleiding, een hogere leeftijd en het hebben van werk zijn significant. Nareizigers, hoger opgeleiden, mensen die werken en oudere personen ervaren dus meer uitsluiting.

Figuur 6.2 Interactie tussen de tijd in Nederland en het aantal activiteiten in een azc

Tot slot hebben we onderzocht of de effecten van de verblijfsduur in een azc, het aantal verhuizingen tussen azc's, de deelname aan activiteiten en de tevredenheid met het verblijf over de tijd veranderen. Dit hebben we gedaan door in verschillende modellen interacties toe te voegen tussen die variabelen en de tijd in Nederland (zie model 4-7 in tabel B6.3 in de bijlage). Alleen de interactie tussen de deelname aan activiteiten en de tijd in Nederland is significant (zie figuur 6.2 en model 6). Het hoofdeffect van deelname aan activiteiten is echter niet significant. Aangezien het effect van deelname aan activiteiten ook in de andere modellen niet significant is na het toevoegen van de achtergrondvariabelen, moeten we voorzichtig zijn met het interpreteren van dit resultaat.

Alternatief model voor activiteiten in een azc

Ter controle hebben we een model geschat waarbij we de deelname aan de verschillende activiteiten in een azc als aparte variabelen hebben toegevoegd (zie tabel B6.4 in de bijlage). De resultaten van deze analyse wijzen niet op een sterk effect van het deelnemen aan activiteiten. Alleen in het eerste model, waaraan geen controlevariabelen zijn toegevoegd, is een significant effect van 'zelf Nederlands leren'. Mensen die in het azc zelf Nederlands leren ervaren dus meer uitsluiting.

6.4.3 Ervaringen met de IND

Voor de tweede analyse hebben we een structureel vergelijkingsmodel geschat waarbij we veranderingen in de ervaren uitsluiting in verband brengen met (positieve) ervaringen met de IND (zie tabel 6.1).⁴ Daarnaast controleren we ook voor de ervaren uitsluiting in wave 2, de tijd in een azc, verhuizingen tussen azc's, aantal activiteiten in een azc, wel of niet nareiziger zijn, gender, leeftijd en opleidingsniveau bij aankomst. We voegen de variabelen wederom stapsgewijs toe. We beginnen met een model met alleen het effect van de tijd in Nederland en de ervaren uitsluiting in wave 2

(model 1). Daarna voegen we (positieve) ervaringen met de IND toe (model 2), dan de azc-variabelen (model 3) en tot slot de achtergrondvariabelen (model 4).

De resultaten komen grotendeels overeen met de eerdere longitudinale analyses. Het effect van de tijd in Nederland is in alle modellen significant. Dat wil zeggen dat de ervaren uitsluiting na verloop van tijd stijgt. Ook zijn de effecten van de tevredenheid met het verblijf en deelname aan activiteiten in alle modellen significant. Als mensen tevredener zijn met het verblijf, ervaren ze dus minder uitsluiting, en als ze deelnemen aan meer activiteiten ervaren ze meer uitsluiting. Verder is het effect van de tijd in de opvang ook significant. Bij een langer verblijf in de opvang ervaren mensen dus minder uitsluiting. Echter verdwijnt dit effect na het toevoegen van de controlevariabelen, net zoals in de longitudinale analyses.

Tabel 6.1 Structureel vergelijkingsmodel van de ervaren uitsluiting

	Model 1			Model 2			Model 3			Model 4			Model 5 ^a		
	B	SE	p	B	SE	p	B	SE	p	B	SE	p	B	SE	p
<i>Uitsluiting wave 2</i>	0,55	(0,03)	***	0,59	(0,04)	***	0,55	(0,04)	***	0,54	(0,04)	***	0,59	(0,04)	***
Tijd in Nederland	0,07	(0,01)	***	0,07	(0,01)	***	0,14	(0,02)	***	0,09	(0,02)	***	0,09	(0,03)	**
<i>Ervaringen met IND</i>				-0,12	(0,07)		-0,12	(0,07)		-0,13	(0,07)	*	-0,16	(0,08)	*
Tijd in azc (in jaren)							-0,12	(0,05)	*	-0,07	(0,05)		-0,04	(0,06)	
Aantal verhuizingen tussen azc's							0,01	(0,02)		0,03	(0,02)		0,03	(0,02)	
Tevredenheid azc							-0,09	(0,02)	***	-0,09	(0,02)	***	-0,08	(0,02)	***
Activiteiten in azc							0,06	(0,02)	***	0,04	(0,02)	*	0,04	(0,02)	*
Nareiziger (0=nee)										0,16	(0,05)	**			
Gender (0=man)										-0,01	(0,04)		0,03	(0,05)	
Leeftijd wave 1										0,00	(0,00)	*	0,00	(0,00)	*
Opleidingsniveau bij aankomst										0,05	(0,01)	***	0,06	(0,02)	***

a Model 5 is zonder nareizigers;

Noot: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Ten slotte is het effect van ervaringen met de IND alleen significant na toevoeging van de achtergrondvariabelen (model 4 & 5). Dit geeft aan dat positieve ervaringen met de IND samenhangen met minder ervaren uitsluiting.

6.5 Samenvatting en conclusies

Het doel van dit onderzoek was om te onderzoeken welk effect ervaringen in de opvang en met de IND hebben op de ervaren uitsluiting. Over het geheel genomen vinden we geen steun voor de hypothese dat een lange procedure, veelvuldig verhuizen en weinig activiteiten een negatieve invloed hebben op de ervaren uitsluiting en op opvattingen over het maatschappelijk klimaat ten aanzien van personen met een migratieachtergrond. Deze meer objectieve metingen van de opvangperiode

hangen dus niet systematisch samen met de ervaren uitsluiting. Dit is op zichzelf genomen een gunstige conclusie: dergelijke ervaringen leiden niet tot een negatief beeld over de maatschappelijke kansen van mensen met een migratieachtergrond.

Er lijkt meer steun te zijn voor de relatie tussen ervaren uitsluiting en de subjectieve ervaringen. Tevredenheid met de opvang en ervaringen met de IND hebben hun doorwerking op opvattingen over de ervaren uitsluiting. Het effect van tevredenheid met de opvang lijkt robuust, maar we moeten wel voorzichtig zijn met het interpreteren van de impact van ervaringen met de IND. De relatie tussen ervaringen met de IND en de ervaren uitsluiting is alleen significant in de modellen waaraan de controlevariabelen zijn toegevoegd. Het effect is in de andere modellen weliswaar heel vergelijkbaar, maar niet significant. Verder is er ook geen sprake van een longitudinale analyse, aangezien ervaringen met de IND alleen in wave twee zijn gemeten. De bevinding over het belang van de tevredenheid met de opvang komt overeen met eerder onderzoek waaruit blijkt dat vooral opvattingen over de opvang van belang zijn voor het bepalen van het vertrouwen in de Nederlandse instituties (Noyon & Maliepaard, 2021).

De analyses laten verder zien dat Syrische statushouders met de toename van de verblijfsduur ongunstiger gaan denken over het maatschappelijk klimaat voor personen met een migratieachtergrond. We zien dit ook bij hoger opgeleiden en bij mensen die werken. Het is aannemelijk dat mensen die langer in Nederland zijn, meer op de hoogte raken van het debat over migranten en dat zij en mensen in hun omgeving vaker worden geconfronteerd met uitsluiting. Het zijn mechanismen die ook zijn blootgelegd in onderzoek naar de integratieparadox: meer participatie brengt ervaringen met uitsluiting met zich mee en met een langere verblijfsduur en een hogere opleiding raken nieuwkomers meer op de hoogte van het – ongunstige – maatschappelijk klimaat ten aanzien van migranten (Geurts, 2022; Van Doorn et al., 2012).

We zien ook parallellen met onderzoek naar het institutioneel vertrouwen bij Syrische statushouders (Nooitgedagt, 2023). Dit vertrouwen is zeer hoog, maar neemt af naarmate zij langer in Nederland wonen. Ook bij andere groepen met een vluchtelingenachtergrond zien we dit (Dagevos & Vermeulen, 2024). Het hoge politieke vertrouwen wordt wel toegeschreven aan de *reference point*-hypothese (Röder & Mühlau, 2012): in de beoordeling van de Nederlandse politiek maakt men een vergelijking met het land van herkomst en die valt sterk in het voordeel uit van de situatie in Nederland. Voor veel vluchtelingen is juist de politieke situatie in het herkomstland een reden om te vluchten. Met het stijgen van de verblijfsduur verschuift het perspectief meer naar Nederland. Het is denkbaar dat er bij de beoordeling van de ervaren uitsluiting een vergelijkbaar mechanisme optreedt. Bij aankomst in Nederland is het contrast met het herkomstland groot, wat van invloed kan zijn op het oordeel over de mogelijkheden en kansen hier. Een oordeel dat aan slijtage onderhevig is als men langer in Nederland woont en ervaart dat in dit land verschillende groepen niet op dezelfde manier worden behandeld en beoordeeld.

6.6

Literatuur

- Bakker, L., Dagevos, J., & Engbersen, G. (2014). The importance of resources and security in the socio-economic integration of refugees. A study on the impact of length of stay in asylum accommodation and residence status on socio-economic integration for the four largest refugee groups in the Netherlands. *Journal of International Migration and Integration*, 15(3), 431–448. <https://doi.org/10.1007/s12134-013-0296-2>
- Bakker, L., Zwanepol, M., Van der Maas-Vos, G., Kalisvaart, I., & Blom, M. (2020). *Evaluatie programma voorbereiding op inburgering*. Significant public.
- Belabas, W., & Gerrits, L. (2017). Constraints and Facilitators for Successful Integration: How Bureaucratic Contacts Affects Migrants' Pathways. *International Journal of Social Science Studies*, 5(7), 54-65. <https://doi.org/10.1111/14/ijsss.v5i7.2496>
- Dagevos, J., De Voogd-Hamelink, M., & Damen, R. (2022). *Gevestigd maar niet thuis: Eerste bevindingen uit de Survey integratie migranten*. Sociaal en Cultureel Planbureau. <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2022/10/11/gevestigd-maar-niet-thuis.-eerste-bevindingen-uit-de-survey-integratie-migranten-sim2020>
- Dagevos, J., & Vermeulen, F. (2024). *Is de politiek er voor iedereen? Een onderzoek naar ervaren representatie, institutioneel vertrouwen en politieke participatie bij personen met een migratieachtergrond*. Sociaal en Cultureel Planbureau. <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2024/01/25/is-de-politiek-er-voor-iedereen>
- Damen, R., Dagevos, J., & Huijnk, W. (2024). Feeling at home? A dynamic analysis of the impact of discrimination, refugee-specific, and participation characteristics on recently arrived refugees' belonging. *Journal of International Migration and Integration*, 25, 1547-1569. <https://doi.org/10.1007/s12134-024-01135-y>
- Geurts, N. (2022). *Puzzling pathways: The integration paradox among migrants in Western Europe* [Proefschrift, Radboud Universiteit]. <https://repository.ubn.ru.nl/handle/2066/246515>
- Geurts, N., Lubbers, M., & Spierings, N. (2020). Structural position and relative deprivation among recent migrants: A longitudinal take on the integration paradox. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 46(9), 1828–1848. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2019.1675499>
- Kamerstukken II, 32 824, nr. 378. (2022, 14 november). Geraadpleegd op 8 januari 2024, van <https://open.overheid.nl/documenten/oep-199e40ba1dcb85d27a65dbc917dcdea292c1b396/pdf>.
- Maliepaard, M., Noyon, S., & Schans, D. (2021). Een goed begin is het halve werk? De relatie tussen eerste ervaringen in Nederland en institutioneel vertrouwen en identificatie. In W. Huijnk, J. Dagevos, M. Djundeva, D. Schans, E. Uiters, A. Ruijsbroek, & M. de Mooij (Reds.), *Met beleid van start: Over de rol van beleid voor ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van Syrische statushouders* (pp. 110–127). Sociaal en Cultureel Planbureau. <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2021/04/08/met-beleid-van-start-over-de-rol-van-beleid-voor-ontwikkelingen-in-de-positie-en-leefsituatie-van-syrische-statushouders>
- Nooitgedagt, W. (2023). In- en uitsluiting. In M. Maliepaard, S. Negash, J. Dagevos, T. Kuijpers, E. Uiters, R. van Dijke, & W. Nooitgedagt (Reds.), *Nagiveren in een nieuwe samenleving* (pp. 14–18). WODC. <https://repository.wodc.nl/handle/20.500.12832/3297>
- Noyon, S., & Maliepaard, M. (2021). Vertrouwen in Nederlandse instanties. In J. Dagevos, E. Miltenburg, M. de Mooij, D. Schans, E. Uiters, & A. Wijga (Reds.),

- Syrische statushouders op weg in Nederland: de ontwikkeling van hun positie en leefsituatie*. Sociaal en Cultureel Planbureau. <https://digitaal.scp.nl/syrische-statushouders-op-weg-in-nederland/vertrouwen-in-nederlandse-instanties/>
- Otmani, I. (2024). Towards a 'low ambition equilibrium': Managing refugee aspirations during the integration process in Switzerland. *Journal Of Ethnic and Migration Studies*, 50(4), 854–872. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2023.2235902>
- Röder, A., & Mühlau, P. (2012). Low expectations or different evaluations: What explains immigrants' high levels of trust in host-country institutions? *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 38(5), 777–792. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2012.667986>
- Shaw, S. A., Rodgers, G., Poulin, P., Minor, O., & Allen, A. (2021). Safety among newly resettled refugees in the USA. *Journal of International Migration and Integration*, 22(3), 1045–1062. <https://doi.org/10.1007/s12134-020-00786-x>
- Steinmann, J. (2018). The paradox of integration: Why do higher educated new immigrants perceive more discrimination in Germany? *Journal Of Ethnic and Migration Studies*, 45(9), 1377–1400. <https://doi.org/10.1080/1369183x.2018.1480359>
- Van Doorn, M., Scheepers, P., & Dagevos, J. (2012). Explaining the integration paradox among small immigrant groups in the Netherlands. *Journal of International Migration and Integration*, 14(2), 381–400. <https://doi.org/10.1007/s12134-012-0244-6>

6.7 Eindnoten

- ¹ We hebben gecontroleerd of de factorstructuur over de drie meetmomenten consistent is; de meetinvariantie, of *measurement invariance*. Uit de resultaten van de tests blijkt dat de fit acceptabel is op het *metric*-niveau ($\chi^2(31) = 240,76$, $p < 0,001$, RMSEA = 0,054 [90% C.I. 0,048 0,061], CFI/TLI = 0,981/0,981, SRMR = 0,035). Dit betekent dat de schaal een gelijke betekenis heeft op alle tijdstippen.
- ² Beide gebaseerd op data van het COA, Centraal Orgaan opvang Asielzoekers.
- ³ De ervaren uitsluiting is in de analyses opgenomen als de factorscore. De factorscore is gecentreerd en heeft daardoor een gemiddelde van 0. Om de interpretatie van de beschrijvende statistiek gemakkelijker te maken, tonen we in figuur 6.1 uitsluiting als het gemiddelde van de vijf uitsluitingsvariabelen.
- ⁴ We gaan uit van *scalar invariance* van de uitsluitingsfactoren, waarbij de intercepten en factorladingen van de indicatoren gelijk zijn bij beide factoren. Dit model heeft een acceptabele fit ($\chi^2(26) = 108,37$, $p < 0,001$, RMSEA = 0,050 [90% C.I. 0,040 0,059], CFI/TLI = 0,984/0,977, SRMR = 0,025).

7 Ongelijke baankansen als gevolg van spreidingsbeleid: welke ontwikkelingen zijn er over de tijd?

Kasper Otten (WODC)

7.1 Introductie

Het leven van vluchtelingen wordt op meerdere vlakken beïnvloed door omstandigheden buiten hun controle. Dit begint vaak bij omstandigheden in hun land van herkomst die leiden tot de noodzaak om te vluchten, zoals oorlog en vervolging. Vervolgens zijn ze in het opvangland als asielzoekers afhankelijk van opvang in een asielzoekerscentrum (azc). Nadat ze een verblijfsvergunning hebben ontvangen, worden ze statushouder en krijgen ze een eigen woonruimte in een toegewezen gemeente. Dit wordt veelal als het moment gezien dat ze de regie op hun leven weer kunnen terugpakken (Van der Meer et al., 2024). Ook hier bestaat echter nog de mogelijkheid op langdurige invloed door omstandigheden die ze niet zelf hebben gekozen. Statushouders kunnen namelijk niet zelf kiezen in welke regio ze worden gehuisvest, terwijl regio's van elkaar verschillen in de kansen die ze bieden voor participatie in de maatschappij. In dit hoofdstuk onderzoeken we wat de invloed is van de plaatsingsregio op de arbeidsparticipatie van statushouders over de tijd. In hoofdstuk 8 van dit rapport (Negash & Otten, 2024) wordt de invloed van de plaatsingsregio op de sociale contacten van statushouders onderzocht.

In Nederland geldt een spreidingsbeleid waarbij statushouders evenredig over de verschillende gemeenten in het land worden gehuisvest. Zowel de statushouder zelf als de ontvangende gemeente kunnen niet kiezen wie waar komt te wonen. Hoewel statushouders een voorkeur voor de plaatsingsregio kenbaar kunnen maken, wijst onderzoek uit dat de werkelijke spreiding in grote mate willekeurig is (Huisman, 2020; Van Liempt & Staring, 2020; Huijnk et al., 2021). Het spreidingsbeleid zorgt voor een gelijkmatige verdeling van statushouders over het land, wat mogelijk ten goede komt aan het draagvlak onder de Nederlandse bevolking (Jansen, 2006; Van Liempt & Staring, 2020). Dit spreidingsbeleid kan echter ook onbedoelde neveneffecten hebben voor de kansen van statushouders. Verschillen tussen regio's – bijvoorbeeld in lokale arbeidsmarktomstandigheden, voorzieningen, en de begeleiding van statushouders – kunnen doorwerken in hun baankansen.

Hoewel het statushouders vrij staat om te verhuizen naar een andere regio met betere omstandigheden, is dit in de praktijk meestal niet mogelijk. Het inkomen dat ze in de eerste jaren na huisvesting in een gemeente ontvangen – bijvoorbeeld uit bijstand, (deeltijd)werk, of laagbetaalde banen – is vaak niet toereikend om in de vrije sector te gaan huren of kopen (Adviesraad Migratie, 2022). Alhoewel de kans op verhuizen toeneemt met de tijd, wijst onderzoek uit dat het merendeel van de statushouders blijft wonen in hun plaatsingsregio (Boot & Driessen, 2019; Van der Meer et al., 2024). Bovendien zijn statushouders in de beginperiode vaak nog genooddaakt om hun zoektocht tot een baan te limiteren tot hun plaatsingsregio, omdat ze geen financiële middelen hebben om een auto te kopen of het openbaar vervoer te betalen (Van Liempt & Staring, 2020). Recent onderzoek suggereert inderdaad dat de meeste Syrische statushouders werk hebben dicht bij hun plaatsingsregio en dat het merendeel nog niet verhuisd is (Van der Meer et al., 2024). Al met al is het niet

verassend dat statushouders het idee hebben dat de regio waarin ze geplaatst worden van grote invloed is op hun participatiemogelijkheden in Nederland (Van Liempt & Staring, 2020).

Eerder onderzoek suggereert dat het spreidingsbeleid inderdaad leidt tot ongelijkheid in baankansen (Damen et al., 2021; Dieleman et al., 2021; Andersen et al., 2023; Baalbergen & Weterings, 2024). Statushouders die in regio's met een hoger werkloosheidspercentage worden geplaatst, hebben minder kans op een baan. Het bestaande onderzoek heeft vooral gekeken naar *of* er een invloed is van de plaatsingsregio, maar nog niet hoe deze invloed *verandert* over de tijd. Heeft de plaatsingsregio vooral in de eerste periode invloed op de baankansen en dooft de invloed daarna uit? Of is de invloed van de plaatsingsregio stabiel, of wordt deze zelfs groter over de tijd? Kennis van deze ontwikkelingen over de tijd is van groot belang om te bepalen in hoeverre spreidingsbeleid de arbeidsparticipatie van statushouders op de lange termijn beïnvloedt.

7.2 Theorie

Er bestaan concurrerende theorieën over hoe ongelijkheid gedreven door willekeurige verschillen in startomstandigheden (zoals de plaatsingsregio) zich in de loop van de tijd zal ontwikkelen. De *cumulative advantage*-theorie suggereert dat de ongelijkheid in de loop van de tijd zal toenemen (Bakker et al., 2017; DiPrete & Eirich, 2006; Merton, 1968). Volgens deze theorie zullen personen die beginnen met gunstige omstandigheden deze omstandigheden gebruiken om nog verder op te klimmen, terwijl personen die beginnen met ongunstige omstandigheden juist achterblijven. Personen die onder gunstige omstandigheden, zoals een laag werkloosheidspercentage in de regio, de arbeidsmarkt opgaan en daardoor snel een baan vinden, bouwen werkervaring op die hen vervolgens nog aantrekkelijker maakt op de arbeidsmarkt. Personen die juist onder ongunstige omstandigheden de arbeidsmarkt opgaan en daardoor bijvoorbeeld lang werkloos blijven, worden voor werkgevers mogelijk nog minder aantrekkelijk door de lange inactiviteit en het gat in hun cv. Dit noemt men ook wel een mattheuseffect of zelfversterkend effect (DiPrete & Eirich, 2006; Merton, 1968). Zulke vormen van cumulatief voor- en nadeel zijn bijvoorbeeld vastgesteld voor personen die in periodes van respectievelijk economische groei of economische recessie de arbeidsmarkt opgaan (Von Wachter, 2020; Rothstein, 2023).

Zoals eerder beschreven heeft onderzoek naar statushouders ook vastgesteld dat de omstandigheden waaronder zij de arbeidsmarkt opgaan van invloed zijn op hun baankansen (Damen et al., 2021; Dieleman et al., 2021; Andersen et al., 2023; Baalbergen & Weterings, 2024). Statushouders die in regio's worden geplaatst met ongunstigere arbeidsmarktomstandigheden – bijvoorbeeld een hoger werkloosheidspercentage – hebben namelijk minder vaak werk. Hoe deze invloed zich ontwikkelt over de tijd is echter nog niet vastgesteld. Volgens de *cumulative advantage*-theorie is de verwachting dus dat de invloed van de plaatsingsregio op de arbeidsparticipatie toeneemt over de tijd. Dat wil zeggen dat het verschil in de arbeidsparticipatie tussen statushouders geplaatst in regio's met hoge werkloosheid en met lage werkloosheid zal toenemen over de tijd.

Daarentegen suggereert de meritocratietheorie juist dat ongelijkheid gedreven door willekeurige verschillen in startomstandigheden na verloop van tijd zal afnemen (Breen & Goldthorpe, 2001; Van de Werfhorst & Van Tubergen, 2007; Jackson, 2007;

Saunders, 1997). Volgens deze theorie zullen personen met de juiste vaardigheden en motivatie uiteindelijk werk krijgen, ongeacht hun (on)gunstige startpositie. Als zij onder ongunstige omstandigheden de arbeidsmarkt opgaan – bijvoorbeeld als er momenteel geen betaald werk voor hen is – zullen ze hun vaardigheden en motivatie bijvoorbeeld inzetten om wel actief te blijven via een opleiding, vrijwilligerswerk, of als zelfstandige. Zo laat onderzoek zien dat werkloze statushouders zich bijvoorbeeld omscholen naar sectoren waar wel werk is (Eggenhofer-Rehart et al., 2018). Volgens de meritocratietheorie kunnen personen wel tijdelijk nadeel ervaren van de startomstandigheden, maar zullen zij uiteindelijk de plek op de arbeidsmarkt krijgen die past bij hun vaardigheden en motivatie. Waar de *cumulative advantage*-theorie uitgaat van een zelfversterkend effect, gaat de meritocratietheorie juist uit van een zelfcorrigerend effect. Kortom, de meritocratietheorie stelt dat een (on)gunstige startpositie initieel mogelijk invloed heeft, maar dat de baankansen uiteindelijk gedreven worden door iemands competenties. De verwachting vanuit deze theorie is dus dat de invloed van de plaatsingsregio op de arbeidsparticipatie afneemt over de tijd. Dat wil zeggen dat het verschil in de arbeidsparticipatie tussen statushouders geplaatst in regio's met hoge werkloosheid en met lage werkloosheid kleiner wordt over de tijd.

De mechanismes van de twee theorieën verschillen in de mate waarin verwacht wordt dat arbeidsparticipatie gedreven wordt door persoonlijke competenties. Om dieper in te gaan op de mechanismes, kunnen we daarom kijken naar de rol van *menselijk kapitaal* in het vinden van een baan. Bij menselijk kapitaal gaat het om kennis, vaardigheden, en ervaringen die relevant zijn om werk te verrichten. Centrale aspecten van menselijk kapitaal zijn bijvoorbeeld opleidingsniveau en werkervaring (Becker, 1992). Hoewel het menselijk kapitaal van vluchtelingen soms ondergewaardeerd wordt ten opzichte van dat van personen zonder migratieachtergrond (Eggenhofer-Rehart et al., 2018), hebben vluchtelingen met meer menselijk kapitaal wel vaker werk dan vluchtelingen met minder menselijk kapitaal (De Vroome & Van Tubergen, 2010). Dat wil zeggen dat vluchtelingen met eerdere werkervaring en een hoger opleidingsniveau vaker werk hebben dan vluchtelingen zonder deze kenmerken. De verwachte manier waarop het menselijk kapitaal invloed heeft op de baankansen van vluchtelingen verschilt tussen de meritocratietheorie en de *cumulative advantage*-theorie. Volgens de meritocratietheorie kan verwacht worden dat statushouders met meer menselijk kapitaal vaker werk hebben, ongeacht de kansen in hun plaatsingsregio. Volgens de *cumulative advantage*-theorie is het ook mogelijk dat een gunstige plaatsingsregio juist nodig is om het menselijk kapitaal van statushouders te benutten.

We onderzoeken daarnaast of de invloed van de plaatsingsregio op de arbeidsparticipatie (en de ontwikkeling hierin over de tijd) afhangt van geslacht en leeftijd. Binnen vluchtelingengroepen zijn er grote verschillen in de arbeidsparticipatie afhankelijk van geslacht en leeftijd: vrouwen en oudere vluchtelingen werken minder vaak (Negash, 2023; Dagevos & Miltenburg, 2020). Worden deze subgroepen die al minder participeren op de arbeidsmarkt ook sterker beïnvloed door plaatsing in ongunstige regio's? Indien blijkt dat sommige subgroepen sterker beïnvloed worden door de plaatsingsregio, kan overwogen worden om bij hun plaatsing extra rekening te houden met de regionale arbeidsmarktomstandigheden.

Ten slotte zullen we niet alleen kijken naar de invloed van de plaatsingsregio op of statushouders een baan hebben, maar ook naar de kenmerken van de baan die ze hebben.¹ Dit aanvullende deel over baankenmerken wordt weergegeven in de bijlage

van dit hoofdstuk. Naast het spreidingsbeleid kunnen ook andere vormen van beleid, zoals het inburgeringsbeleid en het opvangbeleid, invloed hebben op de arbeidsparticipatie. Deze andere beleidsinvloeden worden behandeld in hoofdstuk 3 (Barsegyan & Negash, 2024) en hoofdstuk 4 (Driessen et al., 2024) van dit rapport.

7.3 Methode

Met behulp van longitudinale register- en surveygegevens over statushouders onderzoeken we hoe de ongelijkheid in arbeidsparticipatie als gevolg van het spreidingsbeleid zich ontwikkelt over de tijd (groeit de ongelijkheid, is deze stabiel, of dooft deze uit?). De willekeurige plaatsing van statushouders vormt een quasi-experiment dat ons in staat stelt om causale effecten vast te stellen (Andersen et al., 2023; Kristiansen et al. 2022)². In combinatie met de rijke longitudinale gegevens plaatst dit ons in een unieke positie om de causale langetermijneffecten van de plaatsingsregio op de arbeidsparticipatie te onderzoeken. We kijken hierbij naar de netto-arbeidsparticipatie, dus het hebben van werk (bruto-participatie omvat ook personen die geen werk hebben maar wel op zoek zijn naar werk). We focussen op de groep statushouders die tussen 1 januari 2014 en 1 juli 2016 een verblijfsvergunning kreeg en volgen hen tot 2022. We selecteren statushouders waarvan we vanaf de eerste maand na huisvesting in een gemeente weten waar ze wonen en of ze werken. Omdat we geïnteresseerd zijn in statushouders die mogelijk arbeid kunnen verrichten, kijken we naar personen tussen de 15 en 75 jaar die niet gepensioneerd zijn. In de registerdata is voor statushouders per maand beschikbaar of ze werk hebben en per jaar wat het werkloosheidspercentage is in hun plaatsingsregio.³ Dit stelt ons in staat om het effect van het werkloosheidspercentage in de plaatsingsregio op het hebben van werk (als werknemer of zelfstandige vs. het niet hebben van werk) te onderzoeken via regressieanalyses. We nemen hierin een interactie op tussen het werkloosheidspercentage van de plaatsingsregio en het aantal maanden dat de statushouder gehuisvest is in de regio. Zo kunnen we gedetailleerd vaststellen hoe het effect zich ontwikkelt over de tijd.⁴

De veronderstelde theoretische mechanismes gaan over de invloed van de startomstandigheden. Daarom kijken we vooral naar de effectontwikkeling van het *begin*-werkloosheidspercentage waarmee de statushouder te maken kreeg in het eerste jaar van huisvesting. In de bijlage kijken we ook naar de invloed van het *gemiddelde* werkloosheidspercentage waarmee de statushouder sinds huisvesting te maken heeft gehad en het *huidige* werkloosheidspercentage op het moment van observatie.⁵ In het algemeen geven de drie verschillende soorten werkloosheidspercentages vergelijkbare resultaten (figuur B7.1 in de bijlage). Er is een hoge correlatie van jaar tot jaar in regionale werkloosheidspercentages (correlatie van jaar tot jaar is 0,93, $p < 0,001$). Dit betekent dat de rangorde van regio's met relatief lage en hoge werkloosheid vrij stabiel is. Hoewel de werkloosheid afneemt gedurende de observatieperiode van 2014 tot 2022, blijft hierin ook aan het einde van de observatieperiode variatie tussen regio's (zie figuur B7.2 in de bijlage). De resultaten veranderen niet wanneer we controleren voor het landelijke werkloosheidspercentage.

In lijn met eerder onderzoek kijken we voornamelijk op het niveau van COROP-gebieden naar de plaatsingsregio (COROP is een afkorting voor Coördinatiecommissie Regionaal Onderzoeksprogramma; Damen et al., 2021; Dieleman et al., 2021). Een COROP-gebied bestaat uit een of meerdere gemeenten. In totaal heeft Nederland veertig COROP-gebieden (zie ook figuur 7.1 voor een overzicht van de COROP-

gebieden). De indeling in COROP-gebieden is ontworpen voor regionaal onderzoek en is een veelgebruikte regio-eenheid (CBS, 2024). In de bijlage laten we ook analyses op gemeenteniveau en provincieniveau zien, waarbij de resultaten over het algemeen overeenkomen met analyses op COROP-niveau (figuur B7.3 in de bijlage).⁶ Omdat statushouders evenredig worden verspreid over gemeenten, en elke gemeente slechts aan één COROP-gebied en provincie toebehoort, is er op alle drie de regioniveaus sprake van evenredige spreiding. Het aantal statushouders per COROP-gebied is dus naar rato van het aantal inwoners per COROP-gebied. Bij analyses naar geslacht kunnen we vrouwen van mannen onderscheiden, en bij analyses naar leeftijd onderscheiden we statushouders met een leeftijd op het moment van huisvesting van (1) minder dan 25 jaar, (2) tussen de 25-34 jaar, (3) tussen de 35-44 jaar, en (4) vanaf 45 jaar. Dit is vergelijkbaar met eerdere verdiepende studies naar statushouders (Huijnk et al., 2021). Verdere informatie over de analysestrategie is te vinden in box 7.1 Analysestrategie.

7.4 Resultaten

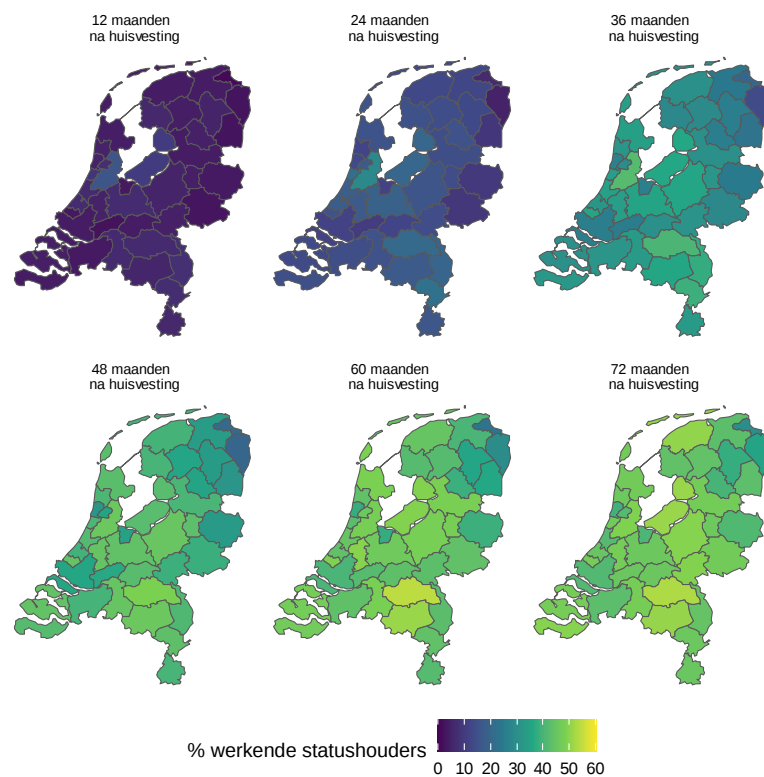
Regionale verschillen in arbeidsparticipatie over de tijd

Figuur 7.1 toont de regionale verschillen in het percentage werkende statushouders over de tijd. We zien dat in het eerste jaar na huisvesting nog maar weinig statushouders werken, waardoor er ook relatief weinig regionale verschillen zijn. Zo is 12 maanden na huisvesting het verschil tussen de regio met het laagste percentage werkende statushouders (1% in Delfzijl en omgeving) en het hoogste percentage (16% in Groot-Amsterdam) nog 15 procentpunt. Met de jaren zien we het percentage werkende statushouders toenemen en ontstaan hierin meer verschillen tussen de regio's. Zo is 36 maanden na huisvesting het verschil tussen de regio met het laagste percentage werkende statushouders (14% in Oost-Groningen) en het hoogste percentage (42% in Groot-Amsterdam) toegenomen tot 28 procentpunt. Aan het einde van de observatieperiode lijkt de variatie weer iets afgenomen. Zo is na 72 maanden het verschil tussen de regio met het laagste percentage werkende statushouders (30% in Delfzijl en omgeving) en het hoogste percentage (52% in Noordoost-Noord-Brabant) 22 procentpunt. Over het algemeen hebben regio's in het noordoosten de laagste percentages werkende statushouders over de tijd. Zo hebben Oost-Groningen en Delfzijl en omgeving in alle zes meetmomenten van figuur 7.1 de laagste percentages werkende statushouders van alle COROP-gebieden. Regio's in het midden/zuiden van het land scoren juist relatief goed. Zo zitten Groot-Amsterdam en Noord-Brabant in vier van de zes meetmomenten van figuur 7.1 in de top drie van regio's met de hoogste percentages werkende statushouders. Al met al geeft de figuur een eerste indicatie van hoe de baankansen verschillen tussen regio's en de tijdsontwikkeling daarin. Om hier dieper in te duiken, gaan we over tot de resultaten van de kwantitatieve analyses.

In de kwantitatieve analyses kijken we naar de invloed van het regionale werkloosheidspercentage op het hebben van een baan. Deze invloed is voor elke maand vanaf huisvesting weergegeven in figuur 7.2a, zodat we in detail kunnen volgen hoe de invloed zich ontwikkelt over de tijd. We zien dat er in de eerste 3 maanden na huisvesting nog geen invloed is van het regionale werkloosheidspercentage. Daarna zien we dat de invloed van het werkloosheidspercentage gedurende de eerste jaren steeds sterker negatief wordt, met een dieptepunt 32 maanden na huisvesting. Na die 32 maanden zwakt het effect langzaam af, maar blijft het wel zichtbaar. Helemaal aan het einde van de

observatieperiode – in de 83^e maand van de 84 maanden die we bekijken – lijkt het effect richting de nul te gaan. Het aantal observaties is dan echter dusdanig laag dat we dit niet met zekerheid kunnen stellen. Dit is ook zichtbaar als je naar de onzekerheidsmarge in de figuur kijkt, die toeneemt richting de 84 maanden. Vastgesteld is wel dat er gedurende vrijwel de volledige observatieperiode van 7 jaar een negatief effect is van het regionale werkloosheidspercentage op het hebben van een baan.

Figuur 7.3 Regionale variatie in percentage werkende statushouders over de tijd

Noot: in deze figuur is per COROP-gebied weergegeven welk percentage van de statushouders een baan heeft (als werknemer of zelfstandige). Dit is weergegeven voor zes meetmomenten die verschillen in de tijd die is verstreken sinds de statushouder gehuisvest is. Aantal observaties = 255.946, aantal personen = 48.176.

Op basis van de effecten in figuur 7.2a kunnen we het verloop van het percentage werkende statushouders in regio's met verschillende werkloosheidspercentages tonen. Dit doen we in figuur 7.2b voor regio's met een relatief laag en hoog werkloosheidspercentage. Op basis van historische werkloosheidscijfers kiezen we een werkloosheidspercentage van 4% als laag en 8% als hoog (CBS, 2023b), maar de resultaten houden ook stand als we andere werkloosheidspercentages kiezen. We zien in figuur 7.2b dat er vrijwel geen statushouders werken in de eerste periode na huisvesting. Dit geldt voor zowel regio's met lage als hoge werkloosheid. Daarna neemt het verschil tussen de twee typen regio's toe, waarbij het grootste verschil dus plaatsvindt in maand 32. In die maand leidt elk extra procentpunt werkloosheid tot een 3,6 procentpunt lagere baankans. Het percentage werkende statushouders is dan 35,3% in regio's met het lage werkloosheidspercentage en 20,9% in regio's met het hoge werkloosheidspercentage. Na 32 maanden zien we het percentage werkenden in

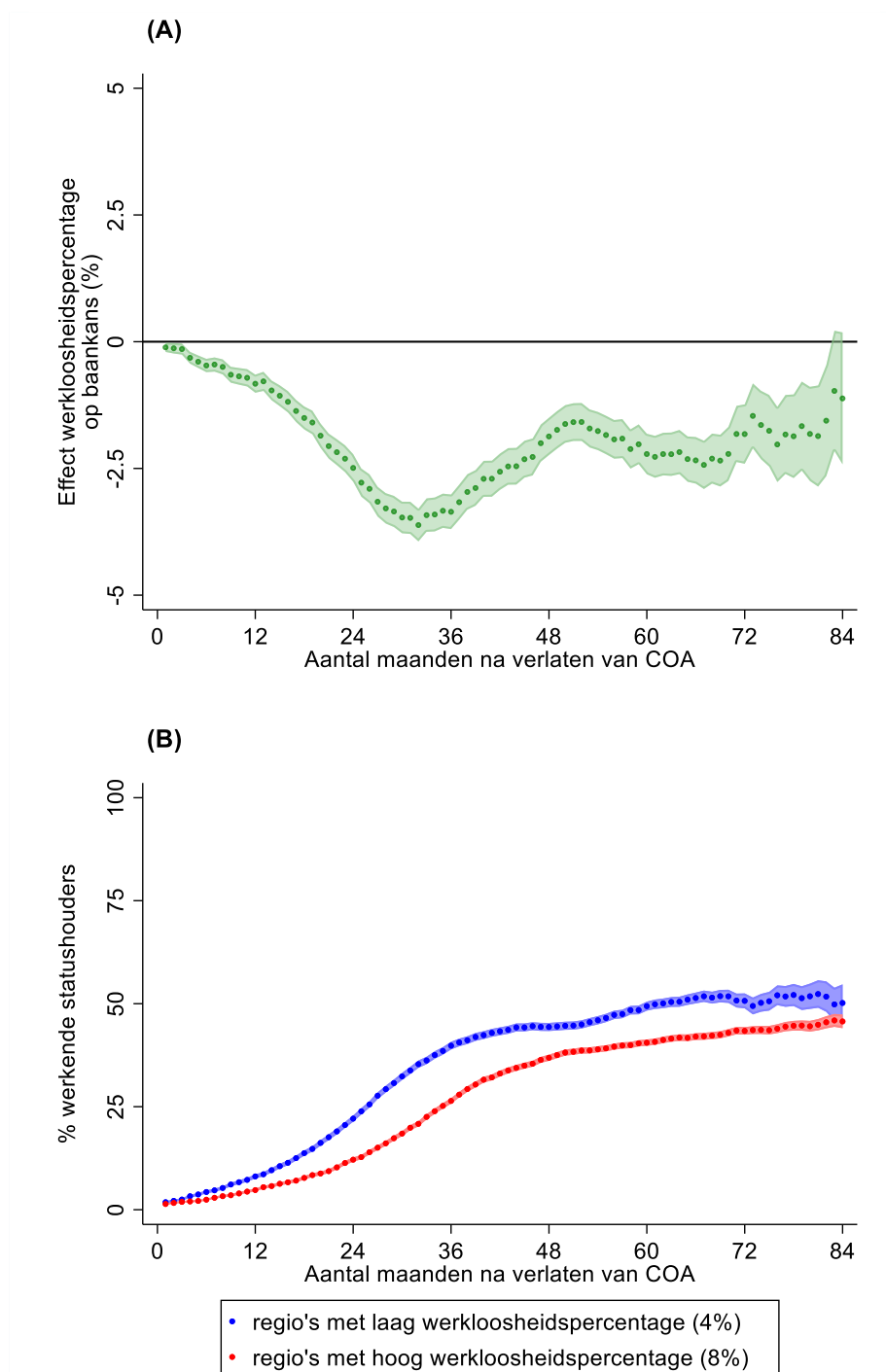
ongeveer gelijke mate stijgen in regio's met lage en hoge werkloosheid, waardoor het verschil tussen beide regio's niet verder toeneemt. Helemaal aan het einde van de observatieperiode lijkt het percentage werkende statushouders een plateau te bereiken in regio's met een lage werkloosheid. In de regio's met een hoge werkloosheid stijgt het daarentegen nog iets door. Het verschil tussen beide regio's neemt dan dus af.

Gemist inkomen voor statushouders in regio's met hogere werkloosheid

We kunnen ook een inschatting geven van het gemiste inkomen van statushouders in regio's met hogere werkloosheid. Hiervoor gebruiken we informatie over het bruto-arbeidsinkomen en bruto-inkomen van statushouders uit de CBS-registers. We maken die inschatting door deze twee soorten inkomen, het bruto-arbeidsinkomen en bruto-inkomen, in de regressieanalyses als uitkomstmaat te gebruiken. Niet-werkenden hebben hierbij een bruto-arbeidsinkomen van nul. Meestal hebben zij wel een bruto-inkomen, bijvoorbeeld door bijstand. De voorspellers in deze analyses zijn wederom het regionale werkloosheidspercentage in interactie met het aantal maanden sinds huisvesting. Door het effect van het regionale werkloosheidspercentage op het inkomen vervolgens op te tellen over alle 84 geobserveerde maanden, kunnen we een inschatting geven van het totale gemiste inkomen per extra procentpunt regionale werkloosheid.

In bijlagefiguur B7.7 zijn de resultaten weergegeven voor de analyses naar bruto-arbeidsinkomen en bruto-inkomen. We zien dat het geschatte gemiste arbeidsinkomen gedurende de observatieperiode oploopt tot ongeveer € 3.000 voor elke extra procentpunt regionale werkloosheid. Statushouders in regio's met een werkloosheidspercentage van 8% vergeleken met statushouders in regio's met een werkloosheidspercentage van 4% lopen dus naar schatting gemiddeld € 12.000 arbeidsinkomen mis ($4 \text{ procentpunt verschil} \times € 3.000 = € 12.000$). Het verschil in bruto-inkomen (waarin bijvoorbeeld ook bijstand wordt meegenomen) is kleiner. Het gemiste bruto-inkomen loopt gedurende de observatieperiode op tot naar schatting ongeveer € 1.800 voor elke extra procentpunt regionale werkloosheid. Statushouders in regio's met een werkloosheidspercentage van 8% vergeleken met statushouders in regio's met een werkloosheidspercentage van 4% lopen dus naar schatting gemiddeld € 7.200 bruto-inkomen mis ($4 \text{ procentpunt verschil} \times € 1.800 = € 7.200$).

Figuur 7.2 De invloed van het regionale werkloosheidspercentage op het hebben van werk

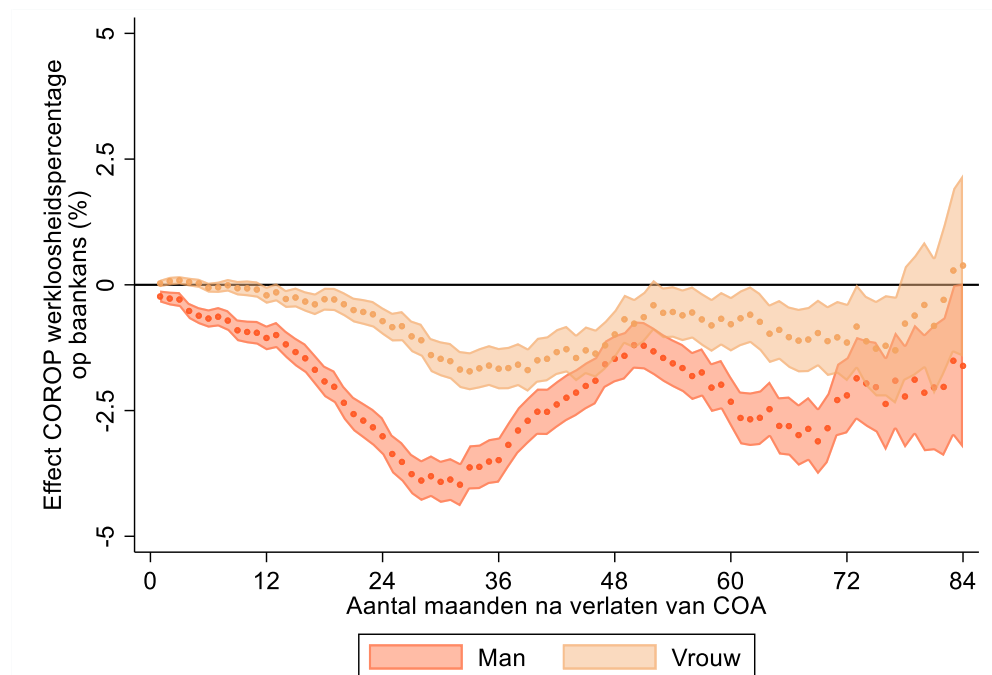
Noot: (A) in deze figuur is het effect weergegeven van het begin-werkloosheidspercentage in het COROP-gebied van de statushouder (onafhankelijke variabele) op of de statushouder een baan heeft (afhankelijke variabele) per maand na het verlaten van de COA-locatie (interactie-variabele). (B) Deze figuur toont het geschatte percentage werkende statushouders in COROP-gebieden met respectievelijk begin-werkloosheidspercentages van 4% en 8%. Aantal observaties = 3.369.750, aantal personen = 48.511.

De regionale invloed op baankansen uitgesplitst naar geslacht en leeftijd

In figuur 7.3 is de invloed van het regionale werkloosheidspercentage uitgesplitst naar geslacht en in figuur 7.4 naar leeftijd. In figuur 7.3 zien we dat de invloed van het regionale werkloosheidspercentage groter is voor mannen dan voor vrouwen. Het grootste geobserveerde effect bij mannen is een 3,9 procentpunt lagere baankans voor elke extra procentpunt regionale werkloosheid; bij vrouwen is dit 1,7 procentpunt. Het effect treedt ook later op voor vrouwen; bij hen is de invloed pas zichtbaar ongeveer een jaar na huisvesting, terwijl het voor mannen vrijwel direct na huisvesting zichtbaar is. Voor vrouwen lijkt het effect ook iets eerder af te nemen dan voor mannen. Dit is echter weer met minder zekerheid te zeggen omdat het aantal observaties aan het einde van de observatieperiode sterkt afneemt.

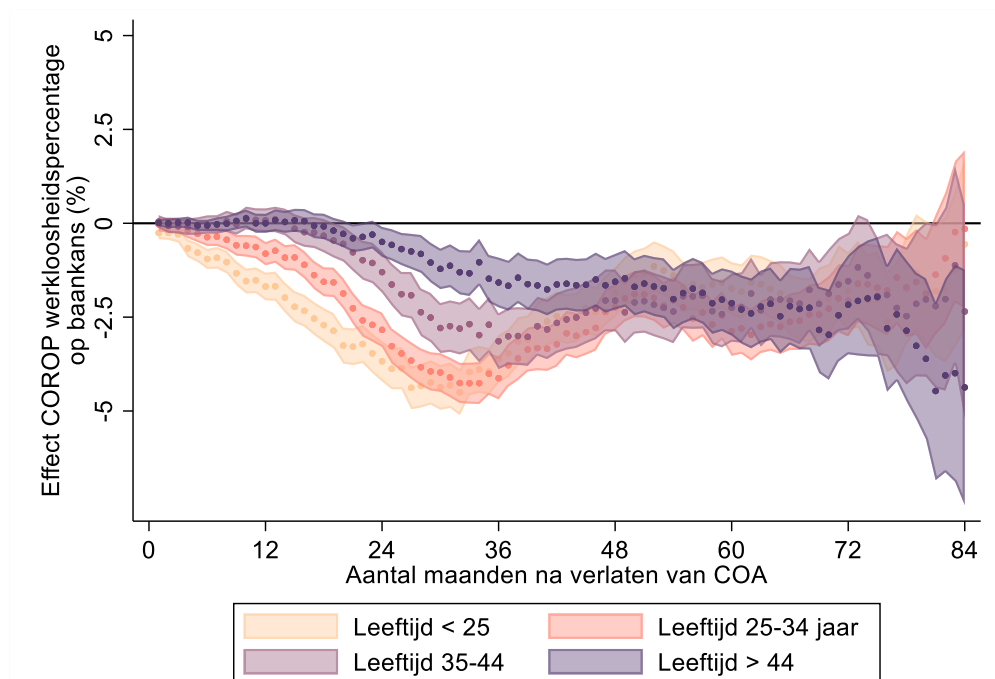
In figuur 7.4 zien we dat de invloed van het regionale werkloosheidspercentage over het algemeen langer aanhoudt voor statushouders met een hogere leeftijd bij huisvesting. Voor statushouders met een leeftijd vanaf 45 jaar wordt de invloed met de tijd zelfs alleen maar groter. Bij hen treedt het effect later op, maar is het van langere duur en zijn er geen signalen dat het binnenkort afneemt, laat staan verdwijnt. Statushouders van jonger dan 25 jaar hebben juist in de beginperiode het meeste last van een hoger regionaal werkloosheidspercentage. Bij hen neemt het effect echter ook als eerste af: iets meer dan twee jaar na huisvesting begint bij hen de invloed al af te nemen. De invloed van het regionale werkloosheidspercentage voor statushouders tussen de 25 en 45 jaar valt tussen de twee al beschreven leeftijdsgroepen.

Figuur 7.3 De invloed van het regionale werkloosheidspercentage op het hebben van werk, uitgesplitst naar geslacht

Noot: in deze figuur is het effect weergegeven van het begin-werkloosheidspercentage in het COROP-gebied van de statushouder (onafhankelijke variabele) op of de statushouder een baan heeft (afhankelijke variabele) per maand na het verlaten van de COA-locatie (interactie-variabele). De resultaten zijn uitgesplitst tussen mannen en vrouwen. Aantal observaties voor mannen = 2.199.103, aantal personen = 31.981. Aantal observaties voor vrouwen = 1.170.647, aantal personen = 16.530.

Figuur 7.4 De invloed van het regionale werkloosheidspercentage op het hebben van werk, uitgesplitst naar leeftijd

Noot: in deze figuur is het effect weergegeven van het begin-werkloosheidspercentage in het COROP-gebied van de statushouder (onafhankelijke variabele) op of de statushouder een baan heeft (afhankelijke variabele) per maand na het verlaten van de COA-locatie (interactie-variabele). De resultaten zijn uitgesplitst naar leeftijd op moment van eerste observatie in het asielcohort-registerbestand. Aantal observaties voor leeftijd < 25 jaar = 1.145.956, aantal personen = 16.499. Aantal observaties voor leeftijd 25-34 jaar = 1.194.596, aantal personen = 17.048. Aantal observaties voor leeftijd 35-44 jaar = 634.107, aantal personen = 9.079. Aantal observaties voor leeftijd > 44 jaar = 395.091, aantal personen = 5.885.

Ten slotte kijken we in hoeverre de invloed van het regionale werkloosheidspercentage afhangt van (1) het opleidingsniveau en (2) de werkervaring van statushouders in het land van herkomst. Dit is weergegeven in respectievelijk tabel B7.2 en B7.3 in de bijlage. Daar zien we dat de invloed van het regionale werkloosheidspercentage niet statistisch significant afhangt van het opleidingsniveau en de werkervaring. Dat wil zeggen dat de invloed van het regionale werkloosheidspercentage zich niet beperkt tot subgroepen van lage of hoge opleidingsniveaus en het soort werkervaring. In bijlagefiguur B7.8 zijn de resultaten weergegeven voor de analyses naar de baankenmerken van statushouders. In het kort zien we ook daar een langdurige invloed van het regionale werkloosheidspercentage op het hebben van een baan met (1) een regulier contract, (2) een regulier vast contract, (3), een uurloon van € 15 of meer, en (4) een voltijdaanstelling. Bij voltijdbanen is de invloed van het regionale werkloosheidspercentage nog niet merkbaar afgenomen aan het einde van de observatieperiode.

7.5 Discussie

We kunnen concluderen dat er niet één invloed van de plaatsingsregio is op de arbeidsparticipatie; de invloed varieert juist sterk over de tijd. De vraag is dus niet

zozeer of de plaatsingsregio invloed heeft, maar eerder *wanneer* en voor *hoelang* die invloed er is. Aan het begin van de huisvesting is de invloed van de plaatsingsregio klein omdat er nog maar weinig mensen actief zijn op de arbeidsmarkt, vooral onder vrouwen (Dagevos & Miltenburg, 2020). Zodra meer statushouders de arbeidsmarkt opgaan, zien we verschillen ontstaan tussen plaatsingsregio's. De invloed van de plaatsingsregio neemt dan toe tot ongeveer drie jaar na huisvesting, waarna de invloed weer langzaam afneemt. Deze veranderingen over de tijd laten zien dat we niet de totale invloed van de plaatsingsregio kunnen afleiden uit momentopnames. Het complete beeld wordt pas duidelijk als we kijken hoe de invloed zich ontwikkelt over de tijd.

De *cumulative advantage*-theorie voorspelt een toenemende invloed van de plaatsingsregio over de tijd. De meritocratietheorie voorspelt juist een afnemende invloed over de tijd. De realiteit blijkt tussen beide theorieën in te liggen. Er is eerst sprake van een proces van *cumulative advantage* met toenemende invloed van de plaatsingsregio, maar na enkele jaren neemt de invloed van de plaatsingsregio weer af. Bovendien hangt de invloed van de plaatsingsregio niet af van het opleidingsniveau en de werkervaring van de statushouders. Om deze bevindingen samen te brengen, is een theorie nodig die complexer is dan een eenduidig proces van *cumulative advantage* of meritocratie.

Zo zijn er verfijnde versies van de *cumulative advantage*-theorie die eerst een toenemende invloed van willekeurige startomstandigheden (zoals de plaatsingsregio) voorspellen en daarna een afname (Van de Rijt, 2022; Von Wachter, 2020). Binnen deze theorieën wordt de uitkomst (in dit geval de arbeidsparticipatie) deels gedreven door factoren buiten de eigen controle (zoals de plaatsingsregio) en deels door factoren binnen de eigen controle (zoals competenties en motivatie). Zolang de factoren binnen de eigen controle niet volledig verdwijnen met de tijd, kan een zelfcorrigerend effect plaatsvinden nadat het proces van *cumulative advantage* is afgerond of afgezwakt. Deze verfijnde versie van de theorie kan ook worden toegepast op verschillen tussen statushouders gedreven door hun plaatsingsregio. Eerst worden de verschillen groter omdat statushouders in gunstige plaatsingsregio's sneller werk vinden. Statushouders in ongunstige plaatsingsregio's moeten daar meer moeite voor doen, en moeten daar bijvoorbeeld langer en meer voor solliciteren of zich laten omscholen. Zolang deze statushouders in ongunstige plaatsingsregio's echter actief blijven op de arbeidsmarkt en er hier een plek voor hen is die past bij hun opleiding en werkervaring, zullen ook zij uiteindelijk een baan vinden. Daarmee wordt het verschil tussen statushouders in gunstige en ongunstige plaatsingsregio's weer kleiner.

De resultaten geven een tweeledig beeld over de invloed van de plaatsingsregio op de arbeidsparticipatie. We observeren een langdurig negatieve invloed, maar de invloed neemt wel wat af met het verstrijken van de tijd. Al met al hebben statushouders geplaatst in regio's met meer werkloosheid jarenlang minder kans om een baan te vinden en lopen ze hierdoor duizenden euro's aan (arbeids)inkomen en pensioensopbouw mis. Bovendien zijn er subgroepen waarbinnen we nog geen afnemende invloed over de tijd zien. Zo lijkt de invloed van de plaatsingsregio onder statushouders van hogere leeftijd nog steeds toe te nemen over de tijd. Dit is een groep die al minder participeert op de arbeidsmarkt en dus ook in toenemende mate wordt beïnvloed door de plaatsingsregio. Verder lijken mannen sterker te worden beïnvloed door de plaatsingsregio dan vrouwen. Dit kan te maken hebben met verschillen tussen deze twee groepen in hun arbeidsmarktparticipatie. Binnen gezinnen van statushouders gaan mannen vaak als eerste zoeken naar een baan en ligt de

arbeidsmarktparticipatie van vrouwen lager (De Gruijter & Razenberg, 2019). De lagere activiteit op de arbeidsmarkt van vrouwen kan voor hen een dempend effect hebben op de invloed van de arbeidsmarktomstandigheden, zoals het regionale werkloosheidspercentage.

De resultaten hebben implicaties voor het al bestaande spreidingsbeleid voor statushouders en de spreiding van asielzoekers, ook aangezien voor deze laatste groep steeds meer wordt ingezet op vroegtijdige arbeidsparticipatie. Statushouders hebben baat bij plaatsing in regio's met gunstigere arbeidsmarktomstandigheden in de vorm van lagere werkloosheidspercentages. Het gericht plaatsen van statushouders in gunstige regio's vormt echter een dilemma omdat het afstappen van evenredige spreiding ook nadelen kan hebben. Gerichte plaatsing in bepaalde regio's kan namelijk zorgen voor extra drukte op de woningmarkt daar en ten koste gaan van het draagvlak onder de plaatselijke bevolking voor de opvang van statushouders.

Een optie die niet ten koste gaat van evenredige spreiding is het bieden van extra hulp bij de toegang tot de arbeidsmarkt voor statushouders in ongunstige plaatsingsregio's. Dit kan bijvoorbeeld door hun meer begeleiding te bieden bij het zoeken naar werk. Zo kan gepoogd worden een deel van de ongelijkheid tussen statushouders in verschillende plaatsingsregio's te verkleinen. Daarbij kan overwogen worden om extra in te zetten op de begeleiding van oudere statushouders; zij hebben al een lagere arbeidsparticipatie en worden daarnaast langduriger beïnvloed door de plaatsingsregio. Momenteel wordt via het project Kansrijke Koppeling gepoogd een goede match te maken tussen de arbeidsmarkt van de plaatsingsregio en de vaardigheden, werkervaring, en opleiding van de statushouder. Het is echter nog maar de vraag in hoeverre de invloed van de plaatsingsregio hiermee verdwijnt. De evenredige spreiding wordt niet losgelaten bij de kansrijke koppeling, dus zullen er nog steeds statushouders geplaatst worden in de regio's met hogere werkloosheid.

Het nemen van maatregelen om statushouders te helpen die – zonder daar zelf voor gekozen te hebben – geplaatst zijn in regio's met lage baankansen is van groot belang. Deze vorm van ongelijkheid is gedreven door grotendeels willekeurige spreiding, en is daarom extra wrang voor de statushouders. In een recent kwalitatief onderzoek hebben statushouders al hun zorgen gedeeld over de willekeur bij plaatsing, de potentiële grote impact van de plaatsingsregio, en de onmacht in het niet zelf kunnen kiezen van een regio (Van der Meer et al., 2024). Het huidige onderzoek onderschrijft hun zorgen met kwantitatieve analyses; plaatsing in een regio met ongunstige arbeidsmarktomstandigheden heeft langdurige impact op hun mogelijkheden tot arbeidsparticipatie.

Box 7.1 Analysestrategie

Bij het uitvoeren van de analyses houden we rekening met de aanwezigheid van meerdere observaties per persoon door middel van *individual cluster-robust standard errors*. Hoewel de meeste statushouders nog niet verhuisd zijn (in 11% van alle observaties zijn statushouders verhuisd), houden we ook rekening met verhuisbewegingen door (1) te controleren voor of statushouders verhuisd zijn (in de hoofdanalyses) en (2) te filteren op statushouders die nog niet verhuisd zijn (in bijlagefiguur B7.4). Het al dan niet weglaten van statushouders zodra ze verhuisd zijn heeft geen merkbare invloed op de resultaten. In onze analyses controleren we ook voor of personen nareizigers/gezinsherenigers zijn, omdat de plaatsing voor hen wat anders werkt. Zij worden zo veel mogelijk geplaatst in de regio waar hun familielid zit dat de gezinshereniging in gang heeft gezet. Daarmee is de plaatsing indirecter willekeurig. Hun eigen plaatsing is niet willekeurig, maar de oorspronkelijke plaatsing van hun familielid bij wie zij worden geplaatst veelal wel. Verder zorgt het al dan niet meenemen van personen die schoolgaand zijn niet voor substantieel andere resultaten (bijlagefiguur B7.5). In de hoofdtekst maken we gebruik van *linear probability*-modellen. In de bijlage geven we ook resultaten op basis van een probit-model. Dit model laat inhoudelijk dezelfde resultaten zien als de *linear probability*-modellen, maar met grotere effecten met een hogere onzekerheidsmarge (bijlagefiguur B7.6).

Om te kijken of de invloed van de plaatsingsregio op de baankansen afhangt van het menselijk kapitaal van statushouders, hebben we informatie nodig over de opleiding en eerdere werkervaring van statushouders. Deze informatie zit niet in de registerdata, maar wel in de survey Nieuwe Statushouders in Nederland (NSN) over Syrische statushouders. Deze bevat het opleidingsniveau en de werkervaring in het land van herkomst (beide zijn vormen van pre-migratie menselijk kapitaal). We matchen deze survey daarom met de registerdata om te kijken in hoeverre het effect van de plaatsingsregio afhangt van het arbeidspotentieel van de statushouder. Met behulp van de drie longitudinale surveywaves onderzoeken we het effect van het werkloosheidspercentage in het COROP-gebied waarin Syriërs zijn geplaatst op het hebben van werk via regressieanalyse. Door hierin interacties op te nemen tussen enerzijds het werkloosheidspercentage in het COROP-gebied en anderzijds het opleidingsniveau en de eerdere werkervaring in het land van herkomst, onderzoeken we of het effect van de plaatsingsregio op baankansen afhangt van hun menselijk kapitaal.

De categorieën bij opleidingsniveau zijn: maximaal basisonderwijs, lager middelbaar onderwijs, hoger middelbaar en beroepsonderwijs, en hoger onderwijs. De categorieën bij werkervaring in het land van herkomst zijn: geen werk in Syrië, werk in Syrië van onbekende status, werk in Syrië van lagere status, werk in Syrië van hogere status. Beide variabelen zijn overgenomen uit eerder onderzoek naar Syrische statushouders (Miltenburg et al., 2019). We maken gebruik van dezelfde selectiecriteria in de surveyanalyses als in de registeranalyses (dat wil zeggen: personen tussen de 15-75 jaar die niet gepensioneerd zijn en van wie we vanaf de eerste maand na huisvesting weten waar ze wonen en of ze werken).

Het gebruik van de survey stelt ons daarnaast in staat om te checken of de landelijke spreiding van statushouders grotendeels willekeurig is naar achtergrondkenmerken zoals opleidingsniveau, werkervaring, geslacht, en leeftijd. In bijlagetabel B7.1 laten we zien dat er inderdaad vrijwel geen significante afwijkingen zijn van willekeurige spreiding op deze achtergrondkenmerken.

7.6

Literatuur

- Aanhangsel Handeling II, Vergaderjaar 2016–2017, nr. 376. Geraadpleegd op 11 maart 2024, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20162017-376.html>
- Adviesraad Migratie (2022). *Een huis voor statushouders. Advies over knelpunten bij het huisvesten van statushouders in gemeenten*. Geraadpleegd op 15 augustus 2024, van <https://www.adviesraadmigratie.nl/publicaties/publicaties/2022/10/18/adviesrapport-een-huis-voor-statushouder>
- Andersen, H. L., Osland, L., & Zhang, M. L. (2023). Labour Market Integration of Refugees and the Importance of the Neighbourhood: Norwegian Quasi-Experimental Evidence. *Journal of Labour Market Research*, 57(1), Artikel 16. <https://doi.org/10.1186/s12651-023-00341-y>
- Baalbergen, I., & Weterings, A. (2024). Het spreidingsbeleid remt de arbeidsdeelname van statushouders. *ESB*, 109(4831), 118–121. Geraadpleegd op 15 augustus 2024, van <https://esb.nu/wp-content/uploads/2024/03/118-121-BaalbergenWeterings.pdf>
- Bakker, L., Dagevos, J., & Engbersen, G. (2017). Explaining the refugee gap: a longitudinal study on labour market participation of refugees in the Netherlands. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 43(11), 1775–1791. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2016.1251835>
- Barsegyan, V., & Negash, S.M. (2024). (Niet) langer afhankelijk? De effecten van beleid op de transitie van bijstand naar werk onder statushouders. In J. M. Dagevos, M. Maliepaard & M. de Mooij (Reds.), *Met beleid vooruit? Wat betekent het opvang-, inburgerings- en spreidingsbeleid voor ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van statushouders?* (pp. 39–62). WODC. Cahier 2024-16.
- Becker, G. S. (1992). Human capital and the economy. *Proceedings of the American Philosophical Society*, 136(1), 85–92. Geraadpleegd op 15 augustus 2024, van <http://www.jstor.org/stable/986801>
- Boot, N., & Driessen, Z. (2019). Dynamiek in de demografie van Syrische statushouders. In E. Miltenburg, J. Dagevos, & W. Huijnk (Reds.), *Opnieuw beginnen: achtergronden van positieverschillen tussen Syrische statushouders* (pp. 119–144). Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 15 augustus 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2019/05/16/opnieuw-beginnen>
- Breen, R., & Goldthorpe, J. H. (2001). Class, Mobility and Merit the Experience of Two British Birth Cohorts. *European Sociological Review*, 17(2), 81–101. <https://doi.org/10.1093/esr/17.2.81>
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). (2018). *Woon-werkafstanden 2016*. Geraadpleegd op 11 maart 2024, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2018/11/woon-werkafstanden-2016>
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). (2023a). *Cohortonderzoek asielzoekers en statushouders: asiel en integratie 2023*. Geraadpleegd op 15 augustus 2024, van <https://longreads.cbs.nl/asielenintegratie-2023/statushouders-huisvesting-en-integratie/>.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). (2023b). *Werkloosheid naar leeftijd en geslacht*. Geraadpleegd op 18 januari 2024, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/dashboard-arbeidsmarkt/werklozen/werkloosheid-naar-leeftijd-en-geslacht>.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). (2024). *Landelijk dekkende indelingen*. Geraadpleegd op 19 maart 2024, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/dossier/nederland-regionaal/informatie-voor-gemeenten/landelijk-dekkende-indelingen>.

- Dagevos, J., & Miltenburg, E. (2020). Werk en werkloosheid. In J. Dagevos, E. Miltenburg, M. de Mooij, D. Schans, E. Ueters, & A. Wijga, *Syrische statushouders op weg in Nederland: de ontwikkeling van hun positie en leefsituatie*. Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 6 februari 2024, van <https://digitaal.scp.nl/syrische-statushouders-op-weg-in-nederland/werk-en-werkloosheid>
- Damen, R., Huijnk, W., & Djundeva, M. (2021). Wat werkt? Over de invloed van beleid op de start van de arbeidsloopbaan van Syrische statushouders. In W. Huijnk, J. Dagevos, M. Djundeva, D. Schans, E. Ueters, A. Ruijsbroek, & M. de Mooij (Reds.). *Met beleid van start: over de rol van beleid voor ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van Syrische statushouders* (pp. 93-109). Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 15 augustus 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2021/04/08/met-beleid-van-start-over-de-rol-van-beleid-voor-ontwikkelingen-in-de-positie-en-leefsituatie-van-syrische-statushouders>
- De Gruijter, M., & Razenberg, I. 'Work first', vrouwen later? Arbeidstoeileiding van vrouwelijke statushouders. *Beleid en Maatschappij*, 46(1), 7-22. <https://doi.org/10.5553/BenM/138900692019046001003>
- De Vroome, T., & Van Tubergen, F. (2010). The employment experience of refugees in the Netherlands. *International Migration Review*, 44(2), 376-403. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2010.00810.x>
- Dieleman, D., Huisman, C., & Verschuren, S. (2021). Arbeidsdeelname van statushouders en hun dynamiek op de arbeidsmarkt. In W. Huijnk, J. Dagevos, M. Djundeva, D. Schans, E. Ueters, A. Ruijsbroek, & M. de Mooij (Reds.). *Met beleid van start: over de rol van beleid voor ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van Syrische statushouders* (pp. 67-92). Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 15 augustus 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2021/04/08/met-beleid-van-start-over-de-rol-van-beleid-voor-ontwikkelingen-in-de-positie-en-leefsituatie-van-syrische-statushouders>
- DiPrete, T. A., & Eirich, G. M. (2006). Cumulative advantage as a mechanism for inequality: A review of theoretical and empirical developments. *Annual Review of Sociology*, 32, 271-297. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.32.061604.123127>
- Driessen, Z., Hogendoorn, B., & Huisman, C. (2024). De invloed van (on)succesvolle inburgering op de positie op de arbeidsmarkt. In J. M. Dagevos, M. Maliepaard & M. de Mooij (Reds.), *Met beleid vooruit? Wat betekent het opvang-, inburgerings- en spreidingsbeleid voor ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van statushouders?* (pp. 62-81). WODC. Cahier 2024-16.
- Eggenhofer-Rehart, P. M., Latzke, M., Pernkopf, K., Zellhofer, D., Mayrhofer, W., & Steyrer, J. (2018). Refugees' career capital welcome? Afghan and Syrian refugee job seekers in Austria. *Journal of Vocational Behavior*, 105, 31-45. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2018.01.004>
- Huijnk, W., Dagevos, J., Djundeva, M., Schans, D., Ueters, E., Ruijsbroek, A., & De Mooij, M. (2021). *Met beleid van start. Over de rol van beleid voor ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van Syrische statushouders*. Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 15 augustus 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2021/04/08/met-beleid-van-start-over-de-rol-van-beleid-voor-ontwikkelingen-in-de-positie-en-leefsituatie-van-syrische-statushouders>
- Huisman, C. (2020). Demografie. In J. Dagevos, E. Miltenburg, M. de Mooij, D. Schans, E. Ueters en A. Wijga (Reds.), *Syrische statushouders op weg in Nederland. De ontwikkeling van hun positie en leefsituatie*. Sociaal en Cultureel Planbureau.

- Geraadpleegd op 15 augustus 2024, van <https://digitaal.scp.nl/syrische-statushouders-op-weg-in-nederland/demografie>
- Jackson, M. (2007). How far merit selection? Social stratification and the labour market. *The British Journal of Sociology*, 58(3), 367–390.
<https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.2007.00156.x>
- Jansen, J. (2006). *Bepaalde huisvesting: een geschiedenis van opvang en huisvesting van immigranten in Nederland, 1945-1995* [Proefschrift, Universiteit Leiden]. Leiden University Scholarly Publications. Geraadpleegd op 15 augustus 2024, van <https://scholarlypublications.universiteit leiden.nl/handle/1887/4358>
- Kristiansen, M. H., Maas, I., Boschman, S., & Vrooman, J. C. (2022). Refugees' transition from welfare to work: A quasi-experimental approach of the impact of the neighbourhood context. *European Sociological Review*, 38(2), 234-251.
<https://doi.org/10.1093/esr/jcab044>
- Merton, R. K. (1968). The Matthew effect in science: The reward and communication systems of science are considered. *Science*, 159(3810), 56–63. Geraadpleegd op 15 augustus 2024, van <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/5634379>
- Miltenburg, E., Dagevos, J., & Huijnk, W. (2019). *Opnieuw beginnen: achtergronden van positieverschillen tussen Syrische statushouders*. Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 15 augustus 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2019/05/16/opnieuw-beginnen>
- Negash, S.M. (2023). Werk en inkomen. In M. Maliepaard, S. Negash, J. Dagevos, W. Nooitgedagt, T. Kuijpers, & E. Uiters (Reds.), *Navigeren in een nieuwe samenleving: De ontwikkeling van de positie en leefsituatie van Syrische Nederlanders* (pp. 9–13). WODC. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://repository.wodc.nl/handle/20.500.12832/3297>
- Negash, S.M., & Otten, K. (2024). De invloed van de plaatsingsgemeente op sociale contacten van Syrische statushouders. In J. M. Dagevos, M. Maliepaard & M. de Mooij (Reds.), *Met beleid vooruit? Wat betekent het opvang-, inburgerings- en spreidingsbeleid voor ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van statushouders?* (pp. 122-140). WODC. Cahier 2024-16.
- Philippen, S., & Duijn, S. (2019). *Arbeidsmarkt is groter voor mannen dan voor vrouwen*. ABN AMRO. Geraadpleegd op 15 augustus 2024, van <https://www.abnamro.nl/nl/zakelijk/insights/sectoren-en-trends/leisure/arbeidsmarkt-is-groter-voor-mannen-dan-voor-vrouwen.html>
- Rothstein, J. (2023). The Lost Generation?: Labor Market Outcomes for Post-Great Recession Entrants. *Journal of Human Resources*, 58(5), 1452–1479.
<https://doi.org/10.3368/jhr.58.5.0920-11206R1>
- Saunders, P. (1997). Social Mobility in Britain: an Empirical Evaluation of Two Competing Explanations. *Sociology*, 31(2), 261–288.
<https://doi.org/10.1177/0038038597031002005>
- Van de Rijt, A. (2022). Self-correcting dynamics in social influence processes. In K. Gërxhani, N. de Graaf, & W. Raub, *Handbook of Sociological Science* (pp. 446–473). Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781789909432.00033>
- Van de Werfhorst, H. G., & Van Tubergen, F. (2007). Ethnicity, schooling, and merit in the Netherlands. *Ethnicities*, 7(3), 416–444.
<https://doi.org/10.1177/1468796807080236>
- Van der Meer, M., Otten, K., Noyon, S. M., Hendriks, I. P., & Schans, J. M. D. (2024). *Een passende plek voor statushouders? Ervaringen met de woonomgeving en het huisvestingsbeleid van Syrische en Eritrese statushouders*. WODC. Cahier 2024-3. Geraadpleegd op 15 augustus 2024, van <https://repository.wodc.nl/handle/20.500.12832/3354>

- Van Liempt, I., & Staring, R. (2020). *Nederland papierland: Syrische statushouders en hun ervaringen met participatiebeleid in Nederland*. Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 15 augustus 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2020/03/12/nederland-papierland>
- Von Wachter, T. V. (2020). The Persistent Effects of Initial Labor Market Conditions for Young Adults and Their Sources. *Journal of Economic Perspectives*, 34(4), 168–194. <https://doi.org/10.1257/jep.34.4.168>
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) (2015). *WRR-Policy Brief nr. 4: Geen tijd verliezen: van opvang naar integratie van asielmigranten* (p. 41). Geraadpleegd 15 augustus 2024, van <https://www.wrr.nl/binaries/wrr/documenten/policy-briefs/2015/12/16/geen-tijd-verliezen-van-opvang-naar-integratie-van-asielmigranten/wrr-policy-brief-web-geen-tijd-verliezen-04.pdf>

7.7 Eindnoten

- ¹ De eerste baan die personen vinden op een nieuwe arbeidsmarkt heeft vaak minder goede arbeidsomstandigheden dan de banen die ze daarna vinden. Zo beginnen statushouders vaak in banen met relatief slechte werkomstandigheden – zoals deeltijdwerk, flexibele contracten, en een relatief laag uurloon – en groeien ze met de tijd door naar banen met betere arbeidsomstandigheden (CBS, 2023a). Statushouders die door een ongunstige plaatsingsregio later een baan vinden, zullen mogelijk dus nóg later een baan met goede arbeidsomstandigheden vinden. Dit betekent dat we de duur van de invloed van de plaatsingsregio kunnen onderschatten als we alleen kijken naar het hebben van een baan, en niet naar de baankenmerken. We onderzoeken in de bijlage daarom ook de ontwikkeling in de invloed van de plaatsingsregio op het hebben van een voltijdsbaan, een reguliere baan (dat wil zeggen, met een vast aantal uren per week in het contract), en een baan met een uurloon van € 15 of meer.
- ² Om in deze context te spreken van een quasi-experiment is het van belang dat statushouders die tussen 1 januari 2014 en 1 juli 2016 een verblijfsvergunning kregen inderdaad grotendeels willekeurig verspreid werden over Nederland. In Nederland worden statushouders gehuisvest naar rato van het aantal inwoners in de gemeente (de zogeheten gemeentelijke taakstelling): grotere gemeenten moeten meer statushouders huisvesten. Doordat noch de gemeente, noch de statushouder kan kiezen wie waar komt te wonen, is er geen sprake van selectie-effecten waarbij statushouders die al hoge kansen hebben op werk kiezen voor gemeenten met gunstigere arbeidskansen of vice versa. De koppeling van de statushouder aan een gemeente wordt gedaan door het Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA). In theorie kan het COA rekening houden met de mate waarin er voor de statushouder werk is in de plaatsingsregio, maar in de praktijk bleek dit zelden te gebeuren voor statushouders die een vergunning kregen voor 1 juli 2016. Zo stelt de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) in een beleidsrapport (2015, p. 41): 'Statushouders worden in principe over Nederland gespreid zonder rekening te houden met de mate waarin er voor hen lokaal wel of geen werk beschikbaar is.' Verschillende empirische onderzoeken bevestigen deze conclusie; statushouders blijken in grote mate willekeurig te worden verdeeld over de verschillende regio's in Nederland (Huisman, 2020; Van Liempt & Staring, 2020; Huijnk et al., 2021). Ook statushouders zelf ervaren dat zij in grote mate willekeurig worden verspreid over Nederland zonder daarin zeggenschap te hebben

(Van Liempt & Staring, 2020; Van der Meer et al., 2024). Kortom, beleidsrapporten, empirische onderzoeken, en statushouders zelf wijzen allemaal op een grotendeels willekeurige spreiding van statushouders over Nederland. Onze tijdsafbakening van statushouders die tussen 1 januari 2014 en 1 juli 2016 een verblijfsvergunning kregen is daarbij van belang. Mede door de constatering dat de spreiding van statushouders willekeurig gebeurde, is het project Kansrijke Koppeling (KK) opgestart, waarbij juist wel wordt gepoogd om statushouders te koppelen aan regio's waarin zij werk kunnen vinden (Van der Meer et al., 2024). De KK is opgestart na 1 juli 2016 (Aanhangsel Handelingen II, 2016-2017, nr. 376), wat betekent dat de groep die wij onderzoeken nog niet te maken had met de KK en dus nog willekeurig werd verspreid.

- 3 Er zijn verschillende andere kenmerken van de plaatsingsregio die – naast het werkloosheidspercentage – invloed kunnen hebben op de baankans van statushouders. Zo kunnen bijvoorbeeld de vacaturegraad, aanwezige bedrijfssectoren en functie-eisen van de beschikbare banen in de regio allemaal van invloed zijn op of statushouders werk hebben en zo ja, wat voor soort werk. We focussen echter op het werkloosheidspercentage om aan te sluiten bij voorgaand onderzoek. In het voorgaande onderzoek naar de invloed van de plaatsingsregio op arbeidsparticipatie staat het werkloosheidspercentage centraal (Damen et al., 2021; Dieleman et al., 2021), maar is nog niet onderzocht of en hoe deze invloed verandert over de tijd. Het huidige doel is om deze vraag te beantwoorden; toekomstig onderzoek kan vervolgens testen in hoeverre andere effecten van de plaatsingsregio veranderen over de tijd. We hebben toegang tot het totale werkloosheidspercentage in de regio, waarin de statushouder dus zelf ook is opgenomen. Het werkloosheidspercentage beslaat echter zoveel personen dat het aandeel van de statushouder hierin nihil is.
- 4 Het aantal maanden sinds huisvesting wordt toegevoegd als factorvariabele (in plaats van continue variabele) zodat we niet van tevoren assumpties maken over of de invloed van de plaatsingsregio op de arbeidsparticipatie op een lineaire of niet-lineaire manier afhangt van de tijd. We volgen personen tot 84 maanden na huisvesting. Langere periodes dan 84 maanden zijn op het moment van schrijven in de registers alleen beschikbaar voor statushouders die in 2014-2015 een vergunning kregen en niet voor statushouders die in 2016 een vergunning kregen. Hierdoor zouden resultaten voor periodes na 84 maanden gedreven kunnen worden door cohorteffecten in plaats van tijdsontwikkelingen. Zelfs onder statushouders die in 2014-2015 een vergunning kregen, neemt het aantal observaties per maand na 84 maanden drastisch af. Dit komt doordat nog maar weinig personen uit deze groep zo lang zelfstandig wonen, wat tot ruis in de resultaten kan leiden.
- 5 We operationaliseren het werkloosheidspercentage in de plaatsingsregio op drie manieren. De eerste manier is het begin-werkloosheidspercentage waar de statushouder mee te maken kreeg in het eerste jaar van huisvesting. Voor statushouders die al vijf jaar gehuisvest zijn in hun regio, bijvoorbeeld, kijken we naar het effect van het werkloosheidspercentage dat geldt in het eerste jaar dat ze gehuisvest waren. De tweede manier is het gemiddelde werkloosheidspercentage waarmee de statushouder tot nu toe te maken heeft gehad. Voor statushouders die al vijf jaar gehuisvest zijn in hun regio, bijvoorbeeld, kijken we dan naar het effect van het gemiddelde werkloosheidspercentage over de eerste vijf jaar dat ze gehuisvest zijn. De derde manier is het huidige werkloosheidspercentage op het moment van observatie. Voor statushouders die al vijf jaar gehuisvest zijn in hun gemeente, bijvoorbeeld, kijken we dan naar het effect van het

werkloosheidspercentage dat geldt in het vijfde jaar. De theoretische mechanismes gaan over de invloed van de startomstandigheden en sluiten daarom het beste aan bij de eerste manier: het effect van het begin-werkloosheidspercentage. De huidige en gemiddelde werkloosheidspercentages in de regio geven een minder directe indicatie van de start-omstandigheden, omdat regio's met (on)gunstige startomstandigheden niet per se de regio's zijn die na enkele jaren ook nog (on)gunstig zijn.

- ⁶ Er zijn drie redenen om te focussen op COROP-niveau in plaats van gemeenteniveau. De eerste is wederom om aan te sluiten bij voorgaand onderzoek. De eerdergenoemde onderzoeken die aantonen dat het werkloosheidspercentage in de plaatsingsregio een negatief effect heeft op de baankansen, maakten gebruik van het werkloosheidspercentage op COROP-niveau (Damen et al., 2021; Dieleman et al., 2021). De tweede reden is dat personen hun zoektocht naar een baan veelal niet limiteren tot hun woongemeente, maar ook breder zoeken in de regio (CBS, 2018; Philippen & Duijn, 2019). Ten slotte is er een methodologische reden: het werkloosheidspercentage is op gemeenteniveau minder betrouwbaar gemeten. Regionale werkloosheidspercentages in de registers zijn gebaseerd op de Enquête beroepsbevolking (EBB). De EBB betreft een steekproef, waarbij het aantal respondenten per gemeente per jaar niet voor alle gemeenten dermate hoog is om tot een definitief werkloosheidspercentage te komen. Dit probleem speelt minder bij analyses op COROP-niveau omdat er per definitie meer respondenten per COROP-gebied zijn dan per gemeente.

8 De invloed van de plaatsingsgemeente op sociale contacten van Syrische statushouders

Samir Mustafa Negash (WODC) en Kasper Otten (WODC)

8.1 Introductie

Met het spreidingsbeleid worden statushouders evenredig en grotendeels willekeurig verdeeld over de verschillende regio's van Nederland (Van der Meer et al., 2024; Huijnk et al., 2021). Onder statushouders heerst het beeld dat de regio waarin ze geplaatst worden van grote invloed is op hun participatiemogelijkheden in Nederland (Van Liempt & Staring, 2020). Op het gebied van arbeidsparticipatie suggereert onderzoek inderdaad dat de plaatsingsregio een effect heeft: statushouders geplaatst in regio's met een hogere werkloosheid hebben minder vaak een baan dan statushouders die geplaatst zijn in regio's met een lagere werkloosheid (Damen et al., 2021; Andersen et al., 2023; Sale, 2022; en hoofdstuk 7 in dit rapport, Otten, 2024). Tot nu toe heeft onderzoek naar de gevolgen van het spreidingsbeleid in Nederland zich vooral gefocust op de arbeidsparticipatie, maar dat is niet de enige vorm van participatie die belangrijk is.

Recente ontwikkelingen benadrukken het belang van het verbreden van de focus en hier, naast arbeidsparticipatie, ook sociale participatie in op te nemen. Zo laat onderzoek zien dat de arbeidsparticipatie van Syrische statushouders gestaag is gestegen de afgelopen jaren, maar dat hun sociale contacten juist op meerdere vlakken zijn gedaald (Maliepaard et al., 2023). Onder sociale contacten verstaan we in dit hoofdstuk specifiek de frequentie van sociale contacten. Het gaat hierbij om sociale contacten met Nederlanders zonder migratieachtergrond en sociale contacten met andere Syriërs (Nooitgedagt, 2023). De sociale contacten verdienen aandacht omdat Syrische statushouders contacten met Nederlanders zien als 'de ultieme weg naar integratie' (Van Liempt & Staring, 2020, p. 102).

Hoewel opvang- en inburgeringsbeleid ook van invloed kunnen zijn op het aangaan en onderhouden van sociale contacten, ervaren statushouders dat het spreidingsbeleid hier een grote rol in speelt (Van Liempt & Staring, 2020; Jonitz et al., 2023; Van der Meer et al., 2024). Zo ervaren ze het als eenvoudiger om sociale contacten te leggen als ze geplaatst worden in steden in plaats van dorpen. Volgens hen komt dit door de openere en tolerantere houding van inwoners in grotere gemeenten en doordat er meer te ondernemen valt in steden (Van Liempt & Staring, 2020, pp. 9-10; Jonitz et al. 2023). Onderzoek bevestigt dat zowel contacten binnen de eigen etnische groep als contacten met andere etnische groepen belangrijk zijn voor migranten. Contacten met mensen uit hun herkomstland helpen vluchtelingen wegwijs te worden in hun nieuwe omgeving (Larsen, 2013), terwijl contacten met de meerderheidsgroep van de ontvangende samenleving de baankansen kunnen vergroten, taalverwerving bevorderen en bijdragen aan wederzijdse acceptatie (Glorius et al., 2020; Allport, 1954; Albrecht & Smerdon, 2022; Lin, 1999; Kalter & Kogan, 2014; Aguilera, 2002).

De samenstelling van de regio qua migratieachtergrond wordt door statushouders ook als potentiële factor aangewezen voor sociale contacten (Van der Meer et al., 2024).

Ook vanuit wetenschappelijke theorie kan verwacht worden dat het spreidingsbeleid gevolgen heeft voor de sociale contacten van statushouders. De theorie van ontmoetingsmogelijkheden suggereert namelijk dat de kans op contacten met personen van een bepaalde etniciteit in een regio toeneemt naarmate er meer personen van die etniciteit aanwezig zijn (Blau, 1977; Van der Linden, 2020; Vervoort et al., 2011). Met andere woorden, de regionale bevolkingssamenstelling naar etniciteit beïnvloedt hoe vaak je personen van een specifieke etnische achtergrond kunt tegenkomen, wat de mogelijkheid beïnvloedt om contacten te leggen. Om deze redenen ligt de focus in dit hoofdstuk op het spreidingsbeleid, waarbij we kijken hoe de regio waarin een statushouder geplaatst wordt van invloed is op diens sociale contacten.

Het vaststellen van oorzaak en gevolg is echter een bekend probleem in onderzoek naar sociale contacten (Vervoort et al., 2011). Veroorzaakt een regio het ontwikkelen van sociale contacten, of verhuizen personen die al sociaal aangelegd zijn juist naar regio's waarin meer contactmogelijkheden zijn? Er is bijvoorbeeld bewijs dat etnische minderheidsgroepen in Nederland selectief verhuizen naar regio's met meer inwoners van dezelfde etniciteit (Boschman & Van Ham, 2015). De willekeurige spreiding van statushouders over verschillende regio's als gevolg van het spreidingsbeleid vormt een quasi-experiment dat ons in staat stelt om hier wel de causaliteit vast te stellen.¹ Hiermee kunnen we voor de Syrische vluchtelingen uitspraken doen over het causale effect van de plaatsingsregio voor hun sociale contacten. Het spreidingsbeleid is in eerdere onderzoeken zowel in binnen- als buitenland gebruikt als manier om de causale effecten van plaatsingsregio's op andere uitkomsten onder vluchtelingen te onderzoeken, zoals taalverwerving (Adee et al., 2023), arbeidsparticipatie (Sale, 2022; Andersen et al., 2023; Kristiansen et al., 2022; Baalbergen & Weterings, 2024) en politieke participatie (Bratsberg et al., 2020). Dit is, voor zover bekend, nog niet onderzocht voor de rol van de bevolkingssamenstelling in de plaatsingsregio op de etnische signatuur van de sociale contacten van vluchtelingen.

Daarom tracht dit onderzoek de invloed van de plaatsingsgemeente op de sociale contacten van Syrische vluchtelingen in Nederland in kaart te brengen. We analyseren hoe vaak zij contact hebben met Nederlanders zonder migratieachtergrond, met andere Syriërs, en met personen van andere migratieachtergronden. We kijken daarbij naar de rol van de *etnische samenstelling* van de gemeente, met aandacht voor het percentage Nederlanders zonder migratieachtergrond en het percentage personen met een Syrische achtergrond. Zo bepalen we hoe deze factoren hun sociale contacten beïnvloeden. We onderzoeken ook of de *stedelijkheid* van de gemeente invloed heeft op hun sociale contacten. We gaan bijvoorbeeld na of Syrische vluchtelingen in meer stedelijke gemeenten andere soorten sociale contacten opbouwen dan in meer landelijke gemeenten. In onze analyses nemen we ook de tijdontwikkeling van deze effecten onder de loep om te bepalen of de invloed van de plaatsingsgemeente met name kort na de plaatsing merkbaar is, of dat het langer duurt voordat de kenmerken van de plaatsingsgemeente impact hebben op de sociale contacten van Syrische vluchtelingen. We maken gebruik van drie waves van de survey Nieuwe Statushouders in Nederland (NSN), een grootschalige en representatieve survey naar Syrische statushouders in Nederland, gekoppeld met registergegevens over de plaatsingsgemeente.

Sociale contacten in de ontvangende samenleving zijn belangrijk voor de algemene inbedding en positieverwerving van migranten (Ager & Strang, 2008). Sociale contacten dragen bij aan het gevoel van acceptatie door de ontvangende samenleving, verminderen ervaren discriminatie en vergroten de intentie om zich blijvend te vestigen in het bestemmingsland (Hannafi & Marouani, 2023). Daarnaast spelen sociale contacten ook een rol bij de positieverwerving in economisch opzicht (Lin, 1999; Kalter & Kogan, 2014; Aguilera, 2002; Lancee, 2010), hoewel het beeld hier gemengd is (zie bijvoorbeeld Hannafi & Marouani, 2023; Boffi 2023).

Uit vergelijkend onderzoek met data van het European Community Household Panel door De Palo et al. (2006) blijkt dat migranten minder vaak sociale contacten hebben met burens, vrienden, en familie buiten het eigen huishouden dan niet-migrant. Dit geldt vooral voor migranten afkomstig uit een land buiten de Europese Unie. Het is denkbaar dat het met de sociale contacten van vluchtelingen nog minder rooskleurig gesteld is. Vluchtelingen worden vaak van hun familieleden gescheiden tijdens de vlucht. Door bezorgdheid over achtergebleven familieleden en het feit dat zij de taal van hun bestemmingsland vaak nog niet of slecht beheersen, kan het voor vluchtelingen moeilijk zijn om nieuwe contacten op te bouwen in het vestigingsland (Abu-Laban et al., 2001, geciteerd in Lamba & Krahn, 2003, p. 339). Daarnaast hebben zij aanvankelijk vaak geen bestaande netwerken op de plek waar ze gaan wonen. Ook zijn vluchtelingen vaak meer aangewezen op hun directe omgeving voor sociale contacten omdat ze vaak geen beschikking hebben over vervoersmiddelen.

De relaties en contacten van mensen zijn onder andere afhankelijk van hun *mogelijkheden* om anderen te ontmoeten en hun *voorkeuren* die bepalen in hoeverre ze openstaan voor contact met mensen uit andere groepen. Het is mogelijk dat leden van de ene groep openstaan voor contact buiten de eigen groep, terwijl leden van een andere groep dit niet doen. Onderzoek toont aan dat mensen geneigd zijn om sneller sociale banden te vormen met anderen die overeenkomsten met hen delen, zoals nationaliteit, cultuur of tradities (McPherson et al., 2001). Echter, uit eerder onderzoek onder Syrische statushouders in Nederland blijkt een aanzienlijke bereidheid om sociale contacten te leggen met Nederlanders (Huijnk & Miltenburg, 2018). Daarnaast spelen zogenoemde *derde partijen*, zoals religieuze autoriteiten (bijvoorbeeld kerken of moskeeën), een rol wanneer zij contacten en relaties met mensen buiten hun gemeenschap ontmoedigen (Kalmijn, 1998). In dit hoofdstuk concentreren we ons voornamelijk op de invloed van de plaatsingsgemeente via de *mogelijkheden* voor contacten.

Kijkend naar de effecten van de woonregio op sociale contacten van mensen laten Völker et al. (2006) zien dat bijna de helft van de personen in hun onderzoek aangaf burens in hun netwerk te hebben. Dit maakt de buurt een logische plek voor ontmoetingen. De theorie van ontmoetingskansen stelt dat de aanwezigheid van personen in de buurt de kans op ontmoetingen verhoogt, waardoor vervolgens de mogelijkheid ontstaat om sociale contacten te vormen (Vervoort et al., 2011; Van der Linden, 2020). Dit principe wordt ondersteund door onderzoek dat aantoonde dat de etnische samenstelling van de woonomgeving gerelateerd is aan de etnische samenstelling van iemands sociale netwerk. Zo is uit studies onder de vier grootste migrantengroepen in Nederland (personen met een Turkse, Marokkaanse, Antilliaanse en Surinaamse achtergrond) gebleken dat een hogere etnische concentratie in een wijk samenhangt met minder sociale contacten met Nederlanders zonder

migratieachtergrond. De etnische concentratie is gemeten aan de hand van het percentage inwoners met een niet-westerse migratieachtergrond (Vervoort & Dagevos, 2008; Van der Laan Bouma-Doff, 2008).

Eerder onderzoek duidt erop dat de woonregio vooral van invloed is op de sociale contacten van vluchtelingen met Nederlanders zonder migratieachtergrond. Uit onderzoek van Gijsberts en Dagevos (2005, pp. 26-27) komt naar voren dat vluchtelingen minder vaak contact hebben met Nederlanders zonder migratieachtergrond in buurten met een hoger percentage niet-westerse migranten dan in wijken met een lager percentage van deze migranten. Ook voor vluchtelingen die recenter naar Nederland zijn gekomen blijkt de etnische samenstelling van de woonbuurt samen te hangen met de frequentie van sociale contacten met Nederlanders. Uit een studie onder Eritrese en Syrische statushouders in Rotterdam blijkt dat de aanwezigheid van Nederlanders zonder migratieachtergrond in de buurt samenhangt met contactfrequentie met mensen uit deze groep. In wijken met een lager percentage Nederlanders zonder migratieachtergrond hebben statushouders minder vaak contact met hen (Van der Linden, 2020). Wat de contacten met andere migranten en personen uit het eigen herkomstland betreft, lijkt de etnische samenstelling van de woonwijk niet samen te hangen met contacten met personen uit andere etnische groepen, zoals de Turkse of Marokkaanse, of de eigen herkomstgroep (Van der Linden, 2020).

Het is belangrijk te vermelden dat zelfselectie een belangrijke beperking is in onderzoeken naar de effecten van etnische samenstelling van de buurt op sociale contacten. Hierdoor is de causaliteit lastig vast te stellen. Het kan zijn dat de vastgestelde samenhang voortkomt uit zelfselectie, waarbij socialer aangelegde migranten zich vaker vestigen in regio's met socialere of openere inwoners. Dus dat socialere of minder sociale statushouders woongemeenten zouden uitkiezen op basis van hun voorkeuren voor sociale contacten. De methode van dit onderzoek maakt het echter mogelijk deze vorm van zelfselectie uit te sluiten dankzij het spreidingsbeleid, waarbij statushouders grotendeels aselekt en evenredig aan gemeenten worden toegewezen. Hierdoor is de keuze voor plaatsingsgemeenten niet gebaseerd op ongeobserveerde voorkeuren voor sociale contacten.

Op basis van de theorie van ontmoetingsmogelijkheden kunnen we al met al de volgende verwachtingen formuleren over de rol van de etnische samenstelling van een gemeente op de sociale contacten van Syrische vluchtelingen in Nederland:

- Syrische vluchtelingen hebben in plaatsingsgemeenten met een hoger percentage inwoners zonder migratieachtergrond vaker sociale contacten met Nederlanders zonder migratieachtergrond (hypothese 1).
- Syrische vluchtelingen hebben in plaatsingsgemeenten met een hoger percentage inwoners van Syrische afkomst vaker sociale contacten met mensen met een Syrische achtergrond (hypothese 2).
- Syrische vluchtelingen hebben in plaatsingsgemeenten met een hoger percentage inwoners met een migratieachtergrond vaker contact met mensen met een andere migratieachtergrond dan Syriërs (hypothese 3).

Naast de etnische samenstelling van de plaatsingsgemeente verwachten we dat de stedelijkheid de ontmoetingsmogelijkheden beïnvloedt. De redenering is dat steden, vanwege hun rijkere aanbod aan voorzieningen zoals bars, bioscopen en andere lokale voorzieningen, meer kansen bieden voor ontmoetingen (Jonitz et al., 2023). Dit

grotere aanbod aan ontmoetingsplekken in stedelijke gebieden verhoogt de kans op sociale contacten in algemene zin. Stedelijke gebieden vergroten verder in algemene zin de kans om personen tegen te komen vanwege de hogere bevolkingsdichtheid.

Stedelijkheid zou bovendien de mogelijkheden van kunnen vergroten voor Syrische vluchtelingen om juist contacten met Syriërs en andere migrantengroepen te leggen. We verwachten dat Syrische vluchtelingen in stedelijkere gemeenten vaker sociale contacten hebben met andere Syriërs (hypothese 4a) en met personen met een migratieachtergrond (hypothese 4b). Deze verwachting is gebaseerd op het mogelijk grotere aanbod van etnische en religieuze infrastructuur, zoals moskeeën en Turkse winkels. Die zijn vaker te vinden in grotere gemeenten en kunnen de vorming van sociale netwerken binnen dezelfde etnische of religieuze groep faciliteren.

Daarnaast kan de stedelijkheid van een gemeente indirect de sociale contacten van Syrische vluchtelingen beïnvloeden door de voorkeuren van de lokale bevolking. Onderzoek toont aan dat inwoners van stedelijke gebieden over het algemeen een positievere houding hebben ten opzichte van immigratie en migranten (Maxwell, 2019). Dit verschil in houding tussen stedelijke en landelijke bewoners kan de bereidheid om contacten met migranten aan te gaan beïnvloeden (Eisnecker, 2019). Stedelijkheid van de plaatsingsgemeente kan dus voor contacten met Nederlanders zonder migratieachtergrond een rol spelen. Het vergroot niet alleen direct de ontmoetingsmogelijkheden, maar ook indirect, vanwege de voorkeuren van de lokale bevolking en hun grotere bereidheid tot contacten met migranten. Dit leidt tot de volgende hypothese: Syrische vluchtelingen hebben in stedelijkere gemeenten vaker contacten met Nederlanders zonder migratieachtergrond (hypothese 4c).

Tot slot is het mogelijk dat het belang van de kenmerken van de plaatsingsgemeente voor de sociale contacten van Syrische vluchtelingen na verloop van tijd afneemt. Het zou kunnen dat velen van hen aanvankelijk sterk leunen op het aanbod van de plaatsingsgemeente voor sociale contacten, vooral omdat zij in die beginperiode vaak geen toegang hebben tot een auto en meestal nog geen werk hebben gevonden. Dit beperkt hun mobiliteit en maakt dat zij belangrijke sociale ontmoetingsplekken zoals opleidingen en werkplekken missen. Na verloop van tijd heeft een groeiend aantal van hen werk gevonden, is opleidingen begonnen, en over eigen vervoer gaan beschikken (Maliepaard et al., 2023). Op basis van deze ontwikkelingen is het aannemelijk dat hun sociale leven zich steeds meer buiten de plaatsingsgemeente gaat afspelen. We verwachten dus dat met de tijd sinds huisvesting de invloed *afneemt* van het percentage Nederlanders zonder migratieachtergrond, het percentage personen met een Syrische achtergrond, en de stedelijkheid in de gemeente (hypothese 5).

8.3 Methoden

8.3.1 Steekproef

Met behulp van longitudinale survey- en registergegevens over Syrische statushouders onderzoeken we de invloed van de plaatsingsgemeente op de sociale contacten. Sociale contacten zijn gemeten in alle drie de waves van de survey Nieuwe Statushouders in Nederland (NSN). De drie waves zijn afgenomen in respectievelijk 2017, 2019, en 2022 onder dezelfde groep Syrische statushouders. De doelgroep voor de survey bestaat uit alle Syriërs die tussen 1 januari 2014 en 1 juli 2016 een verblijfsvergunning asiel hebben gekregen en in 2017 minimaal 15 jaar oud waren. We

hebben de surveygegevens gekoppeld aan de registergegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) over de plaatsingsgemeente van de respondent en kenmerken van deze plaatsingsgemeente. In totaal konden we gegevens koppelen voor 7.387 observaties (3.021 statushouders in wave 1, 2.483 statushouders in wave 2, en 1.883 statushouders in wave 3).

8.3.2 Variabelen

De uitkomstmaten voor de frequentie van sociale contacten gaan over drie groepen: (1) Nederlanders zonder migratieachtergrond, (2) personen met een Syrische achtergrond, en (3) personen uit andere migrantengroepen (bijvoorbeeld Marokkanen, Turken, Surinamers, Antillianen, Eritreeërs en Irakezen). Voor de eerste twee contactgroepen is de frequentie van sociale contacten uitgevraagd op twee manieren. De eerste is de frequentie van contacten met burens of buurtgenoten ('Hoe vaak heeft u contact met [Nederlandse/Syrische] burens of buurtgenoten?'). De tweede is de frequentie van contacten met vrienden of kennissen ('Hoe vaak heeft u contact met [Nederlandse/Syrische] vrienden of kennissen?'). Beide vormen van contact worden als belangrijk gezien door vluchtelingen om zich onderdeel van de samenleving te voelen (Ziersch et al., 2023). De correlaties tussen contacten met burens/buurtgenoten en vrienden/kennissen is 0,64 ($p < 0,001$) voor contact met Nederlanders zonder migratieachtergrond en 0,56 ($p < 0,001$) voor contact met personen met een Syrische achtergrond. We voegen de twee typen sociaal contact samen door het gemiddelde te nemen over de frequentie van contacten met burens/buurtgenoten en vrienden/kennissen. Dit betekent dat we één uitkomstmaat hebben voor sociale contacten met Nederlanders zonder migratieachtergrond en één uitkomstmaat voor sociale contacten met personen met een Syrische achtergrond.²

Bij contacten met andere migrantengroepen is in de vraagstelling niet uitgesplitst naar burens/buurtgenoten en vrienden/kennissen en gebruiken we dus ook één uitkomstmaat ('Hoe vaak heeft u in uw vrije tijd contact met mensen uit andere migrantengroepen?'). Voor alle uitkomstmaten is de frequentie van contacten uitgevraagd op een vijfpuntsschaal: (1) elke dag, (2) elke week, (3) elke maand, (4) een paar keer per jaar en (5) nooit/minder dan 1 keer per jaar. We hebben de scores vervolgens omgedraaid zodat hogere scores hogere frequenties van sociale contacten betekenen. Personen konden ook 'niet van toepassing' kiezen, bijvoorbeeld als ze geen buurtgenoten van de desbetreffende groep hebben. Omdat deze personen dus geen sociale contacten hebben met de desbetreffende groep, rekenen we ze tot de categorie 'nooit/minder dan 1 keer per jaar'.³

In totaal onderzoeken we dus drie aspecten van sociale contacten: intra-etnische contacten (oftewel contacten met andere Syriërs), interetnische contacten met Nederlanders *zonder* migratieachtergrond, en interetnische contacten met Nederlanders *met* migratieachtergrond. We onderzoeken hoe deze drie aspecten van sociale contacten beïnvloed worden door drie aspecten van de plaatsingsgemeente: (1) het percentage Nederlanders zonder migratieachtergrond, (2) het percentage personen met een Syrische achtergrond, en (3) de stedelijkheid.⁴ In bijlagetabel B8.1 zijn de gemiddelde scores weergegeven van de drie uitkomstmaten voor de sociale contacten en de drie kenmerken van de plaatsingsgemeente die als voorspellers dienen.

We kijken we ook of de invloed van deze drie aspecten van de plaatsingsgemeente verandert met de tijd sinds huisvesting. Zo kunnen we de hypothese toetsen dat de

invloed van de plaatsingsgemeente kleiner wordt met de tijd. Verder kijken we of de effecten van de plaatsingsgemeente verschillen tussen mannen en vrouwen en tussen personen van verschillende leeftijden. Eerder onderzoek laat zien dat vrouwen en ouderen binnen de groep Syrische statushouders minder sociale contacten hebben. Het gaat hierbij zowel om contact met Nederlanders zonder migratieachtergrond als personen met een Syrische achtergrond (Damen & Huijnk, 2020). We voeren deze subgroepenanalyse uit om te onderzoeken of deze groepen die al minder sociaal participeren ook sterker beïnvloed worden door de bevolkingssamenstelling van de plaatsingsgemeente. De resultaten hiervan staan in bijlagetabel B8.2.

8.3.3 Analysestrategie

We houden rekening met de aanwezigheid van meerdere observaties per persoon en gemeente door het schatten van *multilevel* modellen. Hierbij worden afzonderlijke *random intercepts* geschat voor zowel respondenten als gemeenten.⁵ We geven de resultaten ongewogen weer. We controleren voor de surveywave om de algemene trend in sociale contacten op te vangen en te voorkomen dat de effecten van het percentage Syriërs, Nederlanders zonder migratieachtergrond, en stedelijkheid gedreven worden door verschillen in deze variabelen over de tijd in plaats van verschillen tussen gemeenten. Sommige respondenten hebben aan alle drie de surveywaves meegedaan, andere alleen aan een of twee. In onze hoofdanalyses nemen we alle respondenten mee, ongeacht het aantal waves waaraan ze hebben deelgenomen. Hierdoor varieert de samenstelling van onze respondentengroep per wave.

Hoewel de meeste statushouders nog niet verhuisd zijn, houden we rekening met verhuisbewegingen door hiervoor te controleren. Verhuizers kunnen hun nieuwe locatie namelijk uitkiezen op basis van (onder andere) de etnische samenstelling van die locatie. Daardoor kunnen we voor deze groep niet spreken van willekeurige spreiding en dus geen causale uitspraken doen. Ten slotte controleren we voor of de respondenten nareizigers/gezinsherenigers zijn, omdat de plaatsing voor hen alleen indirect willekeurig is. Nareizigers/gezinsherenigers worden indien mogelijk namelijk geplaatst in de gemeente waar hun familielid zit dat de gezinshereniging in gang heeft gezet. Hun eigen plaatsing is dus niet willekeurig, maar de oorspronkelijke plaatsing van hun familielid bij wie zij worden geplaatst wel (indien dit niet een nareiziger/gezinshereniger is).

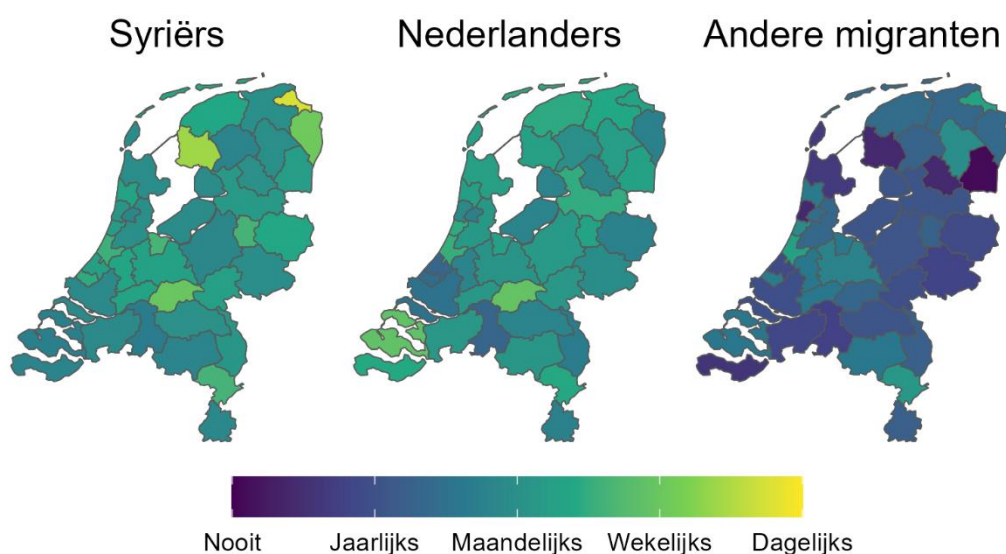
We hebben een aantal analyses uitgevoerd om te kijken in hoeverre de resultaten robuust zijn onder verschillende methodologische keuzes. We hebben de volgende robuustheidsanalyses uitgevoerd: waar we contacten met burenbuurtgenoten en vrienden/kennissen als aparte uitkomsten analyseren (bijlagetabel B8.3), waar we *multilevel* ordinale regressie gebruiken in plaats van *multilevel* lineaire regressie (bijlagetabel B8.4), waar personen worden weggelaten die 'niet van toepassing' hebben gekozen bij de contactvariabelen (bijlagetabel B8.5), waar personen worden weggelaten zodra ze verhuisd zijn (bijlagetabel B8.6), waar we alleen respondenten meenemen die aan alle drie de waves hebben meegedaan (bijlagetabel B8.7), waar we voor de contactfrequentie het maximum nemen van contacten met burenbuurtgenoten en vrienden/kennissen in plaats van het gemiddelde tussen de twee (bijlagetabel B8.8), en waar we controleren voor de gemiddelde sociaaleconomische status (SES) van de gemeente (bijlagetabel B8.9).⁶ Deze robuustheidsanalyses laten over het algemeen dezelfde inhoudelijke resultaten zien.

8.4 Resultaten

8.4.1 Beschrijving van regionale verschillen in sociale contacten

Figuur 8.1 geeft de regionale variatie in de sociale contacten van Syrische vluchtelingen weer.⁷ We zien dat er voor alle drie de soorten sociaal contact – met Nederlanders zonder migratieachtergrond, met personen met een Syrische achtergrond, en met andere migrantengroepen – aanzienlijke regionale variatie is. Voor de contactfrequentie met Nederlanders zonder migratieachtergrond loopt het regionale verschil van gemiddeld elke maand contact (in bijvoorbeeld Delfzijl en omgeving en Zuid-Limburg) tot elke week contact (in bijvoorbeeld Zuidwest-Friesland). Voor de contactfrequentie met personen met een Syrische achtergrond loopt het gemiddelde regionale verschil ook ongeveer van elke maand contact (bijvoorbeeld in Zeeuws-Vlaanderen) tot elke week (in bijvoorbeeld Zuidwest-Friesland). De contactfrequentie met andere migrantengroepen loopt gemiddeld van slechts een paar keer per jaar (bijvoorbeeld in Zuidoost-Drenthe) tot elke maand (bijvoorbeeld in Midden-Limburg). Om te onderzoeken in hoeverre de etnische samenstelling van de regio deze verschillende vormen van sociaal contact beïnvloedt, wenden we ons tot de verklarende analyses.

Figuur 8.1 Regionale variatie in sociale contacten

Noot: De regionale variatie wordt getoond tussen COROP-regio's in plaats van tussen gemeenten. Er is namelijk niet genoeg dekking op gemeenteniveau om een betrouwbare inschatting te maken en voor sommige gemeenten zijn er helemaal geen respondenten. In de regressieanalyses kijken we wel op gemeenteniveau, omdat het daar gaat om algemene relaties tussen gemeentekennmerken en contactfrequenties. Daarvoor worden geen uitspraken per gemeente gedaan.

8.4.2 Analyse van regionale verschillen

Tabel 8.1 geeft de resultaten weer van de analyse waarin de drie uitkomstmaten voor sociale contacten worden voorspeld aan de hand van (1) het gemeentelijke percentage Nederlanders zonder migratieachtergrond, (2) het gemeentelijke percentage personen met een Syrische achtergrond, en (3) de stedelijkheid van de gemeente. We kijken

eerst naar de effecten van het gemeentelijke percentage Nederlanders zonder migratieachtergrond (rij 1). Statushouders in gemeenten met een hoger percentage Nederlanders zonder migratieachtergrond hebben statistisch significant vaker sociale contacten met Nederlanders zonder migratieachtergrond. Dit is in lijn met hypothese 1. Voor een interpretatie van de effectgrootte kunnen we de gemeente met het laagste percentage Nederlanders zonder migratieachtergrond (43%) vergelijken met de gemeente met het hoogste percentage (96%) in de survey. Statushouders in de eerste gemeente worden voorspeld 0,7 punten lager te scoren op sociale contacten met Nederlanders zonder migratieachtergrond dan statushouders in de tweede gemeente $((96-43) \times \text{de coëfficiënt van } 0,013)$. Dit is een betekenisvol verschil op een uitkomstmaat die loopt van 1 (nooit/minder dan 1 keer per jaar) tot 5 (elke dag).

Het gemeentelijke percentage Nederlanders zonder migratieachtergrond heeft ook een positief statistisch significant effect op de frequentie van contact met personen met een Syrische achtergrond. Dit effect is wel aanzienlijk kleiner (0,005 vs. 0,013). Het effect op de frequentie van contact met personen met een andere migratieachtergrond is niet statistisch significant. Dit laat zien dat het geplaatst worden in een gemeente met een hoog percentage Nederlanders zonder migratieachtergrond niet ten koste gaat van contacten met personen met een Syrische achtergrond of andere migratieachtergrond. Kortom, het wonen in gemeenten met een hoger percentage Nederlanders zonder migratieachtergrond heeft positieve effecten voor contacten met Nederlanders en geen negatieve effecten voor contacten met personen met een Syrische of een andere migratieachtergrond.

Tabel 8.1 Multilevel regressie van sociale contacten op kenmerken van plaatsingsgemeente

	Contactfrequentie met Nederlanders zonder migratieachtergrond	Contactfrequentie met personen met een Syrische achtergrond	Contactfrequentie met andere migrantengroepen
% Nederlanders zonder migratieachtergrond	0,013*** (0,003)	0,005* (0,002)	-0,002 (0,003)
% personen met een Syrische achtergrond	-0,156* (0,073)	0,151** (0,053)	-0,118 (0,070)
Stedelijkheid gemeente	-0,005 (0,022)	0,035 (0,019)	0,037 (0,023)
Wave 2	0,027 (0,028)	-0,115*** (0,025)	0,071* (0,033)
Wave 3	-0,301*** (0,037)	-0,281*** (0,033)	0,161*** (0,042)
Verhuisd	-0,018 (0,037)	-0,077* (0,034)	-0,017 (0,041)
Nareiziger	-0,122** (0,038)	-0,031 (0,036)	0,040 (0,040)
Constant	-0,122** (0,038)	-0,031 (0,036)	0,040 (0,040)
σ^2 persoon	-1,818*** (0,170)	-2,711** (0,828)	-2,058*** (0,294)
σ^2 gemeente	-0,320*** (0,023)	-0,399*** (0,024)	-0,436*** (0,034)
σ^2_e	-0,126*** (0,011)	-0,167*** (0,011)	0,107*** (0,011)
N	7.387	7.387	7.387

Noot: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$. Standaardfouten tussen haakjes. Referentiecategorie voor wave is 'wave 1' en voor verhuisd is dat 'niet verhuisd'.

De analyse laat verder zien dat statushouders in gemeenten met een hoger percentage personen met een Syrische achtergrond significant vaker sociale contacten hebben met personen met een Syrische achtergrond. Dit is in lijn met hypothese 2. Voor een interpretatie van de effectgrootte kunnen we de gemeente met het laagste percentage personen met een Syrische achtergrond (0,17%) vergelijken met de gemeente met het hoogste percentage (3,1%) in de survey. Statushouders in de eerste gemeente worden voorspeld 0,44 punten lager te scoren op sociale contacten met personen met een Syrische achtergrond dan statushouders in de tweede gemeente ($(3,1 - 0,17) \times \text{de coëfficiënt van } 0,151$). Dit is een kleiner verschil dan het effect dat we zagen van het gemeentelijke percentage Nederlanders zonder migratieachtergrond op sociaal contact met personen binnen deze groep. Desalniettemin is het een betekenisvol effect voor een uitkomstmaat die loopt van 1 (nooit/minder dan 1 keer per jaar) tot 5 (elke dag).

Het gemeentelijke percentage personen met een Syrische achtergrond heeft tegelijkertijd ook een negatief effect op de frequentie van sociale contacten met Nederlanders zonder migratieachtergrond. Dit effect is echter niet robuust tegenover alternatieve methodologische keuzes (zie tabellen B8.3-B8.9 in de bijlage). Het gemeentelijke percentage personen met een Syrische achtergrond heeft geen statistisch significant effect op sociale contacten met personen met een andere migratieachtergrond. Ook vinden we geen ondersteuning voor hypothese 3 die stelt dat sociale contacten met andere migrantengroepen dan Syriërs hoger zijn in gemeenten met een hoger percentage personen met migratieachtergrond.⁸

De stedelijkheid van de plaatsingsgemeente heeft op geen van de drie uitkomstmaten voor sociale contacten een statistisch significant effect. Hiermee is er geen steun voor hypothese 4 die stelt dat stedelijkheid een positief effect heeft op de frequentie van sociale contacten met Nederlanders zonder migratieachtergrond, met personen met een Syrische achtergrond, en met andere migrantengroepen. Of statushouders verhuisd zijn heeft met geen van de drie uitkomstmaten voor sociale contacten een robuust statistisch significant verband (het is net significant in tabel 8.1 voor contacten met personen met een Syrische achtergrond, maar niet in de robuustheidsanalyses van tabel B8.5 en B8.8 in de bijlage).

In bijlagentabel B8.2 kijken we of de invloed van de bevolkingssamenstelling in de plaatsingsgemeente verschilt naar geslacht, leeftijd, en tijd sinds huisvesting. We vinden hier geen robuust bewijs voor. Dit betekent ook dat we geen ondersteuning vinden voor hypothese 5. De invloed van het percentage Nederlanders zonder migratieachtergrond, personen met een Syrische achtergrond, en stedelijkheid in de gemeente neemt dus niet statistisch significant af met de tijd sinds huisvesting.

8.5 Discussie

Sociale contacten in het vestigingsland zijn voor vluchtelingen om meerdere redenen belangrijk. Deze contacten zijn niet alleen van belang voor hun kansen op de arbeidsmarkt en het leren van de taal, maar ook voor het gevoel van thuis zijn in hun nieuwe gemeenschap. In dit hoofdstuk hebben we onderzocht of het spreidingsbeleid invloed heeft op de etnische samenstelling van de sociale contacten van Syrische vluchtelingen in Nederland. Eerder onderzoek heeft al aangetoond dat dit beleid gevolgen heeft voor de arbeidsparticipatie van statushouders. Hier presenteren we bevindingen die aantonen dat het spreidingsbeleid eveneens consequenties heeft voor hun sociale participatie. De samenstelling van de plaatsingsgemeente bepaalt deels het type contacten dat statushouders opbouwen. Met name de aanwezigheid van Nederlanders zonder migratieachtergrond in de plaatsingsgemeente heeft een effect op de contactfrequentie van Syrische vluchtelingen met deze groep. Ook de aanwezigheid van Syriërs in de plaatsingsgemeente heeft invloed op hoe vaak Syrische vluchtelingen contact hebben met Syriërs. Een uitzondering op de invloed van de etnische samenstelling van de plaatsingsgemeente vormen contacten met andere migrantengroepen. De plaatsingsgemeente lijkt hierop geen significant effect te hebben. Dit is ook de groep waar überhaupt het minst contact mee is.

Veel onderzoek suggereerde dat de bevolkingssamenstelling van de woonbuurt samenhangt met de etnische signatuur van de contacten van andere migrantengroepen. Echter, een belangrijke beperking was vaak dat er sprake kon zijn van zelfselectie, waardoor het lastig is om causale uitspraken te doen over het belang

van de woonregio voor de sociale contacten van mensen. In dit onderzoek hebben we het spreidingsbeleid als quasi-experiment gebruikt om de causale effecten van de plaatsingsgemeente op de sociale contacten van Syrische vluchtelingen te onderzoeken.

Naast de etnische samenstelling van de plaatsingsgemeente hebben we ook gekeken naar de stedelijkheid. Hoewel statushouders verwachtten dat zowel de stedelijkheid als de etnische samenstelling van invloed zouden zijn op hun sociale contacten, vinden we alleen bewijs voor een effect van de etnische samenstelling. Een stedelijke regio vertaalt zich dus niet in meer sociale contacten, ook al biedt zo'n regio meer contactmogelijkheden vanwege het hogere aantal voorzieningen en de hogere bevolkingsdichtheid. Eerder onderzoek wijst op een hogere mate van anonimiteit en daarmee gepaard gaande isolatie in stedelijke gebieden (Parigi & Henson, 2014). Mogelijk belemmeren deze aspecten van stedelijke gebieden het benutten van de hogere ontmoetingsmogelijkheden. Verder lijkt de invloed van de plaatsingsgemeente met de tijd niet toe of af te nemen. Dit suggereert dat de initiële etnische samenstelling een aanhoudende invloed heeft op de sociale integratie van statushouders.

Er is al langer discussie over de wenselijkheid van het creëren van gemengdere wijken om segregatie tegen te gaan en contacten langs etnische groepsgrenzen te bevorderen (Bolt et al., 2002). Een fundamenteel uitgangspunt is dat de woonomgeving als sociale ontmoetingsplaats functioneert. Met dit idee is ook beleid gevormd dat niet uitsluitend vluchtelingen in Nederland raakt, zoals de inrichting van de woningmarkt (Bolt, 2009). Hoewel het spreidingsbeleid niet primair bedoeld is om dit resultaat te bereiken, blijkt dit toch een deels onbedoeld gevolg van het beleid te zijn. Het lijkt erop dat de overheid in zekere mate kan sturen met wie statushouders in contact komen. Indien het gewenst is dat zij meer contact hebben met Nederlanders zonder migratieachtergrond, kan strategische plaatsing in regio's met een relatief hoge concentratie van deze groep effectief zijn.

Sinds een paar jaar zet het programma Kansrijke Koppeling in op het koppelen van statushouders aan regio's waar ze werk kunnen vinden. Hierbij wordt tot dusver geen rekening gehouden met de bevolkingssamenstelling van de regio. Onze resultaten suggereren dat dit wel potentie heeft om de sociale participatie van statushouders te verhogen. Een van de zachte criteria op basis waarvan statushouders gekoppeld worden aan een gemeente is het sociale netwerk (Van der Meer et al., 2024). Voor statushouders die nog weinig Nederlanders zonder migratieachtergrond in hun sociale netwerk hebben en daar wel behoefte aan hebben, kan bij de plaatsing ook rekening worden gehouden met de bevolkingssamenstelling van de gemeente. De bevolkingssamenstelling heeft niet alleen een directe invloed op de sociale participatie; eerder onderzoek wijst ook uit dat sociale contacten bevorderend zijn voor andere vormen van participatie, zoals arbeidsparticipatie (Kindler et al., 2015).

8.6 Literatuur

- Adee, M. I. A., Lee, G. H. Y., & Rahman, H. (2023). *Are refugees better together? a study on the influence of ethnic clusters and dispersal policy on refugee integration* (preprint). Research Square. <https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-3090819/v1>
- Ager, A., & Strang, A. (2008). Understanding Integration: a Conceptual Framework. *Journal of Refugee Studies*, 21(2), 66–191. <https://doi.org/10.1093/jrs/fen016>

- Aguilera, M. B. (2002). The Impact of Social Capital on Labor Force Participation: Evidence from the 2000 Social Capital Benchmark Survey. *Social Science Quarterly*, 83(3), 853-874. <https://doi.org/10.1111/1540-6237.00118>
- Albrecht, S., & Smerdon, D. (2022). The Social Capital Effects of Refugee Resettlement on Host Communities. *Economic Record*, 98(320), 80-112. <https://doi.org/10.1111/1475-4932.12654>
- Allport, G. W. (1954). *The Nature of Prejudice*. Addison-Wesley. <http://psycnet.apa.org/record/1954-07324-000>
- Andersen, H. L., Osland, L., & Zhang, M. L. (2023). Labour market integration of refugees and the importance of the neighbourhood: Norwegian quasi-experimental evidence. *Journal For Labour Market Research*, 57(1), Artikel 16. <https://doi.org/10.1186/s12651-023-00341-y>
- Baalbergen, I., & Weterings, A. (2024). Het spreidingsbeleid remt de arbeidsdeelname van statushouders. *ESB*, 109(4831), 118-121. Geraadpleegd op 15 augustus 2024, van <https://esb.nu/wp-content/uploads/2024/03/118-121-BaalbergenWeterings.pdf>
- Blau, P. (1977). *Inequality and Heterogeneity: A Primitive Theory of Social Structure*. Free Press.
- Boffi, G. (2023). Temporary Employment of First-Generation Migrants in the Netherlands. *Journal of International Migration and Integration / Revue de L'Integration Et de La Migration Internationale*, 25(1), 1-35. <https://doi.org/10.1007/s12134-023-01058-0>
- Bolt, G. (2009). Combating residential segregation of ethnic minorities in European cities. *Journal of Housing and the Built Environment*, 24, 397-405. <https://doi.org/10.1007/s10901-009-9163-z>
- Bolt, G., Hooimeijer, P., & Van Kempen, R. (2002). Ethnic Segregation in the Netherlands: New Patterns, New Policies? *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 93(2), 214-220. <https://doi.org/10.1111/1467-9663.00196>
- Boschman, S., & Van Ham, M. (2015). Neighbourhood selection of non-Western ethnic minorities: testing the own-group effects hypothesis using a conditional logit model. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 47(5), 1155-1174. <https://doi.org/10.1177/0308518x15592300>
- Bratsberg, B., Ferwerda, J., Finseraas, H., & Kotsadam, A. (2020). How Settlement Locations and Local Networks Influence Immigrant Political Integration. *American Journal of Political Science*, 65(3), 551-565. <https://doi.org/10.1111/ajps.12532>
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). (2022). Integratie en samenleven 2022. Geraadpleegd op 15 augustus 2024, van <https://longreads.cbs.nl/integratie-en-samenleven-2022/>.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). (2024). Hoe interpreteer je de SES-WOA-scores en hoe zijn deze bepaald? Geraadpleegd op 7 maart 2024, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/faq/infoservice/hoe-interpreteer-je-de-ses-woa-scores-en-hoe-zijn-deze-bepaald->.
- Clarke, P., & Wheaton, B. (2007). Addressing data sparseness in contextual population research: using cluster analysis to create synthetic neighborhoods. *Sociological Methods & Research*, 35(3), 311-351. <https://doi.org/10.1177/0049124106292362>
- Clarke, P. (2008). When can group level clustering be ignored? Multilevel models versus singlelevel models with sparse data. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 62(8), 752-758. <https://doi.org/10.1136/jech.2007.060798>
- Damen, R., & Huijnk, W. (2020). Sociale contacten. In J. Dagevos, E. Miltenburg, M. de Mooij, D. Schans, E. Uiters, & A. Wijga, *Syrische statushouders op weg in Nederland: de ontwikkeling van hun positie en leefsituatie*. Sociaal en Cultureel

- Planbureau. Geraadpleegd op 25 maart 2024, van <https://digitaal.scp.nl/syrische-statushouders-op-weg-in-nederland/sociale-contacten>
- Damen, R., Huijnk, W., & Djundeva, M. (2021). Wat werkt? Over de invloed van beleid op de start van de arbeidsloopbaan van Syrische statushouders. In W. Huijnk,, J. Dagevos, M. Djundeva, D. Schans, E. Ueters, A. Ruijsbroek, & M. de Mooij (Reds.). *Met beleid van start: over de rol van beleid voor ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van Syrische statushouders* (pp. 93-109). Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2021/04/08/met-beleid-van-start-over-de-rol-van-beleid-voor-ontwikkelingen-in-de-positie-en-leefsituatie-van-syrische-statushouders>
- De Palo, D., Faini, R., & Venturini, A. (2006). The Social Assimilation of Immigrants. *IZA Discussion Paper*, 2439. <https://doi.org/10.2139/ssrn.947460>
- Eisnecker, P. S. (2019). Non-migrants' interethnic relationships with migrants: the role of the residential area, the workplace, and attitudes toward migrants from a longitudinal perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 45(5), 804–824. <https://doi.org/10.1080/1369183x.2017.1394180>
- Gijsberts, M., & Dagevos, J. (2005). *Uit elkaars buurt. De invloed van etnische concentratie op integratie en beeldvorming*. Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 15 augustus 2024, van <https://repository.scp.nl/handle/publications/1020>
- Gijsberts, M., & Dagevos, J. (2007). The Socio-cultural Integration of Ethnic Minorities in the Netherlands: Identifying Neighbourhood Effects on Multiple Integration Outcomes. *Housing studies*, 22(5), 805–831. <https://doi.org/10.1080/02673030701474768>
- Glorius, B., Kordel, S., Weidinger, T., Bürer, M., Schneider, H., & Spenger, D. (2020). Is Social Contact with the Resident Population a Prerequisite of Well-Being and Place Attachment? The Case of Refugees in Rural Regions of Germany. *Frontiers in Sociology*, 5. <https://doi.org/10.3389/fsoc.2020.578495>
- Hannafi, C., & Marouani, M. A. (2023). Social integration of Syrian refugees and their intention to stay in Germany. *Journal of Population Economics*, 36(2), 581–607. <https://doi.org/10.1007/s00148-022-00913-1>
- Huijnk, W., Dagevos, J., Djundeva, M., Schans, D., Ueters, E., Ruijsbroek, A., & De Mooij, M. (2021). *Met beleid van start. Over de rol van beleid voor ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van Syrische statushouders*. Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2021/04/08/met-beleid-van-start-over-de-rol-van-beleid-voor-ontwikkelingen-in-de-positie-en-leefsituatie-van-syrische-statushouders>
- Huijnk, W., & Miltenburg, E. (2018). Sociale contacten, waardeoriëntaties en religie. In J. Dagevos, W. Huijnk, M. Maliepaard, & E. Miltenburg (Reds.), *Syriërs in Nederland. Een studie over de eerste jaren van hun leven in Nederland* (pp. 130-155). Geraadpleegd op 15 augustus 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2018/06/01/syriërs-in-nederland>
- Huisman, C. (2020). Demografie. In J. Dagevos, E. Miltenburg, M. de Mooij, D. Schans, E. Ueters en A. Wijga (Reds.), *Syrische statushouders op weg in Nederland. De ontwikkeling van hun positie en leefsituatie*. Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 15 augustus 2024, van <https://digitaal.scp.nl/syrische-statushouders-op-weg-in-nederland/demografie>
- Jonitz, E., Schiller, E., & Scholten, P. (2023). *Country report on social relations, individual attitudes and migrant integration experiences in small and medium-sized towns and rural areas in the Netherlands*. Whole COMM. Geraadpleegd op 15

augustus 2024, van <https://whole-comm.eu/deliverables/country-report/country-report-on-social-relations-individual-attitudes-and-migrant-integration-experiences-the-netherlands/>

- Kalmijn, M. (1998). Intermarriage and Homogamy: Causes, Patterns, Trends. *Annual Review of Sociology*, 24(1), 395–421. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.24.1.395>
- Kalter, F., & Kogan, I. (2014). Migrant Networks and Labor Market Integration of Immigrants from the Former Soviet Union in Germany. *Social Forces*, 92(4), 1435–1456. <https://doi.org/10.1093/sf/sot155>
- Kindler, M., Ratcheva, V., & Piechowska, M. (2015). Social networks, social capital and migrant integration at local level. European literature review. *Institute For Research Into Superdiversity* (nr. 6/2015). Geraadpleegd op 15 augustus 2024, van https://www.academia.edu/10696064/Social_networks_social_capital_and_migrant_integration_at_local_level_European_literature_review
- Kristiansen, M. H., Maas, I., Boschman, S., & Vrooman, J. C. (2021). Refugees' Transition from Welfare to Work: A Quasi-Experimental Approach of the Impact of the Neighbourhood Context. *European Sociological Review*, 38(2), 234–251. <https://doi.org/10.1093/esr/jcab044>
- Lamba, N. K., & Krahn, H. (2003). Social capital and refugee resettlement: the social networks of refugees in Canada. *Journal of International Migration and Integration / Revue de L Integration Et de La Migration Internationale*, 4(3), 335–360. <https://doi.org/10.1007/s12134-003-1025-z>
- Lancee, B. (2010). The Economic Returns of Immigrants' Bonding and Bridging Social Capital: the Case of the Netherlands. *International Migration Review*, 44(1), 202–226. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2009.00803.x>
- Larsen, B. R. (2013). Becoming part of welfare Scandinavia: Integration through the spatial dispersal of newly arrived refugees in Denmark. In K. F. Olwig, B. R. Larsen, M. Rytter, *Migration, Family and the Welfare State: Integrating Migrants and Refugees in Scandinavia* (pp. 153–170). Routledge.
- Lin, N. (1999). Social Networks and Status Attainment. *Annual Review of Sociology*, 25(1), 467–487. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.25.1.467>
- Maas, C. J. M., & Hox, J. J. (2005). Sufficient Sample Sizes for Multilevel Modeling. *European Journal of Research Methods for the Behavioral and Social Sciences*, 1(3), 86–92. <https://doi.org/10.1027/1614-2241.1.3.86>
- Maliepaard, M., Negash, S., Dagevos, J., Nooitgedagt, W., Kuijpers, T., & Uiters, E. (2023). *Navigeren in een nieuwe samenleving: de ontwikkeling van de positie en leefsituatie van Syrische Nederlanders*. WODC. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://repository.wodc.nl/handle/20.500.12832/3297>
- Maxwell, R. (2019). Cosmopolitan Immigration Attitudes in Large European Cities: Contextual or Compositional Effects? *American Political Science Review*, 113(2), 456–474. <https://doi.org/10.1017/s0003055418000898>
- McPherson, M., Smith-Lovin, L., & Cook, J. M. (2001). Birds of a Feather: Homophily in Social Networks. *Annual Review of Sociology*, 27(1), 415–444. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.27.1.415>
- Nooitgedagt, W. (2023). In- en uitsluiting. In M. Maliepaard, S. Negash, J. Dagevos, T. Kuijpers, E. Uiters, R. van Dijke, & W. Nooitgedagt (Reds.), *Navigeren in een nieuwe samenleving: de ontwikkeling van de positie en leefsituatie van Syrische Nederlanders* (pp. 14–18). WODC. Geraadpleegd op 13 augustus 2024, van <https://repository.wodc.nl/handle/20.500.12832/3297>
- Otten, K. (2024). Ongelijke baankansen als gevolg van spreidingsbeleid: welke ontwikkelingen zijn er over de tijd? In J. M. Dagevos, M. Maliepaard & M. de Mooij (Reds.), *Met beleid vooruit? Wat betekent het opvang-, inburgerings- en*

spreidingsbeleid voor ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van statushouders? (pp. 103-122). WODC. Cahier 2024-16.

- Parigi, P., & Henson, W. (2014). Social isolation in America. *Annual Review of Sociology*, 40(1), 153–171. <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-071312-145646>
- Sale, L. (2022). *The Social Determinants of Refugee Integration and Improved Dispersal: A Study in Denmark*. The University of Chicago.
- Van Der Laan Bouma-Doff, W. V. D. (2007). Confined Contact: Residential Segregation and Ethnic Bridges in the Netherlands. *Urban Studies*, 44(5-6), 997-1017. <https://doi.org/10.1080/00420980701255965>
- Van der Linden, M. (2020). Spreidingsbeleid voor huisvesting van statushouders: speelt de buurt een rol in de vroege integratie? *Bestuurskunde*, 29(3), 34–44. <https://doi.org/10.5553/bk/092733872020029003004>
- Van der Meer, M., Otten, K., Noyon, S. M., Hendriks, I. P., & Schans, J. M. D. (2024). *Een passende plek voor statushouders? Ervaringen met de woonomgeving en het huisvestingsbeleid van Syrische en Eritrese statushouders*. WODC. Cahier 2024-3. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://repository.wodc.nl/handle/20.500.12832/3354>
- Van Liempt, I., & Staring, R. (2020). *Nederland papierland: Syrische statushouders en hun ervaringen met participatiebeleid in Nederland*. Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 9 augustus 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2020/03/12/nederland-papierenland>
- Vervoort, M., & Dagevos, J. (2008). Stagnatie in de sociale integratie: waarom vrijetijdscontacten tussen allochtonen en autochtonen in de afgelopen jaren niet zijn toegenomen. *Mens en Maatschappij*, 83(2), 151-167.
- Vervoort, M., Flap, H., & Dagevos, J. (2011). The Ethnic Composition of the Neighbourhood and Ethnic Minorities' Social Contacts: Three Unresolved Issues. *European Sociological Review*, 27(5), 586–605. <https://doi.org/10.1093/esr/jcq029>
- Völker, B., Flap, H., & Lindenberg, S. (2006). When are Neighbourhoods Communities? Community in Dutch Neighbourhoods. *European Sociological Review*, 23(1), 99–114. <https://doi.org/10.1093/esr/jcl022>
- Ziersch, A., Walsh, M., & Due, C. (2023). 'Having a good friend, a good neighbour, can help you find yourself': social capital and integration for people from refugee and asylum-seeking backgrounds in Australia. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 49(15), 1–23. <https://doi.org/10.1080/1369183x.2023.2177628>

8.7

Eindnoten

- ¹ Om te spreken van een quasi-experiment is het van belang dat statushouders grotendeels willekeurig verspreid worden over Nederland. In Nederland worden statushouders gehuisvest naar rato van het aantal inwoners in de gemeente. Doordat noch de gemeente, noch de statushouder kan kiezen wie waar gehuisvest wordt, is er geen sprake van selectie-effecten. Statushouders met meer sociale contacten binnen een bepaalde groep kunnen bijvoorbeeld niet kiezen voor gemeenten met een hoger aandeel van die groep. De koppeling van de statushouder aan een gemeente wordt gedaan door het Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA). In theorie kan het COA rekening houden met het sociale netwerk van de statushouder, maar in de praktijk blijkt dit zelden te gebeuren (Van der Meer et al., 2024; Huisman, 2020; Van Liempt & Staring, 2020; Huijnk et al., 2021). In bijlagetabel B8.10 laten we zien dat de landelijke spreiding ook in onze data in grote mate willekeurig blijkt. Zo vinden we geen significante verschillen

tussen regio's in opleidingsniveau, werkervaring in land van herkomst, geslacht, en leeftijd als we rekening houden met kanskapitalisatie.

- ² In de vraagstelling wordt gesproken over Nederlanders en Syriërs in plaats van Nederlanders zonder migratieachtergrond en personen met een Syrische achtergrond. Er wordt van uitgegaan dat respondenten Nederlanders interpreteren als Nederlanders zonder migratieachtergrond en Syriërs als personen met een Syrische achtergrond.
- ³ Het gaat om 8% bij Nederlandse burens/buurtgenoten, 6% bij Nederlandse vrienden/kennissen, 12% bij Syrische burens/buurtgenoten, 3% bij Syrische vrienden, en 17% bij andere migrantengroepen.
- ⁴ In voorgaand onderzoek ligt de focus ook op percentages in plaats van aantallen personen in de regio met en zonder migratieachtergrond (Van der Linden, 2020). Analyses over het aantal personen in de regio met en zonder migratieachtergrond zijn in principe ook mogelijk, maar hierbij is het van belang om te controleren voor het totale inwonersaantal van de gemeente. Een aantal van 500 personen met een Syrische achtergrond in een gemeente van 1.000 inwoners betekent immers heel wat anders voor contactmogelijkheden dan hetzelfde aantal in een gemeente van 100.000 inwoners. Het controleren voor het inwonersaantal brengt echter statistische problemen met zich mee: er is een zeer hoge correlatie tussen het totale inwonersaantal en het aantal Nederlanders zonder migratieachtergrond ($r=0,98$, $p<0,001$) en personen met een Syrische achtergrond ($r=0,84$, $p<0,001$). Daardoor kunnen de effecten van deze variabelen niet goed losgekoppeld worden. Dit zorgt voor multicollineariteit en daarmee voor onbetrouwbare resultaten. We hebben deze analyses daarom niet opgenomen in het rapport.
- ⁵ Veel gemeenten in onze dataset bevatten slechts één of een beperkt aantal respondenten. Dit kan leiden tot minder correcte schattingen van de random effects in onze modellen, die hierdoor mogelijk overschat worden. Desalniettemin heeft dit slechts beperkt tot geen invloed op de nauwkeurigheid van de fixed effects (Clarke & Wheaton, 2007; Clarke, 2008; Maas & Hox, 2005), die de primaire focus van deze studie vormen.
- ⁶ De SES van de gemeente kan namelijk samenhangen met zowel de etnische samenstelling van de gemeente als de mate waarin sociale contacten plaatsvinden (Vervoort et al., 2011). De SES van de gemeente wordt gemeten via de SES-WOA score van het CBS (zie voor meer informatie CBS, 2024).
- ⁷ Net als in hoofdstuk 7, over de gevolgen van spreidingsbeleid voor werk, kijken we naar regionale variatie tussen COROP-gebieden. Een COROP-gebied bestaat uit meerdere gemeenten, en is een veelgebruikte regionale afbakening in onderzoek. De frequentie van sociale contacten wordt getoond per COROP-gebied in plaats van per gemeente omdat het aantal respondenten per gemeente niet hoog genoeg is om betrouwbare resultaten te geven.
- ⁸ Het percentage personen met een migratieachtergrond is het tegenovergestelde van het percentage Nederlanders zonder migratieachtergrond, en deze variabele heeft geen statistisch significant effect op sociale contacten met andere migrantengroepen dan Syriërs. Het percentage personen met een migratieachtergrond omvat ook personen met een Syrische achtergrond, maar zij maken daar slechts een klein onderdeel van uit (zie ook tabel 8.1; het gemiddelde percentage personen met een migratieachtergrond is tussen de 20% en 25% en met een Syrische achtergrond slechts minder dan 1%). Bovendien is het effect van het percentage personen met een migratieachtergrond geschat in hetzelfde model waarin ook het effect van het percentage personen met een Syrische achtergrond

wordt geschat. Dit betekent dat het effect van het percentage personen met een migratieachtergrond vrijwel volledig als het effect van het percentage personen met een andere migratieachtergrond dan Syrisch kan worden beschouwd. Dat deze variabele geen significant effect heeft op contacten met andere migrantengroepen dan Syriërs betekent dat de aanwezigheid van andere migrantengroepen in de gemeente geen merkbaar effect heeft op contacten met deze groep.

Summary, conclusions and policy recommendations

Moving forward with policy?

What does the reception, civic integration and dispersal policy mean for developments in the position and living situation of status holders?

Jaco Dagevos (EUR/SCP), Mieke Maliepaard (WODC) and Djamila Schans (WODC)

Introduction: trends in living conditions and policy factors

In the Longitudinal Cohort Study of Status Holders (LOCS project, see box S.1), we follow status holders who received a residence permit in the Netherlands in the period 2014-2016. In this report, we examine how the position of these status holders has developed in recent years and which factors influence this. We are particularly interested in policy factors. During the first years in the Netherlands, status holders find themselves in what is called a *policy-dense environment* (Otmani, 2023): from the moment of arrival in the Netherlands, asylum seekers (and later status holders) have to deal with various forms of policy. Most come into contact with the reception policy (which affects not only the procedure of obtaining a permit, but also the length of stay in reception and relocations between different reception centres). After residence permits are granted, status holders are housed in a municipality (based on to the so-called dispersal policy¹). Status holders are also required to integrate (the civic integration policy). Through these forms of policy, the Dutch government has a major impact on their lives in the first period in the Netherlands, that lasts often three or more years.

We know from previous research that the reception policy has consequences for status holders and the position they acquire in society – more frequent relocations between reception centres and low participation opportunities during the reception period, for instance, have adverse consequences for their mental health. Dutch and international research suggests that, at least in the short term, the dispersal policy is related to differences in labour market opportunities. The civic integration policy² aims to give status holders a good start, focusing in particular on improving Dutch language skills and opportunities on the Dutch labour market.

This study investigated the (intended and unintended) consequences of these forms of policy for the *development* of the position and living situation of status holders. Since we focus on the group of status holders who have been in the Netherlands for around seven years, we can also make statements on whether policy effects continue or decline over time.

Box S.1 LOCS project

This study is part of the Longitudinal Cohort Study of Status Holders (LOCS). The LOCS aims to describe and explain the position and living situation of status holders. We use three waves of the survey research New Status Holders in the Netherlands (*Nieuwe Statushouders in Nederland* – NSN survey), conducted in 2017, 2019 and 2022 among the same group of Syrian status holders. This is the group that was granted a residence permit between 1 January 2014 and 1 July 2016 as well as their children and partners who came to the Netherlands as dependants or as family reunification migrants. We also analysed register data that is monthly updated and administered by Statistics Netherlands (CBS). The register contains data about all asylum migrants who have been registered in Netherlands as asylum migrants since 2014. We combined the register and survey data to be able to track the position of asylum seekers and status holders over time.

The LOCS project is being carried out at the request of the Ministries of Social Affairs and Employment (SZW) and Justice and Security (JenV). The WODC Research and Data Centre, Erasmus University Rotterdam (EUR), the National Institute for Public Health and the Environment (RIVM) and Statistics Netherlands (CBS) are collaborating on the LOCS project.

We investigated several indicators of the position and living situation of status holders. Table S.1 lists these indicators and shows which forms of policy were examined in the respective chapters.

Table S.1 Overview of topics, the connections with forms of policy and contributions of participating organisations

Subject	Reception policy	Dispersal policy	Civic integration policy
Language acquisition	X		X
Social assistance	X		X
Labour market participation			X
Mental health	X		
Perceived exclusion	X		
Impact of dispersal policy on labour market participation		X	
Impact of dispersal policy on social contacts		X	

Below we summarise the most important findings for each chapter. On this basis, we draw a number of more overarching conclusions and formulate policy recommendations.

Summary of key findings

Chapter 2: Developments in the language acquisition of Syrian Dutch individuals

We investigated the relationship between reception and civic integration policies and the development of Dutch language proficiency. For both policy factors, we were interested in the short- and longer-term effects.

Previous research has shown that completion of civic integration courses and aspects of reception affect Dutch language acquisition (Bakker et al., 2023; Damen et al., 2021), but it is not clear to what extent the effects of these factors persist or level off over time. By using longitudinal data with three time points (2017, 2019 and 2022), we examine for these policy factors whether there is a change in effect over time, and if so, what this change entails.

Strongest increase during the first years of residence

First, the findings show that the strongest improvement in language level occurs in the first years of residence in the Netherlands, after which it levels off. This finding is consistent with previous research showing that initial rapid improvements in language level will level off over time (Hartshorne et al., 2018). Our findings suggest that the strongest improvement coincides with following civic integration courses: the largest increase in language level occurs among individuals who are still in the process of civic integration. It indicates the importance of participating in language education. After completion of civic integration, Dutch language acquisition stagnates.

Completing civic integration is important

Furthermore, the findings point to the importance of completing civic integration. People who have passed the civic integration exam are better at Dutch than those who are still in the process. In contrast, individuals who were granted an exemption³ have a lower language level and lag behind in their language development.

Longer stays in reception centres and more frequent relocations are unfavourable for language acquisition

Our results are in line with findings from previous research (e.g. Damen et al., 2022): a longer length of stay in reception centres and more relocations between reception centres are both related to lower language levels. The results suggest that these negative effects decline over time, implying that individuals largely succeed in overcoming the relative deficit in language proficiency. However, it is important to note that overcoming this deficit is a process that takes years.

An active reception period contributes to higher language levels

An active reception period has a positive effect on the language level. This includes participating in activities in the reception centre (e.g. taking language lessons) and performing (volunteer) work during the reception period. We find no indication that the effect of early participation wears off over time: it results in a permanently higher language level. Since the opportunities for participation in activities are (partly) dependent on the reception centre, these results confirm the importance of expanding the opportunities for participation during the reception period. However, we cannot exclude that the effect can also be partly explained by differences between individuals, and not by policy measures or reception centres. It is conceivable that individuals who were motivated to participate in more activities during the reception period continued to engage in more activities after the asylum seekers' centre period.

Chapter 3: The effects of reception and civic integration policies on the outflow from social assistance to work

We examined the extent to which the length of stay in COA locations, the number of relocations during the reception period and the completion of civic integration are related to the speed at which status holders move on from social assistance to work.

Duration of reception and relocations delay outflow from social assistance

The results show that a longer duration of the reception period delays outflow from social assistance among men. The negative consequences from a longer stay in COA reception centres decreases with time for male status holders, possibly indicating a fading-out effect. For women, relocating more often during the reception period is related to a slower outflow from social assistance. For men, relocating more often especially shortly after leaving COA reception is associated with slower outflow, but its influence decreases with time, in line with a fading-out effect.

Completing civic integration increases the likelihood of outflow to work

Status holders who have completed their civic integration courses leave social assistance more quickly than status holders who are still in the process of obtaining a civic integration diploma or have been exempted from it. However, we do see that the differences in outflow between status holders who have integrated and those who have not, or have not yet, integrated decrease with time. Status holders who have completed integration courses at B1- or B2-level are shorter on social assistance compared to status holders who have completed a minimum required level (A2). An exception to this are men who integrate at B2 level. They do not leave social assistance faster than men with an A2 diploma during the first months after being housed. After that, their chances of outflow increase.

Chapter 4: The impact of (un)successful civic integration on labour market position

Completing civic integration increases chances of getting a (permanent) job

Status holders who have successfully completed civic integration are more likely to find work and to have a permanent job. This effect is large, long-lasting and applies to both men and women. Male workers with an integration diploma work on average more hours than male workers who are still in the process of obtaining a civic integration diploma or have not passed the exam. For women, no change in working hours occurs when they obtain an integration diploma. Furthermore, male workers with an integration diploma experience a larger increase in hourly wages than male workers who have not passed the civic integration exams, although the difference is small. For female workers, the hourly wage does not change after obtaining a civic integration diploma.

Exemption from integration leads to a less favourable position, but more working hours

The cohort of status holders that we are studying was integrated under the Civic Integration Act 2013 (Wi2013). This Act was replaced by a new law in 2022. Under the Wi2013, there was a possibility of exemption from the civic integration obligation. Some status holders who were granted an exemption did pass the Dutch Labour Market Orientation (ONA) exam component. Those status holders who have been exempted from the obligation to integrate have about the same chance of finding work and maintain the same employment relationship as status holders who are still in the process of completing the civic integration programme. In that respect, they perform

worse than status holders who have passed their civic integration exam. However, status holders start working more hours after an exemption. This seems to indicate that the civic integration programme competes with time that would otherwise be spent on paid work. Among status holders who have been exempted from the civic integration obligation, there is hardly any difference between those who did or did not complete the ONA exam component.

Civic integration has positive long-term effects on labour market participation

Passing the civic integration exam also has a positive effect on the probability of being employed three years later. By that time, the effect even slightly increases. Moreover, over time, employment relationships shift from flexible work and self-employment to temporary and permanent jobs. We also see that the impact of civic integration increases when it comes to hourly wages, although the effects are small. For male employees, we observe a positive increase in working hours, especially during the first two years, after which this increase levels off. After two years, many male employees work full-time.

Chapter 5: The development of mental health of Syrian Dutch individuals

The prevalence of mental health issues among Syrian-Dutch individuals is increasing over time in the Netherlands. In addition, it is higher than the prevalence rate in the whole Dutch population. Previous research also shows that some aspects of mental health do not automatically improve after fleeing a war zone. This research shows that the following factors are all significantly negatively associated with mental health over time: the number of years in the Netherlands, being female, a higher education level, being a family reunification migrant, living alone, the number of negative experiences during the journey and the number of relocations between different asylum seekers' centres. However, many effects are small. The only effect that remains clinically relevant is the number of negative experiences while fleeing from their country of origin. Furthermore, the influence of risk factors and personality characteristics does not seem to decrease or increase over time. The impact of the total number of negative experiences while fleeing from their country of origin affecting mental health, such as extortion, robbery, violence, abuse, shipwreck, and kidnapping, remains strong also in the long term after arriving in the Netherlands.

Chapter 6: Perceived exclusion: how do Syrian status holders feel about the social climate towards migrants in the Netherlands?

Apart from investigating developments in the position and living situation of status holders, we also looked at how they assess the social climate in the Netherlands regarding migrants. The social climate is measured by asking status holders whether they believe that people with a migration background have many opportunities in the Netherlands, whether their rights are respected, and whether people with a migration background are often discriminated against.

Judgements on reception are especially important

We find no support for the hypothesis that a lengthy procedure, frequent relocations, and limited activities contribute to the experienced exclusion. These relatively objective measures of the reception period are also not systematically related to views on the social climate in the Netherlands regarding individuals with a migration background. This is a positive finding. However, the findings indicate that participating

in more activities during the reception period is associated with experiencing less exclusion. We also found that this effect wears off over time.

The views on the reception period are important for the degree of perceived exclusion. Those status holders, who are satisfied with their reception period, are more positive about the social climate for migrants than those who are dissatisfied about their reception period. Status holders who are less satisfied about their reception period, experience also more exclusion.

The opinion of Syrian status holders about the reception period is important for institutional trust (Maliepaard et al., 2021). It has been shown that is not so much objective factors, such as length of stay in reception and number of relocations, that matter, but mainly experiences of reception. A favourable judgement of treatment and a strong degree of perceived procedural justice by public authorities contribute to positive views about society and politics.

Longer in the Netherlands, more educated and employed: more perceived exclusion

The results show that Syrian status holders experience more exclusion the longer they reside in the Netherlands. We also see this among those with higher education and those who work. It is plausible that people who have been in the Netherlands longer become more aware of the social debate on migrants and that they personally and people around them are more likely to face exclusion. These mechanisms have also been discussed in research on the integration paradox: more participation is accompanied by experiences of exclusion, and newcomers with longer periods of residence and higher education become more aware of the – unfavourable – social climate towards migrants (Geurts, 2022; Van Doorn et al., 2012).

We also see parallels with research on institutional trust among Syrian status holders (Nooitgedagt, 2023). Institutional trust among Syrian status holders is very high, but it decreases the longer they live in the Netherlands. We also see this among other groups with a refugee background (Dagevos & Vermeulen, 2024). The high level of trust in politics is sometimes attributed to the reference point hypothesis (Röder & Mühlau, 2012): when people assess Dutch politics, they make a comparison with the country of origin, and this comparison tends to favour the Netherlands. For many refugees, precisely the political situation in the country of origin is a reason to flee. As the length of stay increases, the comparative point shifts more towards the Netherlands. It is conceivable that a similar mechanism occurs when assessing perceived exclusion. Upon arrival in the Netherlands, the contrast with the country of origin is great, which may influence the judgement about the possibilities and opportunities in this country. This judgement tends to erode the longer one lives in the Netherlands, participates more, and experiences that groups are not treated and assessed in the same way in this country.

Chapter 7: Unequal job opportunities as a result of the dispersal policy

After asylum seekers are granted status (a residence permit), they are assigned housing by a municipality. Through the Dutch dispersal policy, status holders are distributed evenly and largely randomly across the country, in proportion to the population of each municipality. This random distribution constitutes a quasi-experiment and makes it possible to make causal statements about the influence of the placement region on the job opportunities of status holders.

Dispersal policy has a long-term impact on job opportunities

The analyses show that the place of living influences job opportunities. The analyses also provide insight into *when* and for *how long* the placement region has an influence. Shortly after being housed, the influence of the placement region is small, because there are still few people active on the labour market, especially among women. This finding is in line with recent research (Dagevos & Miltenburg, 2020). As more status holders enter the labour market, we begin to see differences emerge between the placement regions. The influence of the placement region then increases up to about three years after being housed (amplifying effect). After that, the influence slowly decreases again. It is therefore important to monitor these changes over time: the complete picture only becomes clear when we look at how the influence develops over time.

Initial disadvantages are essential, but they decrease over time

The results present a mixed picture of the influence of the placement region on labour market participation. On the one hand, it is positive that the differences between status holders in different placement regions seem to decrease over time. On the other hand, the decrease is so slow that we see an influence of the placement region on labour participation almost throughout the entire seven-year observation period. Status holders placed in regions with higher unemployment have significantly less chance of finding a job for years, resulting in the loss of thousands of euros in (work) income and pension accrual.

Moreover, there are subgroups within which we do not yet see declining influence over time. For instance, among older status holders, the influence of the placement region appears to continue to increase over time. This is a group that already participates less in the labour market and is therefore increasingly affected by the placement region. Furthermore, men seem to be more strongly influenced by the placement region than women. This may be due to differences in their labour market participation. Within families of status holders, men are often the first to look for a job and women's labour market participation is lower (De Gruijter & Razenberg, 2019). The lower labour market activity of women may have a mitigating effect on the influence of the placement region for them. For women who are not actively looking for a job, for example, job opportunities in the placement region also matter less.

Chapter 8: The influence of the placement municipality on social contacts of Syrian status holders

The dispersal policy may not only affect the labour market position, but may also affect social contacts. Informal social contacts with members of the host society are important for status holders. This is because they contribute to learning the Dutch language and promote a sense of acceptance and feeling at home (Glorius et al., 2020; Vervoort & Dagevos, 2008). These contacts also appear to be associated with lower levels of perceived discrimination. In addition, previous research shows that maintaining contacts with people from one's country of origin is valuable for refugees. These contacts not only help in finding work but also provide other practical support in navigating life in the Netherlands, especially during the initial period of their stay (Larsen, 2013).

The ethnic composition of social contacts is related to the ethnic composition of the place of residence

The place of residence provides meeting opportunities for status holders to build social contacts. The place of residence also influences with whom status holders come into contact. The results show that Syrian status holders who are housed in municipalities with a higher proportion of Dutch individuals without a migration background have more contact with this group. Syrian status holders are more likely to have contact with other Syrians if they are housed in municipalities with a higher proportion of residents of Syrian origin. The presence of other migrant communities in the municipality does not seem to affect contact with these groups.

There is no evidence of accumulation or diminishing effects. The influences of the placement municipality do not change as time since being housed progresses. Also, the degree of urbanisation of the placement municipality does not appear to have a clear influence on the ethnic composition of Syrian status holders' social contacts.

Conclusions and policy recommendations

In this study, we examined to what extent various public policy factors influence the developments in the position of (Syrian) status holders, with particular attention to the reception, civic integration, and dispersal policy. This focus aligns with recent research (Damen, 2022; Damen et al. 2023a; Huijnk et al., 2021). However, our distinctive contribution is that we examined developments in the position of status holders for a longer period because of the available longitudinal survey and register data. We draw a number of conclusions.

Reception policy is important for language acquisition and outflow from social assistance

Reception policy affects language acquisition, outflow from social assistance and, albeit modestly, mental health. A long duration of reception and a large number of relocations during the reception period give status holders a poor start. However, these factors are not important for the degree of perceived exclusion. Perceptions of the social climate do relate to opinions about the stay in reception centres and treatment by the Immigration and Naturalisation Service (IND).

The effects of the reception policy in terms of language acquisition and outflow from social assistance are dying out as time passes. However, this does not mean that adjustments to the reception policy are not necessary. The results of the reception policy can be improved so that all status holders get a better start in their participation. Important here is shortening the duration of reception and limiting the number of relocations during the reception period. Providing opportunities to engage in activities during reception (including work, language facilities) also contribute to the participation of status holders in the first years of their stay in the Netherlands. It is important to note that the cohort (holders of a status granted from 2014 to mid-2016) we are examining has spent a relatively short time in reception. In comparison, the length of stay of asylum seekers who have come to the Netherlands in recent years is considerably longer. Additionally, the circumstances – due in part to the establishment of (temporary) emergency reception locations – have not improved. As a result, the aforementioned effects of the reception policy on current status holders are expected to be rather greater than for the cohort we studied.

Reception policy: from an asylum to a participation model

We are currently still far from what is called the participation model of reception (De Bakker et al., 2023). In that model, the reception policy is not only intended to complete the asylum procedure, but also aims to prepare asylum seekers earlier and better for their participation in the Netherlands. The constant search for reception places stands in the way of the entry into force of this model. That search is largely due to reception locations closing and municipalities being reluctant to open new locations. The participation model implies a short procedure, few relocations and ample opportunities for learning the language and voluntary or paid work, preferably in small-scale reception facilities in or near the municipality where asylum seekers will live after status is granted. This provides municipalities with the opportunity to engage early with their new residents and initiate the integration process.

Abolishing the 24-week requirement⁴ gives asylum seekers better opportunities to work, and this actually results in an increase in labour participation. For asylum seekers, this has not yet removed all the barriers to entering the labour market. For instance, they are only allowed to start working six months after the submission of an asylum application and a work permit is still required. Additionally, registration in the Key Register of Persons (BRP) often takes a significant amount of time, and individuals cannot work without that registration. Removing these barriers could further contribute to the realisation of a participation model. Such a participation model first and foremost requires a change in thinking about reception policy; it is a first step in the participation policy of future status holders.

The role of institutions: the importance of good treatment and procedural justice

If people are treated in a good and respectful way and people feel that procedures are applied fairly, this has an impact on how they view society and – other research shows – on their trust in Dutch institutions and politics. The duration of reception or the number of relocations have little influence on this.

Civic integration is relevant: ensure an effective Wi2021

The findings of this study point to the great importance of civic integration: it increases the chances of employment, steady work and higher hourly wages. Moreover, the effects last for a long time. These findings relate to the Civic Integration Act 2013. The findings underline the importance of a good civic integration system. Newcomers reap the benefits in several areas. The current civic integration act (Wi2021) is expected to be a clear improvement in relation to the previous one. Status holders and family migrants receive better guidance and the marketization of the integration courses has been restricted. Whether the Wi2021 will actually lead to better results is still unclear because it is too early. Given the importance of civic integration for language acquisition and participation opportunities, it is crucial that the Wi2021 be successful. Various studies indicate that the initial phase of implementing the Wi2021 has been accompanied by significant challenges (Damen et al., 2023b; RadarAdvies, 2024). According to the legislator, the Wi2021 is a learning and adaptive system. This means that interim adjustments can be made to improve the Act and make it more effective. In practice, this is happening in abundance. It is important that, partly on the basis of sound evaluation research, the implementation and effectiveness of the Act are brought to the highest possible level.

It's a positive development that there are fewer options for exemptions in Wi2021

This study shows that individuals who were exempted under the Wi2013 achieve a significantly less favourable position in the labour market compared to those who passed the civic integration exams. It is therefore a good thing that in the Wi2021 the possibility of exemptions has been restricted.

The Wi2021 aims for as many participants as possible to integrate at B1 level. This study shows that status holders who integrate at a higher level are more likely to leave social assistance faster. This could be a promising indicator of favourable outcomes for the new civic integration act. We do have a caveat here. It is conceivable that in Wi2013 a selective group opted for a B1 or B2 level. We have to wait and see if, and if so to what extent, this is also the case in the Wi2021, and whether we will see similar outflows from social assistance from participants who have integrated at B1 level.

Language acquisition stagnates after first years of residence

The study shows that the biggest language gains are made during the period when status holders are in the process of civic integration. After that, the improvement in language skills levels off. This suggests that it is important for status holders to continue language education even after civic integration. Apparently, their social and work environments offer few opportunities to practise and continue learning the language. In this regard, employers could be encouraged to invest in improving the Dutch language skills of their employees. There are funding opportunities for establishing learning and practical training places. These could be expanded. Furthermore, consideration could be given to setting up a broader infrastructure for language education for migrants. Not only newly integrated status holders could benefit from this, but also labour migrants and knowledge migrants.

Mental health: continued care is needed for status holders who have been in the Netherlands for a longer period

This study shows that precarious experiences during flight have long-term effects on the mental health of status holders. As the length of stay in the Netherlands increases, mental health tends to worsen rather than improve. It is therefore important to pay attention to this not only in the first years of stay, but also afterwards. After all, status holders who have been in the Netherlands for a longer period are also at high risk of mental health issues. Institutions and professionals who regularly interact with status holders, such as municipalities, language schools, general practitioners, and employers, should be aware of this and trained to recognise the signs. It is necessary for mental health care services (GGZ) to have expertise in providing care specifically tailored to status holders.

Reflecting on adjustments to the dispersal policy

This study shows that where you come to live has implications for labour market and social participation. In a recent qualitative study, status holders already shared their concerns about the arbitrariness of placement, the potentially significant impact of the placement region, and the powerlessness of not being able to choose a region themselves (Van der Meer et al., 2024). The current study supports their concerns with quantitative analyses; the placement region has a lasting impact on their

employment opportunities and influences the composition of their social networks. Status holders benefit from placement in regions with more favourable labour market conditions in the form of lower unemployment rates.

However, targeted placement of status holders in favourable regions poses a dilemma because moving away from proportional distribution also has disadvantages. Targeted placement in certain regions may create additional pressure on the housing market in those regions. Additionally, it can undermine public support in those regions for housing status holders. It may also lead to longer waiting times for the housing of status holders. An option that does not compromise equitable distribution is providing additional support for status holders in unfavourable placement regions to access the labour market. This could be done, for instance, by offering them more guidance in their job search. In this way, an attempt can be made to reduce some of the inequality between status holders in different placement regions. Consideration could be given to putting extra effort into guiding older status holders; they already have a lower labour participation rate and are also influenced by the placement region for a longer period of time. Through the project *Kansrijke Koppeling* (or 'promising matchmaking'), efforts are being made to consider the extent to which the labour market of the placement region aligns with the skills, work experience, and education of the status holder. However, it remains to be seen to what extent the influence of the placement region will diminish as a result. The proportional distribution is not abandoned in the case of the promising matchmaking, so status holders will still be placed in regions with higher unemployment.

For some time, there has been discussion about the dispersal policy and consideration of whether matching between individuals and regions could be done more finely tuned with the help, for example, of artificial intelligence methods. It remains important to find the right balance between a proportional distribution of status holders across the country and the fairest possible placement. There are no simple solutions to this, but it is certain that the current dispersal policy has unintended consequences for inequality in labour and social participation.

References

- Bakker, L., Dagevos, J., & Djundeva, M. (2023). Making the most of language acquisition of Syrian asylum permit holders in the Netherlands: the role of policy factors examined. *Journal of Social Policy*, 1-23.
<https://doi.org/10.1017/s0047279423000557>
- Dagevos, J., & Miltenburg, E. (2020). Werk en werkloosheid. In J. Dagevos, E. Miltenburg, M. de Mooij, D. Schans, E. Uiters, & A. Wijga (Reds.), *Syrische statushouders op weg in Nederland: de ontwikkeling van hun positie en leefsituatie*. Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 6 februari 2024, van <https://digitaal.scp.nl/syrische-statushouders-op-weg-in-nederland/werk-en-werkloosheid>
- Dagevos, J., & Vermeulen, F. (2024). *Is de politiek er voor iedereen? Een onderzoek naar ervaren representatie, institutioneel vertrouwen en politieke participatie bij personen met een migratieachtergrond*. Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2024/01/25/is-de-politiek-er-voor-iedereen>

- Damen, R. E. C., Dagevos, J., & Huijnk, W. (2021). Refugee Reception Re-examined: a Quantitative Study on the Impact of the Reception Period for Mental Health and Host Country Language Proficiency Among Syrian Refugees in the Netherlands. *Journal Of International Migration And Integration / Revue de L Integration Et de La Migration Internationale*, 23(1), 1–21.
<https://doi.org/10.1007/s12134-021-00820-6>
- Damen, R. E. C. (2022). *Rooting in new soil. Explaining differences and developments in early integration processes among Syrian refugees in the Netherlands* [Proefschrift, Erasmus Universiteit Rotterdam]. Geraadpleegd op 2 september 2024, van <https://pure.eur.nl/en/publications/rooting-in-new-soil-explaining-differences-and-developments-in-ea>
- Damen, R. E. C., Huijnk, W., & Dagevos, J. (2023a). Explaining recently arrived refugees' labor market participation: the role of policy characteristics among Syrians in the Netherlands. *Frontiers in Human Dynamics*, 4(52).
<https://doi.org/10.3389/fhumd.2022.1028017>
- Damen, R., Hekelaar, A., Dagevos, J., Bruggeling, D., Moors, F., Watzeels, A., & Bakker, L. (2023b). *Van start met het nieuwe inburgeringsbeleid in Rotterdam. Een onderzoek naar de opzet en eerste ervaringen met de uitvoering*. Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR), Gemeente Rotterdam, afdeling Onderzoek en Business Intelligence (OBI). Geraadpleegd op 2 september 2024, van <https://pure.eur.nl/files/102749623/rapport-van-start-met-het-nieuwe-inburgeringsbeleid-van-rotterdam.pdf>
- De Bakker, E., Dagevos, J., & Coenders, M. (2023). Asiel en migratie. In W. Huijnk, D. Verbeek-Oudijk, & R. Willems (Reds.), *Kwesties voor het kiezen: maatschappelijke thema's voor de Tweede Kamerverkiezingen 2023* (pp. 31-38). Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 12 augustus 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2023/11/06/kwesties-voor-het-kiezen-2023>
- De Gruijter, M., & Razenberg, I. (2019). 'Work first', vrouwen later? Arbeidstoeileiding van vrouwelijke statushouders. *Beleid en Maatschappij*, 46(1), 7-22.
<https://doi.org/10.5553/BenM/138900692019046001003>
- Geurts, N. (2022). *Puzzling pathways: The integration paradox among migrants in Western Europe* [Masterscriptie, Radboud Universiteit]. Geraadpleegd op 13 augustus 2024, van <https://repository.ubn.ru.nl/handle/2066/246515>
- Glorius, B., Kordel, S., Weidinger, T., Bürer, M., Schneider, H., & Spenger, D. (2020). Is social contact with the resident population a prerequisite of well-being and place attachment? The case of refugees in rural regions of Germany. *Frontiers in Sociology*, 5. <https://doi.org/10.3389/fsoc.2020.578495>
- Hartshorne, J. K., Tenenbaum, J. B., & Pinker, S. (2018). A critical period for second language acquisition: Evidence from 2/3 million English speakers. *Cognition*, 177, 263-277. <https://doi.org/10.1016/j.cognition.2018.04.007>
- Huijnk, W., Dagevos, J., Djundeva, M., Schans, D., Uiters, E., Ruijsbroek, A., & De Mooij, M. (2021). *Met beleid van start. Over de rol van beleid voor ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van Syrische statushouders*. Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2021/04/08/met-beleid-van-start-over-de-rol-van-beleid-voor-ontwikkelingen-in-de-positie-en-leefsituatie-van-syrische-statushouders>
- Larsen, B. R. (2013). Becoming part of welfare Scandinavia: Integration through the spatial dispersal of newly arrived refugees in Denmark. In K. F. Olwig, B. R. Larsen, M. Rytter (Reds.), *Migration, Family and the Welfare State: Integrating Migrants and Refugees in Scandinavia* (pp. 153-170). Routledge.

- Maliepaard, M., Noyon, S., & Schans, D. (2021). Een goed begin is het halve werk? De relatie tussen eerste ervaringen in Nederland en institutioneel vertrouwen en identificatie. In W. Huijnk, J. Dagevos, M. Djundeva, D. Schans, E. UTERS, A. Ruijsbroek & M. de Mooij (Reds.), *Met beleid van start. Over de rol van beleid voor ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van Syrische statushouders* (p.110-127). Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2021/04/08/met-beleid-van-start-over-de-rol-van-beleid-voor-ontwikkelingen-in-de-positie-en-leefsituatie-van-syrische-statushouders>
- Nooitgedagt, W. (2023). In- en uitsluiting. In M. Maliepaard, S. Negash, J. Dagevos, T. Kuijpers, E. UTERS, R. van Dijke, & W. Nooitgedagt (Reds.), *Nagiveren in een nieuwe samenleving* (pp. 14-18). WODC. Geraadpleegd op 13 augustus 2024, van <https://repository.wodc.nl/handle/20.500.12832/3297>
- Otmani, I. (2023). Towards a 'low ambition equilibrium': Managing refugee aspirations during the integration process in Switzerland. *Journal Of Ethnic And Migration Studies*, 50(4), 854–872. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2023.2235902>
- RadarAdvies. (2024). *Rapportage onderzoek uitvoering eerste fase Wi2021*. Geraadpleegd 2 september 2024, van <https://app.1848.nl/document/tkapi/507996>
- Röder, A., & Mühlau, P. (2012). Low Expectations or Different Evaluations: What Explains Immigrants' High Levels of Trust in Host-Country Institutions? *Journal Of Ethnic And Migration Studies*, 38(5), 777-792. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2012.667986>
- Van der Meer, M., Otten, K., Noyon, S. M., Hendriks, I. P., & Schans, J. M. D. (2024). *Een passende plek voor statushouders? Ervaringen met de woonomgeving en het huisvestingsbeleid van Syrische en Eritrese statushouders*. WODC. Cahier 2024-3. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van <https://repository.wodc.nl/handle/20.500.12832/3354>
- Van Doorn, M., Scheepers, P., & Dagevos, J. (2012). Explaining the Integration Paradox Among Amall Immigrant Groups in the Netherlands. *Journal Of International Migration And Integration / Revue de L Integration Et de La Migration Internationale*, 14(2), 381–400. <https://doi.org/10.1007/s12134-012-0244-6>
- Vervoort, M. & Dagevos, J. (2008). Stagnatie in de sociale integratie. Waarom vrijetijdscontacten tussen allochtonen en autochtonen in de afgelopen jaren niet zijn toegenomen. *Mens en maatschappij*, 83(2), 151-167. Geraadpleegd 2 september 2024, van https://www.aup.nl/journal-downloads/mens-en-maatschappij/vol_83_no_2_-_stagnatie_in_de_sociale_integratie.pdf

Endnotes

- ¹ Not to be confused with the Dispersal Act (*Spreidingswet*). This Act covers the distribution of asylum seeker reception centres across municipalities.
- ² As the study focuses on status holders who were granted a refugee status between 2014 and 2016, the findings on civic integration relate to the previous act. Nevertheless, the research findings have significance for the new Civic Integration Act 2021 (*Wet inburgering 2021*). We discuss these in the policy recommendations section.
- ³ Under the Civic Integration Act 2013 (Wi2013), an exemption was granted for various reasons. The vast majority received an exemption because they failed to

pass the civic integration exam, but had demonstrably made sufficient effort. Exemptions were also granted for medical or psychological reasons or because a person could prove to be sufficiently integrated. Under the Wi2013, about a quarter of the persons obliged to integrate were exempted.

- ⁴ This requirement meant that asylum seekers were allowed to work a maximum of 24 weeks per year. Following a Council of State ruling on 29 November 2023, this requirement was dropped; asylum seekers are now allowed to work all year.

Bijlage 1 Begeleidingscommissie

Voorzitter

Prof. Dr Marcel Lubbers

Universiteit Utrecht

Leden

Dr. Ilse van Liempt

Universiteit Utrecht

Dr. Peter Lugtig

Universiteit Utrecht

Drs. Arjen Verweij

Ministerie van Sociale Zaken en
Werkgelegenheid

Dr. Sophie Spaan

Ministerie van Justitie en Veiligheid

Het Wetenschappelijk Onderzoek-
en Datacentrum (WODC),
Kennisinstituut voor de rechtsstaat,
is een onafhankelijk kennisinstituut
dat valt onder het ministerie van
Justitie en Veiligheid. Het WODC
draagt bij aan behoud en
verbetering van de rechtsstaat via
het (laten) uitvoeren van kwalitatief
hoog wetenschappelijk onderzoek.
En door het aanbieden van
gevraagde en ongevraagde kennis,
verbeterpunten en (waar mogelijk)
denkrichtingen.

Meer informatie:

www.wodc.nl